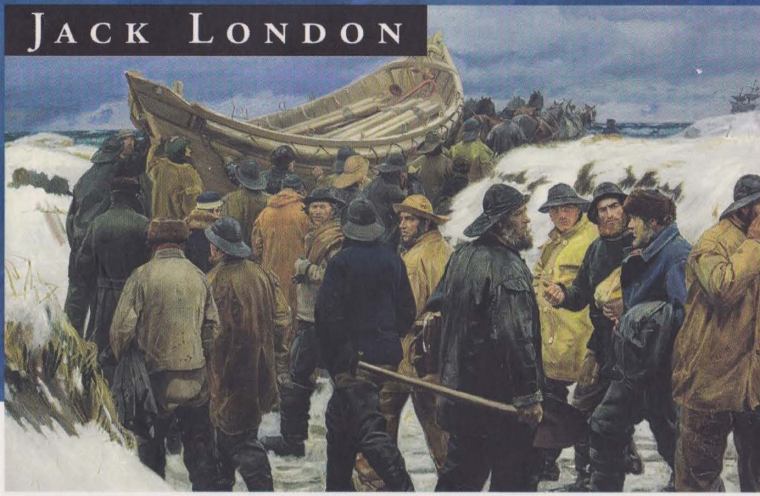
JACK LONDON



Martin Eden

ÇEVİREN YİĞİT YAVUZ

iletişim

İletişim Yayınları, Dünya Klasikleri, 2010-2012 (4 baskı)
© 2010 İletişim Yayıncılık A. Ş.

Martin Eden

İletişim Yayınları 1492 • Dünya Edebiyatı 215
ISBN-13: 978-975-05-0782-3
© 2013 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2013, İstanbul

YAYINA HAZIRLAYANLAR Bahar Siber, Belce Öztuna, Emrah Serdan
KAPAK Suat Aysu
KAPAK RESMİ Michael Ancher,
"The Lifeboat is Taken through the Dunes", 1883
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Defne İpek
BASKI ve CİLT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

JACK LONDON

Martin Eden

Martin Eden

ÇEVİREN *Yiğit Yavuz*



iletişim

JACK LONDON 12 Ocak 1876'da San Francisco'da doğdu. Gerçek adı John Griffith Chaney'dir. Evlilik dışı bir çocuk olarak dünyaya gelen Jack London, soyadını, annesinin, kendisi sekiz aylıkken evlendiği John London adlı savaş gazisinden aldı. Maddi sıkıntılar nedeniyle küçük yaşta okulu bırakıp çeşitli işlerde çalıştı. Gazete satıcılığı, tayfalık, balıkçılık, istiridye korsanlığı, gazetecilik, sahil koruma devriyeliği gibi işlerde çalıştı ve Amerikan işçi sınıfını tanıdı. 1894'te serserilik suçlamasıyla otuz gün hapis yattı. Hapisten çıktıktan sonra hayatını değiştirmek arzusuyla liseye kayıt yaptırdı. Lise öğrenimini bir senede tamamlayarak, 1896 yılında Kaliforniya Üniversitesi'ne girdi. Bir dönem okuyabildiği üniversiteden maddi zorluklar sebebiyle ayrıldı. 1897'de Klondike bölgesinde altın arayanlara katıldı ama bir yıl sonra yine yoksul ve işsiz olarak geri döndü. Kendisine yoğun bir çalışma programı hazırlayarak, şansını yazarlıkta denemeye karar verdi. Soneler, baladlar, nükteli fıkralar, anekdotlar, korku ve serüven öyküleri yazmaya başladı. 1909'da yazdığı *Martin Eden* bu dönemi yansıtması bakımından otobiyografik izler taşır. İlk kitabı *Kurt Dölü* (1900) büyük ilgiyle karşılandı. Aynı yıl Elisabeth Maddern ile evlendi ve bu evlilikten iki kızı oldu. Ancak bu beraberlik uzun ömürlü olmadı ve 1904'te sona erdi. London ertesi yıl ruh kardeşi olduğuna inandığı Charmian Kittredge ile ikinci evliliğini yaptı. London yazarlık kariyeri boyunca elliye yakın kitap yazdı ve döneminin en çok okunan yazarlarından biri oldu. Yazdıkları, yaşadıkları etrafında şekillenmiş, sosyalizmin de etkisiyle toplumcu bir dünya görüşüne ulaşmıştır. London 1910'da Kaliforniya'daki çiftliğinde hayatını kaybetti. Başlıca eserleri arasında *Beyaz Diş*, *Martin Eden*, *Uçurum İnsanları*, *Vahşetin Çağrısı* yer alır.

1. BÖLÜM

Kapıyı anahtarla açarak içeri giren ilk kişiyi, beceriksiz hareketlerle kasketini çıkaran genç bir adam izledi. Denizci olduğunu düşündüren giysileri vardı ve girdiği bu geniş salonda hiç de rahat olmadığı belliydi. Kasketini ne yapacağını bilemiyordu. Ceketinin cebine tıkmaya çalışırken, diğer adam alıverdi kasketi. Bu hareketi sakin ve doğal bir tavırla yapmıştı. Beceriksiz genç şükran duydu. "Durumumu anlıyor," diye düşündü. "Belli ki bana yardımcı olacak."

Omuzları sallanarak ve bacaklarını istemsizce, sanki zemin çalkantılı denizin üzerinde alçalıp yükseliyormuş gibi iki yana açarak, adamın ardısıra yürüdü. Böyle sarsakça yürürken, koca odalar ona dar geliyordu ve yanlışlıkla kapı kenarlarına çarpmaktan yahut şöminenin üzerindeki alçak rafta duran biblolara omuzlarıyla sürtünmekten korkuyordu. Etrafındaki nesnelerin arasında bir o yana, bir bu yana savruluyor ve kafasında şimdiden, verebileceği hasarı hesaplıyordu. Bir kuyruklu piyanoyla, üzerine kitaplar yığıl-

mış bir masa arasındaki, altı kişinin omuz omuza geçebileceği boşluğu tedirginlik içinde adımladı. Kalın kolları iki yana sarkmıştı. Bu ellerle kolları nereye koyacağını bilemiyordu ve masanın üzerindeki kitaplardan birine koluyla değecek gibi olunca, ürkmüş bir at misali yalpalayıp, piyano taburesine çarpmaktan kıl payı kurtuldu. Önünde giden adamın rahat yürüyüşüne baktı ve ilk kez, onun yürüyüşünün diğer insanlarınkine benzemediğini fark etti. Aniden, kendi yürüyüşü böyle kaba saba olduğu için utanca kapıldı. Alnından ter damlacıkları fışkırdı, durakladı ve esmerleşmiş yüzünü mendiliyle sildi.

Endişesini şakacı bir tavırla maskelemeye çalışarak:

– Bekle oğlum Arthur, dedi, bir anda bu kadarı çok fazla gerçekten. Bırak da biraz cesaretimi toplayayım. Biliyorsun buraya gelmek istemiyo'dum. Herhalde sizinkiler de beni görmek için can atmıyo'lardır.

Adam ona güven vermeye çalıştı:

– Her şey yolunda. Bizden korkmamalısın. Çok sade insanlarız hepimiz. Bak hele, bana bir mektup gelmiş.

Masaya yönelerek zarfı yırtıp açtı ve okumaya başladı, böylece yabancının kendini toparlamasına fırsat verdi. Yabancı bunu anladı ve şükran duydu. Doğası gereği sevecen ve kavrayışlıydı; paniği henüz sürerken, hisleri çalışmaya devam ediyordu. Alnını kuruladı ve gözlerinde tuzaktan korkan hayvanlara özgü bir bakışla, ama kontrollü bir yüzle etrafına bakındı. Bilinmeyenlerle çevrili, olabileceklerden endişeli, ne yapacağını bilemez haldeydi; yürüyüşü ve hareketlerindeki beceriksizliğin, bütün güç ve yeteneklerine sirayet etmiş olmasından korkuyordu. Çok duyarlıydı ve nasıl göründüğünün farkındaydı. Bu yüzden diğer adamın, gülen gözlerle mektubun üzerinden gizlice bakması, içinde bir hançer yarası açtı. Bakışın farkında olduğunu belli etmedi, çünkü kendini denetlemeyi öğrenmişti. Gururu incindi.

Geldiği için lanet etti, ama aynı zamanda, artık bu işi sonuna kadar götürmeye karar verdi. Yüz çizgileri sertleşti ve gözlerine kavgacı bir ışık geldi. Ortamı, endişeden biraz arınmış gözlemci bakışlarla inceleyerek, bu güzel evin içindeki her ayrıntıyı beynine kazıdı. Son derece dikkatliydi; gözlerinden hiçbir şey kaçmazdı ve o gözler çevredeki güzelliği içtikçe, bakışlarındaki kavgacı ışık sönerek, yerini sıcak bir parıltıya bıraktı. Güzelliğe duyarlıydı ve bu duyarlılığı uyaran şeyler vardı çevresinde.

Bir yağlıboya tablo, onu kendine çekti. Büyük bir dalga gürleyerek, çıkıntılı bir kayanın üzerinde patlıyordu; göğü alçak fırtına bulutları sarmıştı. Fırtınalı bir günbatımında orsasına seyir eden bir kılavuz uskuna, güvertesi bütün ayrıntılarıyla görünecek kadar yan yatmış olarak, dalgalarla mücadele ediyordu. Resimde güzellik vardı ve bu güzelliğe kayıtsız kalması imkânsızdı. Beceriksiz yürüyüşünü unuttu ve tabloya doğru gitti, yaklaştı; iyice yaklaştı. Tuvaldeki güzellik birden uçuverdi. Şaşkınlığı yüzünden okunuyordu. Dikkatsizce sıvanmış gibi duran boyaya baktı, sonra geri çekildi. Bir anda bütün güzellik tuvale geri döndü. "Bir aldatmaca," diye düşündü ve resme olan ilgisini kaybetti. Etrafındaki bir sürü şeyi gözlemlemeye devam ederken, bir yandan da, tablodaki onca güzelliğin bir göz aldanmasına kurban edilmesine hayıflandı. Resimden anlamazdı. Renkli ve siyah-beyaz taşbaskılarla karşılaşmıştı sadece, onların hatları da belirgin ve keskin olurdu her zaman. Gerçi yağlıboya resimler görmüştü; evet, dükkân vitrinlerinde. Ama vitrin camı, arzulu gözlerini resme yaklaştırmasını engellemişti.

Bakışlarını çevirip, mektup okuyan arkadaşına baktı ve masanın üzerindeki kitapları gördü. Yiyecek gören aç bir adamınkinden farksız bir arzu ve özlem bürüdü gözlerini. Adeta itici bir gücün etkisiyle masaya doğru, uzun adımlarla, omuzları sağa sola sallanarak ilerledi. Büyük bir tut-

kuyla kitaplara göz atmaya başladı. Başlıklara ve yazarların isimlerine baktı, metinlerden bölümler okudu, ciltleri gözleriyle, elleriyle okşadı ve bu arada, okumuş olduğu bir kitabı tanıdı. Gerisi hep bilmediği kitaplar, bilmediği yazarlardı. Swinburne'ın bir kitabına rastladı ve gözünü ayırmadan, nerede olduğunu unutarak, yüzünde bir parıltıyla okumaya başladı. İki kere, yazarın ismine bakmak için, kitabı işaret parmağının üstüne kapattı. Swinburne! Bu ismi unutmayacaktı. Belli ki, bu adamın gözleri renkleri ve ışığı görmüştü. Ama kimdi bu Swinburne? Şairlerin çoğu gibi, yüz yıl falan önce ölmüş müydü? Yoksa hâlâ yaşıyor, yazıyor muydu? Baş sayfaya döndü... Evet, başka kitaplar da yazmıştı. Öyleyse yarın sabah ilk iş olarak halk kütüphanesine gidip, Swinburne'ın yazdıklarını bulmaya çalışacaktı. Metne geri döndü ve kendini unuttu. Genç bir kadının odaya girdiğini fark etmedi bile. Arthur'un sesiyle kendine geldi:

– Ruth, bu Bay Eden.

Kitabı işaret parmağının üzerine kapattı ve daha dönmeden, yeni bir etkiyle ürperdi; kızın değil, ağabeyinin sözleriydi bu etkiyi yapan. O kaslı vücudunun altında çok hassas bir kütle yer alıyordu. Dış dünyadan gelip bilincini, düşüncelerini, duygularını etkileyen en küçük bir şey, içine bir alev düşmesine ve yayılmasına sebep oluyordu. Algıları olağanüstü derecede açık ve duyarlıyken, yükseklerde gezinen hayal gücü, sürekli olarak, benzerlik ve ayrılık ilişkileri kurmakla meşguldü. Onu ürperten, "Bay Eden" sözüydü. Hayatı boyunca "Eden", "Martin Eden" ya da sadece "Martin" denmişti ona. Şimdiyse "Mr!" Kendince, bunu çok dikkat çekici buldu. Beyni aniden kocaman bir fotoğraf makinesine dönüşmüş gibiydi. Zihninde, yaşamından sonsuz sayıda resim sıralandı; gemilerin kazan daireleri ve baş kasaraları, kamplar ve sahiller, hapishaneler ve tavernalar, hastaneler, kenar mahalleler; geçmişte bütün bu yerlerde ona nasıl seslenildiği...

Sonra dönerek kızı gördü. Görür görmez de beynindeki bütün hayalî görüntüler siliniverdi. Solgun, kırılgan görünüşlü bir yaratıktı; iri, manalı gözleri ve gür sarı saçları vardı. Ne giydiğini fark edememişti, sadece giysilerinin de kendisi gibi harika olduğunu biliyordu. Onu ince bir daldaki açık sarı bir çiçeğe benzetti. Hayır, bu doğaüstü bir varlıktı; böyle muhteşem bir güzellik dünyevi olamazdı. Ya da kitaplar doğru söylüyordu; toplumun üst mevkilerinde işte böyle güzellikler mevcuttu. Swinburne ismindeki adam, onun için bir şiir yazabilirdi. Belki masanın üstündeki kitaba o kızı, Iseult'u resmederken, aklında böyle biri vardı. Kızın görünüşüyle ilgili bu duygu ve düşünce seli, sadece bir anlıktı. Tekrar hareket ettiğinde gerçek dünyaya dönmüştü. Kız elini uzattı ve el sıkışırlarken dosdoğru gözlerinin içine, cesurca, bir erkek gibi baktı. Tanıdığı kadınlar böyle el sıkışmazdı. Hatta çoğu, hiç el sıkışmazdı. Bildiği kadınların davranış şekilleriyle ilgili görüntüler, bir sel taşkını gibi zihnine doluverdi. Ama o bu görüntüleri bir kenara itti ve kıza baktı. Böyle bir kadını hiç görmemişti. Tanıdığı bütün kadınlar! O anda, kızın iki yanında, tanıdığı bütün kadınlar sıralanıverdi. Sonsuzca süren bir saniye boyunca, kızın merkez yeri işgal ettiği, çevresindeki bütün kadınların onunla kıyaslanarak ölçülüp biçildiği bir portreler galerisindeydi. Fabrika kızlarının zayıf ve hastalıklı yüzlerini gördü; sonra Market Caddesi'nin güneyindeki sırıtkan, şamatacı kızları; hayvan yetiştiricilerinin kamplarındaki kadınları; Old Mexico'nun sigara içen esmer kadınlarını. Onların yerini oyuncak bebeklere benzeyen, tahta nalınlar üstünde kırıtkanca yürüyen Japon kadınları aldı; ırksal niteliği bozulmuş, narin yapılı Asya-Avrupa melezleri; Okyanusya'nın çiçeklerle taçlanmış, koyu tenli, güçlü kadınları. Sonra bütün bunlar kayboldu ve çarpık, korkunç görüntülerle dolu bir kâbus belirdi: Whitechapel'ın kaldırımlarında sürünen kokuşmuş ucu-

beler, kerhanelerin sarhoş cadalozları ve cehennemden gelme, kendilerini dişilik kisvesi altında saklayarak denizcileri avlayan, pis, kadın başlı canavarlar; limanların kiri, insanlık çukurunun balçık ve çamuru.

Kız ona seslendi:

– Oturmaz mısınız, Bay Eden? Arthur bahsettiğinden beri, tanışmak istiyordum sizinle. Çok cesurca davranmışsınız...

Karşı çıkan bir ifadeyle elini salladı ve yaptığının hiç de önemli olmadığını mırıldandı; yerinde kim olsa aynı şekilde davranırdı. Kız, salladığı elinin, henüz iyileşmemiş taze sıyrıklarla kaplı olduğunu fark etti. Yana sarkık duran diğer eline bakınca, onun da aynı durumda olduğunu gördü. Ayrıca, hızlı ve gözlemci bir bakışla yanağındaki yara izini, alın bölgesindeki saçların arasından görünen bir başka yarayı ve kolalı yakanın altına uzanıp kaybolan bir üçüncüsünü fark etti. Esmerleşmiş boynun üzerindeki, gömlek yakasının kenarına denk düşen kırmızı çizgiyi görünce, içinden gelen gülümsemeyi bastırdı. Belli ki sert yakalara alışkın değildi. Aynı şekilde, kadınca bakışıyla genç adamın giysilerini, ucuz ve kötü kesimi, ceketin omuzların kenarında yaptığı potu ve kol kısmındaki, şişkin pazıları belli eden bir dizi kırışığı inceledi.

Elini sallayıp hiçbir şey yapmadığını söylerken, bir yandan da kızın isteğine uyarak bir sandalyeye oturmaya çalışıyordu. Kızın oturuşundaki rahatlığa gıpta etti ve kendi hareketlerinin beceriksizliği altında ezilerek, onun karşısındaki sandalyeye doğru yalpaladı. Onun için yeni bir deneyimdi bu. Şimdiye kadarki hayatında ne zarafetin, ne de beceriksizliğin ayırdındaydı. Zihninde hiç böyle düşünceler olmamıştı. Sandalyenin ucuna temkinlice oturdu. Elleri onu endişelendiriyordu. Ellerini her nereye koysa, göze battıklarını düşünüyordu. Arthur odadan çıkarken, Martin Eden ona özlemle baktı. Odada bu solgun yüzlü, olağanüstü kadın-

la birlikteyken, kendini kaybolmuş gibi hissediyordu. Arkadaşlık ilişkisinin kurulması kolaylaşsın diye içki ısmarlayacak bir meyhaneci, bira alması için köşedeki dükkâna gönderecek küçük bir çocuk da yoktu ortalıkta.

Ruth:

– Boynunuzda bir yara izi var Bay Eden, diyordu, bu nasıl oldu? Bir tür macera olmalı.

Genç adam, kavrulmuş dudaklarını ıslatıp, boğazını temizleyerek:

– Bıçaklı bir Meksikalı. Bir kavgaydı işte. Ben bıçağını aldıktan sonra, burnumu ısırmaya kalktı, diye cevapladı.

Olayı bu sadelikle açıklarken, gözlerinin önünde bir sürü görüntü canlandı: Salina Cruz'daki o sıcak, yıldızlı gece, sahilin beyaz kumları, limandaki şeker yüklü gemiler, sarhoş denizcilerin uzaktan gelen sesleri, mal taşıyan işçilerin itişkakışı, Meksikalı'nın alevli bakışları, o canavarca gözlerin yıldızların ışığıyla parlayışı, çeliğin boynuna batışı ve fışkıran kan, kalabalık ve çığlıklar; onun ve Meksikalı'nın bedenleri birbirine kenetlenmiş, kumları dağıtarak yuvarlanıyorlar ve uzaklardan bir gitarın yumuşak tıngırtısı geliyor. Hatırladığı bu resim onu ürpertti ve duvardaki uskunayı çizen adamın bu resmi de yapıp yapamayacağını merak etti. Beyaz sahil, yıldızlar ve şeker taşıyan gemilerin ışıkları harika görünürdü, diye düşündü; kumsalın ortasında dövüşenleri saran topluluğun karaltısı da öyle. Yıldızların ışığıyla parlayan bıçağın da güzel duracağına ve bu resimde yer alması gerektiğine karar verdi. Ama bu düşündüklerinden hiçbir şey sızmadı konuşmasına. "Burnumu ısırmaya kalktı," diye bitirdi sözlerini.

– Ya, dedi kız; kısık, uzaktan gelen bir sesle. Hassas yüzünde bir şaşkınlık ifadesi vardı.

Kendisi de şaşkınlık hissetti ve güneşten yanmış yanakları utançla kızardı. Doğrusu ya, kazan dairesindeki açık ka-

paktan gelen ateş, yanaklarını ancak bu kadar ısıtabilirdi. Bıçaklı bir kavga gibi bayağı konular, belli ki bir hanımla yapılan sohbete uygun düşmüyordu. Kitaplardaki insanlar, kızın seviyesindekiler, bunlar hakkında konuşmazdı; belki böyle şeylerden haberleri bile yoktu.

Başlatmaya çalıştıkları sohbette kısa bir duraklama oldu. Sonra kız yanağındaki yarayı sormayı denedi. Daha sorarken, kızın onun dilinden konuşmaya gayret ettiğini fark etti ve o da kızın dilinden konuşmaya karar verdi.

Elini yanağına götürerek:

– Sadece bir kazaydı, dedi, bir gece hava durgunken, birden fırtına çıkınca, önce ana bumba mantilyası, sonra da palanga kırılıp yerinden çıktı. Palanganın teli yılan gibi ortalıkta gezinmeye başladı. Herkes onu tutmaya çalışıyo'du, ben de telaşla uğraşırken suratıma çarptı.

– Ya, dedi kız; bu kez anladığını belli eden bir tonlamayla. Aslında söyledikleri büyük oranda Yunanca gibi gelmişti ona ve "bumba" ile "mantilya"nın ne demek olduğunu merak ediyordu.

Martin planını uygulamaya çalışarak:

– Bu Swinburne, dedi bu kez.

İsmi "Svaynbırn" diye, "a"yı uzatarak söylemişti[1].

– Kim?

Martin aynı yanlış telaffuzla tekrarladı:

– Swineburne... Şair.

– Swinburne, diye düzeltti kız.

Martin kekeleyerek:

– Tamam, o adam işte. Öleli ne kadar oldu? diye sordu. Yanakları yine ısınmıştı.

Kız merakla ona baktı:

– Ya, öldüğünü duymamıştım. Nerede tanışmıştınız?

– Hiç görmedim vallahi... Ama siz gelmeden az önce ma-

1 Şairin adı, "Svinbırn" şeklinde telaffuz edilir – ç.n.

sanın üzerindeki kitaptan bazı şiirlerini okudum. Siz nasıl buluyorsunuz onun şiirlerini?

Bunun üzerine kız, ortaya atılan konu hakkında hızlı ve rahat biçimde konuşmaya başladı. Martin kendini daha iyi hissetti, sandalye kaçıp onu yere fırlatacakmış gibi kol yerlerini sıkıca tutarken, uç noktadan azıcık geriye doğru kaydı. Kızı konuşturmayı başarmıştı ve onun söylediklerini izlemeye gayret ederken, tatlı kafasının içinde sakladığı bilgilerin çokluğuna hayran kalıp, yüzünün solgun güzelliğini gözleriyle içti. Onu dinledi ve kızın dudaklarından zahmetsizce dökülüveren kelimelerden bazılarının anlamını bilmediği, kimi eleştirel sözlerle düşünce süreçleri ona yabancı kaldığı için canı sıkılsa da, zihni uyarıldı ve heyecanlandı. İşte entelektüel hayat, diye düşündü, ve işte güzellik; hayal edemediği kadar sıcak ve muhteşem olarak hem de. Kendini unuttu ve karşısındakine aç gözlerle baktı. İşte uğrunda yaşamaya değer bir şey bulmuştu; kazanmaya değer, savaşmaya ve evet, ölmeye değer. Kitaplar doğru söylüyordu. Dünyada öyle kadınlar vardı. Bu onlardan biriydi. Martin'in zihnine kanatlar takmıştı; belirsiz, devasa aşk ve romantizm serüvenlerinin yansıdığı büyük, parlak tuvaller serilmişti önüne; solgun yüzlü bir kadın, altından bir çiçek için. Bir peri serabı gibi titrek bir görüntünün içinden, orada oturup edebiyat ve sanattan bahseden gerçek kadına bakıyordu. Aynı zamanda dinliyordu ama, nasıl sabit bir şekilde baktığının ve doğasında erkekliğine ait ne varsa gözlerine yansıdığı gerçeğinin farkında değildi. Ama erkeklerin dünyasıyla ilgili çok az şey bilen Ruth, bir kadın olarak, Martin'in yanan gözlerini hemen fark etmişti. Daha önce hiçbir erkek ona bu şekilde bakmamıştı ve bu durum onu utandırdı. Dili sürçmeye başladı, durakladı. Düşünce zinciri kopup gitti. Genç adam onu korkutuyordu ve aynı zamanda, kendisine böyle bakılmasından tuhaf şekilde hoşlanmıştı. Aldığı eğitim onu tehlikeli ve yan-

lış olana; anlaşılmaz, gizemli ve çekici şeylere karşı uyarıyordu. İçgüdüleri ise varlığının derinliklerinden seslenerek, onu engelleri yıkmaya, başka bir dünyadan gelen bu elleri soyulmuş, boynunda gömlek yakasının kırmızı izi bulunan, nezaketsiz bir dünyanın içinde kirlenip lekelendiği belli olan yabancıyı elde etmeye kışkırtıyordu. Ruth temizdi ve temizliği bu duruma isyan ediyordu. Ama aynı zamanda bir kadındı ve kadınlığın iç çelişkilerini öğrenmeye daha yeni başlıyordu.

– Dediğim gibi... Ne diyordum?

Birdenbire konuşmasını kesmek zorunda kaldı ve içine düştüğü hale neşeyle güldü.

Martin:

– Swinburne'ın büyük bi' şair olmadığını söylüyo'dunuz, çünkü... Oraya kadar geldiydiniz, dedi.

Birden içinde bir açlık hissetti; kızın kahkahası omurgasını tepeden tırnağa ürpertmişti. Gümüş gibi, diye düşündü, çıngırdayan gümüş çanlar gibi. Ve bir anlığına uzak bir ülkeye gitti; yüksek bir tepede, kiraz çiçeklerinin altında sigarasını tüttürüyor ve bir Uzakdoğu tapınağının, hasır sandaletli imanlılarını ibadete davet eden çanlarını duyuyordu.

– Evet, teşekkürler. Neticede Swinburne başarısız, çünkü incelikten yoksun. Hiç okunmaması gereken bir sürü şiiri var. Büyük şairlerin her dizesi güzel hakikatlerle doludur ve insanın içindeki yüksek, soylu şeylere seslenir. Büyük şairlerin tek bir dizesinden vazgeçmek bile dünyayı fakirleştirir.

Martin:

– Ben harika olduğunu düşünmüştüm, dedi tereddütle. Çok az okuyabildim. Böyle... alçak bir adam olduğu hiç aklıma gelmezdi. Herhalde bu diğer kitaplarında belli oluyor.

– Okuduğunuz kitapta da vazgeçilebilecek pek çok dize var, dedi kız, katı ve kestirip atan bir tavırla.

– Onları kaçırmış ola'cam, diye yanıtladı Martin. Benim okuduğum gerçekten güzel olanlardı. Hepsi çok aydınlık

ve parlaktı. İçime işledi ve zihnimi bir güneş gibi, ışıldak gibi aydınlattı. Beni böyle etkiledi işte, ama ben iyi şiirden an'namam küçükhanım.

Yetersizlik duygusuyla sustu. Kafası karışmıştı ve kendini ifade edemediğini bilmenin acısını çekiyordu. Okuduğu dizelerdeki büyüklüğü ve yaşam ışığını hissetmişti, ama bunu söze dökemiyordu. Hissettiklerini ifade edemiyordu ve kendini, karanlık bir gecede yabancı bir gemiye binmiş, önündeki halatların nereye bağlı olduğunu anlamaya çalışan bir gemiciye benzetti. Sonra, bu yeni dünyayı tanımanın kendi elinde olduğuna karar verdi. Daha önce isteyip de başaramadığı hiçbir şey olmamıştı ve şimdi, kıza içindekileri anlatmanın yolunu öğrenmesi gerekiyordu. Kızı iyice büyütmüştü gözünde.

– Şimdi, Longfellow... diyordu kız.

– Evet, onu okudum, diye atıldı. Okuduğu az sayıda kitapla ilgili bilgisini olabildiğince sergilemek, ahmağın teki olmadığını göstermek istiyordu.

– "*The Psalm of Life*", "*Excelsior*", sonra... Galiba hepsi bu kadar.

Ruth kafasını salladı ve gülümsedi. Acırcasına hoşgörülü bir gülümsemeydi ve bu hoşgörüyü hissetmek Martin'i utandırdı. Kendini olduğundan farklı göstermeye çalışmakla aptallık etmişti. Bu Longfellow sayısız şiir kitabı yazmış olmalıydı.

– Kusura bakmayın küçükhanım, dedi, işin aslı benim bu konularda çok bilgim yok. O kadar klas değilim. Ama inanın bir gün olaca'm.

Bu sözler ağzından bir tehdit gibi çıkmıştı. Sesi kararlıydı, gözleri parlıyordu ve yüzünün çizgileri sertleşmişti. Ruth'a, Martin'in çenesinin şekli değişmiş gibi geldi. Sesi nahoş bir saldırganlık kazanmıştı. Aynı zamanda, sanki ondan yükselip gelen erkekçe bir güç dalgası, Ruth'u sarmalamıştı.

Kız güldü:

– Bence de bir gün o kadar... o kadar klas olabilirsiniz. Çok kuvvetlisiniz.

Bakışları kısa süreliğine, bir boğanınki gibi kalın, güneşten yanmış, çelik gibi bir sağlık ve kuvveti yansıtan kaslı boyuna takılı kaldı. Bir kez daha, karşısında olanca utangaçlığı ve ezikliğiyle oturan bu adama doğru çekildiğini hissetti. Birden aklına giren müstehcen bir düşünceden ötürü şaşkınlığa kapıldı. O boynun üstüne iki elini koysa, bütün bu kuvvet ve dinçliğin ona geçivereceğini düşünmüştü. Bu düşünce onu şoke etti. Tabiatındaki, hayal bile etmediği düşkün bir yan açığa çıkmıştı sanki. Üstelik ona göre kuvvet, kaba, hayvanca bir şeydi. Hayalindeki güzel erkek, ince ve zarifti. Ama bu düşünceyi kafasından atamıyordu. Ellerini gerçekten şu güneş yanığı boynun üstüne koymak istemesi inanılmazdı. Aslında kendisi hiç de sağlam olmadığı için, bedeniyle ve ruhuyla kuvvete ihtiyaç duyuyordu. Bunun farkında değildi. Bildiği, daha önce kimseden, bozuk konuşmasıyla onu an be an şaşkınlığa uğratan bu adam kadar etkilenmediğiydi.

– Evet, bir sakatlığım yok. Aslına bakarsanız, hurda metali bile sindirebilirim. Ama şimdi a'cık hazımsızlığım var. Demin söylediklerinizin çoğunu hazmedemedim. Böyle eğitilmedim, anlarsınız ya. Kitapları ve şiiri seviyorum ama, sizin gibi konuşamam ben bunlar hakkında. O sebeple konuşamıyorum. Yabancı bir denizde sürüklenen, haritasız ve pusulasız bir gemici gibiyim. Yönümü bulmam gerek. Belki siz bana yardım edersiniz. Bütün bu konuştuğunuz şeyleri nasıl öğrendiniz?

– Okulda herhalde ve okuyarak, diye yanıtladı kız.

– Ben de çocukken okula gitmiştim, diye itiraz etmek istedi Martin.

– Evet ama ben liseyi kastediyorum. Ve konferansları; ayrıca üniversiteyi.

Martin:

– Üniversiteye mi gittiniz? diye büyük bir şaşkınlıkla sordu. Kız şimdi ondan en az bir milyon kilometre uzaklaşmıştı.

– Halen gidiyorum. İngilizce uzmanlığı dersleri alıyorum.

"İngilizce"yle neyi kastettiğini anlamasa da, cehaletinin bu noktasını aklına not etti Martin ve konuyu sürdürdü.

– Üniversiteye gitmeden önce kaç yıl okumam gerekir? diye sordu.

Genç adamın bilgi arzusu karşısında sevecenlikle gülümsedi kız ve yanıtladı:

– Daha önce ne süreyle okuduğunuza bağlı. Liseye gitmediniz değil mi? Gitmediniz tabii. Ya ortaokula?

– Bitirmeme iki yıl varken ayrıldım. Ama okuldayken hep takdirle geçerdim.

Böyle bir şeyle övündüğü için kendine kızarak, tırnak diplerini acıtıncaya dek sandalyenin kollarını sıktı. O sırada odaya bir kadının girdiğini fark etti. Kızın, sandalyesinden kalkarak kadına doğru hızlıca yürüyüşünü izledi. Öpüştüler ve kollarını birbirlerinin beline dolayarak, ona doğru ilerlediler. Bu annesi olmalı, diye düşündü. Uzun boylu, sarışın bir kadındı; zayıf, etkileyici ve güzel. Böyle bir eve uygun düşecek şekilde giyinmişti. Elbisenin zarif hatlarında hayranlıkla gezdirdi gözlerini. Bu elbiseyle, Martin'in sahnede gördüğü kadınlara benzemişti. Sonra, buna benzer giyinmiş kadınları Londra'daki tiyatrolara girerlerken gördüğünü hatırladı. Çiseleyen yağmurun altında durup onları izlerken, polisler gelip, ötedeki tentenin altına itelemişti onu. Ardından, Yokohama'daki Grand Hotel'e sıçradı zihni; orada da kaldırımdan izlemişti böyle etkileyici kadınları. Şehre ve Yokohama limanına ait binlerce görüntü, birbiri ardına gözlerinin önünden geçmeye başladı. Ama bu hatıralar geçidini hızla terk ederek, şu anın acil gereklilikleriyle ilgilenmeliydi. Tanıştırılmak için ayağa kalkması gerektiğini bili-

yordu ve sıkıntıyla kalkarak, diz yapmış pantolonu, iki yanda aptalca sallanan kolları, sertleştirdiği yüzüyle, gerçekleşmek üzere olan çetin sınavı bekledi.

2. BÖLÜM

Yemek odasına geçiş faslı bir kâbustu Martin için. Duraklayıp sendeleyerek, savrulup yalpalayarak, yolu tamamlamasının imkânsız olduğunu düşünerek yürüdü. Ama sonunda başardı ve kızın yanı başına oturdu. Sıra sıra duran bıçak ve çatallar onu korkuttu; bunların meçhul tehlikeler barındıran ışıltısına büyülenerek baktı. Sonra bu ışıltı geriye çekilerek, birbirini izleyen baş kasarası görüntülerine fon oldu. O ve arkadaşları, koca bıçaklar ve parmaklarıyla tuzlu biftek yiyor ya da eskimiş kaşıklarla, metal kaplardan bezelye çorbası alıyorlardı. Kötülemiş bifteğin pis kokusu burnundaydı, kulaklarındaysa ıskarmozların gıcırtasına eşlik eden perdelerin[1] iniltisi ve yemek yiyenlerin ağızlarından çıkan şapırtıların yankısı vardı. Arkadaşlarının yemek yiyişini izledi ve domuz gibi yediklerine karar verdi. O burada dikkatli olmalıydı. Hiç ses çıkarmayacaktı. Bunu aklında tutmaya gayret etti.

Masadakilere baktı. Karşısında Arthur ve Arthur'un kardeşi Norman vardı. Bu ikisinin Ruth'un kardeşleri olduğunu hatırlattı kendine ve onlara karşı gönlünde sıcaklık hisetti. Ailenin üyeleri birbirlerini nasıl da seviyordu! Kızın annesini öpüşü ve ikisinin kol kola girerek kendisine doğru yürüyüşü canlandı gözünün önünde. Dünya yüzeyinde anne babalarla çocukları arasında böyle sevgi gösterilerine rastlanmazdı. Bu gördüğü yukarılardaki dünyaya, varoluşun yük-

1 Perde: Güvertenin altındaki, tekneyi enine veya boyuna bölümlere ayıran bölme – ç.n.

sek mevkilerine ait bir tanrı esiniydi. Burada bulunduğu şuncacık zamanda tanık olduğu en güzel şeydi. Derinden etkilenmişti ve kalbi yumuşak duygular içindeydi. Hayatı boyunca açlık çekmişti. Ruhu sevgiye muhtaçtı. Varlığının yaşamsal bir talebiydi bu. Ama sevgiden yoksun büyümüş ve bu süreçte kendisini sertleştirmişti. Sevgiye ihtiyaç duyduğunun farkında da değildi. Sadece, gördüğü sevgi ediminden etkilenmiş; bunun güzel, yüksek ve görkemli bir şey olduğunu düşünmüştü.

Bay Morse'un burada olmadığına memnundu. Ruth'la, annesiyle ve kardeşi Norman'la tanışmak zaten yeterince zordu. Arthur'u şimdiden biraz tanımıştı. Babasının kendisine fazla geleceğinden emindi. Ömründe bu kadar zor bir iş yaptığını hatırlamıyordu. En ağır işler, bununla kıyaslandığında çocuk oyuncağıydı. Alnı ter damlacıklarıyla nemlenmiş, alışık olmadığı bu kadar çok şeyi bir arada yapmaya çalışmaktan, gömleği tere batmıştı. Daha önce hiç yemediği şekilde yemek, tuhaf aletler kullanmak, kaçamak bakışlarla her bir yeni şeyin nasıl yapılacağını öğrenmek, edindiği bir sürü izlenimi zihnine not edip sınıflandırmak zorundaydı. Ruth'a olan arzusundan kaynaklanan bu rahatsız edici ve acıtıcı huzursuzluğun bilincindeyken, onun seviyesine çıkabilmeyi diliyor, sürekli olarak ona ulaşmanın yollarını arıyor, planlar kuruyordu. Öte yandan, hangi bıçak ya da çatalın ne için kullanılacağını anlamak için gizlice, karşısında oturan Norman'a veya bir başkasına baktığında, o kişinin yüz hatlarını ezberliyor ve otomatik olarak o kişiyi –Ruth'la ilişkili olarak– değerlendirip, hakkında bir kaanate varmaya çalışıyordu. Daha sonra konuşması, söylenenleri dinlemesi, ve sürekli dizginlenmesi gereken gevşemeye eğilimli ağzıyla, birtakım yanıtlar vermesi gerekti. Karmaşayı iyice artırmak üzere, omzunun dibinde sessizce bitiveren uşak; bu çekip gitmek bilmeyen baş belası, korkunç Sfenks, ona anın-

da yanıtlaması gereken bilmeceler sorup duruyordu. Yemek boyunca, el yıkama taslarını düşünerek sıkıntı çekti. Yersiz biçimde, sürekli olarak, sofraya ne zaman geleceklerini ve neye benzediklerini merak edip durdu. Bu şeylerden bahsedildiğini duymuştu ve eninde sonunda, birkaç dakika içinde, masada kendisiyle oturan yüce varlıklarla birlikte o da bu tasları kullanacaktı. Derinlerden gelip aklına takılan en önemli sorun, bu insanlara nasıl uyum göstereceğiydi. Nasıl davranmalıydı? Bu sorunla cebelleşip durdu. Aklına gelen korkakça bir itki, rol yaparak karşısındakileri kandırmasını dayatıyordu. Daha korkakça itkiler ise ona, başarısız olacağını, doğasının bu işlere uygun olmadığını, kendini komik duruma düşüreceğini söylüyordu.

Yemeğin ilk bölümünde, nasıl davranacağına karar vermeye çalıştığı için çok durgundu. Bu durgunluğuyla, Arthur'un önceki gün söylediği sözleri yalanladığını bilmiyordu. Arthur yemeğe vahşi bir adam getireceğini ve korkmamalarını, çünkü bu vahşiyi ilginç bulacaklarını söylemişti. Martin, Ruth'un kardeşinin böyle bir hainlik edebileceğini asla düşünemezdi; hele onu nahoş bir kavgadan çekip kurtarmışken. Çevresindekilere hayranlık duyup, kendi uyumsuzluğundan rahatsız olarak, masada öylece oturmaya devam etti. İlk defa, yemek yemenin karın doyurmaktan öte bir işlevi olduğunu keşfetti. Ne yediğinin farkında değildi. Sadece besindi bu. O, bir güzellik ziyafeti çekiyordu kendine ve yeme eylemi estetik bir işlev kazanmıştı. Bu entelektüel bir işlevdi aynı zamanda. Zihni canlanmıştı. Anlamını bilmediği kelimeler duyuyordu. Duyduğu bazı kelimelere ise sadece kitaplarda rastlamıştı; tanıdığı hiçbir erkek ya da kadının çapı, bunları telaffuz etmeye yetmezdi. Aile üyelerinin dudaklarından bu kelimelerin kolayca döküldüğünü duydukça, hazla titriyordu. Kitaplardaki romantiklik, güzellik ve güç gerçek olmuştu. Hayallerinin, imgelemin çatlaklarından sızarak

gerçeğe dönüştüğünü gören bir adamın, az bulunur mutluluk halini yaşıyordu.

Hiç bu irtifada yaşamadığından, kendini arka planda tutarak dinliyor, gözlemliyor, kısacık yanıtlarla yetiniyordu; kıza "evet küçükhanım", "hayır küçükhanım"; annesine "evet han'fendi", "hayır han'fendi" diyordu. Denizcilik geçmişinden kaynaklanan, kardeşlerine de "evet efendim", "hayır efendim" deme alışkanlığını dizginledi. Bunun uygun düşmeyeceğini ve kendisini onlardan aşağı gördüğünü düşüneceklerini hissetti; kızın gönlünü kazanmak isterken, bu asla olmazdı. Gururu da buna izin vermezdi. "Tanrım!" diye haykırdı içinden, "Ben de onlar kadar iyiyim. Eğer benim bilmediğim bir sürü şey biliyorlarsa, ben de öğrenebilirim, n'olacak!" Hemen sonra, kız ya da annesi ona "Bay Eden," diye seslendiğinde saldırgan gururunu unutmuştu, içi yine sıcak ve ışıl ışıldı. O uygar bir insandı, öyleydi işte; kitaplarda bahsedilen insanlarla omuz omuza yemek yiyordu. Kendisi de kitap kahramanlarından biri haline gelmiş, ciltli kitapların sayfalarında maceralara atılıyordu.

Arthur'u kendisi hakkında yalancı çıkarıp, vahşi bir adamdan ziyade uysal bir kuzu gibi görünürken, nasıl eyleme geçeceğini düşünmekle meşguldü. Uysal bir kuzu falan değildi o; gölgede kalmayı kabullenemeyecek kadar baskın bir kişilik yapısı vardı. Sadece mecbur kaldığında konuşuyordu ve çok dilli kelime dağarcığı içinde el yordamıyla seçim yapmaya çalışırken, tıpkı yürüyüşündeki gibi, sık sık sendeleyip duraklıyor, uygun olduğunu bildiği ama telaffuz edememekten korktuğu kelimelerde tereddüt ediyor, anlaşılmayacağını ya da kaba kaçacağını bildiği kelimelerden kaçınıyordu. Ama aynı zamanda, diksiyon konusundaki dikkatinin, içinden geçenleri ifade etmesine engel olarak onu aptal gibi gösterdiğinin bilinciyle, rahatsızlık duyuyordu. Üstelik, özgürlük tutkusu bu sınırlamalara, tıpkı kolalı yaka-

nın kelepçelediği boynu gibi öfkeyle tepki gösteriyordu. Bunu fazla sürdüremeyeceğinden emindi. Doğası gereği, güçlü düşünceleri ve hisleri vardı; yaratıcı ruhu huzursuz ve baskıcıydı. İfade ve şekil kazanmak için doğum sancısı çeken fikir ve duygular, onu hızla ele geçirdi. Kim olduğunu, nerede bulunduğunu unuttu ve tüm eski kelimeler –bildiği konuşma gereçleri– uçup gitti.

Bir ara, omzunun üstünden sarkıp, ona bir şeyler ikram etmeye çalışmaktan vazgeçmeyen uşağa, kesin ve güçlü bir sesle:

– Püyu! dedi.

Masadakilerin dikkat kesilip merakla ona bakması, kendini beğenmiş uşağın hoşuna gitmiş, Martin ise utanç içinde kalmıştı. Ama kendini çabuk toparlayarak açıkladı:

– Kanaka dilinde 'bitir' demektir. Ağzımdan çıkıverdi. P-a-u diye yazılır.

Kızın meraklı gözlerini ellerine bakarken yakaladı ve açıklamacı tavrını sürdürdü:

– Pasifik posta gemilerinden biriyle yeni seferden döndüm. Rötar yaptıydık ve Puget Sound limanlarında köle gibi çalışıp kargo istifledik, belki nasıl olduğunu bilirsiniz. Elimin derisi o zaman soyuldu.

Kız telaşla:

– Ona bakmıyordum, dedi, elleriniz vücudunuza göre çok küçük görünmüştü.

Yanaklarını sıcak bastı. Kusurlarından birinin daha açığa çıktığını düşünmüştü. Utanarak:

– Evet, dedi, zora gelemeyecek kadar küçükler. Kollarım ve omuzlarımla bi' katır gibi vurabilirim. Çok güçlüdürler ve bi' adamın çenesine vurdum muydu ellerim de ezilir.

Söylediği şeylerden memnun olmamıştı. Kendinden iğrendi. Dilini tutamamış ve hoş olmayan şeylerden söz etmişti.

Sebebini bilmese de Martin'in canının sıkıldığını anlayan kız, zarif bir yönlendirmeyle:

– Arthur'a o şekilde yardım etmeniz çok cesurcaymış, onu tanımıyordunuz bile, dedi.

Martin kızın ne yapmak istediğini anladı ve hissettiği büyük minnet, ona ağzının bozukluğunu unutturdu.

– Hiç önemli de'eldi, dedi, yerimde hangi adam olsa yapardı. O serseriler bela arıyo'dular, Arthur onlara hiçbi' rahatsızlık vermemişti. Onunla uğraşıyo'dular, ben de onları biraz ittim kaktım. O sırada ellerimin derisinin birazı gitti, onların da bi'kaç dişi. Şimdi olsa yine yaparım. Onları gördüğümde...

Sözünü tamamlayamadı ve iyice hayâsızlaşmadan, sanki sözleri kızla birlikte soludukları havayı kirletiyormuşcasına, sustu. Arthur yirminci defa olmak üzere, feribottaki sarhoş serserilerle olan macerasını ve Martin Eden'ın nasıl koşup kendisini kurtardığını anlatmaya başladığında, Martin kaşlarını çatarak, kendini nasıl aptal yerine koyduğunu düşündü ve bu insanlarla ilişkisini nasıl yürüteceği sorununu iyiden iyiye dert edinmeye başladı. Şimdiye kadar bu konuda pek başarılı olamamıştı. Onların kabilesine mensup değildi ve onların dilinden konuşmuyordu; kendince sorunu böyle özetliyordu. Onlardan biriymiş gibi davranamazdı. Kendini olduğundan farklı göstermeyi başaramazdı, zaten bu doğasına aykırıydı. Kişiliğinde sahtelik ya da hileye yer yoktu. Ne olursa olsun, kendisi gibi davranmak zorundaydı. Şu anda onların dilinden konuşamıyordu, ama zamanla başaracaktı. Bu düşünce onu rahatlattı. Şimdilik bildiği dilden konuşmaya devam edecekti. Elbette, söyledikleri anlaşılsın ve kötü etki yapmasın diye, biraz dikkat etmesi gerekecekti. Üstelik, bilmediği bir şeyi biliyormuş gibi yapmayacak, konuyu suskunlukla geçiştirmeyecekti. Bu kararını uygulamaya koydu ve üniversite hakkında konuşan iki erkek kardeş birkaç kere "trig" sözcüğünü kullanınca, soruverdi:

– "Trig" nedir?

– Trigonometri. Karmaşık bir hesap alanı, dedi Norman.

– Ne hesabı? diye sordu bu kez Martin, Norman'ın gülmesine yol açarak.

– Matematik, aritmetik; yanıtı geldi.

Martin başını salladı. Sınırsız görünen bilgi manzarasından küçük bir parça yakalayabilmişti. Gördüğü şeyler elle tutulur hale gelmeye başlamıştı. Olağanüstü gözlem gücü, soyutlamalara maddesel biçim kazandırıyordu. Beyninin simyası sayesinde, trigonometri, matematik ve bunların işaret ettiği bütün bilgi alanı somutlaşarak, manzara içindeki yerini alıyordu. Bu manzarada, solgun ya da parlak ışıklarla aydınlanmış yeşil ağaçlar ve çimenlikler vardı. Uzaktaki ayrıntıları mor renkte bir pus perdeleyip bulanıklaştırıyordu ama, o pusun gerisinde bilinmeyenin, romantizmin cazibesini bulacağını biliyordu. Bu manzara şarap gibiydi. Yaşanacak bir macera, akıl ve kuvvet gerektiren bir iş, fethedilecek bir dünya vardı karşısında. Ve bilincinin gerilerinden aynı düşünce yine belirdi: Yanı başındaki zambağı, solgun yüzlü periyi kazanmak, onu fethetmek.

Bu pırıltılı görüntüler, bütün gece vahşi adamını kabuğundan çıkarmak için uğraşıp duran Arthur tarafından parça parça edilip dağıtıldı. Martin Eden, aldığı kararı hatırladı. Kendisi gibi davranmaya başladı ve başlangıçta bilinçli ve dikkatliyken, kısa süre sonra, yaşadığı şeyleri dinleyicilerin gözlerinde canlandırmanın coşkusuyla kendinden geçti. Kaçakçılık yapan *Halycon* uskunasında tayfalık ederken, gemileri bir gümrük memuru tarafından yakalanmıştı. Gözleriyle her şeyi apaçık görmüştü ve bu gördüklerini masadakilere anlattı. Nabız gibi atan denizi, adamları ve deniz üstündeki gemileri canlandırdı sözcükleriyle. Anlattıklarını herkes kendi gözleriyle görene kadar, görsel gücünü söze döktü. Bir sürü ayrıntının arasından bir sanatçı dokunu-

şuyla seçmeler yaparak, ışık ve renkle yanan yaşam resimleri çizdi. Anlattıklarını öyle bir canlandırdı ki, dinleyenleri tutku ve güç dolu sert bir anlatının eşliğinde sürükleyip götürdü. Bazen anlatımının canlılığı ve seçtiği terimlerle onları sarssa da, şiddete her zaman güzellik eşlik ediyor, gemicilerin acayipliklerinden doğan mizah, yaşanan trajedileri hafifletiyordu.

Ve o konuşurken, kız şaşkınlık içinde bakıyordu. Martin'in ateşi, onu ısıtmıştı. Bugüne kadar günlerimi üşüyerek mi geçirmişim yoksa, diye düşündü kız. Bir volkan gibi güç, dayanıklılık ve sağlık saçan bu adama yaslanmak istiyordu. Ona sokulmak istiyordu ve bu isteğe zorlukla direndi. Aynı zamanda bir karşı dürtüyle, ondan uzak durmak da istiyordu. Adamın ağır işlerden kirlenmiş, etine hayatın bütün kirleri işlemiş yaralı ellerinden; kırmızı gömlek yakası izinden ve şişkin kaslarından iğreniyordu. Onun kabalığından korkuyordu; konuşmasındaki her kabalık kulağına, hayatındaki her kaba yaşantı ruhuna yönelmiş bir hakaretti. Ve sonra yine onun çekimine kapılıyordu; kendisi üzerinde böyle bir güce sahipse, kötü bir adam olmalıydı bu. Zihninde sağlamca yerleşik olan her şey sallanıyordu. Bu adamın romantizm ve maceracılığı bütün kuralları ezip geçiyordu. Bu tehlikeli ve her an gülmeye hazır adamla birlikteyken, hayat ciddi çabalar ve kısıtlamalarla dolu değildi; tepetaklak edilebilecek bir oyuncak, kaygısızca yaşanıp tadına varılacak ve yine kaygısızca kenara fırlatılacak bir şeydi. "Oyna öyleyse bu oyunu!" diyordu içindeki çığlık. "İstiyorsan yaslan ona ve ellerini boynuna koy!" Bu düşüncenin tekinsizliğine isyan etmek istedi ve genç adamda bulunmayan her şeye karşı, boş yere kendi temizlik ve kültüründen medet umdu. Etrafına bakındı ve diğerlerinin pürdikkat Martin'e baktıklarını gördü; annesinin gözleri korku dolu olmasa, umutsuzluğa kapılacaktı. Büyülenmişçesine bir korkuy-

du, evet, ama sonuçta korkuydu işte. Dış dünyanın karanlığından gelen bu adam, kötüydü. Annesi bunu görmüştü ve haklıydı. Her zaman olduğu gibi, bu olayda da annesinin yargısına güveniyordu. Martin'in ateşi onu ısıtmaz olmuştu ve ondan korkmuyordu artık.

Daha sonra Ruth onun için piyanoya geçti ve ikisini ayıran uçurumun geçilmezliğini vurgulamak istercesine çaldı. Çaldığı müzik, merhametsizce Martin'in kafasına vurduğu bir topuzdu adeta; genç adamı sersemletip eziyordu, ama kışkırtıyordu da. Martin kıza korkuyla karışık bir hayranlıkla baktı. Tıpkı kızın zihninde olduğu gibi, kendi zihninde de, aralarındaki uçurum genişlemişti; ama genişledikçe, Martin'in karşı tarafa ulaşma arzusu büyümüştü. Gelgelelim sinir sistemi, bütün gece bu uçuruma bakıp oturmasına el vermezdi, hele müzik çalınırken. Müzik onu fazlasıyla etkiliyordu. İçindeki cüretkâr duyguları ateşleyen bir içki gibiydi müzik; hayal gücünü ele geçirip, onu bulutlara doğru uçuran bir uyuşturucuydu. Çirkin olguları kovuyor, zihnini güzellikle dolduruyor, aşkı serbest kılıp kanatlandırıyordu. Kızın çaldığı müziği anlamıyordu. Şimdiye kadar duyduğu dans salonu patırtılarından ve gürültülü bando müziklerinden farklı bir şeydi. Ama ipuçlarını kitaplarda bulduğu bu müziğe saygıyla yaklaştı. Başlangıçta, belirgin ve basit ritimli, sürükleyici ölçüleri bekledi ve bu ölçülerin uzun sürmemesine şaştı. Müziğin akışını yakalayıp göklere yükselmeye başlayan hayal gücü, birden, ona anlamsız gelen seslerin karmaşası içinde, tekrar yeryüzüne düşüyordu.

Derken, bunun kasıtlı bir karşı çıkış olduğu fikri uyandı kafasında. Kızın ruhundaki çatışmaları yakalamıştı ve tuşların üzerinde gezen ellerin verdiği mesajı sezinlemeye çalıştı. Sonra bu fikrin anlamsız ve olanak dışı olduğuna karar vererek, kendini serbestçe müziğe teslim etti. Kendini yine haz içinde hissetmeye başladı. Artık ayakları yere bas-

mıyordu, bedeni ruha dönüşmüştü. Gözlerinin ötesinde ve berisinde ihtişam dolu bir görüntü vardı. Sonra bu sahne de silindi ve uzaklara, çok güzel bir dünyaya doğru uçmaya başladı. Bilinen ve bilinmeyen şeyler, hayalindeki geçit töreninde birbirine karıştı. Günlük güneşlik yabancı limanlara gitti, kimsenin görmediği barbar halkların doldurduğu pazar yerlerinde dolaştı. Deniz üstünde, burnunda baharat adalarının kokusuyla, sıcak, esintisiz geceler geçirdi ve uzun tropik günler boyunca, turkuaz denizde yükselen palmiyeli mercan adacıklarını aşarak, güneydoğu rüzgârlarına karşı ilerledi. Resimler düşünce hızıyla gelip gidiyordu. Bir an, vahşi bir ata binmiş olarak, güzel renklerle bezenmiş *Painted Desert*[1] bölgesinde uçarcasına ilerledi. Hemen ardından, sıcağın altında ışıldayan *Death Valley*'nin[2] aldatıcı güzelliğine tepeden baktı ve güneş ışığını yansıtan muhteşem buz adalarıyla dolu soğuk okyanusta kürek çekti. Hindistan cevizlerinin, yumuşak bir sesle kıyıya vuran dalgaların yanı başında büyüdüğü bir mercan adası sahilinde uzandı. Antik bir geminin mavi alevlerle yanan enkazının ışığında hula[3] dansçıları, tıngırdayan ukulele'ler[4] ve gü-bürdeyen tamtamlar eşliğinde söylenen barbarca bir aşk şarkısıyla dans ediyordu. Hisleri canlandıran, tropik bir geceydi. Fonda, yıldızların altında, bir volkan kraterinin silueti seçiliyordu. Onun hemen üzerinde, bembeyaz bir hilal ve güneyhaçı takımyıldızı parlıyordu.

O bir arptı; yaşadığı bütün hayat ve sahip olduğu bilinç, tellerindeydi. Akıp giden müzik bu tellere çarpıyor ve onları

---

1 Painted Desert (Boyalı Çöl): Arizona'da bulunan, renkli kayalık alanlarıyla ünlü çöl bölgesi – ç.n.

2 Death Valley (Ölüm Vadisi): Kaliforniya'nın doğusu ve Nevada'nın batısında yer alan çöllük alan. Dünyanın en sıcak yerlerinden biridir ve 19. yüzyılda pek çok kişi, buradan geçmek isterken hayatını kaybetmiştir – ç.n.

3 Hula: Hawaii yerlilerinin dansı – ç.n.

4 Ukulele: Gitara benzer, dört telli bir Hawaii çalgısı – ç.n.

anılarla, düşlerle titretiyordu. Hissetmekle kalmıyordu; hisleri şekil, renk ve ışığa bürünüyor, hayal etmeye cüret ettiği her şey muhteşem ve büyülü bir şekilde maddeleşiyordu. Geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek bir araya geliyordu. Engin, sıcak dünyada oradan oraya sürüklenerek, bu kız için büyük maceralar yaşıyor ve asilce işler görüyordu. Evet, bu kız için ve onunla birlikte. Kalbini kazanarak, onu kollarıyla sarıyor ve zihnindeki imparatorluğun üzerinde birlikte uçuyorlardı.

Ve kız, omzunun üzerinden Martin'e bakınca, bütün bunları onun yüzünde görür gibi oldu. Mutlulukla güzelleşmiş bir yüzdü bu; parlayan gözleriyle seslerin ötesini, yaşamın atılım ve çırpınışlarını, görkemli ruhların dev gölgelerini görüyordu. Ruth şaşkınlığa düştü. O yontulmamış, kaba saba adam gitmişti. Üzerinden dökülen giysiler, berelenmiş eller ve güneş yanığı yüz hâlâ yerindeydi ama şimdi bütün bunlar, güçsüz dudakları konuşmasına elvermediği için suskun kalan muhteşem bir ruhun hapsedildiği hücrenin parmaklıkları gibiydi. Bu izlenim sadece bir anlıktı, sonra aynı kaba saba adam döndü ve Ruth, böyle bir kuruntuya kapıldığı için güldü. Ama o kısacık izlenimin etkisi devam etti ve genç adamın sendeleyerek geri çekilme ve ayrılma zamanı geldiğinde, kız ona Swinburne'ın kitabını ödünç verdi. Ayrıca Browning'in bir kitabını da; aldığı İngilizce derslerin birinde, Browning'i inceliyorlardı. Martin kızarıp bozararak teşekkür ederken o kadar çocuksu görünüyordu ki, kızın içinde anaç bir acıma duygusu uyandı. Ne o kaba saba adam, ne hapsolunmuş ruh, ne de bütün erkeksiliğiyle kendisine bakarak ona haz veren ve onu korkutan adam geldi hatırına. Bütün gördüğü bir oğlan çocuğuydu; elini sıkan eli, nasırlardan adeta bir meyve rendesine dönmüştü. Şöyle sözler geveliyordu:

– Hayatımın en muhteşem gecesiydi. Anladınız her'alde, alışık değilim bö'le şeylere...

Çaresizce etrafına bakındı Martin:

– Bö'le insanlara ve evlere yani. Benim için çok yeni ve bundan çok hoşlandım.

– Umarım bizi yine ararsınız, dedi kız, Martin kardeşlerine veda ederken.

Martin kasketini aldı, yalpalayarak kapıdan geçti ve dışarı çıktı.

– Ee, nasıl buldun onu? diye sordu Arthur.

– Çok ilginç, temiz birine benziyor. Kaç yaşında? dedi kız.

– Yirmi. Yirmi birine basmak üzere. Bu öğlenleyin sormuştum. O kadar genç olduğunu sanmazdım.

"Ben üç yaş daha büyüğüm," diye düşündü Ruth, kardeşlerine iyi geceler öpücüğü verirken.

3. BÖLÜM

Martin Eden merdivenlerden inerken, eli ceket cebine gitti. Çıkardığı bir tutam Meksika tütününü çabukça kahverengi pirinç kağıdına sardı. Sigarasından derin bir nefes çektikten sonra, ciğerlerindeki dumanı yavaş yavaş dışarı saldı. – Tanrım! dedi, huşu ve hayret dolu bir sesle. – Tanrım! diye tekrarladı. Ve bir kez daha mırıldandı:

– Tanrım!..

Sonra gömlek yakasını söküp cebine tıktı. İnceden, soğuk bir yağmur yağıyordu ama o tam bir kayıtsızlık içinde sallanarak, kasketini çıkardı ve gömleğinin düğmelerini çözdü. Yağmuru belli belirsiz hissediyordu ancak. Vecd içindeydi; hayaller görüyor, biraz önce yaşadıklarını kafasında yeniden kurguluyordu.

Sonunda o kadınla karşılaşmıştı; kadınlar hakkında düşünmezdi pek, ama düşünmese de bir gün, bir şekilde karşılaşacağını umduğu kadındı o. Aynı masada, onun yanı başında

oturmuştu. Elini tutmuş, gözlerine bakmış ve güzel bir ruhun görüntüsünü yakalamıştı. Ama bu ruh yine de, onu yansıtan gözlerden ya da bu ruha biçim ve ifade veren vücuttan daha güzel değildi. Onun vücuduna, vücut gözüyle bakmamıştı. Bu onun için yeni bir şeydi, çünkü kadınlar şimdiye kadar, vücutlarının ötesinde bir anlam ifade etmiyordu. Ruth'a gelince işler değişmişti. Onun bedenini, çeşitli hastalıklara ve güçsüzlüklere maruz bir beden olarak görmüyordu. Bu beden, taşıyıcı bir kabuk olmaktan öte bir şeydi. Ruhun bir yansıması, ilahi özün saf ve nazik şekilde billurlaşmasıydı. İlahi boyutla ilgili bu hisleri onu şaşkınlığa uğrattı. Hayallerden kurtularak, makul şekilde düşünmeye başladı. Daha önce ilahi boyutla ilgili hiçbir söz, ipucu ya da ima erişmemişti kendisine. İlahi şeylere inancı yoktu. Her zaman dinsiz olmuş, ruhun ölümsüzlüğüne inanan papazlarla tatlı tatlı dalga geçmişti. Öteki dünya diye bir şey yoktu, bundan emindi. Yaşadığımız zaman ve mekânın ötesinde, sonsuz bir karanlık vardı. Ama kızın gözlerinde gördüğü şey, ruhtu; ölümsüz ve ebedi bir ruh. Tanıdığı hiçbir erkek ya da kadın, ona ölümsüzlüğe dair bir şey iletmemişti. Bu kızı görünceye kadar. Birbirlerini gördükleri an, kız bu ölümsüzlüğü fısıldamıştı ona. Yürümeye devam ederken kızın yüzü gözlerinin önündeydi: Solgun ve ciddi, tatlı ve duyarlı, şefkat ve merhametle gülümsüyor; ancak bir ruh böyle gülümseyebilirdi. Öyle saf ve temiz ki, Martin hayal bile edemezdi böyle bir saflığı. Bu saflık çarpıyor, şaşkına çeviriyordu onu. İyiyi ve kötüyü biliyordu, ama saflığı, bir varoluş özelliği olarak düşünmemişti şimdiye kadar. Ve şimdi, ondaki saflığın, sonsuz hayatın temelindeki iyilik ve temizliğin üst biçimi olduğunu düşünüyordu. Bir anda, sonsuz hayata sahip olma tutkusu alevlendi. Onun için su taşımaya bile layık olmadığını biliyordu. Bu gece onu görmek, onunla olmak ve konuşmak mucize kabilinden bir şanstı. Bir tesadüf gerçekleşmişti. Yoksa, hak ettiği bir şey değil-

di bu. Kendini böyle bir ödüle layık görmüyordu. Bir imanlının ruh haline bürünmüştü. Üzerine bir tevazu ve yumuşaklık gelmiş, kendine karşı acımasız ve eleştirel olmuştu. Tövbe eden günahkârların hali böyle olurdu işte. Bir günahkârdı o. Ama tövbekârların yumuşaklık ve boyun eğmişlik içinde, gelecekteki tanrısal varoluşlarını hayal etmesi gibi, o da kıza sahip olmakla ulaşacağı mevkiyi hayal ediyordu. Bu sahiplik daha önce bildiklerinden tamamen farklıydı; belirsiz ve tanımsızdı. Çılgın bir tutkunun kucağında, kendini onunla birlikte yüksek yerlere çıkarken, düşüncelerini paylaşırken, güzel ve soylu şeylerin tadına varırken görüyordu. Kızın ruhuna sahip olmaktı hayali; bu hayal kabalıktan tamamen uzak, kafasında tam olarak şekillendiremediği, özgürce bir ruh yoldaşlığıydı. Düşünüp bulduğu bir şey değildi bu. Hiç düşünmüyordu. Duyguları aklını gölgeliyor, şimdiye kadar tanımadığı heyecanlarla titreyip kalbi çarparak, duyguların yükselip tinselleştiği ve yaşamın doruklarının da üstüne çıktığı bir duyarlılık denizinde, haz içinde yüzüyordu.

Sarhoş gibi sendeleyerek yürürken, coşkuyla seslendi:

– Tanrım! Tanrım!

Sokağın köşesindeki polis memuru ona şüpheyle baktı ve gemici çantasını fark etti.

– Nereden aldın onu? diye sordu polis.

Martin Eden dünya yüzüne döndü. Akışkan bir organizma gibi her şekle girip, bütün çatlak ve delikleri doldurabilirdi. Polisin seslenişiyle hemen olağan haline dönmüş, duruma çabucak vâkıf olmuştu.

– Ne güzel değil mi? Yüksek sesle konuştuğumun farkında değildim, diyerek güldü.

– Neredeyse şarkı söylemeye başlayacaktın, diye yanıtladı polis.

– Yok, söylemem. Bana bir ateş ver de bir sonraki tramvayı yakalayıp eve gideyim.

Sigarasını yaktı, iyi geceler dileyip yoluna devam etti.

– Görüyor musun olanları! Aynasız sarhoş olduğumu sandı, diye söylendi.

Kendi kendine gülümseyerek düşündü:

– Galiba öyleydim de. Bir kadın yüzü nelere kadirmiş.

Berkeley'e giden Telegraph Avenue tramvayını yakaladı. Şarkılar söyleyip çığlıklar atan gençlerle doluydu içerisi. Onları merakla inceledi. Üniversiteli oğlanlardı bunlar. Kızla aynı üniversiteye gidiyorlardı, aynı sosyal sınıfa mensuptular, belki onu tanıyorlardı ve isterlerse her gün onunla görüşebilirlerdi. Bu gece onunla birlikte olup, çevresinde bir hayranlar ve müritler çemberi oluşturmaktansa, dışarıda eğlenmeyi tercih etmelerine anlam veremedi. Yine düşüncelere daldı. Çekik gözlü, ağzı yarı açık bir oğlana gözü takıldı. Pis bir herif olduğuna karar verdi. Sinsi, mızmız, dedikoducu bir denizci olurdu bundan. Kendisi, Martin Eden, ondan daha iyi bir adamdı. Bu fikir hoşuna gitti. Kendini kıza biraz daha yakınlaşmış hisseti. Öğrencilerle kendisini kıyaslamaya başladı. Vücudunun kaslı yapısı aklına geldi ve fiziksel olarak hepsinden üstün olduğuna güven duydu. Ama onların kafası, kızın dilinden konuşabilmelerini sağlayan bilgilerle doluydu. Bunu düşünmek onu hüzünlendirdi. Ama beynim ne işe yarıyor, dedi tutkuyla. Onların başardığını kendisi de başarabilirdi. Onlar hayatı kitaplardan okurken, kendisi hayatın içindeydi. Onlarınkinden farklı bile olsa, kendisi de bir sürü şey biliyordu. Kaç tanesi bir filador düğümü atabilir, dümen kullanabilir ya da gözcülük edebilirdi? Tehlike, cesaret, zorluk ve çalışmayla dolu hayatı gözlerinin önünden geçti. Öğrenme sürecinde yaşadığı başarısızlık ve güçlükler aklına geldi. Ama bütün bunlar onun yararına olmuştu. Bu gençler de bir gün hayata atılacak ve onun gibi zorluklar yaşayacaktı. Çok güzel. O sırada kendisi de, kitaplardan hayatın diğer yüzünü öğrenebilirdi.

Tramvay Oakland'ı Berkeley'den ayıran dağınık yerleşim alanından geçerken, ön tarafında gururlu harflerle HIGGINBOTHAM BAKKALİYESİ yazan, tanıdık binayı görmeyi bekledi. Bu binanın köşesinde indi Martin Eden. Bir an durup tabelaya baktı. Tabeladaki yazı, ona kelimelerin ötesinde şeyler söylüyordu. Harflerden sanki küçük, bencil ve dalavereci bir kişilik akıyordu. Bernard Higginbotham Martin'in kız kardeşiyle evliydi ve Martin onu iyi tanıyordu. Kapıyı anahtarla açıp ikinci kata çıktı. Eniştesi burada oturuyordu. Bakkal dükkânı alt kattaydı. Çürük sebze kokusu vardı havada. Antrede el yordamıyla ilerlerken, çok sayıdaki küçük yeğenlerinden birinin bıraktığı oyuncak arabaya takılıp tökezledi ve gürültüyle kapıya çarptı. "Seni cimri," diye düşündü; "Kiracılarının selametini düşünüp üç kuruşluk gaz yakmazsın ki."

Eliyle körlemesine aranıp, kapı kolunu buldu ve kız kardeşiyle Bernard Higginbotham'un oturduğu aydınlatılmış bir odaya girdi. Kız kardeşi sandalyede oturuyor, eski bir terlik içindeki ayağını bir diğer sandalyenin kenarına dayayıp sallayarak, kocasının pantolonlarından birine yama yapıyordu. Adam okuduğu gazetenin üzerinden bir çift karanlık, içtenliksiz, delici gözle baktı. Martin bu adama, bir tür tiksinti duymadan bakamamıştı hiç. Kız kardeşinin onda ne bulduğunu anlamıyordu. Adamı zararlı böceklere benzetirdi ve her seferinde içinden, onu ayağının altında ezme arzusu geçerdi. Ama varlığını sürdürmesine izin vermek zorunda kalır, "Bir gün suratını dağıtacağım," diye düşünerek, kendini avuturdu. Adamın kötücül ve zalim gözleri, şikâyetçi bir ifadeyle bakıyordu.

– Ee, de bakalım ne diyeceksen, diye seslendi Martin.

Bay Higginbotham, yarı sızlanan, yarı tehditkâr şekilde yanıtladı:

– O kapıyı daha geçen hafta boyattım. İşçilik ne kadar pahalı, biliyorsun. Daha dikkatli olmalısın.

Martin önce yanıt vermeye niyetlendi, ama bu işe yaramayacağı için vazgeçti. Bu aşağılık yaratığın ardındaki duvarda asılı taşbaskısına göz attı ve şaşırdı. Bu resmi hep sevmişti, ama şimdi onu ilk kez görüyor gibiydi. Ucuz bir şeydi, hepsi o; bu evdeki her şey gibi yani. Zihni biraz önce ayrıldığı eve geri gitti ve önce oradaki tabloları, sonra da kızı ve uğurlama esnasında elini sıkarken, yakıcı bir tatlılıkla bakışını gördü. Nerede olduğunu ve Bernard Higginbotham'ın varlığını unutmuştu, ta ki adam seslenene kadar:

– Hayalet mi gördün?

Martin kendine geldi ve karşısındaki küçük, alaycı, gaddar ve korkak gözlere baktı. Sonra zihninde, bir sinema perdesi gibi, o gözlerin sahibinin aşağıdaki dükkânda mal satışı canlandı; uşak ruhlu, kendini beğenmiş, yağcı, dalkavuk gözler.

– Evet, dedi, bir hayalet gördüm. İyi geceler. İyi geceler, Gertrude.

Odadan ayrılmak için dönerken, pasaklı halıdaki gevşek bir ilmeğe ayağı takıldı.

– Kapıyı çarpma, diye uyardı onu Bay Higginbotham.

Martin kanının tepesine çıkmakta olduğunu hissetti, ama kendine hâkim oldu ve kapıyı ardından yavaşça kapattı.

Bay Higginbotham muzaffer bir edayla karısına baktı. Hırıltılı bir sesle:

– Yine içmiş, dedi, sana sö'lemiştim.

Kadın çaresizce başını sallayarak itiraf etti:

– Gözleri ışıl ışıldı. Gömleğinin yakası da yoktu. Oysa çıkarken taktıydı yakasını. Ama belki birkaç kadehten fazla içmemiştir.

Kocası ısrar etti:

– Ayakta durmakta zorlanıyordu. İzledim onu. Tökezlemeden yürüyemiyordu. Sen de duydun, antrede neredeyse düş'cekti.

– Bence Alice'in oyuncağına takıldı. Karanlıkta görememiştir.

Bay Higginbotham'ın sesi ve öfkesi yükselmeye başlamıştı. Bütün gün dükkânda kendi gibi olamıyor, ama akşamları ailesiyle geçirdiği zamanda, kendisi gibi davranma ayrıcalığına sahip olmak istiyordu.

– O kıymetli kardeşin sarhoştu diyorum.

Sesi soğuk, keskin ve kat'iydi; konuşurken her bir kelimenin üzerine kuvvetle basıyordu. Karısı içini çekti ve sustu. İri gövdeli bir kadındı, her zaman paspal bir giysi olurdu üstünde; bedeni, ev işleri ve kocası yüzünden sürekli yorgunluk çekerdi.

Suçlamalarını sürdürüyordu Bay Higginbotham:

– Babası da böyleydi, söylüyo'm sana. Aynı onun gibi, bir lağım çukurunda nalları dikecek. Biliyorsun bunu.

Kadın başını salladı, içini çekti ve dikişine devam etti. Martin'in eve sarhoş geldiği konusunda hemfikirdiler. Güzelliğe dair bir şey biliyor olsalardı, o ışıldayan gözler ve parlayan yüzün, bir gençlik aşkının ilk belirtisi olduğunu anlarlardı.

– Çocuklara ne de iyi örnek oluyor, diye homurdandı Bay Higginbotham, karısının sessizliğine sinirlenerek. Kadın ara sıra ona biraz karşı çıksaydı keşke.

– Bir daha yaparsa, buradan gider. Anlaşıldı mı! Bu şaklabanlığa göz yumamam. Sarhoşluğuyla masum çocukları kötü yola sevk ediyor, diye devam etti. Yakın zaman önce gazetede görüp dağarcığına kattığı bu deyişi sevmişti:

– Evet, onları kötü yola sevk ediyor; başka adı yok bunun, diye sözünü pekiştirdi.

Karısı içini çekip, kederle kafasını sallamaya ve dikiş dikmeye devam etti. Bay Higginbotham tekrar gazetesini okumaya başladı.

– Geçen ayın kirasını ödedi mi? diye sordu gazetenin arkasından.

Kadın başıyla onayladı ve ekledi:

– Hâlâ biraz parası var.

– Tekrar ne zaman denize açılacak?

– Parası bitince herhalde. Dün San Francisco'da kendine gemi arıyordu. Ama daha parası var ve anlaşma yapacağı gemiler konusunda titizdir.

Bay Higginbotham homurdandı:

– Şu güverte süprüntüsündeki çalıma bak. Titiz ha! O mu!

– Define aramak için uzak yerlere gidecek bir uskunadan bahsediyordu. İyi para verirlerse ona tayfa yazılacakmış.

Kocası, hiç de yardımseverlik yansıtmayan bir sesle yanıtladı:

– Biraz durulsa, yük arabasını sürmesi için onu işe alırdım. Tom ayrıldı.

Karısı telaşlı ve sorgulayıcı gözlerle bakınca:

– Bu gece işi bıraktı. Carruthers'e çalışacak. Benim veremeyeceğim bir ücret ödediler.

Kadın haykırdı:

– Ona kaybedeceğini söylemiştim. Senin ödediğinden fazlasını hak ediyordu.

Bay Higginbotham horozlandı:

– Bana bak yaşlı kadın, sana bin kez işime burnunu sokmamanı söylemiştim. Bana bir daha söyletme.

Kadın burnunu çekti:

– Umurumda değil. Tom iyi çocuktu.

Kocası onu süzdü. Kadın nafile direniyordu.

– Kardeşin kalıbının adamı olsaydı, arabayı ona sürdürürdüm, diye homurdandı.

– Kirasını ödüyor ya, ona bak. Ve o benim kardeşim. Sana borcunu ödediği sürece, her fırsatta ona saldırmaya hakkın yok. Benim de duygularıma saygı göstermek zorundasın, seninle yedi yıldır evliyim madem.

– Yatakta kitap okuduğu süre için ondan gaz parası almanı söylememiş miydim? diye çıkıştı adam.

Bayan Higginbotham cevap vermedi. İsyanı söndü, ruhu yorgun bedenine geri çekildi. Zafer kocasınındı. O yenilmişti. Adamın gözleri zalimce parladı ve kadının iç çekişlerini duyarak keyiflendi. Karısını ezmek ona büyük mutluluk veriyordu ve bu günlerde onu ezmek kolaydı; oysa evliliklerinin ilk yıllarında, çocuklar doğmadan ve adamın bitmek bilmeyen dırdırı kadıncağızın gücünü azaltmadan önce, durum farklıydı.

– Öyleyse yarın söyle, anladın mı? Bu arada, yarın çocuklara bakması için Marian'ı çağırsan iyi olur. Tom olmadığı için, arabayı ben kullanmak zorundayım ve senin aşağıda tezgâhta durman gerekecek.

– Ama yarın çamaşır günü, diye güçsüzce itiraz etti kadın.

– O zaman erken kalk, önce çamaşırını yıka. Ben saat ondan önce çıkmam.

Gazeteyi inadına hışırdatarak, okumaya devam etti.

4. BÖLÜM

Martin Eden, eniştesiyle olan karşılaşmasından dolayı kanı hâlâ tepesinde olarak, karanlık arka koridorda yolunu bulmayı başardı ve kendi odasına girdi. Bir yatak, lavabo ve tek bir sandalyenin sığabildiği küçük bir kilerdi burası. Bay Higginbotham, karısı iş görebilirken bir hizmetçi tutmayacak kadar pintiydi. Üstelik, hizmetçi odasını kullanarak, bir yerine iki kiracı alabiliyordu. Martin, Swinburne ve Browning'i sandalyenin üzerine koydu, ceketini çıkardı ve yatağa oturdu. Yatağın yayları vücut ağırlığı altında, bir astım hastası gibi sesler çıkardı, ama Martin bunu fark etmedi bile. Ayakkabılarını çıkarmaya koyuldu ama gözü, çatıdan sızan yağmurun kahverengi izler bıraktığı alçı duvara takıldı. Bu kirli fonun üzerinde görüntüler belirmeye başladı. Ayakkabılarını

unuttu ve uzun uzun baktı, dudakları kıpırdayıp mırıldanmaya başlayıncaya dek:

– Ruth.

"Ruth." Basit bir sesin bu kadar güzel olabileceğini düşünemezdi. Kulağına haz veren bu sözcüğü tekrar tekrar söyleyerek kendinden geçti. "Ruth." Bir tılsım, bir büyü gibiydi bu isim. Her mırıldanışında, kızın yüzü kirli duvarı altın bir ışıkla aydınlatarak beliriyordu. Bu aydınlanma duvarla sınırlı kalmadı. Sonsuzluğa uzandı ve o altın rengi derinliklerde Martin'in ruhu, kızın ruhunun peşi sıra gitti. İçindeki bütün iyi şeyler, tatlı bir akış içinde dökülüyordu. Kızla ilgili düşünceleri Martin'i soylulaştırıyor, temizliyor, onu daha iyi kılıyor ve daha da iyi olmayı istemesine sebep oluyordu. Bu çok yeni bir şeydi. Onu daha iyi kılan bir kadınla karşılaşmamıştı hiç. Tam tersine, hepsinin onu kötücülleştiren bir etkisi olmuştu. Oysa bilmiyordu ki, o kadınların çoğu ellerinden gelenin en iyisini yapmaya çalışmışlardı; yetersiz kalsalar bile. Kendini tanımadığı için, kadınların aşkını cezbeden bir yanı bulunduğunun, o yüzden bunca kadının ona yaklaştığının farkında değildi. Çoğu zaman canını sıksalar da, onları hiç umursamamıştı. Kendisinin de, bir kadını olduğundan daha iyi kılabileceğini hayal bile etmemişti. Şimdiye kadar, her zaman büyük bir umursamazlık içinde yaşamıştı. Ve şimdi öyle geliyordu ki, bütün kadınlar hep kirli ellerle uzanıp aşağı çekmeye çalışmışlardı onu. Ne sadece onların, ne de kendisinin suçuydu bu. Ama o, ilk kez özünün bilincine varmışlığı içinde, kimseyi yargılayacak durumda değildi ve kendi düşkünlüğünün utancıyla yanıyordu.

Aniden kalktı ve lavabonun üstündeki lekeli aynada kendini görmeye çalıştı. Havluyla aynayı silerek tekrar, uzunca ve dikkatle baktı. Kendini ilk kez gerçek anlamda görüyordu. Gözleri görmek için yaratılmıştı, ama o ana kadar bu gözler, sürekli değişen dünya manzarasına bakmakla meşgul olmuş ve kendi-

ne bakmaya hiç vakit bulamamıştı. Yirmi yaşında genç bir adamın kafasını ve yüzünü gördü, ancak gördüğü şeye ne değer biçeceğini bilemedi. Dört köşe bombeli bir alnın üstünde, kestane rengi, taranmamış saçlar gördü. Saçlarının dalgası her kadına çekici gelir, bu saçları okşamak ve kıvrımlarının arasında parmaklarını dolaştırmak isteği uyandırırdı. Ama Martin, Ruth'un gözünde bir değeri yokmuşçasına, bu saçları önemsemeden geçti ve geniş, dört köşe alnını uzun süre inceledi. Bu alnın içine nüfuz etmek, arkasındakilerin niteliğini öğrenmek isterdi. Orada ne tür bir beyin bulunduğunu sorguluyordu. Bu beyin neler başarabilirdi? Martin'i nereye kadar götürebilirdi? Kıza ulaşmasını sağlayabilir miydi acaba?

Güneşle yıkanan denizlerin tuzunu emerek güçlenmiş bu çelik grisi, fakat çoğu zaman mavi renk alan gözlerin bir ruh taşıyıp taşımadığını merak etti. Ayrıca, gözlerinin Ruth'a nasıl baktığını da merak etti. Kızın yerine geçip, kendi gözleriyle onunkilere baktığını hayal etmeye çalıştı, ama başaramadı. Rahatça başka erkeklerin yerine koyabilirdi kendini, lakin onlar yaşam şeklini bildiği erkeklerdi. Bu kızın yaşam şeklini ise bilmiyordu. Böyle harika ve gizemli bir kadının düşüncelerini nasıl tahmin edebilirdi? Dürüst gözleri olduğuna karar verdi; ne küçüklük, ne de bayağılık vardı bu gözlerde. Yüzünün güneşte bu kadar yanmış olmasına şaştı. Böylesine kararmış olduğunu kestirememişti. Gömleğini kıvırdı ve kolunun alt kısmının beyazlığını, yüzüyle karşılaştırdı. Evet, sonuçta bir beyaz adamdı. Ama kolları da güneş yanığıydı. Kollarını büküp, bir eliyle pazısını yokladı ve pazının altındaki, en az güneş görmüş bölgeye baktı. Burası çok beyazdı. Esmerleşmiş yüzünün de bir zamanlar kolunun altı kadar beyaz olduğunu düşünüp, güldü. Bilemezdi ki, güneşin yakıcılığından kaçırabildiği yerler, belki de dünya yüzündeki çoğu kadının cildinden daha güzel ve yumuşaktı. Dolgun, duyarlı dudakları, gerilim altındayken dişlerin üzerinde büzülmese,

bu ağız bir meleğe ait sanılabilirdi. Bazen öyle büzerdi ki dudaklarını, ağzı haşin ve sert, hatta tehditkâr bir hale gelirdi. Bir âşığın ve savaşçının dudaklarıydı bunlar. Büyük bir zevkle hayatın tadına bakabilen, sonra bu tadı bir kenara bırakıp hayata komuta edebilen dudaklar. Güçlü ve girgin görünümlü çene yapısı, dudakların komutasına yardımcı oluyordu. Dayanıklılığı, duyarlılığını dengeliyor ve güçlendirici bir etki yaparak, Martin'i sağlıklı güzelliğe âşık olmaya ve sağlığa yararlı duyguları hemen algılamaya zorluyordu. Dudaklarının arasında, dişçi görmemiş, görmeye de gerek duymamış dişler vardı. Güçlü ve düzgün dişleri olduğunu düşündü, aynaya bakarken. Ama baktıkça, sıkıntı hissetmeye başladı. Bir vakit bir yerlerden duyduğu ve hayal meyal hatırladığı kadarıyla, bazı insanlar dişlerini her gün temizliyordu. Üst sınıfaki insanlardı bunlar; kızın sınıfı yani. Kız da dişlerini her gün temizliyor olmalıydı. Kendisinin hayatı boyunca dişlerini hiç temizlemediğini bilse ne düşünürdü acaba? Bir diş fırçası almaya ve bu temizlik alışkanlığını kazanmaya karar verdi. Hemen yarın başlayacaktı. Kızı elde etmeyi istemek yetmezdi. Her konuda bir kişisel değişime ihtiyacı vardı. Diş temizliği yapmak ve yakalı gömlek giymek buna dahildi; kolalı yakalar, özgürlüğünün elinden alındığı hissini verse bile.

Elini kaldırdı ve başparmağını nasırlı avcuna sürerek, etin içine işlemiş, hiçbir fırçanın sökemeyeceği kire baktı. Kızın avcu ne kadar farklıydı oysa! Düşünürken zevkle titredi. Bir gül yaprağı gibi, diye düşündü; kar tanecikleri gibi serin ve yumuşak. Bir kadın elinin böyle tatlı bir yumuşaklıkta olabileceğini sanmazdı. Böyle bir el tarafından okşanmanın nasıl harika olacağını düşündü ve bu düşüncesinden suçluluk duyarak kızardı. O kız için böyle kaba şeyler düşünmemeliydi. Onun yüksek maneviyatını küçültmek olurdu bu. O, bedenin dışına taşmış, solgun, narin bir ruhtu; bununla birlikte, avcunun yumuşaklığı Martin'in aklını meşgul etmeye de-

vam etti. Fabrika kızlarının ve çalışan kadınların sert nasırlı ellerine alışkındı. Onların ellerindeki nasırların sebebi belliydi, ama Ruth'un eli... Yumuşaktı çünkü hiç iş görmemişti. Hayatını kazanmak için çalışmak zorunda olmayan bir insan fikri, aralarındaki uçurumu iyice genişletti. Birden, emek harcamayan insanların oluşturduğu aristokrasiyi gördü. Bu aristokrasi, önünde pirinçten bir duvar gibi, kibirli ve güçlü olarak yükseliyordu. Kendisi hep çalışmıştı, hatırladığı ilk anılar hep işle ilgiliydi; ailesi de hep çalışmıştı. İşte Gertrude. Elleri, bitmeyen ev işleri yüzünden sertlemiş, çamaşır yıkamaktan soyulmuş, haşlanmış biftek gibi kızarmıştı. Ve işte kız kardeşi Marian. Geçen yaz konserve fabrikasında çalışmış, ince ve güzel elleri domates bıçağının kesikleriyle dolmuştu. Üstelik, geçen kış çalıştığı mukavva fabrikasında, kesim makinesi iki parmağının ucunu götürüvermişti. Tabutta yatan annesinin nasırlı avuçlarını hatırladı. Babası da son nefesine kadar çalışmıştı; öldüğünde, ellerindeki boynuzlaşmış nasırlar en az bir santim kalınlığında olmalıydı. Ama Ruth'un elleri yumuşaktı, annesinin ve erkek kardeşlerinin elleri de. Bu son düşünce ona çok şaşırtıcı geldi; bu insanların mensup olduğu kastın ne kadar yüksek olduğu, kendisiyle Ruth arasındaki mesafenin büyüklüğü ortadaydı.

Acı bir kahkaha atarak tekrar yatağa oturdu ve ayakkabılarını çıkarma işini bitirdi. Budalanın tekiydi; bir kadının yüzü ve elleri onu sarhoş etmişti. Sonra birden, gözlerinin önünde, kirli alçı duvarın üzerinde bir görüntü belirdi. Kasvetli, kötü görünümlü bir apartmanın önündeydi. Londra'nın doğu yakasında, gece vaktiydi ve on beş yaşındaki bir fabrika kızı olan Margey ile birlikteydi. Yedikleri yemeğin ardından, onu eve bırakmıştı. Margey, köpek bağlasan durmayacak bu kasvetli apartmanda oturuyordu. Martin, iyi akşamlar demek için kızın elini sıkmaya yeltendi. Kız ise öpülmeyi bekleyerek dudaklarını uzattı. Ama Martin onu öpmedi. Nedense kız onu kor-

kutmuştu. Derken, kız diğer eliyle Martin'in elini tuttu ve ateşli şekilde sıktı. Kızın elindeki nasırların sürtünüşünü hissedince müthiş bir utanca kapıldı Martin. Arzu dolu, aç gözlere ve kötü beslenmiş, korku ve şiddetin içinde erken olgunlaşmaya zorlanmış çocuk bedenine baktı. Onu büyük bir hoşgörüyle kollarına aldı ve eğilip dudaklarından öptü. Kız mutlulukla bağırdı ve Martin'e bir kedi gibi sokuldu. Zavallı, cılız küçük kız! Uzun zaman önce gerçekleşmiş bu olayın görüntüsüne bakmaya devam etti Martin. Kız o gece kendisine sokulduğunda nasıl ürperdiyse, şimdi de öyle ürperiyordu ve kalbi acıma hissiyle doluydu. Gri bir sahneydi, pis bir gri; kaldırım taşları, çiseleyen yağmurla ıslanmıştı. Sonra göz alıcı bir ışık parladı duvarda ve bu görüntünün yerini, altın saçlarla taçlanmış solgun yüzüyle, bir yıldız kadar uzak ve erişilmez olan Ruth aldı.

Martin, sandalyenin üzerinden Browning ve Swinburne'ı alarak öptü. Dert etme, yine aramanı söylemedi mi, diye düşündü kendi kendine. Aynadaki görüntüsüne bir daha baktı ve büyük bir ciddiyetle şöyle dedi:

– Martin Eden, yarın ilk iş olarak halk kütüphanesine gidiyorsun ve görgü kurallarına dair ne varsa okuyorsun. Anlaşıldı mı?

Gaz lambasını kapattı. Yatağın yayları bedeninin altında, feryat edercesine gacırdadı.

– Küfretmemelisin Martin, koca adam; küfretmemelisin, dedi yüksek sesle.

Uykuya vurdu kendini. Ancak afyon yutanlara yaraşacak, delice ve cüretkâr düşler gördü.

5. BÖLÜM

Ertesi sabah pembe düşlerden uyandığında, ortam günlük hayhuyun gürültüleriyle dolmuş, havaya sabun köpüğü ve

kirli çamaşır kokusu yayılmıştı. Odadan çıktığında su şapırtıları, bir bağırtı ve kız kardeşinin bir sürü çocuğundan birine patlattığı tokadın sesini duydu. Çocuğun feryadı hançer gibi dağladı yüreğini. Burada her şey, soluduğu hava bile tiksindirici ve bayağıydı. Ruth'un yaşadığı evin güzel ve huzurlu ortamından ne kadar farklı, diye düşündü. Oradaki her şeyde bir ruhanilik mevcuttu. Buradaysa ruhanilikten eser yoktu, her şey bayağı maddeden ibaretti.

– Gel bakayım, Alfred, diye seslendi ağlayan çocuğa ve elini, her zaman tıpkı hayatı gibi karışık olan pantolon cebine attı. Ufaklığın eline bir çeyreklik koyup, onu kucakladı ve gözyaşlarını dindirdi.

– Şimdi koş kendine şeker al. Kardeşlerine de biraz vermeyi unutma. En uzun dayanan şekerden almaya dikkat et ha.

Çamaşır leğeninin başındaki kız kardeşi, kızarmış suratını kaldırdı ve ona baktı.

– Beş sent neyine yetmiyo'du, dedi, sen böylesin işte, paranın kıymetini bilmiyo'n. Çocuk şekerle midesini bozacak.

Şen şakrak bir sesle yanıtladı Martin:

– Bir şey olmaz canım. Param bitmez, merak etme. Çok meşgul olmasan, sana bir sabah öpücüğü verirdim.

Kız kardeşine sevecen davranmak istiyordu; onun iyi bir insan olduğunu ve aslında kendisini sevdiğini biliyordu. Ama yıllar içinde çok değişmiş, giderek daha zor bir insan haline gelmişti. Ağır iş, bir sürü çocuk ve kocasının dırdırıydı herhalde bu değişimin sebebi. Bir an, çürük sebzeler, kokulu sabunlar, dükkânın kasasına giren kirli bozuk paralar, kız kardeşini kendilerine benzetmeye başlamış gibi geldi Martin'e.

– Haydi kahvaltını al, dedi kadın sert bir tavırla, ama içten içe memnun olarak. Martin her zaman en sevdiği erkek kardeşi olmuştu. Aniden duygulanıp:

– Şimdi ben seni öpeceğim, dedi.

Baş ve işaret parmaklarıyla, önce bir kolunu köpüklerden temizledi, sonra da öteki kolunu. Martin, kadının geniş göğüs kafesini sardı ve terli dudaklarından öptü. Kadının gözlerinden yaşlar aktı; çok duygulanmaktan değil, artık çalışmaktan bitkin düştüğünden. Martin'i itip uzaklaştırdı, ama gözyaşlarını saklayamamıştı.

Telaşla:

– Kahvaltı fırının içinde, dedi, Jim artık kalkmış olmalı. Ben çamaşır yıkayacağım için erkenciydim. Haydi hazırlan da, evden çabuk çık. İyi bir gün olmayacak; Tom işten ayrıldı ve Bernard'dan başka arabayı sür'cek kimse kalmadı.

Martin üzgün şekilde mutfağa girdi; kız kardeşinin kızarmış yüzü ve pasaklı hali gözünün önünden gitmiyor, beynini yiyip bitiriyordu adeta. Biraz vakit bulabilse beni severdi, diye düşündü. Ama ölesiye çalışıyordu. Bernard Higginbotham, onu böyle çalıştırdığı için hayvanın tekiydi. Öte yandan, o öpücükte hiçbir güzellik olmadığını düşünmeden edemedi. Olağandışı bir öpücüktü gerçi. Yıllardır kız kardeşi onu sadece seferden döndüğünde ya da sefere giderken öpmüştü. Ama bu öpücük sabun köpüğü tadındaydı ve kız kardeşinin dudakları sönüktü. Kadın, öperken dudaklarını bastırmaya gayret etmemişti. Yorgun, hem de öpmeyi unutacak kadar uzun zamandır yorgun olan bir kadının öpüşüydü bu. Onun genç kızlığını, evlenmeden önceki halini hatırladı Martin; çamaşırhanede bütün gün çalıştıktan sonra gece boyunca dans eder, ertesi günün işleri için danstan vazgeçmeyi aklına bile getirmezdi. Sonra Ruth'u düşünerek, onun dudaklarının nasıl serin ve sahip olduğu her şey gibi tatlı olduğunu hayal etti. Öpüşü de, el sıkışı ya da birisine bakışı gibi kararlı ve samimiydi herhalde. Onun dudaklarını kendi dudaklarının üzerinde hayallemeye cüret etti ve bu hayalin etkisiyle, kokusu içine işleyen gül yapraklarının arasında, gökyüzünde uçmaya başladı.

Mutfakta diğer kiracı olan Jim'i, yorgun ve boş gözlerle, mahmur bir eda içinde lapa yerken buldu. Jim bir tesisatçı çırağıydı; güçsüz bir yüz ifadesi ve ehlikeyif bir kişiliği vardı. Üstüne üstlük asabi bir aptaldı ve hayat kavgasında hiç başarılı olamayacağı anlaşılıyordu.

Sıkıntıyla soğuk ve yarı pişmiş yulaf lapasını karıştıran Martin'e:

– Niye yemiyorsun? Dün gece yine sarhoş muydun? diye sordu.

Martin kafasını iki yana salladı. Bunca sefillik ona dokunuyordu. Kendini Ruth Morse'a her zamankinden de uzak hissetti.

Jim, kendini beğenmiş, asabi bir kıkırdamayla devam etti:

– Bense zil zurna olmuştum valla. Çiçek gibi bir kızla birlikteydim. Beni eve Bill getirdi.

Martin başını sallayarak duyduğunu belli etti. Onunla konuşana, her kim olursa olsun, önem verdiğini gösterme alışkanlığına sahipti. Kendine bir fincan ılık kahve koydu.

– Bu gece Lotus Kulüp'teki dansa gidiyo'n mu? Bira da ol'cak. O Temescal'lı hergeleler gelirse, kavga çıkabilir. Umurumda değil. Ben yine de kız arkadaşımla gide'cem. Ama ağzımın tadı çok kötü be!

Jim suratını ekşitti ve ağzının pasını kahveyle gidermeye çalıştı:

– Julia'yı tanıyo'n mu?

Martin başını iki yana salladı.

– Julia kız arkadaşım. Fıstık gibidir. Seninle tanıştırsam kesin tavlarsın onu. Sende ne buluyorlar hiç bilmiyorum, ama başkasının yanındaki kızları baştan çıkarman çok rahatsız edici.

– Senin yanındaki hiçbir kızı baştan çıkarmadım, diye ilgisizce yanıtladı Martin. Kahvaltısını bitirmek zorundaydı.

Adam hararetle üsteledi:

– Yaptın, evet. Maggie'yi unuttun mu?

– Onunla aramda hiçbir şey geçmedi. O gece dışında hiç dansetmedik.

Jim bağırdı:

– Evet ve o kadarı yetti. Onunla dansettin, ona baktın ve her şey bitti. Tabi' kasten yapmadın ama onu elimden almış oldun. Bir daha bana bakmadı. Hep seni sorup durdu. İstediğin anda seninle çıkmaya hazırdı.

– Ama ben istemedim.

– Gerek kalmadı. Beni unutmuştu bile.

Jim ona imrenerek baktı:

– Nası' yapıyorsun bunu Allah aşkına Mart?

– Onları önemsemeyerek, yanıtı geldi Martin'den.

Jim merakla anlamaya çalıştı:

– Yani onları önemsemiyormuş gibi yaparak mı?

Martin bir an düşündükten sonra yanıt verdi:

– Belki o da işe yarar, ama benim için durum biraz farklı. Ben gerçekten önemsemiyorum. Fazla önemsemiyorum yani. Sen de önemsemiyormuş gibi yaparsan, başarılı olursun herhalde.

Jim konuyu değiştirdi:

– Dün gece Riley'nin mekânında olmalıydın. Bir sürü adam eldiven takıp ringe çıktı. West Oakland'dan bir fıstık da gelmişti. Adama "Sıçan" diyorlar. Yağ gibi kayıyor. Kimse elini dokunduramadı. Gözümüz seni aradı. Nereye gitmiştin?

– Oakland'a, diye yanıtladı Martin.

– Bir gösteri mi vardı?

Martin tabağını iteleyip kalktı.

– Bu gece dansa geliyo'n mu? diye arkasından bağırdı Jim.

– Hayır, gelmem herhalde.

Merdivenlerden inip sokağa çıktı ve derin derin nefes aldı. İçeride boğulur gibi olmuş ve çırağın boş konuşmaları

onu deli etmişti. Jim'i yakalayıp, suratını yulaf tabağının içine gömmemek için kendini zor tuttuğu zamanlar oluyordu. Jim konuşup durdukça, Ruth kendisinden daha da uzaklaşıyordu. Böyle sürü içindeki bir hayvan gibiyken, Ruth'a nasıl layık olabilirdi? Karşısındaki sorun onu dehşete düşürüyor, işçi sınıfına ait olmanın sıkıntısı omuzlarına büyük bir yük bindiriyordu. Her şey onu aşağı çekiyordu sanki: Kız kardeşi, kız kardeşinin evi ve ailesi, çırak Jim, tanıdığı herkes, yaşamla olan bütün bağları. Varoluş şeklinden hoşnut değildi. Şimdiye kadar bu varoluşu kabul etmiş, böyle yaşamayı iyi bir şey bellemişti. Kitap okuduğu zamanlar haricinde, bu hayatı hiç sorgulamamıştı. Ama onlar da kitaptı sonuçta; gerçek olması mümkün olmayan daha güzel bir dünya hakkındaki peri masallarıydı. Ama şimdi o dünyanın mümkün ve gerçek olduğunu, tam merkezinde de Ruth isminde çiçek gibi kadının bulunduğunu görmüştü. Bundan sonra, artık yeni acılar yaşayacak, özlemle yanacak, umut ettiği şeye erişememekten dolayı acı çekip, umutsuzluğa düşecekti.

Berkeley Halk Kütüphanesi ile Oakland Halk Kütüphanesi arasında tereddüte düştü ve Ruth Oakland'da yaşadığı için, ikincisinde karar kıldı. Kim bilir, kütüphaneler onun gidebileceği yerler olduğuna göre, karşılaşırlardı belki. Kütüphaneleri kullanmayı bilmiyordu ve bitimsiz edebiyat rafları arasında aranıp durduktan sonra, yetkili olduğunu sandığı, Fransıza benzeyen narin hatlı kızdan, başvuru kitaplarının üst katta olduğunu öğrendi. Masadaki adama yönelmeyi akıl edemeyip, felsefe bölümünde dolanmaya başladı. Felsefeden bahsedildiğini duymuştu ama onunla ilgili bu kadar çok şey yazılmış olacağı hiç aklına gelmemişti. Yüksek raflardaki yığınla ağır ciltli kitap onu hem ürkütüyor, hem de kışkırtıyordu. İşte beynini çalıştırmak için gereken şey buradaydı. Matematik bölümünde bulduğu trigonometri kitaplarını karıştırdı ve anlamsız formüllere, rakamlara baktı.

İngilizce biliyordu ama, bu kitap yabancı bir dilde yazılmıştı. Norman ve Arthur bu dili biliyordu. Hakkında konuştuklarını duymuştu. Ve onlar Ruth'un kardeşleriydi. Bu bölümden umutsuzluk içinde ayrıldı. Kitaplar her yönden üzerine gelip onu ezecek gibiydi.

İnsanlığın bilgi birikiminin bunca büyük olduğunu kestirememişti. Korku içindeydi. Beyni bu kadar şeyi nasıl öğrenecekti? Sonra, başkalarının, hem de birçok kişinin bunu başardığını hatırladı ve sessizce, kendi beyninin de bu işin altından kalkacağına ant içti.

Ve ruh hali çöküntüyle mutluluk arasında gidip gelerek, türlü hikmetlerle dolu rafların arasında dolaşmaya devam etti. Çeşitli türde kitapların yer aldığı bir bölümde, *Norrie's Epitome* kitabına rastladı. Sayfaları saygılı bir tutumla çevirmeye başladı. Kitabın dili ona tanıdık geldi. Kitap denizden bahsediyordu ve kendisi bir denizciydi. Sonra bir "Bowditch"[1] ile Lecky ve Marshall'ın kitaplarını buldu. Ne yapacağına karar vermişti; yelkenciliği öğrenecekti. İçkiyi bırakacak, çalışacak ve bir kaptan olacaktı. O anda Ruth kendisine çok yakın göründü. Kaptan olunca –o da kabul ederse– evlenebilirlerdi. Kabul etmese bile, onun sayesinde iyi bir yaşam sürmeye başlayacak ve her halükârda içmeyi bırakacaktı. O sırada, bir kaptanın, sigortacılara ve mal sahiplerine hizmet etmesi gerektiğini, çıkarları taban tabana zıt olan bu ikisinden birinin, kaptanı mahvedebileceğini hatırladı. Odaya şöyle bir baktı ve on bin kitabın karşısında gözlerini kapadı. Hayır, artık onun için deniz bitmişti. Bütün bu kitaplarda bir güç saklıydı ve büyük şeyler yapacaksa, karada yapacaktı. Zaten kaptanların denize eşlerini götürmesine izin yoktu.

Saat 12'ye vardı, sonra öğle üzeri oldu. Yemek yemeyi unutmuş, görgü kuralları hakkındaki kitapları arıyordu.

1 Nathaniel Bowditch; gemicilik hakkındaki eserleriyle tanınan Amerikalı matematikçi – ç.n.

Çünkü zihni, kariyerinin yanı sıra, çok basit ve somut bir problemle meşguldü: Tanıştığınız genç bir hanım, onu aramanızı istediğinde, ne kadar zaman sonra aramanız gerekir? Problemi böyle kuruyordu kendince. Ama doğru rafı bulduğunda, istediği yanıt için boşu boşuna arandı. Görgü kurallarının çokluğu karşısında afallamıştı ve kendini, kibar insanlar topluluğundaki davetiye hazırlama kurallarının labirentinde kaybolmuş buldu. Araştırmaktan vazgeçti. Aradığını bulamamışsa da, kibar olabilmek için insanın tüm vaktini buna vakfetmesi ve kendisine kibarlığı öğretecek bir yaşam sürmesi gerektiğini anlamıştı.

Martin ayrılırken, masadaki adam:

– İstediğinizi buldunuz mu? diye sordu.

– Evet efendim. Güzel bir kütüphaneniz var.

Adam başıyla onayladı:

– İnşallah sık sık gelirsiniz. Denizci misiniz acaba?

– Evet efendim. Ve yine geleceğim.

Martin merdivenlerden inerken kendi kendine, nereden anladı acaba, diye soruyordu.

Sokağa çıktığında, ilk binanın önünden gergin, dik ve tutuk bir yürüyüşle geçti. Neyse ki sonra düşüncelere dalıp, yine kendi sarsak yürüyüşüne döndü.

6. BÖLÜM

Martin Eden, açlığa benzer bir huzursuzlukla kıvranıyordu. Kızın, bir devin kuvvetiyle yaşamını kavrayan o ince ellerine muhtaçtı. Onu aramaya cesareti yoktu. Fazla erken arayarak, görgü kuralları denen korkunç şeyi çiğnemekten korkuyordu. Oakland ve Berkeley kütüphanelerinde uzun saatler geçirdi; kendisinin yanı sıra, kız kardeşleri Gertrude ile Marian ve Jim için üyelik başvuru formları doldurdu; bu iş

için Jim'in rızasını almak, birkaç bardak biraya patlamıştı. Kitap ödünç almasını sağlayan dört kartı vardı artık. Geç saatlerde hizmetçi odasının gaz lambasını yakıyor, karşılığında Bay Higginbotham'a haftada elli sent ödüyordu.

Okuduğu bir sürü kitap, huzursuzluğunu iyice biledi. Kitapların her bir sayfası, bilgi denizinden bir damla gibiydi. Oburca okudu ve okudukça açlığı arttı. Üstelik, nereden başlayacağını bilmiyordu ve hazırlıksız olmanın sıkıntısını çekiyordu. Her okuyucunun bilmesi gereken başvuru kaynaklarından habersiz olduğunun farkındaydı. Onu hazdan deliye döndüren şiirler için de aynı şey söz konusuydu. Swinburne'ın, Ruth'dan aldığı kitapta bulunmayan şiirlerini de okudu ve "Dolores"i hakkıyla kavradı. Ruth'un bu şiiri anlayamadığı sonucuna vardı. Nasıl anlasındı, öyle damıtılmış bir hayat yaşıyordu ki. Kipling'in şiirlerine rastladı ve bildik şeyleri nasıl bir oynaklık, salınım ve büyüyle işlediğini görerek heyecanlandı. Bu adamın yaşam sevgisi ve keskin psikolojisine hayran oldu. Psikoloji sözcüğü, Martin'in kelime haznesine yeni girmişti. Bir sözlük satın almış ve bu eylem cebindeki parayı azaltarak, denize açılması gereken tarihi yakına çekmişti. Bu parayı kira bedeli olarak almak isteyen Bay Higginbotham'ı da çileden çıkarmıştı.

Gündüz vakti Ruth'un mahallesine gitmeye cesareti yoktu ama geceleri Morse'ların evinin etrafında bir hırsız gibi sinsice dolaştı, pencereleri gözledi, kızı gizleyen duvarları sevgiyle süzdü. Defalarca, kardeşlerine yakalanmaktan kıl payı kurtuldu ve bir keresinde, Bay Morse'u şehir merkezine kadar izleyip, aydınlatılmış sokaklarda suratını inceledi. Ani bir ölüm tehlikesi ortaya çıksa da koşup onu kurtarsam, diye geçirdi içinden. Bir başka gece, tuttuğu nöbetler, Ruth'un bir an ikinci katın penceresinde görünmesiyle ödüllendirildi. Başını, omuzlarını ve aynanın karşısında saçlarını düzeltmek için kaldırdığı kollarını görebilmişti sadece. Kanı-

nın şaraba dönüşüp damarlarında dans ettiği bu kısacık an, ona çok uzun gelmişti. Sonra kız perdeyi kapatmıştı. Ama bu onun odasıydı, bunu öğrenmişti. O geceden sonra sık sık orada sürterek, sokağın karşısındaki karanlık bir ağacın altında saklanıp, sayısız sigara içti. Bir öğleden sonra, Ruth'un annesini bankadan çıkarken gördü ve kızı ondan ayıran büyük mesafenin yeni bir kanıtı olarak algıladı bunu. O, bankalarla işi olan sınıfa mensuptu. Martin bir bankaya hiç gitmemişti ve böyle kuruluşları sadece çok zengin ve güçlü insanların ziyaret ettiğini sanıyordu.

Bir bakıma, ahlaki bir devrim yaşıyordu. Ruth'un temizlik ve saflığı kendisini etkilediğinden, kendisi de temiz olma isteğiyle yanıyordu. Onunla aynı havayı solumayı hak etmek için, temiz olmak zorundaydı. Dişlerini yıkadı, ellerini bir mutfak fırçasıyla ovaladı, ta ki bir eczanenin vitrininde tırnak fırçasını görüp, ne işe yaradığını tahmin edene dek. Bu fırçayı satın alırken, tezgâhtarlardan biri Martin'in tırnaklarına baktı ve bir tırnak törpüsü almasını tavsiye etti. Böylece Martin'in fazladan bir bakım aleti daha oldu. Kütüphanede vücut bakımıyla ilgili bir kitaba rastladı ve her sabah soğuk suyla yıkanmaya başlayarak, Jim'i hayretler içinde bıraktı. Böyle alışılmadık kaprislerden hoşlanmayan ve Martin'den, kullandığı suyun parasını isteyip istememeyi ciddi ciddi düşünen Bay Higginbotham da şaşkına dönmüştü. Attığı bir başka adım, buruşuk pantolonlarla ilgiliydi. Martin artık böyle şeyleri öğrenmeye başladığı için, işçi sınıfındakilerin diz yapmış pantolonlarıyla, daha üst sınıftakilerin giydiği, dizden ayağa kadar düz bir çizgisi olan pantolonlar arasındaki fark gözünden kaçmadı. Bu farkın sebebini de öğrendi ve kız kardeşinin mutfağına dalarak ütü ve ütü tahtasını aradı. Önce başarısız maceralar yaşayarak, pantolonlarından birini yakıp giyilmez hale getirdi ve yeni bir pantolon satın aldı. Bu da yine, denize çıkmasının gerektiği günü yakınlaştıran bir harcama oldu.

Ama yaşadığı değişim dış görünüşüyle sınırlı değildi. Sigara alışkanlığı sürüyor olsa da, içkiyi bırakmıştı. O zamana kadar, içmeyi erkeklere yaraşan bir şey olarak görür ve diğer erkekler masanın altına yıkılırken, içmeye devam edecek kadar güçlü oluşuyla gururlanırdı. Eski sefer arkadaşlarıyla karşılaştığı zaman, ki San Francisco'da böyle birçok arkadaşı vardı, onlarla eskisi gibi hoşbeş ediyor, kendisine alkolsüz bir içecek söylediği için maruz kaldığı alaylara ses çıkarmıyordu. Arkadaşlarının, içkinin etkisiyle efkârlanmalarını izliyor, içlerindeki canavarın onları nasıl ele geçirdiğini görüp, artık onlar gibi olmadığı için Tanrı'ya şükrediyordu. Sarhoş olduklarında sınırlarını unutuyorlar; karanlık, aptal ruhları tanrıların seviyesine yükseliyor, sarhoşluklarının cennetinde hükümdar oluyorlardı. Martin artık, kuvvetli içkileri arzulamıyordu. O, sarhoş olmak için yeni ve daha etkili yöntemler bulmuştu: Onu aşkla, yüksek ve ebedi bir hayatın görüntüsüyle yakan Ruth; beynini kurtçuklar gibi kemiren ihtirasın kaynağı olan kitaplar; daha da üstün bir sağlık kazanmasını ve tüm varlığıyla kendini hiç olmadığı kadar iyi hissetmesini sağlayan, kişisel temizlik alışkanlığı.

Bir gece, belki Ruth'u görürüm diye, körlemesine bir umutla tiyatroya gitti ve gerçekten, ikinci balkondan onu gördü. Arthur ve gözlüklü, kafasında futbol topu gibi bir öbek saç bulunan tuhaf bir gençle birlikte koridorda ilerliyordu. Bu genç adamın varlığı onu evhamlandırdı ve kıskançlığa sevk etti. Yarım ay şeklindeki balkonda koltuğuna oturuşunu izledi. O gece neredeyse kız dışında hiçbir şey görmedi; uzaktaki yarı karanlıkta bir çift narin beyaz omuz ve açık sarı saçlar. Ama ona da bakanlar vardı ve arada çevresine göz attığında, ön taraftaki koltuklarda oturan iki genç kızın geriye dönüp, arsız gözlerle kendisini süzdüğünü fark etti. Böyle durumlarda her zaman rahat olmuştu. İnsanları terslemek doğasına aykırıydı. Eskiden olsa o da gülümseyerek karşılık verir, hat-

ta daha ileri giderek onları cesaretlendirirdi. Ama şimdi durum farklıydı. Kızlara bir kez gülümsedi ve sonra artık onlara bakmadı. Ama birkaç defa, kızların varlığını unutmuşken, gözleri onların gülümseyişini yakaladı. Aynı gün içinde iki farklı şekilde davranamaz, doğasındaki sevecenliğe aykırı hareket edemezdi. Bu yüzden, o da kızlara arkadaşça gülücükler yolladı. Böyle bir şeyle ilk kez karşılaşmış değildi. Onların kendisine kadınca güdülerle yaklaştığını biliyordu. Ama değişik bir durum söz konusuydu. Aşağıdaki balkonda oturan eşsiz kadın, kendi sınıfından gelen bu iki kızdan öylesine farklıydı ki, Martin onlar için ancak acıma ve esef duyabilirdi. Keşke bu iki kızda da birazcık olsun, onun iyilik ve ihtişamından bulunsaydı. Kendisinden hoşlandıkları için onları incitmeyi aklının ucundan bile geçiremezdi. Gururu okşanmamıştı; bilakis, bu duruma izin verdiği için kendini alçalmış hissediyordu. Biliyordu ki, kendisi Ruth'un sınıfından olsa, bu kızlar kendisine yaklaşmaya çalışmayacaktı. Ve onların kendisine her bakışında, mensup olduğu sınıfın kendisini tutup onu aşağı çekmeye çalıştığını hissetti.

Ruth'u geçerken görebilmek için, oyunun sonuna doğru, perde inmeden yerinden kalktı. Dışarıda her zaman, kaldırımda duran adamlar olurdu; onlardan birinin arkasına saklanıp kasketini gözlerinin üstüne çekerse, Ruth onu göremezdi. Tiyatrodan kalabalığın en önünde çıktı ama kaldırımda yerini henüz almışken, iki kız ortaya çıktı. Onu aradıklarını biliyordu ve kendisindeki, kadınları çeken şeye lanet edesi geldi. Kaldırımın tam kenarında ilerlediklerini gördü ve onu göreceklerini anladı. Yavaşladılar ve yoğun kalabalığın içinde yakınına kadar geldiler. Kızlardan biri ona sürtündü ve o zaman Martin'i fark etti. İnce, esmer, cüretkâr kara gözleri olan bir kızdı. Ona gülümsediler, Martin de onlara gülümsedi.

– Merhaba, dedi.

Bunu söyleyivermişti; daha önce benzer koşullar altında defalarca söylediği gibi. Başka türlüsü elinden gelmezdi. Doğasında büyük bir hoşgörü ve sevecenlik vardı. Kız memnun bir ifadeyle gülerek selam verdi ve durmaya niyetlendi. Koluna girmiş olan arkadaşı da kıkırdayarak ona uydu. Martin hızlıca düşündü. Ruth şimdi dışarı çıkıp onu bu kızlarla konuşurken görmemeliydi. Doğal bir tavırla, kara gözlü kıza yanaşıp onunla birlikte yürümeye başladı. Kendini rahat hissediyor, ne söyleyeceğini bulmakta zorlanmıyordu. Bildik bir ortamdaydı ve etkileyici bir tavırla, bu tip ayaküstü tanışmalarda işe yarayan argo sözcükler ve keskin ifadelerle konuşmaya başladı. Bir köşede, insanların çoğu ileri doğru gitmeye devam ederken, o karşı sokağa yöneldi. Ama kara gözlü kız kolunu yakalayıp onu izlemeye başladı ve arkadaşını da peşinden sürükleyerek bağırdı:

– Dur hele Bill! Acelen ne? Bizi öyle hemen ekmeyeceksin ya?

Martin gülerek durdu ve onlara döndü. Omuzlarının üstünden, insan kalabalığının geçişini görüyordu. Durduğu yer çok aydınlık değildi ve görülmeden, Ruth'un geçişini gözleyebilirdi. Evinin yolu bu olduğuna göre, mutlaka geçecekti.

Kıkırdayan kızı göstererek:

– Onun adı ne? diye sordu kara gözlüye.

– Sen sorsana, şeklinde cilveli bir yanıt geldi.

Soruyu kızın kendisine yöneltti bu kez:

– Peki. Adın ne?

– Daha sen kendi adını söylemedin, diye karşı çıktı kız.

Martin gülümsedi:

– Sormadın ki. Zaten ilk denemede bildin. Adım Bill, oldu mu?

– Hadi canım sen de.

Kız ona tutkulu ve davetkâr gözlerle baktı:

– Doğru söyle, adın ne?

Ve yine baktı. Cinsellik var olduğundan beri kadınlığa ait ne varsa, gözlerine yansıyordu. Martin kızı ilgisizce gözledi. Biliyordu ki, şimdi cüretkâr davranan kız, Martin üstüne gidince utangaç ve cilveli bir tavırla geri çekilecek; ilgilenmekten vazgeçer gibi olursa, bu kez taktiği tersine çevirecekti. Martin de insandı elbette ve kızın niyetini anlıyor, benliğinin derinliklerinde onu sevimli de buluyordu. Ah, bütün bunları A'dan Z'ye biliyor ve bu tip kızları iyi tanıyordu. Kendi sınıflarının ölçüleri içinde iyi kızlardı. Bedenlerini satarak kolay yoldan geçinmektense, çok ufak ücretler karşılığında ağır işler yapmayı tercih etmişlerdi. Gelecekte onları, bitmek bilmeyen işlerin yükü altında ezilip gitme, ya da daha çok kazanmakla birlikte, beterin beteri bir pislik çukuruna düşme tehlikesi bekliyordu.

Başını sallayarak:

– Bill, dedi; Pete, Bill ve hepsi o kadar.

– Dalga geçmiyorsun ya? diye kuşkuyla sordu kız.

– Adın Bill değil tabi' ki, diye atıldı diğeri.

Martin:

– Nereden biliyorsun? Beni daha önce hiç görmedin ki.

– Görmem gerekmez, yalan söylediğin belli, dedi kız.

– Doğru söyle Bill, asıl adın ne? diye sordu ilk kız.

Martin yalanını itiraf etti:

– Siz yine Bill deyin.

Kız Martin'in kolunu şaka yollu salladı:

– Yalan söylediğini anlamıştım, ama ziyanı yok. Yine de gözüme hoş görünüyorsun.

Martin kızın elini yakaladı ve avcundaki tanıdık yara bereleri hissetti.

– Konserve fabrikasında mı çalışıyorsunuz? diye sordu.

– Nereden anladın? Beynimizi mi okuyo'n yoksa! diye bağrıştı kızlar.

Onlarla aptalca bir sohbeti sürdürürken, gözünün önünde, asırların hikmetiyle dolu kütüphane rafları belirdi. Bu hayalin, içinde bulunduğu durumla olan uyumsuzluğuna acı acı gülümsedi ve içini bir tedirginlik kapladı. Hayalindeki görüntüler ve görünüşte bir nezaket gösterisinin arasında, Ruth'u gördü. Işıkların altında, kardeşiyle o gözlüklü tuhaf gencin arasında yürüyordu. Kalbi duracak gibi oldu. Bu ânı ne kadar çok beklemişti. Asil kafasını örten küçük, tüylü şapkayı, şalına sarınmış bedeninin güzel hatlarını, yürüyüşündeki zarafeti ve eteğini yukarda tutan elini görebildi. Sonra o uzaklaşıp, iki fabrika kızıyla kaldığında, güzel görünmeye çalışarak seçtikleri zevksiz elbiselere, temiz ve bakımlı olmak için gösterdikleri acıklı çabaya, ucuz kumaşlara, ucuz süslere, parmaklarındaki ucuz yüzüklere baktı. Kızın, kolunu çekerek seslendiğini duydu:

– Uyan Bill! Nen var?

– Ne diyordun? diye sordu Martin.

Esmer kız:

– Ah hiç, dedi, sadece düşündüm de...

– Ne?

– Hani onun için de bir erkek arkadaş ayarlasan (yanındaki kızı kastediyordu) ve bir yerde oturup dondurmalı soda, kahve falan içsek diyordum.

Martin içinde ani bir bulantı hissetti. Ruth'un hayalini kafasından atamıyordu. Karşısındaki kızın cesur ve davetkâr gözlerine bakarken, sanki Ruth temiz, ışıltılı gözleriyle bir azize gibi, saflığın el değmemiş derinliklerinden onu gözlüyormuş gibiydi. Ve birden, içinde bir gücün yükseldiğini hissetti. O bundan daha iyisine layıktı. Dondurma ve bir erkek arkadaştan başka şey düşünmeyen bu kızların aksine, onun hayattan çok farklı beklentileri vardı. Hayallerinde hep gizli bir hayat yaşamıştı. Bu hayalleri paylaşmayı arzu etmiş, ama kendisini anlayacak ne bir kadın ne de bir er-

kek bulabilmişti. Birkaç kere denemiş ama dinleyenlerin kafasını karıştırmaktan öteye geçememişti. Düşünceleri onları aşıyorsa, uzak durmak en doğrusu olacaktı. Gücün içine yürüdüğünü hissetti ve yumruklarını sıktı. Hayat ona bundan fazlasını ifade ediyorsa, o zaman hayattan daha fazlasını talep edecekti. Ama böyle arkadaşlıklarla olmazdı bu iş. Şu cüretkâr kara gözler ona hiçbir şey ifade etmiyordu. Onların arkasındaki niyeti biliyordu; dondurma ve başka şeyler... Ama Ruth'un azize misali bakan gözleri, ona bütün istediklerini ve tahmin edemeyeceği daha kim bilir neler vaat ediyordu. Kitaplar ve resimler; güzellik ve huzur; yüksek bir varoluşun bütün seçkinlikleri. Şu kara gözlerin ardındaki bütün düşüncelerin farkındaydı. Tıkır tıkır işleyen bir saat gibiydi bütün her şey; dönen her çarkı izleyebiliyordu. Bütün bu düşük zevklerden ona gına gelmişti, hepsi faniydi sonuçta. Oysa o azizenin gözleri, gizemler, hayale sığmaz harikalar ve sonsuz bir yaşam öneriyordu. Bu gözlerdeki ruhu görünce, kendi ruhunu da görebilmişti.

– Bu programda aksayan bir şey bulunuyor, dedi, benim zaten birine sözüm var.

Kızın hayal kırıklığı gözlerinden okunuyordu.

– Hasta bir arkadaşını ziyaret edeceksin herhalde? diye alayla sordu.

Tereddütle konuştu Martin:

– Yok, gerçekten...Bir hanıma sözüm var.

– Beni kandırmıyorsun ya? diye samimiyetle sordu kız.

Martin onu, gözlerinin içine bakarak yanıtladı:

– Doğru söylüyorum. Bak, başka zaman görüşsek olmaz mı? Bana adını söylemedin daha. Nerede oturuyorsun?

– Lizzie, dedi kız, yumuşayarak.

Martin'in kolunu tutup, ona sokuldu:

– Lizzie Connoly. Beşinci Cadde'yle Market Caddesi'nin birleştiği yerde evim...

Martin iyi geceler demeden önce, kızla birkaç dakika daha konuştu. Ardından, hemen eve dönmedi. Nöbet tuttuğu ağacın altından, karşıdaki pencereye bakarak mırıldandı:

– Sözüm sanaydı Ruth. Seninle buluşacaktım.

7. BÖLÜM

Ruth Morse'la ilk karşılaşmalarının üzerinden, yoğun okumalarla dolu bir hafta geçmişti ve Martin hâlâ onu aramaya cesaret edemiyordu. Defalarca cesaret toplamaya çalıştıysa da, içindeki kuşkular yüzünden, arama isteği söndü. Ne zaman aramasının uygun düşeceğini bilmiyordu, akıl danışacak kimsesi de yoktu ve geriye dönüşü olmayan bir hata yapmaktan korkuyordu. Eski arkadaşlarından kurtulduğu ve yeni arkadaş da edinmediği için, onu okumaktan alıkoyacak bir şey yoktu. Okumaya ayırdığı uzun saatler bir çift sıradan gözü harap edebilirdi. Ama gözleri sağlamdı ve üstelik, bu gözlere destek çıkan son derece sağlam bir bedeni vardı. Ayrıca, zihni ekilmemiş bir tarla gibiydi. Hayatı boyunca beklemişti ve kitaplardaki soyut düşüncelerin ekimine elverişli durumdaydı. Hiç yıpranmamış bir zihindi onunki ve kitaplardaki bilgileri yutarcasına hazmediyordu.

Bir haftanın sonunda, ona yüzyıllarca yaşamış, eski yaşamını ve bakış şeklini çok gerilerde bırakmış gibi geliyordu. Ama hazırlıksız olduğu için bocalıyordu. Yıllarca sürecek bir ön çalışma gerektiren kitapları okumayı denemişti. Bir gün antik felsefeden bahseden bir kitap, ertesi gün son derece modern bir felsefe kitabı okumuş, birbiriyle çatışıp çelişen fikirlerle başı dönmüştü. İktisatçılar için de aynı durum söz konusuydu. Kütüphanenin bir rafında Karl Marx, Ricardo, Adam Smith ve Mill'in kitaplarını bulmuştu ve okuduğu karmaşık formüller, bu fikirlerden bazılarının artık eskimiş

olduğunu anlamasına elvermemişti. Şaşkındı ama öğrenmek istiyordu. Aynı gün içinde iktisat, sanayi ve siyasete ilgi duymuştu. Valilik binasının önündeki parktan geçerken bir topluluk görmüştü; topluluğun ortasındaki birkaç adam haraketle bir tartışma yürütüyordu. Dinleyicilerin arasına karıştı ve bu halk filozoflarının ağzından, yeni, daha önce duymadığı sözcükler döküldüğünü duydu. Bunların birisi bir serseri, birisi eylemci bir işçi lideri, diğeri hukuk öğrencisiydi. Kalanlarsa ağzı kalabalık işçilerdi. İlk kez sosyalizm, anarşizm ve tek vergi usulünü duyarak, bunların birbiriyle çatışan felsefeler olduğunu öğrendi. Yetersiz okumalarında hiç rastlamadığı yüzlerce yeni teknik terim duydu. Bu yüzden tartışmaları çok iyi takip edemedi ve kendisine yabancı gelen ifadelerde saklı olan fikirleri tahmin etmeye çalışmakla yetindi. Sonra tartışmalara teosofist bir kara gözlü garson, agnostik bir fırıncı ustası, "bir şey oluyorsa doğrudur" şeklindeki tuhaf bir felsefeyle herkesin kafasını karıştıran yaşlı adam, kozmostaki baba ve anne, atomlar hakkındaki bitmek bilmeyen söyleviyle bir diğer yaşlı adam katıldı.

Martin birkaç saat sonra oradan ayrıldığında, kafası kazan gibi olmuştu. Hemen kütüphaneye koşup, bir sürü kelimenin anlamını aramaya başladı. Kütüphaneden ayrıldığında, kolunun altında dört kitap vardı: Madam Blavatsky'nin[1] *Gizli Öğreti*'si, *İlerleme ve Sefalet*",[2] *Sosyalizmin Esasları*[3] ve *Din ile Bilim Arasında Savaş*. Ne yazık ki okumaya, *Gizli Öğreti* ile başladı. Her bir satır, anlamadığı çok heceli kelimelerle doluydu. Yatakta oturuyor ve kitaptan çok sözlüğe bakıyordu. O kadar çok kelimeye baktı ki, tekrar karşısına çıktıklarında anlamlarını hatırlayamayıp tekrar baktı. Bütün tanımları bir deftere geçirmeye karar verdi ve sayfalarca ta-

1 Madame Blavatsky: Teosofi'nin kurucusu – ç.n.

2 *Progress and Poverty*, Henry Jones, 1879 – ç.n.

3 *The Quintessence of Socialism*, A. Eberhard Friedrich Schaffle, 1874 – ç.n.

nım yazdı. Hâlâ bir şey anlayamıyordu. Sabahın üçüne kadar, aklı karman çorman oluncaya dek okudu, ama kitaptaki tek bir fikri bile kavrayamadı. Kafasını kitaptan kaldırdığında, odası denizdeki bir gemi gibi inip çıkıyor ve sallanıyormuş gibi geldi. Sonra ağız dolusu küfrederek, *Gizli Öğreti*'yi odanın ortasına savurdu, gaz lambasını söndürdü ve uykuya daldı. Diğer üç kitapta da şansı pek yaver gitmedi. Beyni zayıf ya da yetersiz olduğundan değildi bu; düşünme konusunda eğitim almış, gereken düşünme araçlarını edinmiş olsa, kavrayabilirdi bu fikirleri. Bunu kendisi de kestirebildi ve bir süreliğine, bütün kelimeleri hakkıyla öğrenene kadar, sözlük dışında hiçbir şey okumamaya karar verdi.

Şiir ise teselli kaynağıydı ve çok şiir okuyor, kolay anlaşılır, basit şiirlerden büyük zevk alıyordu. Güzelliğe âşıktı ve şiirde bu güzelliği bol bol buluyordu. Şiir, tıpkı müzik gibi, onda yoğun duygular uyandırıyor ve henüz farkında olmadığı biçimde, onu daha ağır işler için hazırlıyordu. Zihninin sayfaları henüz boştu ve dizeleri birbiri ardına yorulmadan okuyor, etkileniyor ve okuduklarını yüksek sesle ya da içinden tekrar etmek ona büyük bir zevk veriyordu. Daha sonra Gayley'nin *Klasik Efsaneler* ve Bulfinch'in *Fabl Çağı* adlı kitaplarını, kütüphane rafında yan yana buldu. Bu kitaplar cehaletinin karanlığını aydınlatan müthiş bir ışıktı ve şiire çok daha büyük bir hevesle sarılmasına sebep oldu.

Kütüphane görevlisi Martin'i o kadar sık görmeye başlamıştı ki, ona ısınmış, her gelişinde onu bir gülümseme ya da baş selamıyla karşılar olmuştu. Bu yüzden Martin cesaret gerektiren bir şey yaptı. Aldığı kitaplar için kartlarını damgalayan adama sesleniverdi:

– Şey, size bir şey sormak istiyorum.

Adam gülümsedi ve dikkatini ona yöneltti.

– Bir genç hanımla tanıştıysanız ve onu aramanızı istediyse, ne kadar zaman sonra arayabilirsiniz?

Martin bu soruyu sorarken, gömleğinin terden omuzlarına yapıştığını hissetti.

– Ne zaman isterseniz arayabilirsiniz bence, diye yanıt verdi adam.

– Evet ama bu değişik bir durum. Yani o... Şimdi, durum şöyle: Evde olmayabilir. Üniversiteye gidiyor.

– Öyleyse sonra tekrar ararsınız.

Martin ne yapacağını bilemez haldeydi ve adamın insafına sığınmaya karar vererek itiraf etti:

– Aslında söylemek istediğim bu değildi. Ben kaba saba bir adamım, toplum içinde nasıl hareket edilir bilmem. Bu kız benden çok farklı, ben de ondan çok farklıyım. Budala gibi davrandığımı düşünüyorsunuz değil mi?

– Hayır, kesinlikle hayır, sizi temin ederim. İsteğiniz başvuru departmanının çalışma alanına girmiyor ama, size yardımcı olmaktan memnuniyet duyarım.

Martin ona gıptayla baktı.

– Ben de böyle yapabilsem, sorun kalmazdı, dedi.

– Anlayamadım?

– Yani böyle rahat ve kibar konuşabilsem falan, demek istedim.

– Ha, dedi adam, durumu kavrayarak.

– Hangi saatte aramalı? Öğlen mi? Yemek saatine çok yakın olmamalı her'alde? Yoksa akşam mı? Pazar gününü mü beklemeli acaba?

Kütüphaneci rahatlatıcı bir ifadeyle:

– Bence, dedi, ona telefon edip durumunu sorabilirsiniz.

– Öyle yapacağım, dedi Martin, kitaplarını alıp gitmeye davranarak.

Geri dönerek sordu:

– Genç bir hanımla konuşurken, mesela Lizzie Smith'le; "Bayan Lizzie" mi dersiniz, "Bayan Smith" mi?

Kütüphaneci kendinden emin bir tavırla:

– Bayan Smith demelisiniz, dedi, samimiyetiniz ilerleyene kadar, hep Bayan Smith deyin.

Böylece Martin'in sorunu çözülmüştü.

– İstediğiniz zaman gelin, bütün öğleden sonra evde olacağım, diye yanıtlamıştı Ruth, ödünç aldığı kitapları ne zaman geri getirebileceğini çekingen bir sesle sorduğunda.

Ruth onu kapıda karşıladı. Kadın bakışıyla hemen Martin'in ütülü pantolonunu ve ondaki belirgin ama tanımlanamaz değişimi fark etti. Öte yandan, yüzünün görünüşüne vuruldu. Bu yüzden fışkıran sağlık, adeta şiddetli dalgalar halinde kendisine çarpıyordu. İçinde yine, onun sıcaklığına doğru sokulma isteğinin kabardığını hissetti ve Martin'in kendisini böyle etkilemesine hayret etti. Martin ise, kızın elini sıkarken, yine bir mutluluk hissiyle dolduğunu hissetti. İkisi arasındaki fark, Ruth sakin ve kendinden emin görünürken, Martin'in saç diplerine kadar kızarmasıydı. Eskisi gibi beceriksizce, sendeleyerek ve omuzları tekinsizce sallanarak, kızın ardından yürüdü.

Salona geçip oturduklarında, daha rahat davranmaya başladı; umduğundan çok daha rahat. Ruth da ona yardımcı oluyordu ve bunu yapış şeklindeki nezaket, kıza eskisinden de delice bağlanmasına sebep oldu. Önce ödünç aldığı kitaplardan, hayran olduğu Swinburne ve anlayamadığı Browning'den bahsettiler. Ruth sohbeti konudan konuya sürüklerken, bir yandan da, Martin'e nasıl yardım edebileceğini düşünüyordu. İlk karşılaşmalarından beri sıklıkla bunu düşünmüştü. Ona yardım etmek istiyordu. Martin onun merhamet ve şefkat duygularını harekete geçirmişti ve bu merhamet, acıma duygusundan ziyade, annelik güdüsüne benziyordu. Onu genç kızlık korkularıyla sarsan, zihnini ve kalbini tuhaf duygular, düşüncelerle titreten bir adam söz konusu olunca, bu merhamet sıra dışı bir hal alıyordu. Martin'in boynu hâlâ onu büyülüyor, ellerini onun üzerine koy-

ma düşüncesi yine hoşuna gidiyordu. Hâlâ kötü bir şey gibi görünse de, bu dürtüye biraz alışmıştı. Aşk duygusunun, karşısına bu şekilde çıkacağını hiç hayal edemezdi. İçindeki duygunun aşk olduğunu bilmesi de mümkün değildi. Martin'e, saklı kalmış sıra dışı nitelikleri olduğunu düşündüğü için ilgi duyduğunu sanıyordu; bir tür hayırsever gibi hissediyordu kendini.

Ruth, onu arzuladığının farkında değildi ama, Martin için durum farklıydı. Ruth'a âşık olduğunu biliyordu ve ömründe hiçbir şeyi bu kadar çok arzulamamıştı. Güzelliğinden ötürü şiiri hep sevmişti, fakat Ruth'a rastladığından beri, önünde aşk şiirlerinin uçsuz bucaksız alanının kapısı açılmıştı. Ruth ona Bulfinch ve Gayley'den daha fazla şey öğretmişti. Bir hafta önce, bir daha üzerinde düşünmediği bir dize okumuştu: "Bir buse için ölebilir Tanrı'nın çılgın âşığı". Şimdi bu dize aklına gelip duruyordu. Dizenin güzelliğine ve içerdiği hakikate hayran olmuştu; Ruth'un bir öpücüğü için memnuniyetle canını verebileceğini biliyordu. Kendini Tanrı'nın çılgın âşığı olarak görüyordu ve şövalyelik unvanı bile ona bu kadar gurur veremezdi. Artık hayatın anlamını ve ne için dünyaya geldiğini biliyordu.

Kıza baktıkça, onu dinledikçe, daha da cüretkâr düşüncelere kapıldı. Kapıda elini tutunca içine yayılan coşkun hazzı duyumsadı ve bu hazzı yeniden duymak istedi. Gözü sık sık onun dudaklarına takıldı ve o dudakları şiddetle arzuladı. Ama bu arzuda kaba ya da dünyevi hiçbir şey yoktu. Ruth konuşurken, o dudakların kelimeleri seslendirmek için hareket edişi ve girdiği şekiller ona enfes bir haz veriyordu ama, bunlar her erkek ya da kadında bulunan sıradan dudaklara benzemiyordu. İnsan çamurundan yaratılmış değildiler. Bu dudaklar saf ruhtan yapılmıştı ve Martin onları, başka kadınların dudaklarından tamamen farklı şekilde arzuluyordu. O dudakları öpebilir, kendi dudaklarını onla-

rın üzerine yerleştirebilirdi, ama ancak Tanrı'nın kaftanını öper gibi yüce ve korkunç bir iştiyakla. Değer ölçülerindeki bu değişimlerin bilincinde olmaksızın, gözlerinin aşk tutkusuyla parladığını bilmeden Ruth'a bakıyordu. Bakışının nasıl ateşli ve erkeksi olduğunu, bu bakışların Ruth'un ruh simyasını nasıl etkilediğini tahmin etmesi de mümkün değildi. Kızın iffetli tavrı yüzünden Martin içindeki heyecanları maskeliyor, düşüncelerini yüksek bir erdem seviyesine çekiyordu. Gözlerindeki ışıltının sıcak dalgalar halinde Ruth'a yansıdığını, onun içini böylesine alevlendirdiğini bilse, şaşar kalırdı. Bu durum Ruth'u tedirgin ediyor, ne olduğunu anlayamadığı tatlı bir müdahaleyle düşünce akışının bozulmasına sebep oluyor, yarım kalan ifadelerini tamamlamakta zorlanmasına yol açıyordu. Aslında hiçbir zaman konuşmakta zorlanmazdı ve bu düşünce kesintilerini Martin'in dikkat çekici bir tip oluşuna yormasa, duruma bir anlam veremeyecekti. Edindiği izlenimlere karşı çok duyarlıydı ve başka bir dünyadan gelen bu gezginin onu etkilemesinde şaşılacak bir şey yoktu.

Bilincinin arka planındaki sorun, Martin'e nasıl yardım edeceğiydi ve sohbeti o yöne çekti. Ama sadede gelen Martin oldu:

– Acaba bazı konularda tavsiyenizi alabilir miyim, diye lafa başladı ve kızın buna hevesli olduğunu görünce cesaretlendi:

– Öteki sefer ben buradayken kitaplar falan hakkında konuşamadığımı, çünkü bunlardan anlamadığımı söylemiştim, hatırladınız mı? O zamandan beri bir sürü şey yaptım. Kütüphaneye çok defa gittim ama aldığım kitapların bi'çoğu boyumu aşıyo'du. Belkim en baştan başlamam gerek. Hiçbir zaman hiç avantajım olmadı. Çocukluğumdan beri ağır işlerde çalışıyorum, kütüphaneye gittiğimden beri kitaplara yeni bir gözle bakıyorum ve yeni kitaplar arıyorum.

Doğru kitapları okumuyormuşum gibi geliyor. Anlarsınız ya, mesela hayvancılık kamplarında ya da başkasaralarında bu evdeki gibi kitaplar bulamazsınız. Ben bu tür kitaplar okumaya alışmamışım. Ama yine de –övünmek için söylemiyorum– çevremdeki insanlardan farklıydım hep. Diğer denizciler ya da sığır çobanlarından iyiyim demek istemiyorum –biliyo'sunuz bir süre sığır çobanlığı ettim– ama her zaman kitapları sevdim, bulduğum her şeyi okudum. Yani herhalde çoğundan farklı bir kafam var... Şimdi, bunları niye anlattığıma gelirsek. Daha önce böyle bir evde hiç bulunmadım. Bir hafta önce gelip bütün bunları görünce, so'na sizi, annenizi, so'na kardeşlerinizi ve her şeyi... Yani, çok hoşlandım bunlardan. Böyle şeyleri duymuştum ve kitaplarda da böyle şeyler olduğunu okumuştum, ve evinizi görünce anladım ki kitaplar doğru söylüyo'muş. Demek istediğim, bundan hoşlandım. Ben de bunu istedim. Bunu hemen istiyorum. Bu evdeki gibi bir hava solumak istiyorum; kitaplarla, resimlerle, güzel şeylerle dolu, insanların alçak sesle konuştuğu, so'na temiz oldukları, düşüncelerinin de temiz olduğu bir havayı solumak istiyorum. Benim hep soluduğum hava yemek, ev işleri, kavga-gürültü ve piyiz kokardı her zaman ve başka bir şey konuşulmazdı da. Biliyor musunuz, odada yürüyüp annenizi öptüydünüz ve ben bunun gördüğüm en güzel şey olduğunu düşünmüştüm. Hayatta çok şey gördüm ve gördüklerim, yanımdakilerin gördüğünden çok daha fazladır. Görmeyi seviyorum, daha çok şey görmek istiyorum ve farklı görmek istiyorum... Ama daha asıl söyleyeceğime gelmedim. O da şu. Sizin bu evdeki hayatınıza ben de sahip olmak istiyorum. Hayatta piyiz, ağır iş ve sürtüp durmaktan başka şeyler de var. Şimdi ben bu noktaya nasıl varırım? Nereden başlamalıyım? Bunun için çalışmaya hazırım ve çoğu adamı yorgunluktan yatağa düşürecek kadar iş görürüm. Bir başladım mı, gece gündüz ça-

lışırım. Belkim komik buluyo'sunuz bütün bunları sormamı. Biliyo'm ki dünyada bunları sormam gereken son insan sizsiniz, ama soracak başka kimseyi tanımıyo'm. Arthur dışında. Acep ona mı sorsam. Eğer...

Martin sustu. Şimdi Arthur'dan yardım isteyip kendini aptal yerine koyma tehlikesi belirince, niyetlerini ertelemesi gerekebilirdi. Ruth hemen konuşmadı. Martin'in tutuk, kaba konuşması ve düşüncelerinin basitliğiyle, onun yüzünde gördüğü ifadeyi bağdaştırmaya çalışıyordu. Hiç bu kadar büyük bir güç yansıtan gözler görmemişti. Bu gözlere bakınca, işte her şeyi yapabilecek bir adam, diye düşünmüştü ama gözlerin verdiği mesaj, sözlü ifadelerin güçsüzlüğüyle hiç örtüşmüyordu. Bu durum onun zihnini öyle karıştırmıştı ki, Martin'in ifadelerindeki basitliği takdir etmek aklına gelmedi. Bununla birlikte, Martin'in güçlü bir zekâsı olduğu kanısına vardı. Karşısında sanki, ona acı veren kısıtlayıcı bağlardan kurtulmaya çalışan bir dev vardı. Ruth konuşmaya başladığında, sesi sevecenlikle yüklüydü:

– Sizin ihtiyacınız olan şey, zaten farkında olduğunuz gibi, eğitim. Eğitiminize geri dönüp, ortaokulu bitirmeli, sonra lise ve üniversiteye devam etmelisiniz.

– Ama bunun için para lazım, diye kızın sözünü kesti Martin.

– Ah! Bunu düşünmemiştim. Ama herhalde akrabalarınız, size yardımcı olacak birileri vardır.

Martin başını iki yana salladı.

– Annemle babam ölmüştür. İki kız kardeşim var, biri evli, diğeri de yakında evlenecek galiba. Bir dizi erkek kardeşim de var –en küçükleri benim– ama hiç kimselere yardım etmedikleri olmamıştır. Keyiflerince dünyayı dolaşıp dururlar. En büyüğü Hindistan'da öldü. İkisi şu an Güney Afrika'da, bir diğeri denizlerde balina avlıyor ve so'na birisi de bir sirkle geziyor; trapezci. Ben de onlar gibiyim galiba.

On bir yaşımdan beri başımın çaresine baktım; annem o zaman ölmüştü. Şimdi de kendimi eğitmek zorundayım ve nereden başlayacağımı bilmem gerek.

– Bence her şeyden önce dilbilgisini öğrenmelisiniz. Dilbilginiz...

Ruth, "berbat" demeye niyetlenmişti ama bunun yerine:

– Pek de iyi değil, dedi.

Martin kızardı ve terlemeye başladı.

– Çok fazla argo konuştuğumu ve anlamadığınızı biliyorum. Ama çünkü bunlar nasıl konuşacağımı bildiğim kelimeler. Aklımda başka kelimeler de var, kitaplardan öğrendiğim. Ama onları nasıl telaffuz edeceğimi bilmiyo'm, o yüzden de kullanmıyo'm.

– Sorun ne söylediğinizden çok, nasıl söylediğiniz. Açık konuşursam kırılmazsınız değil mi? Sizi incitmek istemem.

Martin gizliden gizliye, kızın inceliğine şükran duyarak:

– Hayır, hayır! diye bağırdı; durmayın, söyleyin. Öğrenmem gerek; başkasından duyacağıma sizden duyayım.

– Peki o zaman. "Yaptıydım" diyorsunuz. "Yapmıştım" olacak. "Görmüştüm" yerine "gördüydüm" diyorsunuz. Olumsuz sözcükleri çiftliyorsunuz...

Martin tevazuyla sordu:

– Nasıl çiftliyorum? Görüyorsunuz ya. Açıklamalarınızı anlayamıyorum bile.

Ruth güldü:

– Aslında bunu açıklamamıştım daha. Çiftlemek, yani... Bakın şimdi, "hiç kimseye yardım etmedikleri olmamıştır" diyorsunuz. "Etmedikleri" olumsuz. "Olmamıştır", bir diğer olumsuz. Kural olarak, iki olumsuz bir olumlu eder. "Hiç kimseye yardım etmedikleri olmamıştır" dediğinizde, birilerine yardım etmiş oldukları anlamı çıkıyor.

– Dediğinizi çok iyi anladım. Bunu daha önce hiç düşünmemiştim. Ama bu sözden, birilerine yardım etmiş olduk-

ları anlamı çıkmaz değil mi? Bana göre, "hiç kimseye yardım etmedikleri olmamıştır" sözü, yardım edilip edilmediğini anlatamıyor. Bunu daha önce hiç düşünmemiştim. Bir daha asla böyle konuşmayacağım.

Ruth, Martin'in, söylediklerini bu kadar hızlı ve doğru kavramasına hem memnun olmuş, hem de şaşırmıştı. İpucunu duyar duymaz, Martin meseleyi anlamakla kalmamış, Ruth'un hatasını da düzeltmişti.

Ruth devam etti:

– Her şeyi dilbilgisi içinde bulacaksınız. Ayrıca dikkatimi çeken bir şey var. "Ne'ttim" diyorsunuz. Böylece iki kelimeyi kısaltmış oluyorsunuz. Hangi iki kelime olduğunu anladınız mı?

Martin bir an düşündü ve yanıtladı:

– Ne ettim.

Ruth başıyla onayladı:

– Ve "olmak" kelimesini kullanmanız gereken yerde, "yapmak" diyorsunuz.

Martin'in kafası karıştı ve bu kez kızın ne demek istediğini anlayamadı.

– Bir örnek verin, dedi.

– Peki...

Ruth kaşlarını çatıp ağzını büzerek düşünürken, Martin ona bakıyor ve ne hoş bir ifadesi olduğunu düşünüyordu.

– Acele yapmaya gerek yok, diyorsunuz. Oysa "Aceleci olmaya gerek yok" demek gerekir. Başka türlüsü son derece tuhaf oluyor.

Martin bunun üzerinde düşünmeye çalıştı.

– Sizin kulağınız rahatsız olmuyor mu? diye sordu Ruth.

– Rahatsız olduğunu söyleyemem, demeye karar verdi Martin.

– Neden, "rahatsız yaptığını söyleyemem" demediniz? diye sordu kız.

Martin hafif bir sesle:

– O yanlış geliyor, dedi. Ama ötekine karar veremiyorum. Galiba kulağım sizinki gibi eğitimli de'el.

– "De'el" diye bir söyleyiş yok, dedi Ruth, sevimli bir tavırla.

Martin yine kızardı.

– Ayrıca "öyle" yerine "öğle" diyorsunuz. "Geleyim" yerine de "gelem". Heceleri kesmeniz de pek nahoş.

Martin, böyle harika bir zihin karşısında dizleri üstüne çökmesi gerektiğini düşünerek, öne doğru eğildi.

– Nasıl yani? Nasıl kesiyorum?

– Bazı sesleri söylemiyorsunuz. "Sonra" kelimesi, "sonra" diye söylenir. Siz "so'na" diye telaffuz ediyorsunuz. '-yorum'la biten kelimeleri bazen doğru söylüyorsunuz, bazen '-yom' diye kısaltıyorsunuz. Kimi ses kaynaştırmalarını doğru yapmıyorsunuz. Örneğin... Neyse, hepsine değinmeye gerek yok. İhtiyacınız olan şey dilbilgisi. Size bir kitap getirip, nasıl başlayacağınızı göstereceğim.

Ruth ayağa kalktığında, Martin'in aklına görgü kuralı kitaplarında okuduğu bir şey geldi ve o da beceriksizce ayağa kalktı. Bir yandan da, doğru davranıp davranmadığından emin olamıyor, kızın bunu gitmeye hazırlandığına yoracağından korkuyordu.

Kız yürürken dönüp:

– Bu arada Bay Eden, dedi, "piyiz" nedir? Konuşurken birkaç defa kullandınız bu sözü.

Martin gülerek:

– A, piyiz, dedi; argo bir söz. Viski, bira anlamına gelir; sizi sarhoş eden herhangi bir şey.

Ruth da gülerek:

– Bir şey daha, dedi, karşınızdaki şahsa yönelik bir şey söylemedikçe, "sizi" demeyin. "Siz" şahsi bir söz ve şimdi kullandığınız şekliyle, söylemek istediğinizi anlatmıyor.

– Pek anlayamadım.

– Az önce bana, "viski, bira anlamına gelir; sizi sarhoş eden herhangi bir şey" dediniz. Beni sarhoş eden, anladınız mı?

– Ama sizi de sarhoş edebilir, değil mi?

Kız gülümseyerek:

– Evet tabii, dedi, ama beni bu işe bulaştırmasanız daha iyi olur. "Sizi" yerine "insanı" deyin, kulağa daha hoş geleceğini göreceksiniz.

Dilbilgisi kitabıyla döndüğünde, Martin'in yanına bir sandalye çekti –Martin, sandalyeyi taşımasına yardım edip etmemeye karar veremedi– ve oturdu. Kitabın sayfalarını çevirirken, ikisinin başı birbirine yaklaştı. Ruth'un kendisine bu kadar yakın davranmasından o kadar etkilenmişti ki, kız yapması gereken çalışmayı açıklarken, Martin takip etmekte zorlanıyordu. Ama konu fiil çekimlerinin önemine gelince, bütün dikkatini anlatılanlara verdi. Fiil çekimlerini hiç duyınamıştı ve dilin yapısıyla ilgili bir şeyler öğrenmeye başlamak onu çok mutlu ediyordu. Sayfaya doğru eğildi ve kızın saçı yanağına değdi. Martin hayatında sadece bir kez bayılmıştı ve yine bayılacağını sandı. Nefes almakta zorlanıyor ve kalbinin pompaladığı kanla boğazı tıkanır gibi oluyordu. Ruth hiç şu anki kadar ulaşılır olmamıştı. O an için, aralarındaki uçurum kapanmıştı. Ama kızla ilgili duygularının yüceliğinde hiçbir azalma yoktu. Kız onun seviyesine inmiş değildi. Martin bulutlara binip ona doğru yükselmişti. O an için, Ruth'a karşı ilahi bir saygı ve tutku besliyordu. Kutsalların kutsalı bir şeye tecavüz etmiş gibi hissetti kendini ve başını yavaşça, dikkatle çekerek, kendisini elektrik çarpması gibi etkileyen ve Ruth'un farkında olmadığı bu teması sonlandırdı.

8. BÖLÜM

Aradan geçen birkaç hafta boyunca Martin dilbilgisi çalıştı, görgü kuralları hakkındaki kitaplara göz attı ve dikkatini çeken kitapları oburca okudu. Lotus Kulübü'ndeki kızlar, ona ne olduğunu merak ederek, Jim'i soru yağmuruna tuttular. Riley'nin yerinde boks yapan bazı adamlar ise, Martin'in artık uğramamasına memnundu. Martin kütüphanede bir hazine daha keşfetmişti. Dilbilgisi nasıl dilin yapısını gösteriyorsa, bulduğu kitap da ona şiirin yapısını gösteriyordu. Böylece ölçü, yapı ve biçimle ilgili bilgiler edinerek, çok sevdiği şiirlerin güzelliklerini neye borçlu olduğunu, bu güzelliğin altında nelerin yattığını öğrenmeye başladı. Bulduğu bir diğer çağdaş kitap, şiiri temsil niteliğine sahip bir sanat olarak görüyor, en iyi edebi eserlerden çok sayıda örnekle, şiir hakkında ayrıntılı bilgiler sunuyordu. Bu kitapları, hiçbir edebi eserde olmadığı kadar yoğun bir şevkle okudu. Yirmi yıl boyunca kullanılmamış olan taze beyni, olgunlaşan tutkularının teşvikiyle, okuduklarını sıradan bir öğrencide rastlanmayacak erkeksi bir güçle kavrıyordu.

Martin'in deniz üstünde geçen, gemiciler ve düşkün kadınlarla dolu dünyası, şimdikine kıyasla çok küçük görünüyordu. Ama bu eski dünya, şimdi Martin'in yeni dünyasıyla birleşerek genişliyordu. Birleştirici bir zihin yapısı vardı ve iki dünya arasındaki bağlantı noktalarını görmek, başlangıçta onu şaşırttı. Aynı zamanda, kitaplarda bulduğu düşünce ve güzelliklerin yüceliğiyle ruhunun yükseldiğini hissediyordu. Bu durum, üst toplumda bütün erkek ve kadınların, tıpkı Ruth ve ailesi gibi, kitaplardaki şekilde düşündüğü ve yaşadığına gönülden inanmasına sebep oldu. Kendi yaşadığı seviyede sadece bayağılık vardı ve geçmiş günlerini lekeleyen bütün bu bayağılıktan sıyrılmak, üst sınıfların yaşadığı o arınmış mevkiye çıkmak istiyordu. Çocukluğu ve genç-

liğinde sürekli bir huzursuzluk içinde olmuş, hiçbir zaman ne istediğini bilememişti. Ruth'la karşılaşıncaya dek, günleri umutsuz bir arayış içinde geçmişti. Şimdi huzursuzluğu keskin ve acılı bir hal almıştı; artık ihtiyacı olan şeyin güzellik, zekâ ve aşk olduğunu açık ve kesin olarak biliyordu.

Bu birkaç hafta boyunca Ruth'u beş-altı defa gördü ve her seferinde yeni esinlerle doldu. Ruth, Martin'e İngilizce konusunda yardım ediyor, telaffuzunu düzeltiyor ve aritmetik bilgileri veriyordu. Ama birlikte geçirdikleri zamanı sadece başlangıç düzeyindeki çalışmalar doldurmuyordu. Martin'in hayat tecrübesi çok fazla ve zihni fazlasıyla olgundu; kesirler, küpkökler, cümlenin ögeleri ve çözümlemeler ona yetmiyordu. Bazen sohbetleri başka konulara yöneliyordu; Martin'in son okuduğu şiir, Ruth'un son incelediği şair... Ruth en sevdiği bölümleri yüksek sesle okuduğu zaman, Martin hazzın doruklarına ulaşıyordu. Tanıdığı bütün kadınların sesinden farklıydı onunkisi. Ruth'un ağzından çıkan her ses Martin'in aşkını uyarıyor, telafuz ettiği her kelime onu titretip sarsıyordu. Bunun sebebi, Ruth'un sesinin niteliği, huzur vericiliği, müzikalitesiydi; bu ses, kültürün ve tatlı bir ruhun zengin, tanımlanması zor ürünüydü. Martin onu dinlerken, hafızasının derinliklerinde, barbar kadınların ve cadalozların kulak tırmalayıcı çığlıkları ve kendi sınıfından işçi kadınlarla kızların bir nebze daha az rahatsız edici, tiz sesleri çınladı. Sonra hepsinin görüntüsü zihninden birbiri ardına geçmeye başlayarak, Ruth'un görkeminin daha da çoğalmasına yol açtılar. Onun, okuduklarını kavradığını ve kitaplardaki düşüncelerden aldığı zevkle ürperdiğini bilmek, Martin'in mutluluğunu artırıyordu. Ruth, *Prenses*'ten birçok bölüm okudu ve Martin sık sık, onun gözlerinin yaşlarla dolduğunu gördü; güzellikten böylesine etkilenen bir doğası vardı Ruth'un. Böyle anlarda Ruth'un duygulanımı Martin'i tanrılar seviyesine yükseltiyor, kıza

bakıp onu dinlediğinde, adeta yaşamın kendisine bakmış ve onun en gizli sırlarını okumuş gibi oluyordu. Kazandığı nefis duyarlılığın ne kadar yüksek seviyede olduğunu fark edince karar verdi ki, bu aşktır ve dünyadaki en muhteşem şey budur. Hafızasının koridorlarında, bildiği tüm geçmiş heyecanlar, tüm yürek yangınları geçiş yapmaya başladı: Şarabın sarhoşluğu, kadınların okşayışları, kaba saba oyunlar ve ödüllü güç müsabakaları. Hepsi, şu an onu yakan alevle kıyaslanınca anlamsız ve bayağı kalıyordu.

Ruth'un ise aklı karışıktı. Sevda işlerinde bir tecrübesi yoktu. Böyle konuları sadece kitaplarda okumuştu; onlarda da sıradan hayatın olguları, hayal gücüyle gerçekdışı bir peri masalına dönüştürülmüştü. Bu kaba saba denizcinin kalbine girdiğini ve oraya, bir gün patlayıp kendisini alev alev yakacak gizli güçler yerleştirmekte olduğunu bilemezdi. Aşk ateşini tanımıyordu. Aşkla ilgili bilgileri tamamen kuramsaldı ve aşkın, bir çiğ düşüşü, durgun suyun yüzeyindeki halkalar ya da yaz gecelerinin kadifeden karanlığı gibi, yumuşak bir alev olduğunu sanıyordu. Kafasındaki aşk, daha çok hafif bir hoşlanma duygusu gibiydi; çiçek kokulu, loşça ve huzurlu bir odada sevdiğine hizmet etmek gibi. Aşkın volkanik kıpırtılarını, kavurucu sıcağını ve insanı nasıl küle döndürerek arındırdığını hayal edemezdi. Kendisinin ve hayatın gizli güçlerini bilmiyordu; hayatın derinlikleri onun için yanılsama denizleri gibiydi. Annesiyle babasının evlilik bağı, Ruth'un idealindeki gönül ilişkisiydi ve bir gün herhangi bir sarsıntı ya da zorluk olmaksızın, sevdiği insanla böylesi tatlı ve huzurlu bir hayat kurmak istiyordu.

Ruth, Martin Eden'ı hayatındaki bir yenilik, ilgi çekici bir insan olarak görüyordu ve onun kendisi üzerindeki etkisini de bu yenilik ve ilginçlikle bağdaştırıyordu. Bunu çok doğal görüyordu. Hayvanat bahçesindeki vahşi hayvanlara baktığında, bir fırtınaya şahit olduğunda ya da parlak bir

şimşekle ürperdiğinde de benzer şekilde, olağandışı duygular hissetmişti. Böyle şeylerde bir dünya dışılık var gibiydi, Martin'de de öyle. Uzak yerlerden, geniş alemlerden bir nefes getirmişti. Tropik güneşlerin parıltısı yüzüne yansımıştı ve şişkin, sağlıklı kaslarında yaşamın kaynağından gelen bir güç vardı. Ruth'un ufkunun ötesindeki gizemli bir ülkede, sert insanlar tarafından ve daha da sert maceralar içinde zedelenip yaralanmıştı. El değmemiş ve vahşiydi. Aslında, Martin böyle uysalca kendisine geldiği için, Ruth'un gururu okşanıyordu. Bir yandan da onun içindeki vahşiyi ehlileştirmek istiyordu. Bu, bilincinde olmadığı bir istekti ve daha derinlerdeki arzusu, Martin'in hamurunu yeniden yoğurup, onu dünyadaki en makbul suret olduğunu düşündüğü, babasının suretine benzetmekti. O kadar tecrübesizdi ki, Martin'de bulunduğunu düşündüğü dünya dışı şeyin, en evrensel duygu, yani aşk olduğunu bilmesine imkân yoktu. Aşk ki, dünyanın her yerindeki erkek ve kadınları aynı güçle etkiler, çiftleşme mevsiminde erkek geyiklerin birbirini öldürmesine sebep olur, elementleri bile karşı konulmaz bir itkiyle birleştirirdi.

Martin'in gelişim hızı, şaşırtıcı ve ilgi çekiciydi. Ruth her geçen gün onda, uygun toprağı bulunca tomurcuklanan çiçekler misali, saklı yetenekler tespit ediyordu. Martin'e Browning'den bölümler okuyor, onun getirdiği tuhaf yorumlarla kafası karışıyordu. Hayatındaki insanlarla sınırlı olan tecrübesiyle, Martin'in yorumlarının çoğu zaman kendisininkilerden daha doğru olduğunu anlaması mümkün olmuyordu. Martin'in fikirleri ona çocuksu geliyor olsa da, kendisinin ulaşamayacağı uzak yıldızların yörüngesinde dolaşan düşünce gücünden etkilenmiyor değildi. Bu beklenmedik gücün etkisiyle ürpermekten başka bir şey gelmiyordu elinden. Sonra ona piyano çalıyordu –artık ilk defasındaki gibi ona haddini bildirmek için değil– ve çaldığı mü-

zik, Martin'in içindeki en ulaşılmaz noktalara dokunuyordu. Martin'in doğası müziğe, yüzünü güneşe dönen bir çiçek gibi tepki veriyordu. İşçi sınıfının gittiği kulüplerde çalınan müzik ve şarkılardan, Ruth'un neredeyse ezbere bildiği klasik eserlere kolayca geçiş yapmıştı. Ama Martin demokratik seçimini, Wagner ve *Tannhäuser* operasının uvertüründen yana yapmıştı. Eser Martin'in hayatını bir çırpıda özetler gibiydi. *Venusburg* motifi bütün geçmişini anlatıyordu; *Hacılar Korosu* motifini ise Ruth'la özdeşleştirmişti. Bu eserin onu taşadığı yüksek mevkiden, daha da ileriye ve yükseklere, iyiyle kötünün ilelebet savaş içinde olduğu, gölgeler içindeki ruhlar âlemine doğru ilerliyordu Martin.

Bazen Martin'in sorduğu sorular, Ruth'un müzikle ilgili tanım ve düşüncelerinden kısa süreliğine kuşku duymasına yol açıyordu. Kızın şarkı söyleyişini ise, Martin hiç sorgulamıyordu. Şarkı söylerken Ruth'u karşısında bir bütün olarak görüyor, temiz soprano sesinin kutsal ezgisini hayranlıkla dinliyordu. Dinlerken, fabrika kızlarının tiz ve titrek, güçsüz ve eğitimsiz seslerini, liman şehirlerindeki kadınların içkiden harap olmuş gırtlaklarından çıkan feryatları düşünmeden edemiyordu. Ruth, Martin için çalıp söylemekten hoşnuttu. Aslına bakılırsa, ilk kez eline bir insan ruhuyla oynama fırsatı geçmişti ve bu ruhu hamur gibi şekillendirdiğini düşünüyor, bunu yaparken de iyi niyetle hareket ediyordu. Üstelik Martin'le olmak mutluluk vericiydi. Genç adam onu ürkütmüyordu. Başlangıçtaki ürküntüsü aslında henüz keşfedemediği özbenliğiyle ilgili bir korkudandı ve şimdi bu korku yatışmıştı. Farkında olmasa da, Martin'i sahiplenmeye başlamıştı. Martin'in kendisi üzerinde zindeleştirici bir etkisi de vardı. Üniversite eğitimi ağırdı ve başını tozlu kitaplardan kaldırıp, kendisini denizden esen bir rüzgâr gibi ferahlatan Martin'le birlikte olmak, ona kuvvet veriyordu. Kuvvet! Ruth'un ihtiyacı olan buydu ve genç adam, ihtiyacı

olanı bol bol sunuyordu. Martin'le aynı odaya girmek ya da onu kapıda karşılamak, yaşamın tam kalbine dokunmak gibiydi. Martin gittiğinde, Ruth daha büyük bir şevk ve tazelenmiş bir güçle dönüyordu kitaplarına.

Ruth, Browning'i bilirdi ama, ruhlarla oynamanın nasıl tuhaf bir şey olduğunu hiç anlayamamıştı. Martin'e olan ilgisi arttıkça, onun hayatını yeniden şekillendirmek, Ruth'ta bir tutku haline geldi.

Ruth bir öğle üzeri, dilbilgisi, aritmetik ve şiirle ilgilenmeye ara verdiklerinde:

– Size Bay Butler'dan söz etmek istiyorum, dedi, başlangıçta yaşam koşulları çok olumsuzmuş. Banka veznedarı olan babası genç yaşta ölünce Bay Butler, tam adıyla Charles Butler, dünyada yapayalnız kalmış. Babası Avustralya'dan gelmiş; bu yüzden California'da hiç akrabaları yokmuş. Bir matbaada işe girmiş –bundan çok kereler bahsetmiştir– ve ilk zamanlar haftada üç dolar alıyormuş. Şimdi ise yıllık geliri en az otuz bin. Bunu nasıl başardı? Dürüst, çalışkan, vefakâr ve tutumluymuş. Çoğu gencin kapıldığı zevklerden kendini yoksun bırakmış. Ne pahasına olursa olsun haftalığını harcamaz, biriktirirmiş. Tabii kısa zaman sonra, haftada üç dolardan daha fazla kazanmaya başlamış ve ücreti arttıkça, hep daha fazlasını biriktirmiş... Gündüz çalışıyor, gece okula gidiyormuş. Hep geleceğine yatırım yapmış. Sonra yine geceleri, liseye devam etmiş. Daha on yedi yaşındayken, dizgici olarak çok iyi bir maaş almaya başlamış ama gözü yükseklerdeymiş. Sadece ekmeğini kazanmanın değil, meslek sahibi olmanın peşindeymiş ve hedefine ulaşmak için fedakârlıkta bulunmaya razıymış. Hukuk alanında çalışmaya karar vererek, babamın bürosuna hademe olarak girmiş –düşünebiliyor musunuz!– ve haftalığı sadece dört dolarmış. Ama tasarruflu yaşamayı öğrendiği için, bu dört dolardan da para artırmayı sürdürmüş.

Ruth bir nefes almak için durduğunda, anlattıklarına

Martin'in nasıl tepki verdiğine baktı. Martin dikkatle dinlemişti. Bay Butler'ın gençlik serüvenlerinin ilginçliği, yüzünün aydınlanmasına sebep olmuş, ama bir yandan da kaşları çatılmıştı.

– Genç bir adam için çok zor şartlarda yaşamış, dedi Martin, haftada dört dolar! Bu parayla nasıl yaşanır? Kendisi için hiçbir şey yapmamış demek. Ben haftada beş dolar kira veriyorum, odam da bir şeye benzese bari. Bu adam bir köpek gibi yaşamış olmalı. Yediği yemek...

– Kendi yemeğini pişiriyormuş, diye sözünü kesti Ruth, küçük bir gazyağı sobasında.

Martin:

– Yediği yemek, uzun yol gemilerinde denizcilere verilenlerden de kötü olmalı. Oysa ondan kötüsü olmaz sanırdım, dedi.

Ruth coşkuyla bağırdı:

– Ama bir de şimdiki konumuna bak! Geliriyle neler yapabileceğini düşün. Önceki sıkıntılarını bin kez telafi etmiş durumda.

Martin keskin bir bakış fırlattı.

– Bahse girerim, dedi, Bay Butler şimdiki şişman günlerinde hiç mutlu değildir. Uzun yıllar boyunca bir çocuk kadar yediğinden, şimdi midesi çok kötü durumda olmalı.

Ruth, gözlerini Martin'in sorgulayan bakışından kaçırdı.

– Mutlaka hazımsızlık çekiyordur! diye meydan okudu Martin.

Ruth itiraf etti:

– Evet doğru. Ama...

Martin:

– Ve bahse girerim, dedi, yaşlı bir baykuş kadar ağır ve ciddidir. Otuz bin dolarlık gelirinin bir kuruşunu bile eğlenceye ayırmaz. Başkalarının eğlendiğini görmekten de hoşlanmaz. Bildim mi?

Ruth başını onaylar şekilde salladı ve aceleyle açıklama yapmaya çalıştı:

– Ama düşündüğün gibi biri değil. Doğası gereği ağır ve ciddi. Her zaman öyleymiş.

Martin:

– Mutlaka öyledir, dedi; haftada üç-dört dolar, çocuk yaştayken gazyağı sobasında yemek pişirip para artırmak, bütün gün çalışıp gece okula gitmek, sadece çalışıp hiç oyun oynamamak, hiç eğlenmemek, nasıl eğlenileceğini de asla öğrenememek... Bu otuz bin dolar, çok geç gelen bir para olmuş.

Martin, küçük bir çocuğun hayatıyla ilgili binlerce ayrıntıyı ve onun güdük bir ruhsal gelişim içinde, yılda otuz bin dolar kazanan bir adama dönüşmesini, bir acıma duygusuyla hayal etti. Charles Butler'ın tüm hayatı, bir sürü görüntü halinde gözünün önünden geçti.

– Biliyor musunuz, dedi, Bay Butler için üzülüyorum. Doğru düşünemeyecek kadar gençti belki, ama sonuçta, yılda otuz bin dolar kazanmak için koca bir hayatı heba etti. Otuz binin tümünü verse, çocukken biriktirdiği on sentle alabileceği şeker ya da fıstığın tadını yakalayamaz artık; tiyatroda ucuz bir koltuk bile alamaz servetiyle.

İşte Ruth'u şaşkına çeviren, Martin'in böyle özgün fikirleriydi. Bunlar çok yeni ve onun bakış açısına ters fikirler olmakla kalmıyordu; kanaatlerini sarsan ve değişime zorlayan bir gerçeklik payı vardı bu sözlerde. Yirmi dört değil de, on dört yaşında olsa, Martin'in fikirleri onun kişiliğini değiştirebilirdi. Ama yirmi dört yaşına, doğası ve yetiştirilme tarzından kaynaklanan muhafazakârlıkla gelmiş, doğduğu ve biçimlendiği ortam, onu katılaştırmıştı. Martin'in sıra dışı yargıları, dile getirildikleri anda onu endişelendirse de, bunları Martin'in ilginçliğine ve farklı yaşam tarzına yorup, kısa sürede unutuyordu. Ama Martin'in fikirlerine karşı çıksa

da, ifadesindeki güçlülük, gözlerindeki parıltı ve çehresindeki samimiyet Ruth'u ürpertiyor ve Martin'e doğru çekiyordu. Ufkunun ötesindeki bir yerden gelen bu adamın, böyle anlarda, onun ufkunu aşan geniş ve derin düşünceler üretebileceğini hiç tahmin edemezdi. Ruth'un kendi sınırları, ufkunun da sınırlarını belirliyordu. Ama sınırlı zihinler, ancak başkalarının sınırlarını görebilir. Bu yüzden Ruth kendi kavrayışının çok geniş olduğuna inanıyor, Martin'in kendisine ters gelen fikirlerinin, onun sınırlarına işaret ettiğini sanıyordu. Olguları kendisi gibi görebilsin diye, ufku kendisininkiyle eşitleninceye kadar Martin'e yardımcı olabilmeyi istiyordu.

Ruth:

– Ama hikâyemi bitirmedim, dedi, babamın anlattığına göre, Bay Butler bir hademeden beklenmeyecek kadar çok çalışmış. Her zaman çalışmaya hevesliymiş. Hiç geç kalmaz, genellikle büroya birkaç dakika erken gelirmiş. Yine de zamanından artırdığı her boş anında ders çalışırmış. Muhasebe ve daktilo öğrenmiş; pratiğe ihtiyaç duyan bir mahkeme kâtibine okumalar yaparak, ondan stenografi dersleri almış. Kısa sürede bir kâtip olmuş ve kıymet biçilemez hale gelmiş. Babam çabasını takdir etmiş ve yükselmesi gerektiğini düşünmüş. Hukuk fakültesine gitmesi de, babamın teşvikiyledir. Bay Butler avukat oldu ve babam onu güç bela tekrar bürosuna alıp, ortağı yaptı. O büyük bir adam. Birkaç kere, Amerika Birleşik Devletleri senatörlüğünü reddetti. Eğer isterse, bir yer boşaldığında Yüksek Mahkeme yargıcı olabileceğini söylüyor babam. Böyle bir hayat hepimize esin kaynağı olmalı. Bir insanın azmiyle, bütün zorlukların üstesinden gelebileceğini gösteriyor.

Martin samimiyetle:

– Gerçekten de büyük bir adammış, dedi.

Ama bu hikâyede Martin'in güzellik ve hayat anlayışına uymayan bir şey vardı. Bay Butler'ın böyle tutumlu ve mah-

rumiyet içinde bir hayat sürmek için geçerli bir saiki olmadığını düşünüyordu. Adam bunu bir kadının aşkı ya da erişmek istediği bir güzellik için yapmış olsa, anlayacaktı Martin. Tanrı'nın çılgın âşığı bir öpücük için her şeyi yapabilirdi, ama yılda otuz bin dolar için değil. Bay Butler'ın meslek hayatı onu tatmin etmemişti. Burada değersiz bir şey vardı. Yılda otuz bine diyecek yoktu ama, hazımsızlık ve insanca mutluluktan yoksunluk, bu parayı değersiz kılıyordu.

Bu düşündüklerini Ruth'a anlatmaya çalışarak onu şaşırttı; örnek alınması gereken başka şeyler olduğunu açıkça ortaya koydu Martin. İnsanlar en iyisinin, en doğrusunun kendi renk, inanç ve siyasetleri olduğuna, dünyanın başka yerlerinde yaşayanların daha talihsizce konumlanmış bulunduklarına inanırdı; Ruth da bu dar kafa yapısına sahipti. Eski zamanlarda Yahudilerin kadın olarak doğmadıklarına şükretmesinin; modern zamanlarda misyonerlerin, insanların inancını değiştirmek için dünyanın diğer ucuna gitmesinin sebebi, bu dar kafalılıktı. Yine aynı sebeple Ruth, farklı bir hayattan gelen bu adamı, kendi hayatındaki insanlara benzer kılmak için uğraşıyordu.

9. BÖLÜM

California'ya ulaşmak için aşkla yanan Martin Eden, denizden dönmüştü. Parası tükendikten sonra, define avına çıkan bir uskunaya tayfa yazılmıştı; Solomon Adaları'nda sekiz ay boyunca boş yere hazine aramışlar, nihayet yolculuğu sonlandırmışlardı. Avustralya'da paraları ödenmiş, Martin hemen, San Francisco'ya giden bir uzun yol gemisine binmişti. Sekiz ayın karşılığında, haftalarca karada kalmasına yetecek parayı kazanmakla kalmamış, uzun okumalar yapma imkânını da yakalamıştı.

Bir öğrencinin kafa yapısına sahipti ve öğrenme yeteneğinin gerisinde, yılmak bilmeyen doğası ve Ruth'a olan aşkı vardı. Seferdeyken, yanına aldığı dilbilgisi kitabına, konulara tamamen hâkim oluncaya değin çalışmıştı. Denizci arkadaşlarının kötü dil kullanımını fark etmiş, kafasının içinde onların cümlelerini düzeltmeye ya da doğru olarak yeniden oluşturmaya başlamıştı. Büyük bir memnuniyetle, kulağının duyarlılık kazandığını ve dil hatalarına tepki vermeye başladığını gördü. Çifte olumsuz kullanımı, kulağını yanlış bir nota gibi rahatsız ediyor, ama pratik eksikliği yüzünden, aynı hatayı sıklıkla kendisi de yapıyordu. Ağzı, yeni şeyleri bir günde öğrenmeyi reddediyordu.

Dilbilgisinin üzerinden defalarca geçtikten sonra, sözlüğü alarak, dağarcığına yirmi kelime ekliyordu. Bu da hiç kolay iş değildi. Dümende ya da gözcülük nöbetindeyken, sürekli uzayan telaffuz ve tanım listesini gözden geçiriyor, uykuya dalana kadar ezber yapmayı sürdürüyordu. "Hiçbir şey yapmadım", "ben olsaydım", "böyle şeyler" gibi söyleyişleri içinden tekrar ederek, kendisini Ruth'un konuştuğu dile alıştırmaya çalışıyordu. "Sonra", "geliyorum" gibi kelimeleri, bütün sesleri çıkarmaya dikkat ederek defalarca söyledi. Sonunda, gemideki subaylardan ve kamaralardaki, yolculuğu finanse eden beyefendilerden daha düzgün İngilizce konuştuğunu, şaşırarak fark etti.

Kaptan, sinsi bakışlı bir Norveçliydi ve nasıl olduysa eline, Shakespeare'in bütün eserleri geçmişti. Martin, kaptanın elbiselerini yıkamanın karşılığında, adamın asla okumayacağı bu değerli kitaplara erişim iznini kopardı. Bir süre boyunca, oyun metinlerine ve beynine nakşolan birçok güzel bölüme öylesine gömüldü ki, bütün dünyayı Elizabeth dönemi tragedya ve komedyaları gibi görmeye, her şeyi şiir formunda düşünmeye başladı. Bu kitaplar kulağını eğitti ve soylu İngilizceyi takdir etmeyi öğrendi. Bununla birlik-

te, eskimiş ve kullanımdan kalkmış bir sürü kelime de kafasına yerleşti.

Sekiz ayı iyi değerlendirmiş ve doğru konuşmanın, yüksek şeyler düşünmenin yanı sıra, kendisiyle ilgili de birçok şey öğrenmişti. Çok az şey bilmekten kaynaklanan alçakgönüllülüğüne, bir güçlülük hissi eklenmişti. Gemici arkadaşlarıyla arasında büyük bir seviye farkı olduğunu hissediyordu ve bu farkın çalışmalarından değil, sahip olduğu yeteneklerden kaynaklandığını anlayacak kadar zekiydi. Başardığı şeyleri onlar da başarabilirdi, ama içinden bir ses, yapabileceklerinin yaptıklarından çok daha fazla olduğunu söylüyordu. Dünyanın enfes güzelliği ona acı çektiriyor, Ruth'un da orada olup bu güzellikleri onunla paylaşamamasına üzülüyordu. Ona Güney Denizi'nin güzelliğini anlatmaya karar verdi. İçindeki yaratıcı ruh, bu düşünce karşısında alevleniyor ve bu güzelliği sadece Ruth için değil, daha geniş bir topluluk için yeniden yaratmasını telkin ediyordu. O zaman ihtişamlı bir fikir geldi aklına. Yazacaktı. İnsanlara dünyayı gösteren göz, duyuran kulak, hissettiren yürek olacaktı. Yazacaktı; hem de her şeyi. Şiir ve düzyazı, kurgu ve anlatım, Shakespeare gibi oyunlar. Mesleki bir gelişimin ve Ruth'u elde etmenin yolu buydu. Edebiyat adamları dünyamızın devleriydi ve Martin'e göre, yılda otuz bin kazanan ve isterse Yüksek Mahkeme yargıcı olabilecek Bay Butler'dan çok daha değerliydiler.

Bu fikir bir kez filizlendikten sonra, Martin'i ele geçirdi ve San Francisco'ya dönüş yolculuğu bir rüya gibi geçti. Gizli güçleriyle sarhoş olmuştu ve yapamayacağı hiçbir şey olmadığını hissediyordu. Koca ıssız denizin ortasında, kendine bir bakış açısı edindi. İlk kez açık şekilde Ruth'u ve onun dünyasını gördü. Zihninde her şey, iki eliyle tutup döndürerek inceleyebileceği kadar somutlaştı. Bu dünyayı yer yer karanlık ve dumanlı olarak, ayrıntılarıyla değil, ama bir bütün olarak gördü ve onu nasıl ele geçireceğini anladı: Yaza-

rak! Bu düşünce, içinde bir ateş gibiydi. Döner dönmez başlayacaktı. İlk olarak, define avcılarının yolculuğunu anlatacaktı. Bu yazıyı San Francisco'daki gazetelerden birine satacaktı. Ruth'dan bunu saklayacak, ismi gazetede çıktığında kız şaşıracak ve memnun olacaktı. Yazarken, bir yandan da okuyabilirdi. Her gün yirmi dört saat zamanı vardı. Yenilgiye uğraması imkânsızdı. Çalışmayı bilirdi; tüm kaleleri fethederek ilerleyecekti. Bir daha denize açılmasına gerek kalmayacaktı; yani tayfa olarak. Gözünün önünde bir buharlı yat canlandı. Buharlı yat sahibi olan yazarlar vardı. Elbette, diye uyardı kendini, başarı yavaş yavaş gelecekti; şimdilik eğitimini sürdürmesine yetecek parayı kazanmak ona yetmeliydi. Ve bir zaman sonra –çok belirsiz bir süreydi bu– eğitimini tamamlayıp hazır olduğunda, muhteşem şeyler yazacak ve adı dillere destan olacaktı. Ama bundan da muhteşem, her şeyden çok daha muhteşem olmak üzere, Ruth'a layık olduğunu kanıtlayacaktı. Şöhret kazanmak iyi bir şeydi ama, bu tatlı düş, Ruth sayesinde ortaya çıkmıştı. O bir şöhret avcısı değil, Tanrı'nın çılgın âşıklarından biriydi.

Kazandığı paranın sıcaklığını cebinde hissederek Oakland'a vardı ve Bernard Higginbotham'ın evindeki eski odasını tutup, çalışmaya koyuldu. Geri döndüğünü, Ruth'a haber vermedi bile. Define avcılarıyla ilgili makaleyi bitirdikten sonra, onu görmeye gidecekti. İçinde yaratıcılığın ateşi yandığından, Ruth'u görmekten geri durması o kadar zor değildi. Üstelik, yazmakta olduğu makale, Ruth'u ona yakınlaştıracaktı. Ne uzunlukta bir makale yazması gerektiğini bilmiyordu ama, *San Francisco Examiner*'daki iki sayfalık bir makalede bulunan kelimeleri saydı ve buna göre hareket etti. Ateşli bir çabayla, üç günde yazısını tamamladı. Kolay okunsun diye, makaleyi kargacık burgacık yazısıyla temize çekmişti ki, kütüphanede bulduğu bir kitaptan, paragraf ve tırnak işareti gibi şeylerin varlığını öğrendi. Hemen, bul-

duğu kitaba sürekli başvurarak, makaleyi yeniden yazmaya koyuldu ve bir gün içinde, ortalama bir öğrencinin bir yılda öğrenebileceği kompozisyon bilgilerine sahip oldu. Makaleyi ikinci kez temize çekip, dikkatlice rulo haline getirdikten sonra, bir gazetede, yazmaya yeni başlayanlara yönelik bilgilere rastladı ve metinlerin hiçbir zaman rulo yapılmaması, ayrıca kağıdın tek yüzüne yazılması gerektiği şeklindeki altın kuralları öğrendi. Her iki kuralı da ihlal etmişti. Ayrıca, verilen bilgilere bakılırsa, birinci sınıf gazeteler sütun başına en az on dolar para ödüyordu. Metni üçüncü kez temize çekerken, on doları on sütunla çarparak kendini avuttu. Hep aynı sonuca ulaşıyordu: Yüz dolar. Bu iş denize çıkmaktan iyiydi. Yaptığı hatalar olmasa, makaleyi üç günde bitirmiş olacaktı. Üç günde yüz dolar! Bu parayı kazanmak için en az üç ay denizde kalması gerekirdi. Para tek başına onun için hiçbir şey ifade etmese de, yazabilen bir adamın denize çıkmasının aptallık olduğuna karar verdi. Paranın kıymeti ona sağladığı serbestide, güzel elbiseler almasını sağlamasındaydı; böylece, onu kendi hayatıyla ilgilenmeye yönlendiren, ince ve solgun yüzlü ilham verici kıza, birazcık yakınlaşabilecekti.

Metni zarfa koyup, *San Francisco Examiner*'ın editörüne gönderdi. Bir gazetenin, kabul ettiği yazıları hemen basacağını düşünüyordu ve metni cuma günü gönderdiğine göre, izleyen pazar günü yazının basılmasını bekleyebilirdi. Yazının çıkmasıyla, Ruth'un da kendisinin gelişinden haberdar olacağı kanısındaydı. Bu durumda, pazar öğle saatlerinde onu arayıp, görmeye gidebilirdi. Bu arada, kendi fikrince gayet makul, iyi düşünülmüş ve mütevazı olan bir diğer fikirle meşgul olabilirdi. Oğlan çocukları için bir macera kitabı yazıp, *Youth's Companion*'a satacaktı. Halk kütüphanesinin okuma odasına gitti ve *Youth's Companion*'ın ciltlerini taradı. Gördüğü kadarıyla, bu haftalık dergide tefrika edilen

hikâyeler, her biri yaklaşık üç bin kelimelik beş bölüm halinde basılıyordu. Yedi bölüme kadar uzayan birkaç tefrika da gördü ve bu uzunlukta bir hikâye yazmaya karar verdi.

Eskiden Kuzey Kutbu'nda bir balina avına katılmıştı. Üç yıl sürmesi gereken bu yolculuk, altı ay sonra geminin karaya oturmasıyla sona ermişti. Hayal gücü zengin, hatta bazen olağanüstü olsa da, onu yazmaya iten asıl etken, bir gerçeklik sevgisiydi. Balina avcılığını biliyordu ve bildiği şeylerden oluşan malzemeyi, iki oğlan çocuğunun başından geçenleri anlatacağı kurgusal macerada kullanmayı kararlaştırdı. Cumartesi akşamı, bunun kolay bir iş olacağı sonucuna vardı. O gün, üç bin kelimelik ilk bölümü bitirmişti. Jim bu durumdan çok eğlenirken, Higginbotham yemek saati boyunca, "edbiyatcı" olduğunu keşfettikleri aile üyesini aşağılayıp durdu.

Martin, enişteşinin Pazar sabahı *Examiner*'ı açıp define avcılarıyla ilgili makaleyi görünce nasıl şaşıracağını gözünde canlandırarak, kendini avuttu. Sabahleyin erken saatte ön kapıya çıkarak, gazetenin kalabalık sayfalarını tedirginlik içinde karıştırmaya başladı. İkinci defa taradıktan sonra, gazeteyi katlayarak, aldığı yere koydu. Kimseye makalesinden bahsetmemiş olduğuna memnundu. Tekrar düşününce, gönderilen yazıların çabucak gazete sütunlarına taşındığını düşünmekle yanılmış olduğu sonucuna vardı. Zaten makalesinin haber değeri yoktu; muhtemelen editör, ona makalesiyle ilgili bir mektup yazacaktı.

Kahvaltıdan sonra, dizi hikâyesine döndü. Sık sık sözlükteki tanımlara ya da yardımcı kitaplara bakmak için yazmaya ara verse de, sözcükler kaleminden akıyordu adeta. Böyle duraklamalarda genellikle, yazdığı bölümleri tekrar okuyordu. Tesellisi, içindeki muhteşem şeyleri yazıya dökemiyor olsa da, en azından yazı kurulumunu öğrenmesi ve düşüncelerini şekillendirip ifade etmeye alışmasıydı. Karanlık çö-

kene kadar ter döküyor, sonra okuma odasına giderek, saat onda mekân kapanıncaya dek dergileri inceliyordu. Bir haftalığına, günlerini böyle geçirmeye karar vermişti. Her gün bin kelime yazıyor ve her gece dergilerin sayfalarında kaybolarak, editörlerin basılmaya uygun gördüğü hikâye, makale ve şiirleri inceliyordu. Kesin olan bir şey vardı: Bir sürü yazarın yaptığını o da yapabilirdi; hatta zaman içinde, onların yapamadıklarını da yapabilirdi. *Book News* dergisinde, Rudyard Kipling'in kelime başına bir dolar kazandığını, öte yandan, birinci sınıf dergilerin kelime başına en az iki sent ödediğini okuyarak sevindi. *Youth's Companion* belli ki birinci sınıftı ve bu durumda, yazdığı üç bin kelime ona altmış dolar getirecekti; denizde iki ay kalarak kazandığı paraydı bu!

Cuma gecesi, yirmi bin kelimelik dizi hikâyesini bitirdi. Hesabına göre bu yazı, kelime başına iki sentten, dört yüz yirmi dolar getirecekti. Bir kerede bu kadar para kazandığı olmamıştı. Hepsini nasıl harcardı, bilemiyordu. Bir haftada hiç de kötü olmayan bir iş çıkarmıştı. Bir altın madeni keşfetmişti. Bitmeyecek bir para kaynağıydı bu. Yeni giysiler almayı, birçok dergiye abone olmayı, bakmak için kütüphaneye gitmek zorunda kaldığı bir sürü başvuru kitabını edinmeyi tasarlıyordu. Bunlardan sonra, dört yüz yirmi dolardan geriye hâlâ, harcanmamış epey bir para kalıyordu. Gertrude için bir hizmetçi tutmak ve Marian'a bir bisiklet almak aklına gelinceye dek, bu parayı ne yapacağını düşünüp dertlendi.

Kalın metni *Youth's Companion*'a postaladı ve Cumartesi öğleden sonra, inci avcılığı hakkında bir makale yazmaya karar vermesinin ardından, Ruth'u görmeye gitti. Önceden telefon etmişti ve Ruth, onu kapıda kendisi karşıladı. Her zamanki gibi, Martin'den fışkıran sağlık onu adeta çarptı. Bu sağlık sanki Ruth'un bedenine nüfuz ediyor, kuvvetiyle onu titretiyordu. Ruth elini tuttuğunda Martin kızardıysa da, se-

kiz ay boyunca güneşte yanmış yüzünde, kızarıklık belli olmadı. Ama bu yanıklık, sert gömlek yakasının boynunu deşmesine engel olamıyordu. Ruth yakanın bıraktığı kırmızı ize eğlenerek baktıysa da, Martin'in giysilerinin görünüşü, ilk izlenimini hemen değiştirdi. Giysiler, delikanlının üzerine çok iyi oturmuştu –ilk kez ısmarlama bir takım giyiyordu– ve Martin daha ince, daha düzgün görünüyordu. Üstelik, kasketinin yerini yumuşak bir şapka almıştı; Ruth, şapkasını takmasını istedi ve görünüşüne övgüler düzdü. Kız daha önce bu kadar mutlu olduğunu hatırlamıyordu. Bu değişim onun eseriydi ve bununla gurur duyuyor, ona daha da fazla yardımcı olmak için yanıp tutuşuyordu.

Ama Martin'deki en köklü ve Ruth'u en fazla sevindiren değişiklik, konuşmasındaydı. Sadece daha doğru değil, aynı zamanda daha rahat konuşuyordu ve kelime dağarcığına, pek çok yeni terim katmıştı. Ancak heyecanlandığı, coşkuya kapıldığı zamanlarda, yine konuşması bozuluyor, bazı sesleri yutmaya başlıyordu. Bazen de, yeni öğrendiği kelimeleri kullanmayı denerken beceriksizce duraksıyordu. Öte yandan, kendini ifade etmekteki rahatlığının yanı sıra, Ruth'un çok hoşuna giden bir hafiflik, nüktedanlık kazanmıştı. Martin, kendi sınıfı içinde el üstünde tutulmasını sağlayan şakacı ve muzip kişiliğini, eğitimsizlik ve ifade yoksulluğundan ötürü, şimdiye kadar Ruth'un karşısında sergileyememişti. Artık nasıl hareket etmesi gerektiğini anlamaya, kendini o kadar dışarlıklı hissetmemeye başlamıştı. Ama yine de fazlasıyla temkinli davranarak, konuşmanın canlılık ve renkliliğini Ruth'un belirlemesine izin veriyor, onu izliyor ama asla onun önünde gitmiyordu.

Ruth'a şu sıralar ne yapmakta olduğundan, hayatını kazanmak ve eğitimini sürdürmek için yazı yazmayı planladığından bahsetti. Ama, ondan beklediği onayı göremeyip hayal kırıklığına uğradı. Ruth planını pek beğenmemişti.

Ruth dürüstçe:

– Şunu anlamalısınız, dedi, yazmak da diğerleri gibi bir meslektir. Ben bu mesleği biliyor değilim elbette. Sadece genel kabullerden söz ediyorum. Üç yılınızı mesleği öğrenerek geçirmeden, demirci olmayı umamazsınız; belki de beş yılınızı! Yazarlar denizcilerden daha fazla kazandığı için, yazmak isteyen, yazmayı deneyen pek çok adam var.

– Peki ya ben yazmak için biçilmiş kaftan isem? diye sordu Martin, kullandığı dilden dolayı gizliden gizliye gururlanarak. İçinde bulunduğu ortama, geçmişinden gelen bir sürü kaba, ham, rahatsız edici, kötücül görüntü karışıyor; bütün bu görüntüler hayalindeki perdeye yansıyordu.

Hayalindeki görüntüler ışık hızıyla geçip giderken, sohbeti hiçbir şekilde bölmüyor, serinkanlı düşünce çizgisinde hiçbir kesinti olmuyordu. Hayal perdesinde kendisini ve bu tatlı, güzel kızı, kitaplar ve tablolarla dolu, saygınlık ve kültür kokan, bitimsiz bir aydınlık içindeki bir odada yüz yüze oturup, güzel bir lisanla sohbet ederlerken gördü. Perdenin uzak noktalarında, bunun tam tersi nitelikteki görüntüler görünüp kayboluyor, Martin bunlardan hangisini isterse izleyebiliyordu. Bu sahneler, hareketli dumanlar ve kasvetli sis girdaplarını dağıtan kırmızı, parlak ışıklar arasında geçiyordu. Barda oturmuş sert viskilerini içen sığır çobanları gördü; hava müstehcenlik ve açık saçık bir dille kirletilmişti. Kendisi de onlarla aynı masada oturuyor, içki içip pis küfürler savuruyordu. Dumanı tüten gazyağı lambalarının altında poker fişleri şıngırdıyor ve kâğıtlar dağıtılıyordu. Yine kendini gördü: *Susquehanna*'nın başkasarasında, gömleğini çıkarmış olarak, çıplak elleriyle, Liverpool Red'le göze göz dişe diş dövüşüyordu. Ve *John Rogers*'ın kanlı güvertesi; kurşuni bir sabah vakti gemide isyan çıkmış, İkinci Kaptan geminin ambarında ölümüne çırpınıyor, yaşlı adamın elindeki tabanca alev ve duman saçarken, adamlar yüzleri hırs do-

lu, vahşice söverek devriliyorlar. Sonra merkezdeki sahneye döndü Martin; Ruth'la oturmuşlar, bir sürü kitap ve tablonun ortasında konuşuyorlar, kızın daha sonra onun için çalacağı kuyruklu piyanoyu görüyor, özenle seçtiği kendi kelimelerinin yankısını duyuyor:

– Peki ya ben, yazmak için biçilmiş kaftan isem?

Ruth kahkahayla:

– Ama önemli olan bir insanın demircilik için biçilmiş kaftan olması değil, dedi, çıraklık evresinden geçmeksizin demirci olan birini hiç işitmedim.

– Ne tavsiye edersiniz? Unutmayın ki içimde yazarlık yeteneğinin saklı olduğunu hissediyorum. Açıklaması zor, ama yetenekli olduğumu biliyorum.

Ruth:

– Sonunda bir yazar olun ya da olmayın, iyi bir eğitim almalısınız. Hangi mesleği seçerseniz seçin, bilginizin yarım yamalak ya da yüzeysel olmaması için, bu eğitim zaruri. Liseye gitmeniz gerekir, dedi.

Martin:

– Evet... diye söze başlamıştı ki, Ruth aklına gelen bir düşünceyle araya girdi:

– Elbette, yazmaya da devam etmelisiniz.

– Zaten yazmak zorundayım, dedi Martin suratını asarak.

– Niçin?

Ruth şaşkınca ona baktı. Martin'in bu fikirde ısrarcı olmasından hoşlanmamıştı.

Martin:

– Çünkü yazmazsam liseye de gidemem. Yaşamam, kitaplar ve giysiler almam lazım, biliyorsunuz, dedi.

Ruth güldü:

– Bunu unutmuştum. Keşke doğuştan bir geliriniz olsaydı.

– İyi bir sağlık ve hayal gücünü tercih ederim. Para kazanmakta iyilenebilirim, ama öteki şeylere...

Martin cümlesine "sizin" diye devam edecekken, değiştirdi:

– ...insanın önceden sahip olması gerekir.

Ruth sevimli bir tavırla azarladı onu:

– "İyilenmek" demeyin. Bu argo ve kulağı çok rahatsız ediyor.

Martin kızardı ve kekeledi:

– Haklısınız. Keşke her zaman hatalarımı düzeltseniz.

Ruth duraksayarak:

– Ben... isterdim bunu, dedi, birçok iyi yönünüz var ve sizi mükemmel olarak görmek isterim.

Martin yine Ruth'un elleri arasındaki hamur oluvermişti. Ruth onu idealindeki erkek imgesine benzetmeye ne kadar istekliyse, Martin de onun tarafından şekillendirilmeye o kadar büyük bir istek duyuyordu. Ruth, lise giriş sınavlarının pazartesi yapılacağını, bunun iyi bir fırsat olduğunu söyleyince, Martin hemen sınavlara girmeye gönüllü oldu.

Sonra Ruth onun için çalıp söylerken, ona arzuyla baktı, güzelliğini gözleriyle içti ve kendisi gibi onlarca talibin daha orada olup, aynı arzuyla Ruth'u izliyor olmamasına akıl erdiremedi.

10. BÖLÜM

Martin o gece yemeğe kaldı ve Ruth'u memnun edecek şekilde, babasında iyi bir izlenim bıraktı. Denizcilik mesleği hakkında konuştular. Martin konuyu avcunun içi gibi biliyordu ve Bay Morse onun çok açık zihinli bir genç olduğunu fark etti. Martin argo kullanmamaya ve doğru kelimeleri seçmeye çalışırken, yavaş konuşmak zorunda kalıyor, bu da düşüncelerini en iyi şekilde ifade etmesini sağlıyordu. Bir yıl önce onlarla ilk kez yemek yediği zamankine göre çok daha rahattı

ve utangaçlığı, mütevazılığı, ondaki olumlu değişimden hoşlanan Bayan Morse'un bile takdirini kazandı. Kocasına:

– Ruth'dan geçer not alan ilk erkek bu oldu, dedi, erkekler söz konusu olduğunda kendini o kadar sakınıyordu ki, endişeleniyordum doğrusu.

Bay Morse, karısına merakla bakarak:

– Yoksa bu genç denizciyi, onu canlandırmak için mi kullanmak niyetindesin? diye sordu.

Kadın:

– Yaşlı bir kız olarak ölmemesi için ona yardım etmeliyim, diye yanıtladı, genç Eden onun genel olarak erkeklere ilgi duymasını sağlayabilirse, bu iyi olur.

– Hem de çok iyi olur, dedi adam, ama diyelim ki, –bunu da düşünmemiz gerekir, canım– diyelim ki kızımızın ilgisi sadece bu genç üzerinde yoğunlaştı...

Bayan Morse güldü:

– Imkânı yok, Ruth ondan üç yaş büyük. Zaten böyle bir şey mümkün değil. Asla olamaz. Bu konuda bana güven.

Martin'e böyle bir rol uygun görülürken, Arthur ve Norman tarafından ona, altından kalkamayacağı bir mali külfet yükleniyordu. Pazar sabahı bisikletle tepelere doğru gideceklerdi; Ruth'un da onlara katılacağını öğrenene kadar, bu gezi Martin'in ilgisini çekmemişti. Bisiklete binmeyi bilmezdi, bisikleti de yoktu. Ama Ruth bisiklete binebiliyorsa, o da öğrenecekti. Böylece, onlara iyi geceler diledikten sonra bir bisikletçi dükkânına uğradı ve kırk dolara bir bisiklet aldı. Bu miktar, bir ayda zorlukla kazandığı paradan fazlaydı ve birikimini müthiş derecede azalttı. Ama *Examiner*'dan alacağı yüz doları ve *Youth's Companion*'ın ödeyeceği en az dört yüz yirmi doları düşününce, bu olağandışı harcamanın onda yarattığı rahatsızlık biraz azaldı. Eve dönüş yolunda bisiklet kullanmayı öğrenirken, elbisesinin mahvolmasını da kafaya takmadı. Aynı gece Bay Higginbotham'ın dükkânından ter-

ziyi arayarak, yeni bir takım elbise sipariş etti. Binanın yan cephesine bir yangın merdiveni gibi tutturulmuş basamaklardan bisikleti çıkardı ve yatağını duvardan beri yana çekince, bisiklet ve kendi gövdesinin odaya ancak sığdığını gördü.

Pazar günü lise sınavlarına hazırlanmayı tasarlamıştı ama, inci avcılığı makalesini yazmanın cazibesine kapıldı ve bütün gününü, onu yakıp kavuran güzellik ve romantizm ateşini kağıda dökmekle geçirdi. *Examiner*'ın o gün de define avcılığı makalesini basmamış olması, hevesini kırmamıştı. Ayakları yerden kesilmiş vaziyetteydi ve iki kez tekrarlanan buyruğa kulaklarını tıkayarak, Bay Higginbotham'ın zengin Pazar sofrasına oturmadı. Bay Higginbotham için bu sofra, onun dünyevi başarısı ve refahının reklamıydı; bu sofrayı, Amerikan kurumları ve bu kurumların çalışkan insanlara tanıdığı yükselme imkânı hakkındaki basmakalıp vaazlarla onurlandırırdı. O'nun için bu yükseliş, kendisinin de belirttiği üzere, bakkal yamaklığından, Higginbotham Bakkaliyesi'nin sahipliğine geçmesi şeklinde olmuştu.

Pazartesi sabahı, Martin Eden bitmemiş "İnci Avcılığı" makalesine iç çekerek baktı ve tramvaya binerek Oakland'daki liseye gitti. Günler sonra, sınav sonuçlarını sorduğunda, dilbilgisi dışındaki bütün alanlarda başarısız olduğunu öğrendi.

Profesör Hilton, kalın çerçeveli gözlüklerinin ardından bakarak:

– Dilbilginiz mükemmel, dedi, ama öteki alanlarda hiçbir şey, kesinlikle hiçbir şey bilmiyorsunuz. Birleşik Devletler tarihi hakkındaki bilginiz bir felaket; durumu ifade edecek başka terim bulamıyorum. Size tavsiyem...

Profesör Hilton duraksadı ve deney tüplerinden biri kadar sevecenlikten, hayal gücünden yoksun şekilde Martin'e baktı. Lisede fizik öğretmeni olarak çalışıyordu, geniş bir ailesi, kıt bir maaşı ve papağanca ezberleyerek edindiği bir bilgi birikimi vardı.

Martin alçakgönüllü şekilde:

– Evet efendim, dedi. Keşke Profesör Hilton'ın yerine, o anlığına, kütüphanede çalışan adam geçebilseydi.

– Size tavsiyem en az iki yıl ortaokula devam etmeniz. İyi günler.

Martin bu başarısızlıktan fazla etkilenmediyse de, Profesör Hilton'ın tavsiyesini duyan Ruth'un yüzündeki hayret ifadesi onu şaşırttı. Kızın hayal kırıklığı o kadar belliydi ki, başarısızlığına kendinden çok onun adına üzüldü.

Ruth:

– Görüyorsunuz haklıydım, dedi, liseye başlayan öğrencilerin tümünden daha bilgilisiniz, yine de sınavlardan geçemiyorsunuz. Bunun sebebi eğitiminizin parçalı ve yüzeysel olması. Ancak yetkin öğretmenlerin verebileceği çalışma disiplinine ihtiyacınız var. Tabanınızı sağlamlaştırmalısınız. Profesör Hilton haklı; yerinizde olsam gece okuluna giderdim. Bir buçuk yılda, kalan altı ayın bilgilerini de tamamlayabilirsiniz. Üstelik böylece gündüz vakitlerinde yazabilir, ya da hayatınızı kaleminizle kazanmanız mümkün olmazsa, başka bir işte çalışabilirsiniz.

Peki gündüzümü iş, gecemi okul doldurursa seni ne zaman görürüm, diye düşündü Martin, ama bunu söze dökmedi. Onun yerine şöyle dedi:

– Gece okuluna gitmek bebekçe geliyor bana. Buna değeceğine inansam, neyse. Ben, onların öğreteceğinden daha hızlı yol alabilirim. Gece okulu zaman kaybından başka bir şey değil.

Ruth'u ve onu nasıl arzuladığını düşünerek devam etti:

– Zaten buna zaman ayıramam. O kadar boş vaktim yok.

Ruth:

– Öğrenmeniz gereken çok şey var, dedi.

Kız öyle tatlı bakıyordu ki, Martin ona karşı çıktığı için hayvanın teki olduğunu düşündü.

Devam etti Ruth:

– Fizik ve kimya; laboratuvar çalışması olmadan bunları öğrenemezsiniz. Cebir ve geometriyi de, yardımsız öğrenmeniz neredeyse imkânsız. Yetkin öğretmenlere, bilgi aktarmakta uzmanlaşmış kişilere ihtiyacınız var.

Martin bir dakikalığına susarak, kibirli görünmeden kendini ifade etmenin yolunu aradı. Sonra söze başladı:

– Böbürlendiğimi sanmayın ne olur. Böyle düşünmenizi hiç istemem. Ama ben kendimi doğal bir öğrenci gibi hissediyorum. Tek başıma çalışabilirim. Benim için çalışmak, bir ördeğin suya dalması gibi bir şey. Dilbilgisinde kendi kendime geldiğim noktayı görüyorsunuz. Başka bir sürü şey de öğrendim; öğrendiklerimin çokluğuna inanamazsınız. Üstelik daha yeni başlıyorum. Hele bir...

Seçtiği kelimenin telaffuzundan emin oluncaya değin durakladıktan sonra devam etti:

– ...devingelik kazanayım da görün. Bazı şeyleri yeni yeni kavramaya, durumun ne olduğunu çakmaya başlıyorum.

Ruth sözünü kesti:

– Lütfen "çakmaya" demeyin.

– İşlerin nasıl yürüdüğüne aklım basmaya başladı, diye aceleyle düzeltti Martin.

– Doğru dil kullanımı içinde, bu sözün hiçbir anlamı yok, diye itiraz etti Ruth.

Martin bir kez daha denedi:

– Durumu bütün yönleriyle anlamaya başladığımı kastediyordum.

Ruth'un ayıplamalarını bertaraf etmiş olarak, sözlerini sürdürdü:

– Bilgi bir harita odası gibi bence. Ne zaman kütüphaneye gitsem, aynı duyguya kapılıyorum. Öğretmenlerin rolü, öğrencilere harita odasında bulunanları sistematik bir yöntemle öğretmek. Öğretmenler, harita odasının rehberlerin-

den öte bir şey değil. Kendi başlarına bir şey bildikleri yok. Hiçbir şey oluşturmuyor, yaratmıyorlar. Her şey harita odasının içinde ve öğretmenler burada yollarını nasıl bulacaklarını biliyor; işleri, kaybolmasınlar diye, buraya giren yabancılara yol göstermek. Bense artık kolayca kaybolmam. Mekâna aşinayım. Genellikle nerelerde olduğumu biliyorum... Yine ne hata yaptım?

– "Nerelerde olduğumu" demememelisiniz.

Martin şükranla:

– Doğru, dedi; nerede olduğumu. Ama nelerden bahsediyordum... Yani, neden bahsediyordum? Ha, evet, harita odasından. Bazı insanın...

– İnsanların, diye düzeltti Ruth.

– Bazı insanların rehberlere ihtiyacı vardır; çoğu insan böyledir. Ama sanırım ben rehbersiz de yapabilirim. Harita odasında epey zaman geçirdim; yolumu nasıl bulacağımı, hangi haritalara bakmam, hangi limanlara uğramam gerektiğini öğrenmek üzereyim. Ve uyguladığım yöntemlerle, çok daha hızlı yol alırım. Bildiğiniz gibi, bir filonun hızı, en yavaş geminin hızıdır; öğretmenlerin hızı da buna benzer. En yavaş talebelerinin hızını aşamazlar. Bense, onların sınıfından çok daha hızlı ilerleyebilirim.

Ruth bir alıntıyla yanıt verdi:

– "Yalnız giden en hızlı gider."

Ama seninle birlikteyken de çok hızlı gidebilirim, demek istedi Martin; hayalinde Ruth'u kollarına almıştı, onun açık sarı saçları yüzüne sürünürken, güneşle çepeçevre aydınlanmış bir dünyada, yıldızlı gökyüzünün altında ilerliyorlardı. O anda, kelimelerin acınası kifayetsizliğinin farkına vardı. Tanrım! Gördüklerini onun da görebilmesini sağlayacak cümleleri kurabilseydi! İçinde bir kıpırtı, zihninin aynasına yansıyan bu sözsüz görüntüleri dillendirememenin acısından kaynaklanan bir çırpınış hissetti. İşte aradığı buydu.

Büyük sırrı bir kenarından yakalamıştı. Büyük yazarların ve usta şairlerin yaptığı tam da buydu işte. Bu yüzden devleşmişlerdi. Düşündüklerini, hissettiklerini, gördüklerini nasıl ifade edeceklerini biliyorlardı. Güneş altında uyuklayan köpekler, bazen inleyip havlardı. Ama ne görüp de inlediklerini, havladıklarını anlatamazlardı. O da, güneş altında uyuklayan bir köpekten farksızdı. Soylu ve güzel hayaller kuruyor, ama Ruth'un yüzüne karşı inleyip havlamaktan ötesini başaramıyordu. Artık uyumaya son verecekti. Ayağa kalkacak, gözlerini açıp, hayalindeki zenginliği onunla paylaşana dek, gören gözler ve çözülmüş bir dille mücadele edecek, ter dökecekti. Başka insanlar kendilerini ifade etmenin, kelimeleri sadık hizmetkârları kılmanın, bir araya getirdikleri kelimelerle tekil anlamların ötesinde bileşimler yaratmanın sırrını çözmüşlerdi. Bu büyük sırrı bir an görmenin verdiği derin ürpertinin ardından, tekrar güneşle aydınlanmış dünyanın ve yıldızlı gökyüzünün hayali onu sardı. Ta ki, ortamın çok sessiz olduğunu fark edene, Ruth'un neşeli bir ifadeyle, gözlerinin içi gülerek ona baktığını fark edene kadar.

– Muhteşem bir hayale dalmıştım, dedi ve söylediği söze kendisi inanamayarak, yüreği çarptı. Bu kelimeler nereden gelmişti? Sohbeti duraklatan hayalini, uygun sözlerle anlatmıştı. Bu bir mucizeydi. Yüce düşünceleri kelimelere dökmeyi daha önce hiç denememişti. İşte mesele buradaydı. Denememişti. Ama Swinburne denemişti; Tennyson, Kipling ve tüm öteki büyük şairler de. Aklına "İnci Avcılığı" makalesi geldi. Muhteşem şeyleri, içinde alev alev yanan güzelliği ifade etmeye hiç cesaret edememişti. Bitirdiğinde, bu makale bambaşka bir şey olacaktı. Makaleye konu olan güzelliğin büyüklüğü korkutucuydu; zihninde yeniden ışıklar çaktı ve Martin, neden büyük şairlerin soylu dizelerindeki güzelliği ortaya koymayı başaramadığını sordu kendi kendine. Ya Ruth'a olan aşkından duyduğu gizemli haz ve ruhsal gü-

zellik? Bunu neden şairler gibi anlatamıyordu? O da aşk şarkıları söyleyecekti bir gün.

– Tanrı hakkı için!

Birden, kulaklarında kendi haykırışı çınlayınca ürktü. Öylesine dalmıştı ki, kurguladığı son cümle ağzından yüksek sesle çıkıvermişti. Dalga dalga kan hücum etti yüzüne. Öyle ki, esmerleşmiş yüzü bile, gömlek yakası hizasından saç diplerine kadar utançla kızardığını gizleyemedi ve kekeleyerek:

– Ku-kusura-bakmayın, dedi, düşüncelere dalmıştım.

– Dua eder gibiydiniz, dedi Ruth cesurca, ama kendisi de içten içe sinip büzüldü. Tanıdığı bu adamın ağzından sert bir söz çıktığını ilk kez duyuyordu ve hayrete düşmüştü. İlkeleri ya da eğitiminden kaynaklanan bir şey değildi bu; şahit olduğu yaşamsal patlama, genç kızlık ruhunu, saklandığı bahçede yakalayıp sarstığı içindi.

Ama Martin'i affetti ve affedişindeki kolaylığa şaştı. Nedense, Martin'i herhangi bir konuda affetmek hiç zor gelmiyordu ona. Martin diğer erkekler gibi olma şansını yakalayamamışsa da, çok çaba harcıyordu ve başarılı da oluyordu. Ruth, ona karşı bu kadar iyi niyetli olmasının başka bir sebebi bulunabileceğine hiç ihtimal vermiyordu. Martin'e karşı şefkat dolu olduğunun farkında değildi. Hiç tanımadığı gerçek aşkla yüzleşmek üzere olduğunu bilmiyordu.

11. BÖLÜM

Martin inci avcılığı makalesini yazmaya devam etti. Sık sık şiir denemeleriyle bölünmese, makale daha çabuk bitecekti. Ruth'un esinlediği aşk şiirleri yazıyor, ama hiçbirini tamamlayamıyordu. Bir günde soylu şiir sanatını öğrenmesi mümkün değildi. Uyak, ölçü ve çatı kendi başlarına yeterince ciddi konulardı ama, onların da ötesinde, her güzel şiirde ya-

kaladığı, ama uygulamak ve kendine mal etmekte zorlandığı, kavranması zor başka bir şey vardı. Hissettiği ve peşinden koşup yakalayamadığı şey, şiirin ele avuca sığmaz ruhuydu. Bu ruh ona bir ışıltı, sıcak ve iz bırakan bir duman gibi görünüyordu. Ulaşamadığı bir yerde olsa da, bazen ondan yakalayabildiği parçalarla oluşturduğu dizeler, beynine musallat olan bir müzik içinde yankılanıyor ya da hayaline, saklı bir güzelliği örten sislerin görüntüsü olarak yansıyordu. Esrarlı bir şeydi bu. Hissettiklerini ifade edebilmek için çırpınıyor, lakin herkesten duyulabilecek kuru sözler gevelemenin ötesine geçemiyordu. Yazdığı bölümleri sesli olarak okuyordu. Tutturduğu ölçü kusursuz, uyakları uzayıp giden hatasız bir ritimde olsa bile, ışıltı ve çoşkudan yoksundu yazdıkları. Buna anlam veremeden tekrar tekrar deniyor, sonunda umudunu keserek, yenik ve çöküк vaziyette, tekrar makalesine dönüyordu. Belli ki düzyazı, daha kolay bir alandı.

"İnci Avcılığı"ndan sonra, denizcilik mesleği hakkında bir makale yazdı; ardından kaplumbağa avcılığı ve kuzeydoğu ülkeleri hakkında birer makale daha. Sonra deneme olsun diye bir kısa hikâye yazdı ve hızını alamayıp altı kısa hikâyeyi bitirdi, bunları değişik dergilere gönderdi. Çok verimli ve yoğun şekilde sabahtan akşama, gecenin geç saatlerine kadar çalışıyordu. Sadece okuma salonuna gitmek, kütüphaneden kitap almak ya da Ruth'u ziyaret etmek için çalışmasına ara veriyordu. Son derece mutluydu. Başı bulutlara değiyordu. Hiç sönmeyen bir ateş yanıyordu içinde. Tanrılara özgü bir yaratıcılığın keyfini çıkarıyordu. Çevresindeki her şey –çürük sebze ve sabun kokusu, kız kardeşinin pasaklı görüntüsü, Bay Higginbotham'ın alaycı yüzü– bir düştü. Gerçek dünya kafasının içindeydi; yazdığı hikâyeler de kafasındaki gerçekliğin parçalarından kuruluydu.

Günler ona yetmiyordu. Öğrenmek istediği bir sürü şey vardı. Uykusunu beş saate indirdi ve bu kadarla yetinebil-

diğini gördü. Dört buçuk saati denedi ve üzüntüyle beş saate geri döndü. Uyanık olduğu tüm zamanı uğraştığı şeylere vakfetmekten hoşnuttu. Yazmayı bırakıp okumaya geçtiği için üzülüyor, sonra okumayı kesip kütüphaneye gittiği, bilgi dolu harita odasından ya da ürünlerini satmayı başarmış yazarların sırlarıyla dolu dergilerin bulunduğu okuma odasından ayrıldığına da üzülüyordu. Bir şeyi bırakıp diğerine geçmek zor geliyordu: Ruth'un yanındayken kalkıp gitmek; sonra kitaplarına kavuşmak için eve koşturarak varmak... En zoru, cebir ya da fizik çalışmayı bitirip, defteri kalemi bırakmak, yorgun gözlerini kapatıp uykuya dalmaktı. Kısa süreliğine olsun, yaşama ara vermekten hiç hoşlanmıyordu. Tek tesellisi, çalar saatin beş saat sonrasına ayarlı olmasıydı. Tek kaybı beş saat olacak, ardından çalan zil onu bilinçsizlik halinden kurtaracak ve on dokuz saatlik görkemli bir gün daha başlayacaktı.

Bu arada haftalar geçiyor, parası suyunu çekiyor, eline hiç para geçmiyordu. Postaya vermesinin üzerinden bir ay geçmişti ki, *Youth's Companion*'a gönderdiği çocuk hikâyeleri geri geldi. Reddiye etiketindeki sözcükler o kadar dikkatlice seçilmişti ki, editöre kızamadı. Ama *San Francisco Examiner*'ın editörü için pek iyi şeyler düşündüğü söylenemezdi. Martin, iki hafta bekledikten sonra editöre bir mektup yazmıştı. Bir hafta sonra tekrar yazdı. Ayın sonunda San Francisco'ya gitti ve editörü ziyaret etti. Ama bu yüce şahsiyetle değil de, kapıda *Cerberus*[1] misali durup gireni çıkanı denetleyen, kızıl saçlı genç hademeyle muhatap olmak zorunda kaldı. Beşinci haftanın sonunda yazısı postayla, bir yorum yazılmamış olarak geri geldi. Ne bir reddiye etiketi ne de bir açıklama, hiçbir şey yoktu zarfta. Diğer makaleleri de aynı şekilde, San Francisco'nun önde gelen gazetelerinde bekleyip durdu. Bunlar tekrar eline geçtiğinde, bu kez Doğu'daki

1 Yunan mitolojisinde, Hades'in kapısında bekleyen canavar köpek – ç.n.

dergileri denedi Martin. Makaleler bu dergilerden daha çabuk geri döndü; üzerlerine her zaman reddiye etiketleri iliştirilmişti.

Kısa hikâyeleri de aynı şekilde geri döndü. Onları tekrar ve tekrar okudu, hepsini o kadar beğendi ki, neden reddedildiklerini çözemedi. Ta ki bir gün bir gazeteden, metinlerin her zaman daktilo edilmesi gerektiğini öğrenene dek. Bu, durumu açıklıyordu işte. Elbette, editörler o kadar meşguldüler ki, elyazısını okumaya çalışacak zaman ve takati bulmaları mümkün değildi. Martin bir daktilo kiraladı ve bir gününü, bu makinenin işleyişini öğrenmekle geçirdi. Her gün daktiloyla yazmaya başladı ve önceki metinleri, onların kendisine geri gönderilme hızında temize çekti. Daktilo ettiği yazılar da geri gönderilince şaşırdı. Suratı asılmaya, neşesi kaçmaya başladı ve metinlerini yeni editörlere yolladı.

Aklına, kendi çalışmalarını iyi değerlendiremiyor olabileceği geldi. Yazılarını Gertrude'a sesli olarak okumayı denedi. Gertrude'un gözleri parladı ve Martin'e gururla bakarak şöyle dedi:

– Bö'le şeyler yazıyo' olman ne kadar güzel!

Martin sabırsızlıkla:

– Evet, evet, dedi; ama ya hikâye? Nasıl buldun?"

Gertrude:

– Harikaydı, dedi, gerçekten harika ve heyecan verici. Çok güzel yazmış'ın.

Martin, kız kardeşinin aklına takılan bir şey olduğunu anladı. Yumuşak çehresinden okunuyordu bu. Sözlerine devam etmesini bekledi.

Gertrude, uzun bir duraklamadan sonra:

– Ama söylesene Mart, dedi, hikâye nasıl bitti? O süslü püslü konuşan geç adam, kızın kalbini çaldı mı?

Martin hikâyenin, sanatsal olarak çok açık yazmış olduğunu sandığı bitişini açıklayınca, Gertrude şöyle dedi:

– Bilmek istediğim buydu. Neden hikâyede de böyle yazmadın?

Martin Gertrude'a birkaç hikâye okuduktan sonra, onun mutlu sonlardan hoşlandığını öğrenmiş oldu. Kadın, çamaşır leğeninin başından yorgun bir iç çekişle doğrulurken, kızarmış, ıslak eliyle alnındaki teri sildi.

– Bu hikâye son derece muhteşemdi, dedi, ama beni üzdü. Ağlamak istiyorum. Dünyada zaten bir sürü üzücü şey var. Mutlu şeyler duyunca ben de mutlu olurum. Keşke adam onunla evlenseydi...

Ardından, kuşkuyla sordu:

– Kusura bakmıyorsun, değil mi Mart? Belki yorgun olduğum için bö'le düşünüyorumdur. Yine de hikâye gerçekten muhteşemdi. Nereye satacaksın bunu?

– O tamamen ayrı bir macera, diyerek güldü Martin.

– Peki satınca ne kadar para kazanırsın bundan?

– Yüz dolar. Fiyatlara bakılırsa, daha az etmemesi gerekir.

– Vay canına! Umarım satarsın!

Martin:

– Kolay para değil mi? dedi.

Gururla ekledi:

– İki günde yazdım bunu. Günde elli dolar eder.

Hikâyelerini Ruth'a okumak istiyordu ama cesareti yoktu. Birkaçı basılana kadar beklemeye karar verdi; o zaman Ruth ne için çalıştığını anlayacaktı. Bu süre zarfında gece gündüz uğraşmaya devam etti. Hiçbir macera, ona zihnindeki bu keşif yolculuğu kadar çekici gelmemişti. Fizik ve kimya ders kitapları aldı. Cebir kitabını da bunlara katarak, problemler ve deneyler üzerinde durdu. Laboratuvar ispatlarını inceledi ve görsel hayal gücüyle, kimyasal tepkimeleri, laboratuvar ortamında bulunan ortalama bir öğrenciden daha iyi kavradı. Martin ağır sayfalar arasında, eşyanın doğasıyla ilgili ipuçlarına boğulmuş vaziyette dolaşıyordu. Dünyayı ol-

duğu gibi kabul etmişti şimdiye kadar. Oysa artık onun nasıl örgütlendiğini, kuvvetlerle madde arasındaki karşılıklı ilişkileri görüyordu. Eski konularla ilgili açıklamalar, kendiliğinden aklına gelip duruyordu. Kaldıraçlar ve makaralar faslı ona çok çekici gelmişti; aklına hemen denizdeki manivela, makara ve palangalar geldi. Gemilerin uçsuz bucaksız denizde yollarını bulmasını sağlayan denizcilik kuramını da öğrenmişti. Fırtına, yağmur ve gelgitlerin sırrını çözmüştü; sıcak kuzeydoğu rüzgârlarının nasıl ortaya çıktığını öğrenince, bu konuyla ilgili makaleyi yazmakta aceleci davrandığını düşündü. Ama en azından, bu makaleyi daha iyi şekilde yazabileceğini öğrenmişti. Bir öğleden sonra Arthur'la birlikte California Üniversitesi'ne gitti ve nefesini tutarak, adeta dinî bir huşuyla, laboratuvarları gezdi, deneyleri izledi ve öğrencilerine ders veren bir fizik profesörünü dinledi.

Ama yazı yazmayı ihmal etmiyordu. Bir sürü kısa hikâyeyi, kaleminden akarcasına yazdı. Dergilerde basıldığını gördüğü daha kolay şiir biçimlerine yöneldi. Bununla birlikte, iki hafta boyunca kafasını çatlatarak yazdığı, serbest nazımlı bir trajedi, yolladığı birkaç yerden hemen geri gönderilince, neye uğradığını şaşırdı. Sonra Henley'yi keşfetti ve "Hastane Eskizleri"nden yola çıkarak bir dizi deniz şiiri kaleme aldı. Bunlar aydınlık, renkli, romantizm ve macera içeren, basit şiirlerdi. Şimdiye kadarki en iyi eseri olarak gördüğü bu şiirlere, "Deniz Şarkıları" adını verdi. Otuz taneydi bu şiirler; ortalama başarılı bir yazarın haftalık düzyazı işini bir günde çıkarıyor, sonra da oturup bir şiir yazıyordu. Yorgunluğa bana mısın demiyordu. Bu bir yorgunluk da değildi zaten. İçindekileri dile döküyor, yıllarca suskun dudaklarının ardında sıkışıp kalan güzellikler ve harikalar, şimdi vahşi ve güçlü bir sel gibi taşıyordu.

"Deniz Şarkıları"nı kimseye, editörlere bile göstermedi. Editörlere güvenmez olmuştu. Ama "Deniz Şarkıları"nı

dergilere göndermemesi, güvensizlikten değildi. Bunları o kadar güzel buluyordu ki, gelecekteki görkemli bir günde, gerekli cesareti bulduğunda, Ruth'a okuyacaktı "Deniz Şarkıları"nı. O zaman gelene kadar bu şiirleri kendine saklayacak, ezberleyene kadar, hepsini yüksek sesle okuyacaktı.

Uyanık olduğu her saati değerlendiriyordu. Uykusunda da, zihni beş saatlik atalete isyan ederek, geride bıraktığı güne ait düşünce ve olayları tuhaf, imkânsız harikalarla katıştırıyordu. Aslında hiç dinlenmiyordu ve daha güçsüz bir beden yahut daha zayıf yapılı bir beyin, bu durumda bitap düşüp çökebilirdi. Artık öğle üzerleri Ruth'u daha seyrek görür olmuştu, çünkü Haziran ayı yaklaşıyordu ve Ruth diplomasını alıp, üniversiteyi bitirmek üzereydi. Edebiyat Fakültesi mezunu olacaktı! Bu unvan Ruth'u, takip edemeyeceği mesafelere taşıyacaktı sanki.

Ruth her hafta bir öğleden sonrasını Martin'e ayırıyordu. Geç saatte gelen Martin, genellikle yemeğe kalıyor ve ardından, Ruth'un çaldığı müziği dinliyordu. Bunlar çok özel günlerdi. Bulundukları ortamın kendi yaşadığı yerle olan karşıtlığı ve Ruth'a böylesine yakın olmak, her seferinde içindeki yükselme arzusunu kamçılıyordu. Martin'in kafasındaki tüm güzelliklere, olanca yaratma tutkusuna karşın, çabasının asıl nedeni Ruth'tu. Her şeyden önce ve daima bir âşıktı Martin. Diğer her şeyi aşkın emrine vermişti. Yaşadığı aşk macerası, düşünce dünyasındaki aşklardan da muhteşemdi. Dünyayı böylesine harika kılan, karşı konulmaz bir gücün etkisiyle harekete geçmiş atomlar ve moleküller değildi; Ruth'u barındırdığı için harikaydı dünya. Ruth onun tanıdığı, hayal ettiği ya da varolabileceğini tahmin ettiği en harika şeydi.

Ama her zaman, kızın uzaklığına canı sıkılıyordu. Aralarındaki mesafe çok fazlaydı ve bu mesafeyi nasıl kapatacağını bilemiyordu. Kendi sınıfının kızları üzerinde çok başa-

rılıydı ama hiçbirisine âşık olmamıştı. Oysa Ruth'a âşıktı ve mesele, kızın onun sınıfından olmaması değildi. Martin'in aşkı, Ruth'u bütün sınıfların üstüne yükseltmişti. Apayrı bir yerdeydi Ruth ve o kadar uzaktaydı ki, Martin ona bir sevdalı gibi nasıl yaklaşacağını kestiremiyordu. Gerçi bilgisi ve dil hâkimiyeti arttıkça, kızın dilinden konuşup onunla ortak fikirler ve zevkler keşfettikçe, yakınlaşıyorlardı ama bu kadarı, sızlayan kalbini avutmaya yetmiyordu. Aşkın gözüyle bakarak Ruth'u kutsallaştırmış, ruhani ve ulaşılmaz kılmış, kendisiyle dünyevi bir ortaklık bulunamaz hale getirmişti. Ruth'u kendisinden böylesine uzaklaştıran, onu elde edilmesi imkânsız kılan, kendi aşkıydı. Duyduğu aşk yüzünden, arzu ettiği şeyden yoksun kalmıştı.

Sonra bir gün, hiç beklemezken, aralarındaki uçurum bir anlığına kapandı ve o andan sonra, uçurum ortadan kalkmadıysa da, genişliği azaldı. Vişne yiyorlardı; çok güzel, lezzetli, koyu şarap renginde sular akıtan vişneler. Ardından, Ruth ona *The Princess*'ten bölümler okurken, Martin onun dudaklarında kalan vişne tortusunu fark etti. Bir anlığına, Ruth'un kutsallığı çatırdadı. O da herkes gibi çamurdan yapılmaydı ve Martin ya da başka biriyle aynı doğa yasalarına tâbiydi. Onun da dudakları kendisininkiler gibi etten yapılmaydı ve vişneler ikisinin de dudaklarını aynı şekilde boyuyordu. Dudakları için söz konusu olan durum, diğer her şeyi için de geçerliydi. Bir kadındı o, tıpkı herhangi bir kadın gibi. Bu fikir Martin'in kafasında bir kıvılcım gibi çakıverdi. Onu sersemleten bir farkındalık yaşıyordu. Sanki güneşin gökten düştüğüne ya da tapındığı saflığın kirletildiğine tanık olmuştu.

Bunun anlamını kavradığında, kalbi hızla çarpmaya başladı ve başka dünyalardan gelmiş bir ruh olmayan, vişnelerle dudakları boyanabilen bu kadına aşkını belli etmek istedi. Bu düşüncenin cüretkârlığıyla titrese de, ruhu coşuyor, aklı

ise muzafferane, ona haklı olduğunu telkin ediyordu. Ruth, Martin'in düşüncelerindeki bu değişimi fark etmiş olacak ki, okumayı kesti, ona bakarak gülümsedi. Martin'in bakışları kızın mavi gözlerinden, dudaklarına doğru kaydı ve vişne tortusunun görünüşüyle deliye döndü. Neredeyse eski tasasız hayatındaki gibi atılıp, kollarının arasına alacaktı onu. Ruth eğilip bekler gibiydi ve Martin kendini zor tutuyordu.

– Okuduğumun tek kelimesini bile dinlemediniz, diye yakındı Ruth.

Ardından, Martin'in kafası karışmış haline bakarak güldü. Martin onun samimi bakışlarından, hissettiklerini hiç kestiremediğini anladı ve utandı. Düşüncelerinde fazlasıyla ileri gitmişti. Tanıdığı kadınların hepsi, düşündüklerini tahmin edebilirdi. Ama Ruth tahmin edememişti. İşte fark buradaydı; Ruth gerçekten farklıydı. Martin kendi kaba sabalığından ötürü dehşete düştü, kızın tertemiz masumiyetine karşı içi saygıyla doldu ve ona uçurumun öte yakasından baktı. Aralarındaki köprü çökmüştü.

Yine de, yaşanan olay onu Ruth'a yakınlaştırmıştı. Hiç unutmadığı bu anıdan, kendini en kötü hissettiği zamanlarda güç aldı. Uçurum bir daha asla eskisi kadar geniş olmadı. Martin bir edebiyat fakültesi diplomasından, hatta bir düzine diplomadan daha fazlasını kazanmıştı. Ruth saf ve temizdi gerçekten, hem de Martin'in hayaline sığmayacak kadar. Ama vişneler onun da dudaklarını boyuyordu. O da kendisi gibi, evrenin acımasız kanunlarına tâbiydi. Yaşamak için yemek yemesi gerekiyordu ve ayaklarını üşütse, soğuk algınlığına yakalanırdı. Ama asıl mesele bu değildi. Açlık ve susuzluğu, sıcağı ve soğuğu hissediyorsa, aşkı da hissedebilir, bir erkeği sevebilirdi. Martin de bir erkekti. Neden onun âşık olacağı erkek kendisi olmasındı? İhtirasla mırıldandı:

– Bunu sağlamak benim elimde. O erkek ben olacağım. Kendimi o erkek haline getireceğim. Bunu başaracağım.

12. BÖLÜM

Akşamın erken saatlerinde Martin, güzelliğiyle beynini ışığa ve dumana boğan bir soneyle cebelleşirken, telefona çağrıldı.

– Bir hanım arıyor, hoş bir hanım; diye alayla seslendi Higginbotham.

Martin odanın köşesindeki telefona gitti ve Ruth'u duyduğunda, içini bir sıcaklık kapladı. Soneyle mücadele ederken onun varlığını unutmuştu ve sesi, aşkını bir anda tekrar alevlendirdi. Nasıl bir sesti bu! Uzaklardan gelen bir müzik ya da gümüş bir çanın kristal saflığındaki mükemmel tonu gibi, narin ve tatlıydı. Hiçbir kadının böyle bir sesi olamazdı. Bu seste dünyevi olmayan bir şey vardı, sanki başka dünyalardan gelir gibiydi. Ruth'un ne dediğini zorlukla duyacak kadar mest olmuştu ama Bay Higginbotham'ın sinsi gözlerinin onu izlediğini bildiğinden, yüzünün ifadesini bozmamaya dikkat etti.

Ruth'un söyleyeceği önemli bir şey yoktu. Sadece şunu söylemek için aramıştı: Norman o gece kendisini bir konferansa götürecekken, başının ağrısı tutmuştu ve Ruth çok üzülmüştü. Biletler elinde kalmıştı ve başka bir işi yoksa, onu konferansa Martin götürebilir miydi acaba?

Onu konferansa götürmek mi! Ne kadar hevesli olduğunu sesine aksettirmemek için mücadele etti. Muhteşem bir şeydi bu. Ruth'la her zaman evlerinde görüşmüştü. Ondan, kendisiyle bir yere gitmesini istemeye hiç cesaret edememişti. Hiç de yeri değilken, telefon konuşması sırasında, onun için ölmeyi şiddetle arzu etti. Kaynayan beyninde, kendini kahramanca kurban edişinin görüntüleri belirip kayboldu. Ruth'u ne kadar çok, nasıl dehşetli ve umutsuzca seviyordu. Böyle çılgınca bir mutluluk anında Ruth onunla dışarı çıkmak, bir konferansa gitmek istiyordu; onunla, Mar-

tin Eden'la. Ruth o kadar yüksek bir mevkideydi ki, Martin onun için ölmekten başka bir şey yapacak durumda değildi. Ona olan yoğun ve yüce duygularını ifade etmek için tek uygun yol buydu. Tüm gerçek âşıkların hissettiği ulvi fedakârlık duygusu içindeydi ve Martin bu duyguyu orada, telefonun başında, bir ateş ve görkem girdabı içinde hissetti. Ruth için ölmek, iyi yaşayıp iyi ölmek anlamına gelecekti. Daha yirmi bir yaşındaydı Martin ve daha önce hiç âşık olmamıştı.

Ahizeyi yerine koyarken eli titriyordu ve kalbi heyecandan yorgun düşmüştü. Gözleri bir meleğinkiler gibi parlıyordu; yüzü değişmiş, bütün fani cüruftan arınıp, saf ve kutsal bir ifade takınmıştı.

Eniştesi alayla:

– Dışarıda buluşacaksınız öyle mi, dedi, bu ne anlama geliyor biliyorsun. Bu iş karakolda biter.

Ama Martin'in aklı bulutlardaydı. Bu kötücül ima bile onu gerçek dünyaya geri getiremedi. Kızacak ya da incinecek durumda değildi. Büyük bir hayale kapılmış, tanrılaşmış durumdaydı ve böyle aşağılık bir adam için ancak büyük ve korkunç bir acıma hissedebilirdi. Ona bakmadı, gözlerinin önünden geçtiği halde onu görmedi ve rüyada yürür gibi, giyinmek üzere odasına geçti. Ancak odasına varıp da kravatını bağlarken, adamın rahatsız edici sesi kulağında yankılandı. Bu sesin ne olduğunu sorgulayınca, Bay Higginbotham'ın homurtusunun şimdi zihnine ulaşabildiğini anladı.

Ruth'ların ön kapısı kapanıp, birlikte merdivenden indiklerinde, Martin birden evhamlandı. Kızı konferansa götürmek hiç de basit bir iş değildi. Ne yapması gerektiğini bilmiyordu. Ruth'un sınıfındaki kadınların, sokakta erkeklerin koluna girdiğini görmüştü. Ama bazen de kolkola girmeden yürüyorlardı. Acaba yalnız geceleri mi kolkola gezilirdi, yoksa sadece karı-koca ve akrabalar mı kolkola girerdi?

Kaldırıma adım atacakken, Minnie'yi hatırladı. Minnie

çok ısrarcı bir kızdı. İkinci kez dışarı çıktıklarında, kaldırımın iç tarafında yürüdüğü için Martin'i uyararak, bir hanımla birlikte olan erkeğin her zaman yol tarafında yürümesi gerektiğini söylemişti. Ne zaman sokağın bir yanından öteki yanına geçseler, yol tarafında yürümesini hatırlatmak için Martin'in ökçelerini tekmelemeyi âdet edinmişti. Martin, onun bu görgü kuralını nereden öğrendiğini, bunun yüksek sınıflara ait ve doğru bir görgü kuralı olup olmadığını merak ediyordu.

Denemekten zarar gelmeyeceğine karar vererek, kaldırıma ulaştıklarında Ruth'un arkasından dolandı ve yol tarafındaki yerini aldı. Bu kez diğer sorun baş göstermişti. Kızla kolkola girmeli miydiler? Martin daha önce kimseyle kolkola yürümemişti. Tanıdığı kızlar, erkeklerin koluna girmezdi. Başlangıçta yan yana yürünür, daha sonra ışıksız sokaklarda erkeğin kolu kızın göğsüne dolanır, kız da başını erkeğin göğsüne yaslardı. Ama Ruth öyle biri değildi. Martin'in bir şeyler yapması gerekiyordu.

Kızın tarafındaki kolunu büktü; çok hafifçe, güvensizliğini gizleyerek, sanki böyle yürümeye alışkınmış gibi. Ve çok hoş bir şey oldu. Kolunun üzerinde Ruth'un elini hissetti. Bu temas, içinde tatlı titreşimler uyanmasına sebep oldu ve kısa bir an boyunca sanki ayağı yerden kesilip, Ruth'la birlikte göklere yükseldi. Ama az sonra yine karmaşık bir durum ortaya çıktı. Karşıdan karşıya geçeceklerdi. Şimdi kollarını çözüp yer değiştirmeleri mi lazımdı? Bunu yaparlarsa, her seferinde deminki manevrayı tekrarlaması mı gerekecekti? Burada bir terslik vardı ve düşünmeyi bırakıp, hiçbir şey olmamış gibi davranmaya karar verdi. Bu kararından da emin değildi ve çabuk çabuk, hararetle konuşmaya başladı; yer değiştirmemekle hata ediyorsa, bu dikkatsizliğinin konuşmaya dalmış olmasına yorulacağını umuyordu.

Broadway'den geçtikleri sırada, başka bir sorun ortaya

çıktı. Elektrik ışıklarının altında, Lizzie Connolly ve fikirdak arkadaşını gördü. Sadece bir anlığına tereddüt ettikten sonra, şapkasını çıkarıp selam verdi. Karşısındakinin Lizzie Connolly ya da bir başkası olması önemli değildi; kendi türünden olanlara saygısızlık edemezdi. Lizzie de onu selamladı ve cüretkârca baktı; gözleri Ruth'unkiler gibi yumuşak ve nazik değil, güzel ve sertti. Bakışı Martin'den Ruth'a kaydı ve onun yüzünü, elbisesini, toplumsal konumunu gözlemledi. Martin, Ruth'un da ona baktığını fark etti. Ruth bir güvercin kadar ürkek ve yumuşak gözlerle bakıp, bir çırpıda kızın ucuz giysisini, o günlerde bütün işçi sınıfı kızlarının başında olan tuhaf şapkayı gördü.

– Ne güzel bir kızdı! dedi Ruth, az sonra.

Martin onu takdir etse de, şöyle yanıtladı:

– Bilmem. Zevke bağlı tabii. Bana o kadar güzel görünmedi doğrusu.

– Ama bir kadında bu kadar güzel hatlar on binde bir görülür. Gerçekten çok hoştu. Yüzü işlemeli bir akik gibiydi. Gözleri de çok güzeldi.

– Öyle mi diyorsunuz? diye ilgisizce sordu Martin. Ona göre, bu dünyadaki tek güzel kadın, şu anda koluna girmiş, yanında yürüyordu.

– Öyle mi diyorsunuz da ne demek? Bu kız daha iyi giyinebilse, daha düzgün durmayı öğrense, yalnız siz değil Bay Martin Eden, bütün erkekler ona çarpılırdı mutlaka.

Martin:

– Nasıl konuşacağını da öğrenmesi gerekirdi, dedi, yoksa erkeklerin çoğu ne dediğini anlamazdı. Sizinle konuşsa, söylediklerinin dörtte birini bile anlayamazdınız, eminim.

– Çok saçma! Fikrinizi ifade ederken Arthur kadar kötü oluyorsunuz.

– İlk karşılaşmamızda nasıl konuştuğumu unutuyorsunuz. Geçen zaman zarfında yeni bir dil öğrendim. Eskiden

ben de o kız gibi konuşuyordum. Şimdi, onun neden dilini anlayamayacağınızı gereğince açıklayacak kadar, sizin dilinize hâkimim. Sonra, bedeninin niye öyle durduğunu söyleyeyim mi? Eskiden böyle şeyler hakkında düşünmezdim, ama şimdi düşünüyor ve anlıyorum.

– Neden öyle duruyormuş?

– Uzun yıllar boyunca makinaların başında çalışmış. İnsan gençken vücudu çok yumuşak olur ve yaptığı ağır işlerin niteliğine göre, uzuvları macun gibi şekillenir. Sokaktaki çoğu adamın ne iş yaptığını bir bakışta anlayabilirim, inanın bana. Mesela bana bakın. Neden sallanarak yürüyorum? Denizde geçirdiğim yıllardan dolayı. Onca yıl genç ve yumuşak vücudumla sığır çobanlığı yapmış olsaydım, sallanarak yürümeyecek, ama çarpık bacaklı olacaktım. Bu kız da öyle işte. Gözlerinin nasıl sert baktığını fark etmişsinizdir. Onu kollayan olmamış hiç. Hep başının çaresine bakmak zorunda kalmış. Böyle bir kızın gözleri yumuşak ve nazik bakamaz... Sizinkiler gibi mesela.

Ruth hafif bir sesle:

– Galiba haklısınız, dedi, ne kötü. Çok güzel bir kızmış.

Martin onun gözlerinin nasıl acımayla dolduğunu gördü. Sonra ona olan aşkını hatırladı ve onu sevmesine, koluna takıp konferansa götürmesine izin veren talihine şaşakaldı.

O gece odasına döndüğünde aynaya bakıp, sen kimsin Martin Eden, diye sordu kendi kendine. Görüntüsüne uzun uzun, merakla baktı. Sen kimsin? Nesin? Nereye aitsin? Aslında senin yerin Lizzie Connolly gibilerin yanı. Ölesiye çalışılan, düşük ve kaba, güzellikten yoksun şeylerin bulunduğu yerlere aitsin. Öküzlerle aynı yerde, pis kokular içinde yatıp kalkmaya uygunsun. Burası çürük sebze kokuyor. Bak bu patatesler bozulmuş. Kokla haydi, Allahın cezası, kokla. Bir de kitaplar okumaya, güzel müzikler dinlemeye, resimlerden hoşlanmaya, haddin olmayan şeyler düşünme-

ye, kendini öküzlerden ve Lizzie Connolly'lerden ayrı tutup, senden milyonlarca kilometre uzaktaki solgun yüzlü bir kadını sevmeye cüret ediyorsun! Sen kimsin? Ve nesin? Allahın belası! Ne umuyorsun ki?

Aynadaki görüntüsüne doğru yumruğunu salladı ve yatağın ucuna oturup, daha geniş alanların hayalini kurdu. Defterini ve cebir kitabını çıkarıp, ikinci dereceden denklemlere gömülmüşken saatler geçti, yıldızların ışığı söndü ve tan vaktinin gri ışıkları penceresine vurmaya başladı.

13. BÖLÜM

Martin'in büyük keşfi, sıcak öğle saatlerinde Valilik Parkı'nda toplanan konuşkan sosyalistler ve işçi sınıfı filozofları sayesinde gerçekleşmişti. Martin ayda bir ya da iki kez, kütüphaneye gitmek için bisikletiyle parktan geçerken, durup onların tartışmalarını dinler ve oradan ayrılıp gitmekte zorlanırdı. Tartışmalar, Bay Morse'un evindeki kadar yumuşak geçmiyordu. Adamlar ciddi ya da ağırbaşlı değildi. Kolayca öfkelerine yeniliyorlar, birbirlerine aşağılayıcı sıfatlarla sesleniyorlar, sık sık küfredip, uygunsuz imalarda bulunuyorlardı. Bir-iki kere yumruklaştıklarını bile görmüştü. Yine de, nedendir bilinmez, bu adamların savunduğu fikirlerde çok canlı bir şey vardı. Yaptıkları kelime oyunları, Bay Morse'un tutuk ve durgun dogmatizminden daha uyarıcı geliyordu Martin'e. İngilizcenin kafasını gözünü yararak konuşan, akıl hastaları gibi el kol hareketleri yapan ve birbirlerinin fikirlerine ilkel bir öfkeyle karşı çıkan bu adamlar, hayata Bay Morse ve onun kafadarı Bay Butler'dan daha yakın görünüyordu.

Martin parktaki konuşmalarda birkaç kez Herbert Spencer'ın adının geçtiğini duymuştu, ama bir öğle sonra-

sı Spencer'ın müritlerinden biri ortaya çıktı; gömlek giymediği belli olmasın diye, kirli paltosunun düğmelerini boğazına kadar iliklemiş hırpani bir serseriydi bu. Sıkı bir tartışma başladı, pek çok sigara içildi, çiğnenen tütünler yere tükürüldü ve serseri, fikirlerini başarıyla savundu; bir ara sosyalist işçilerden biri, – Bilinmezden başka tanrı yoktur ve Herbert Spencer onun peygamberidir! diye söylense de... Tartışma Martin'in kafasını karıştırmıştı ama, kütüphaneye vardığında, Herbert Spencer'a karşı içinde uyanan merakla, serserinin sık sık atıfta bulunduğu *Başlangıç İlkeleri*'ni ödünç aldı.

Büyük keşif böyle başladı. Spencer'dan önce *Ruhbiliminin İlkeleri*'ni okumayı denemiş ve tıpkı Madam Blavatsky'de olduğu gibi, vahim bir başarısızlığa uğramıştı. Kitabı hiçbir şey anlayamadan, okunmamış olarak iade etmişti. Ama bu gece, cebir ve fizik çalıştıktan, bir de sone okuduktan sonra, yatağa girerek *Başlangıç İlkeleri*'ni açtı. Sabah olduğunda hâlâ okuyordu. Uyuması imkânsızdı. O gün yazmadı da. Vücudu yorulana kadar yatakta yattı. Sonra sert zeminde, kitabı başının üstünde tutarak ya da sağa-sola dönerek okudu. O gece uyudu ve ertesi sabah yazılarını yazdı. Sonra yine kitabın çekiciliğine kapıldı ve bütün öğleden sonra, her şeyi, Ruth'un o öğleden sonrayı kendisine ayırdığını bile unutarak okumaya daldı. Çevresindeki dünyanın farkına varması, Bernard Higginbotham'ın kapıyı sertçe açarak, burada lokanta işlettiklerini mi sandığını sormasıyla oldu.

Martin Eden her zaman meraklı bir insan olmuştu. Bilmek istiyordu ve dünyanın her tarafında maceralara atılmasının temelinde bu arzu vardı. Ama şimdi Spencer'dan, hiçbir şey bilmediğini ve sonsuza dek gemicilik etse de bir şey bilemeyeceğini öğreniyordu. Her şeyi sadece yüzeysel olarak anlamış, görüngüleri birbirinden kopuk olarak gözlemlemiş, parçacık halindeki olguları biriktirmiş, derinliksiz küçük genellemeler yapabilmişti. Keyfilikler üzerine kurulu, tutar-

sız ve düzensiz bir dünya anlayışı vardı; unsurlar arasındaki ilişki kopuktu. Kuşların uçuş mekanizmasını izlemiş ve çözümlemişti ama, uçan organik mekanizmalar olan kuşların gelişim sürecini açıklamak, hiç aklına gelmemişti. Böyle bir süreç olduğunu bile hayal edememişti. Kuşları olduğu gibi kabul etmişti. Onlar her zaman böyleydi. Kuş olarak varolmuşlardı.

Kuşlar hakkındaki bakış açısı, her şey için geçerliydi. Felsefe öğrenmek için yaptığı cahilce ve hazırlıksız girişimler sonuç vermemişti. Kant'ın Ortaçağ metafiziği ona hiçbir konuda yardımcı olmamış, sadece kendi entelektüel yetilerinden şüphe etmesine yol açmıştı. Benzer şekilde, evrim hakkındaki incelemeleri de, Romanes'in teknik bir eserini anlamaya çabalamakla sınırlı kalmıştı. Hiçbir şey anlamamıştı; kafasında oluşan tek fikir, evrimin sadece, içinden çıkılmaz bir bilgi yığınına vâkıf çok az sayıdaki insanın bildiği, son derece kuru bir teori olduğuydu. Oysa şimdi evrimin sadece bir teori değil, kabul görmüş bir süreç olduğunu; bilim adamlarının artık bu konuda fikir birliğine sahip bulunduklarını ve sadece evrimin yöntemi hakkında farklı farklı düşündüklerini öğrenmişti.

Ve işte Spencer, bütün bu bilgileri onun için bir araya getirmiş, her şeyi bütünleştirmiş, temel gerçekleri açığa çıkarmış, tıpkı gemicilerin imal edip cam şişelere yerleştirdiği gemi modelleri gibi somutlaştırdığı evreni, Martin'in gözlerinin önüne serivermişti. Hiçbir keyfilik ya da tesadüf söz konusu değildi. Her şey kanunlara bağlıydı. Kuşlar bu kanunlara göre uçuyor; yine aynı kanunlara itaat eden bu hareketli balçıktan, bacaklar ve kanatlar çıkıyor, bir kuş dünyaya geliyordu.

Martin'in entelektüel seviyesi adım adım yükselmişti ve şimdi her zamankinden daha yüksek bir konumdaydı. Tüm saklı şeyler sırlarını açığa çıkarıyordu. Farkına vardıklarıy-

la sarhoş gibi olmuştu. Geceleri uyurken gördüğü kâbuslarda, tanrılarla aşık atıyordu. Gündüzleri uyurgezer gibi dolaşıyor, yeni keşfettiği dünyaya dalgın gözlerle bakıyordu. Yemek masasındayken, önemsiz ve düşkün konularla ilgili sohbetleri kulağı duymuyor, gördüğü her şeyde sebep-sonuç ilişkileri aramakla zihni meşgul oluyordu. Tabaktaki ete baktığında parlayan güneşi görüyor, onun enerji dönüşümlerini yüz milyonlarca kilometre ötedeki kaynağına kadar; yahut eti kesmesine sağlayan kol kaslarına ve bu kaslara komut veren beynine kadar izliyor; en sonunda bir iç bakışla, aynı güneşin beyninde ışıldadığını görüyordu. İçindeki aydınlıkla kendinden geçmiş olduğundan, ne Jim'in tırlatmış, diye fısıldadığını duydu, ne kız kardeşinin yüzündeki endişeyi gördü, ne de Bernard Higginbotham'ın parmağını havada çevirerek, Martin'in kafasında tekerlekler döndüğünü ima edişini fark etti.

Bir bakıma, Martin'i en fazla etkileyen, bilginin içindeki bağıntılardı. Pek çok şeye merak duymuş ve her ne öğrendiyse, hafızasındaki ayrı ayrı bölümlere dosyalamıştı. Böylece, gemicilikle ilgili devasa bir bilgi haznesi oluşmuştu. Kadınlar üzerine birikimi de hayli fazlaydı. Ama iki başlık birbirinden kopuktu. Bu iki bilgi haznesi arasında hiçbir bağlantı yoktu. Bilginin dokusu içinde, isterik bir kadınla, fırtına yekesi bulunan ya da sert rüzgârda faça eden bir uskuna arasında bağlantı aramak, ona saçma ve imkân dışı gelirdi. Ama Herbert Spencer bunun saçma olmadığını, hatta ikisi arasında mutlaka bir bağlantı bulunması gerektiğini göstermişti. Uzaydaki en uzak yıldızlardan tutun, bir insanın ayağının altındaki kum taneciklerini oluşturan milyonlarca atoma kadar her şey, birbiriyle ilişki içindeydi. Bu yeni tasarım Martin'de kalıcı bir hayranlık uyandırdı ve genç adam, güneş altında ve güneşin öte tarafında bulunan her şeyin arasındaki ilişkileri arayıp durmaya başladı. Birbiriyle alakasız görünen

şeyleri listeliyor, bunlar arasında bir bağlantı kurmayı başarana kadar rahata ermiyordu: Aşk, şiir, depremler, ateş, çıngıraklı yılanlar, gökkuşakları, değerli taşlar, hilkat garibeleri, günbatımları, aslanların kükremeleri, yanıcı gazlar, yamyamlık, güzellik, cinayet, âşıklar, mihenk taşı ve tütün. Böylece, evreni toparlayıp, eline alarak inceledi; bu evrenin ara yollarından, geçitlerinden ve cangıllarından geçti. Gizemlerin arasında meçhul hedefini arayan korkmuş bir yolcu gibi değil; gözlemleyerek, kaydederek ve bilinmesi gereken her şeyi öğrenerek... Öğrendikçe, evrene, hayata ve bütün her şeyin ortasındaki kendi yaşamına daha bir tutkuyla bağlandı.

Aynadaki görüntüsüne bakarak bağırdı:

– Seni budala! Yazmak istedin ve yazmayı denedin, oysa yazacak hiçbir şeyin yoktu. Ne vardı kafanda? Bazı çocukça yaklaşımlar, olgunlaşmamış hisler, hazmedilmemiş bir sürü güzellik, kapkara bir cahillik yığını, patlayacak kadar aşkla dolmuş bir yürek, aşkın kadar büyük ve cehaletin kadar yararsız bir tutku. Yine de yazmak istedin! Oysa, yazacak bir şeyler bulmanın eşiğindesin daha. Güzellikler yaratmak istedin ama, güzelliğin doğası hakkında hiçbir şey bilmezken bu nasıl olacaktı? Yaşamın temel niteliklerini bilmezken, yaşam hakkında yazmaya kalktın. Dünya ve varoluşun düzeni hakkında yazmak istedin, oysa senin için dünya bir Çin bilmecesinden farksızdı ve bilgisizliğini kağıda dökebilirdin ancak. Ama neşelen Martin, evladım. Yazmayı başaracaksın. Bir şeyler öğrendin, az bir şeyler; daha fazlasını öğrenme yolunun başındasın. Bir gün, şanslıysan eğer, bilinecek her şeyi öğrenmeye çok yaklaşacaksın. O zaman yazabilirsin.

Büyük keşfini Ruth'a aktararak, mutluluk ve hayranlığını onunla paylaştı. Ama anlattıkları kızı pek de heyecanlandırmamıştı. Söylediklerini üstü kapalı olarak kabul etti ve bu konudan haberi varmış gibi davrandı. Ama o kadar etkilenmiş değildi ve Martin, bütün bunların Ruth için yeni şeyler

olmadığı sonucuna varmasa, onun tutumuna şaşırırdı. Arthur ve Norman'ın evrime inandığını ve Spencer'ı okumuş olduklarını öğrendi. Ama Spencer'ın onlar üzerinde hayati bir etkisi olmamıştı. Gözlüklü ve top saçlı genç adam, Will Olney ise, Spencer'la alay ediyor ve "Bilinmezden başka tanrı yoktur ve Herbert Spencer onun peygamberidir!" şeklindeki iğneleyici sözü tekrarlayıp duruyordu.

Ama Martin, Olney'nin Ruth'a âşık olmadığını keşfettiği için, bu alayı önemsemedi. Daha sonra, bazı küçük olaylardan, Olney'nin Ruth'la ilgilenmemekle kalmayıp, ondan hiç haz da etmediğini büyük bir şaşkınlık içinde öğrendi. Martin bunu anlayamıyordu. Bu, evrenin diğer görüngüleriyle ilişkilendiremediği bir durumdu. Ama, doğasındaki eksik yön sebebiyle Ruth'un fazilet ve güzelliğini teslim edemeyen bu genç adam için üzülmeden edemedi. Pazar günleri birkaç kez bisikletle tepelerde dolaştılar ve Martin, Ruth ve Olney arasındaki ateşkesin farkına vardı. Olney, Norman'la ahbaplık ederek, Arthur ve Martin'i Ruth'la baş başa bıraktı; elbette Martin buna çok memnun oldu.

Bu pazarlar Martin için muhteşem günlerdi; bir yandan Ruth ile birlikte olduğu, öte yandan, onun sınıfından diğer genç erkeklerle bir tutulduğu için. Uzun yıllar boyunca düzenli eğitim gördükleri halde, Martin kendini zihinsel olarak onlarla eşit kabul ediyor ve sohbet ederek geçirdikleri zaman boyunca, üzerinde çok çalıştığı dilbilgisini pratiğe dökme şansı buluyordu. Görgü kurallarını anlatan kitapları bir kenara bırakmış, doğru davranış şekillerini öğrenmek için gözleme yaslanmaya başlamıştı. Heyecana kapılıp gitmediği sürece devamlı tetikte oluyor, diğerlerinin nezaket ve incelik içeren davranışlarını dikkatle izleyip öğreniyordu.

Spencer'ın az sayıda insan tarafından okunduğu gerçeği, bir süreliğine Martin için şaşkınlık kaynağı oldu. Kütüphanedeki adam:

– Herbert Spencer, demişti; ah, evet, büyük bir beyin.

Ama adam bu büyük beyin hakkında bir şey biliyor gibi değildi. Bir gece, Bay Butler da oradayken, Martin lafı Spencer'a getirdi. Bay Morse, İngiliz filozofun agnostikliğini sert bir dille eleştirdi ama, *Başlangıç İlkeleri*'ni okumadığını itiraf etti. Bay Butler ise Spencer'a katlanamadığını, yazdıklarından bir satır bile okumadığını ve bundan dolayı hiçbir eksiklik hissetmediğini ifade etti. Martin'in kafasında kuşkular belirdi; bireyselliği bu kadar güçlü olmasa, genel kanıya uyup Herbert Spencer'dan vazgeçebilirdi. Kendisi Spencer'ın açıklamalarını ikna edici buluyordu ve ona göre, Spencer'dan vazgeçmek, bir gemicinin pusula ve kronometreyi güverteden denize atmasına eşdeğer olacaktı. Bu yüzden Martin evrimi etraflıca araştırmaya devam ederek, konuyu iyiden iyiye öğrendi ve birbirinden bağımsız yüzlerce yazarın ortaya koyduğu kanıtlar ona inandırıcı geldi. Araştırmaya devam edip, henüz keşfetmediği bilgi alanlarında gezindikçe, günlerin sadece yirmi dört saat sürmesi onun için süreğen bir şikâyet konusu haline geldi.

Günler bu kadar kısa olduğu için, bir gün, cebir ve geometri çalışmaktan vazgeçmeye karar verdi. Trigonometriye hiç başlamamıştı zaten. Sonra, kimyayı da çalışma listesinden çıkararak, geride sadece fiziği bıraktı.

Kendini Ruth'a karşı savunurken:

– Ben bir uzman değilim, dedi, uzmanlaşmaya da çalışmıyorum. O kadar çok uzmanlık alanı var ki, insanın bir ömürlük sürede bunların onda birini bile öğrenmesi mümkün değil. Ben genel bilgiler edinmenin peşinde olmalıyım. Uzmanların çalışmalarına ihtiyaç duyduğumda, onların kitaplarına başvururum.

– Ama bilgiye kendiniz sahip olmakla aynı şey değil bu, diyerek karşı çıktı Ruth.

– Bu bilgiye sahip olmamız gerekmiyor ki. Uzmanların ça-

lışmalarından yararlanmamız yeterli. Uzmanlar bu işe yarar. Buraya gelirken, baca temizleyicilerin çalıştığını gördüm. Onlar uzman ve bacaların nasıl inşa edildiğiyle ilgili hiçbir bilgi sahibi olmasak da, işleri bittiğinde tertemiz bacalar kullanacağız.

– Bu örnek konuya pek uymadı bence.

Kız ona düşünceli düşünceli baktı ve Martin bu bakışta bir ayıplama sezdi. Ama kendisinin haklı olduğuna inanıyordu.

– Genel konular üzerinde duran tüm düşünürler, dünyadaki en büyük beyinler, uzmanlardan yararlanmış. Herbert Spencer sözgelimi. Binlerce araştırmacının bulgularından yola çıkarak genellemelere ulaşmış. Bu araştırmaları kendi başına yapmak için, bin ömür daha yaşaması gerekirdi. Darwin için de aynı şey söz konusu. Çiçekçilerin ve sığır yetiştiricilerin bilgilerinden yararlanmış.

Olney:

– Haklısın Martin, dedi, ne istediğini biliyorsun, Ruth ise bilmiyor. O kendisinin bile ne istediğini bilmiyor, aslında.

Ruth'un itiraz etmesine fırsat vermeden devam etti:

– Evet öyle. Sen buna genel kültür diyorsun, biliyorum. Ama genel kültür edinmek için ne öğrendiğinin önemi yoktur ki. İster Fransızca öğren, ister Almanca, istersen ikisini de bırakıp Esperanto öğren; aynı kültürel havayı verir. Aynı amaçla Yunanca yahut Latince de öğrenebilirsin, hiçbir işine yaramasa da. Yine kültür edinmiş olursun. Ruth Sakson edebiyatını inceledi, çok şey öğrendi. Bu iki yıl önceydi ve şimdi tek hatırladığı, "Yağınca o tatlı nisan yağmurları"... Böyleydi değil mi?

Yine Ruth'un itiraz etmesine izin vermeden devam etti:

– Ama sana aynı kültürel havayı kazandırdı değil mi? Biliyorum. Aynı sınıftaydık.

– Sanki kültür bir şey yapmanın aracıymış gibi konuşuyorsun. Kültür kendi başına bir amaçtır, diye bağırdı Ruth.

Gözleri ışıldıyordu ve yanaklarında iki kırmızı nokta belirmişti.

– Ama Martin'in istediği bu değil.

– Nereden biliyorsun?

Olney, Martin'e dönerek sordu:

– Ne istiyorsun, Martin?

Martin kendini huzursuz hissetti ve yardım istercesine Ruth'a baktı.

Ruth:

– Evet, ne istiyorsun? Senin yanıtın bu sorunu çözer, dedi

Martin tereddütle yanıt verdi:

– Tabii kültür sahibi olmak istiyorum. Güzelliğe düşkünüm ve kültür sahibi olmak, güzellikleri daha iyi anlamamı sağlayacak.

Ruth başını salladı ve zafer kazanmış gibi baktı.

Olney:

– Saçmalık ve sen de bunu biliyorsun, dedi, Martin meslek sahibi olmanın peşinde, kültürün değil. Onun durumunda kültür, meslek sahibi olma yolundaki bir gereklilik sadece. Kimyager olmak istese, kültüre ihtiyaç duymazdı. Martin yazmak istiyor ama seni yanlışlamak istemediği için, bunu söyleyemiyor.

Olney devam etti:

– Peki neden yazmak istiyor? Çünkü para içinde yüzmüyor. Sen neden kafanı Sakson edebiyatı ve genel kültürle dolduruyorsun? Kendine bir yol çizmek zorunda olmadığın için. Baban senin için bu işi hallediyor. Elbiselerini ve her şeyi o satın alıyor. Senin, benim, Arthur ve Norman'ın eğitimi ne işe yarıyor söyler misin? Boğazımıza kadar genel kültüre batmışız ve yarın babacıklarımız iflas ediverse, öğretmenlik sınavlarına girmekten başka çaremiz kalmaz. Bulabileceğin en iyi iş, Ruth, taşrada veya yatılı bir kız okulunda müzik öğretmenliği olur.

– Peki bu durumda sen ne yaparsın söyler misin? diye sordu Ruth.

– Fazla bir şey değil. Günde bir buçuk dolar kazandıran sıradan bir işim olurdu. Belki Hanley'nin okuluna eğitmen olarak girerdim. Belki diyorum; bir haftanın sonunda da yetersiz bulunup kapının önüne konabilirdim.

Martin tartışmayı yakından takip etti ve Olney'nin haklı olduğuna kanaat getirse de, Ruth'la bu kadar saygısızca konuşmasına sinirlendi. Dinlerken, zihninde yeni bir aşk anlayışı şekillendi. Aşkın akılla hiç ilgisi yoktu. Sevdiği kadının doğru ya da yanlış şekilde akıl yürütmesi önem taşımıyordu. Aşk, aklın üzerindeydi. Martin'in bir meslek sahibi olması gerektiğini anlayamamış olması, Ruth'u daha az sevmesine yol açmıyordu. Ruth sevilesi bir kadındı ve düşünceleri bu durumu hiç değiştirmiyordu.

– Ne dedin? diye yanıtladı Martin, düşünceleri Olney'nin sorusuyla bölününce.

– Diyordum ki, inşallah Latinceyle uğraşma aptallığına düşmezsin.

Ruth atıldı:

– Ama Latince kültürden fazlasıdır. Donanımdır.

– Ne diyorsun, uğraşacak mısın Latinceyle? diye üsteledi Olney.

Martin sıkıntıya düşmüştü. Ruth'un merakla kendisinden gelecek yanıtı beklediğinin farkındaydı. Sonunda:

– Maalesef buna zamanım yok, dedi; isterdim, ama zamanım yok.

Olney coşkuyla:

– Görüyorsun, Martin kültür aramıyor, dedi; o bir yere ulaşmaya, bir şey yapmaya çalışıyor.

– Ama Latince bir düşünce eğitimidir. Zihin disiplinidir. Disiplinli zihinler ortaya çıkarır.

Ruth, kararını değiştirmesini beklercesine Martin'e bakarak:

– Biliyorsun, futbolcuların büyük maça çıkmadan önce antrenman yapmaları gerekir. Düşünürler için de Latince böyledir. Bir antrenmandır yani, dedi.

– Boş laf! Bize çocukken böyle söylediler. Ama o zaman söylemedikleri bir şey vardı. Bunu kendi başımıza bulmamızı istediler.

Olney, sözlerinin etkisini görmek için bir an durduktan sonra devam etti:

– Bize söylemedikleri şuydu: Her centilmenin Latince eğitimi görmesi gerekir, ama aslında hiçbir centilmen Latince bilmek zorunda değildir.

Ruth haykırdı:

– Bu çok yanlış. Konuyu amacın doğrultusunda saptırıyorsun.

– Kurnazca konuşuyorum değil mi? Ama söylediğim pekâlâ doğru. Sadece eczacılar, avukatlar ve dil profesörleri Latince biliyor. Martin de bu mesleklerden birini seçmek istiyorsa, yanıldığımı kabul ederim. Ama bütün bunların Herbert Spencer'la ne ilgisi var? Martin, Spencer'ı yeni keşfetti ve onun ateşli bir hayranı oldu. Niçin? Çünkü Spencer onu bir yere götürüyor. Spencer seni ya da beni hiçbir yere götüremez. Gidecek yerimiz yok ki. Sen bir gün evleneceksin; benimse, babamın bana bırakacağı parayı yöneten avukat ve simsarları izlemekten başka işim olmayacak.

Olney gitmek üzere yerinden kalktı, ama kapıda dönerek, son kez onlara baktı.

– Martin'i rahat bırak, Ruth. O kendisi için iyi olanı biliyor. Şimdiden neler başardığına baksana. Bazen beni sinirlendiriyor ve kendimden utanmama sebep oluyor. Bütün Latince, Fransızca, Saksonca bilgimize ve kültürümüze karşın, Martin dünya, hayat, insanlar ve her şey hakkında, Arthur, Norman, sen ya da benden daha çok şey biliyor.

Martin bir şövalye tavrıyla:

– Ama Ruth benim öğretmenim, dedi, öğrendiğim her şeyi ona borçluyum.

Olney, kindar gözlerle Ruth'a bakarak:

– Yapma yahu! dedi, herhalde Spencer'ı da onun tavsiyesiyle okuduğunu söyleyeceksin. Biliyorum ki öyle olmadı. Ruth'un, Darwin ve evrim hakkında bildikleri, benim Hazreti Süleyman'ın hazinesi hakkında bildiklerimden fazla değildir. Bize geçen gün açıkladığın o zorlu tanım neydi? Belirsiz, bağlantısız türdeşlik? Ruth'a bunu açıkla bakalım, bir kelime anlayacak mı? Bu kültür falan değil, görüyorsun. Latinceyle uğraşmaya kalkarsan sana saygım biter, bilesin Martin.

Tartışmayı ilgiyle izlemiş olan Martin, rahatsız edici bir şeyin farkına vardı. Temel bilgilerle ilgili okumaların ve derslerin çocuksuluğu, içinde kıpırdanan büyük şeylerle, parmaklarını kartal pençesi gibi kavrayan hayatla, canını acıtan kozmik titreşimlerle ve bütün bunlara yeni yeni vâkıf olmanın getirdiği bilinç haliyle uyuşmuyordu. Yaban topraklarda gemisi karaya oturan bir şaire benzetiyordu kendini; içi güzelliğin gücüyle dolmuş olarak, çıktığı yeni ülkede tökezleyerek dolaşıyor, buraların kaba, barbar dilinde şiirler söylemeye çalışıyordu, nafile. Martin'in durumu aynen böyleydi. Evrendeki muhteşem şeylere karşı acı çekecek kadar duyarlıyken, çocuksu meselelerle cebelleşmek, Latince öğrenmesi gerekip gerekmediğini tartışmak zorunda kalıyordu.

O gece aynanın karşısında kendi kendine:

– Lanet olası Latincenin bu işlerle ne ilgisi var! dedi, keşke ölüler ölü olarak kalsa. Beni ve içimdeki güzellikleri niçin ölüler yönlendirsin? Güzellik canlı ve ebedidir. Oysa diller gelir ve gider. Ölülerin küllerinden başka bir şey değil ki diller.

Düşüncelerini ne kadar iyi ifade ettiğini düşündü. Ruth'la beraberken niye böyle konuşamadığını merak ederek yatağa

girdi. Onunlayken, okul çağındaki bir çocuk gibi oluyor, bir çocuğun diliyle konuşabiliyordu ancak.

Yüksek sesle:

– Zaman istiyorum, dedi, sadece zaman.

Zaman! Zaman! Zaman! Sonsuzca muhtaç olduğu şey buydu.

14. BÖLÜM

Olney yüzünden değil ama, Ruth'a ve ona olan aşkına rağmen, Martin sonunda Latince çalışmamaya karar verdi. Para, onu için zaman demekti. Latinceden daha önemli pek çok şey, onu ısrarla çağıran bir sürü okuma vardı. Ayrıca yazması gerekiyordu. Para kazanmalıydı. Hiçbir yazısını kabul ettirememişti. Kırk metin, dergiden dergiye dolaşıp duruyordu. Başkaları bu işi nasıl başarmıştı acaba? Dergilerdeki yazıları eleştirel bir merakla inceledi ve bunları kendi yazılarıyla karşılaştırıp, satılmalarını sağlayan püf noktayı merak ederek, okuma odasında uzun saatler geçirdi.

Basılan onca şeyin ne kadar ölü olduğuna şaştı. Bu yazılara hiç ışık, hayat ve renk değmemişti. Hiçbir canlılık yoktu yazılarda. Yine de satın alınmışlardı; gazete kupüründe söylediğine göre, kelimesi iki sent, bin kelimesi yirmi dolara. Sayısız kısa hikâye bulunması çok garip geldi ona; kolay okunan ve iyi kurulmuş hikâyelerdi ama, hiç de canlı ve gerçekçi değillerdi. Hayat çok tuhaf ve şahaneyken; bir sürü sorun, hayaller ve kahramanca çabalarla doluyken, bu hikâyeler sadece sıradan olayları konu alıyordu. Martin hayatın gerilim ve zorluklarını, ateş ve terini, vahşi başkaldırılarını duyumsamıştı; asıl bunlar hakkında yazmak lazımdı! Kırık umutlar peşinde koşan liderleri, çılgın âşıkları; gerilim ve zorluklar altında, dehşetin ve trajedilerin ortasında

savaşarak, çabalarının gücüyle dünyayı sarsan devleri onurlandırmak istiyordu. Oysa dergilerdeki kısa hikâyeler sadece Bay Butler'ları, sefil dolar avcılarını, sıradan erkek ve kadınların küçük aşk maceralarını onurlandırmanın peşindeydi sanki. Acaba, dergilerin editörleri sıradan insanlar olduğu için mi böyleydi? Bu yazarlar, editörler ve okurlar hayattan korkuyor muydu?

Ama en büyük sorunu, hiçbir editör ya da yazar tanımıyor olmasıydı. Hatta, yazmaya teşebbüs etmiş birini bile tanımıyordu. Ona bir şeyler söyleyecek, ipuçları verecek, küçük de olsa bir tavsiyede bulunacak hiç kimsesi yoktu. Editörlerin gerçek insanlar olduğundan kuşku duymaya başladı. Onlar bir makinenin dişlileri gibiydiler. Evet, bir makineydi söz konusu olan. Martin ruhunu hikâyelere, makalelere ve şiirlere döküyor, sonra da bunları makineye teslim ediyordu. Yazdıklarını katlıyor; uzun bir zarfa, metinle birlikte uygun sayıda posta pulu koyuyor, üzerine daha fazla pul yapıştırdığı zarfı posta kutusuna atıyordu. Zarf kıtanın öte yakasına seyahat ediyor, belli bir zaman sonra postacı, zarfa koyduğu pulların yapıştırıldığı başka bir uzun zarf içinde, metni geri getiriyordu. Öteki tarafta; yaşayan bir insan yoktu, metni bir zarftan alıp diğerine koyan ve pullayan akıllı bir makine vardı. Tıpkı, bozuk para atıldığında kişiye bir çiklet ya da çikolata veren düzenekler gibi. Makineden çiklet mi, çikolata mı çıkacağı, paranın hangi deliğe atıldığına bağlıydı. Editörlük makinesi için de durum aynıydı. Bir delik çekler, diğer delik reddiye etiketleri içindi. Şimdiye kadar hep ikinci deliği tutturmuştu.

Bu korkunç mekanik süreç, reddiye etiketlerinin gönderilmesiyle son buluyordu. Bu etiketler birbirine benzer şekilde basılmıştı ve Martin şimdiye kadar bunlardan yüzlerce almıştı; ilk metinlerin her biri için en az bir düzine. Geri gönderilen bunca zarfın sadece birine tek satırlık açıklama,

kişiye özel tek bir ifade eklenmiş olsa, kendini mutlu hissedecekti. Ama hiçbir editör, kendi varlığına dair böyle bir kanıt sunmamıştı. Bu yüzden Martin, öteki tarafta sıcak insan evlatları değil, makinenin içinde dönüp duran yağlı çarklar bulunduğu sonucuna varıyordu.

Martin iyi bir savaşçıydı; inançlı ve azimliydi. Makineyi beslemeyi yıllarca sürdürebilirdi. Ama sürekli kan kaybediyordu ve önünde yıllar değil, sadece birkaç hafta vardı. Kira ödemeleri giderek onu yıkıma sürüklüyordu; kırk metnin posta bedeli de bir o kadar ağırdı. Artık kitap satın almıyordu ve küçük şeylerde idareli davranarak, kaçınılmaz sonu ertelemeye çalışıyordu. Aslında nasıl idareli davranılacağını da bilmiyordu ve kız kardeşi Marian'a elbise alması için beş dolar vererek, kendi zamanını daraltmış oldu.

Karanlıkta, hiçbir yönlendirme ya da teşvik olmadan, cesaret kırıcı koşulların pençesinde mücadele ediyordu. Gertrude bile ona kuşkuyla bakmaya başlamıştı. Başlangıçta, Martin'in budalaca bulduğu tutumlarını, kardeşçe bir sevecenlikle hoşgörmüştü. Ama şimdi, giderek endişelenmeye başlıyordu. Kardeşinin çılgınca davranmaya başladığını düşünüyordu. Martin kız kardeşinin düşüncelerinin farkındaydı ve bu ona, Bernard Higginbotham'ın apaçık aşağılamalarından daha fazla sıkıntı veriyordu. Martin'in kendine inancı vardı ama bu inancında yalnızdı. Ruth bile ona inanmıyordu. Martin'in çalışmaya yoğunlaşmasını istiyor, onun yazma çabasına açıkça karşı çıkmamakla birlikte, onay da vermiyordu.

Martin yazdıklarını Ruth'a hiç göstermemişti. Bu konuda aşırı bir çekingenliği vardı. Üstelik Ruth'un üniversite eğitimi çok ağırdı ve Martin onun zamanını çalmak istemiyordu. Ama mezun olduktan sonra, Ruth'un kendisi çalışmalarını görmeye talip oldu. Martin hem mutlu olmuş hem de ürkmüştü. İşte birisi onu değerlendirecekti. Ruth bir ede-

biyat mezunuydu. Yetkin kişilerce eğitilmişti. Belki editörler de işinin ehli insanlardı. Ama Ruth onlardan farklıydı. O Martin'e matbu bir reddiye etiketi vermeyecek, eserinin kabul edilmemesinin, başarısızlık anlamına gelmediğini söylemekle yetinmeyecekti. İnsanca, o seri ve parlak üslubuyla konuşacak, en önemlisi, gerçek Martin Eden'ın izlerini görecekti. Yazdıklarını okuyunca Martin'in yüreğinin ve ruhunun neye benzediğini sezecek, onun hayallerinin niteliğini ve sahip olduğu kudreti biraz olsun anlayacaktı.

Martin kısa hikâyelerinden birkaçının karbon kopyalarını toparladı, bir anlığına tereddüt ettikten sonra, "Deniz Şarkıları"nı da ekledi. Haziran ayının bir öğle üzerinde, bisikletlerine binip tepelere çıkmışlardı. Martin ikinci kez Ruth'la baş başa kalıyordu. Denizden esen rüzgâr, tatlı sıcağı tazeleyici bir serinliğe döndürmüştü ve bisikletlerini sürerlerken, Martin dünyanın çok güzel ve iyi olduğunu, yaşamak ve sevmekten mutluluk duyduğunu kuvvetle hissetti. Bisikletlerini yol kenarında bırakıp, güneşten kavrulmuş otların harman yeri gibi tatlı ve rahat bir açıklık sunduğu, kahverengi bir tümseğe tırmandılar.

Martin otların üzerine sereserpe uzandı, Ruth ise onun paltosunun üzerine oturdu. Sararmış otların Martin'in beynine nüfuz eden kokusu, onun düşüncelerini tekillikten evrensele doğru yönlendiriyordu.

– Otlar görevlerini tamamladı artık, dedi, varoluş amaçlarını gerçekleştirdiler.

Zemini sevgiyle okşayarak devam etti:

– Geçen kışın bunaltıcı sağanakları altında tutkuyla büyüyüp, ilkbaharın şiddetiyle savaştılar, çiçek açtılar, böcekleri ve arıları kendilerine çekerek tohumlarını etrafa dağıttılar, dünyayla uyum içinde görevlerini yerine getirdiler ve...

– Her şeye böylesine olgusal gözlerle mi bakarsınız? diye sözünü kesti Ruth.

– Evrim hakkında okuyor olmamdan herhalde. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu bakış açısını kazanalı çok olmadı.

– Ama bana öyle geliyor ki, bu olgusallık yüzünden güzellikleri gözden kaçırıyor, kelebekleri yakalayıp kanatlarını zedeleyen çocuklar gibi, güzelliği yok ediyorsunuz.

Martin kafasını iki yana salladı.

– Güzelliğin bir varoluş sebebi vardır, ben önceden bunu bilmiyordum. Güzelliği anlamsız, rastgele ortaya çıkmış bir şey gibi görüyordum. Güzellik hakkında bir şey bildiğim yoktu. Ama artık biliyorum, daha doğrusu anlamaya başlıyorum. Otun neden ot olduğunu; onu var eden güneş, yağmur ve toprağın gizli kimyasını bildiğim için, ot şimdi bana daha güzel görünüyor. Çünkü otun yaşam hikâyesinde romantizm ve macera var. Bunu düşünmek beni heyecanlandırıyor. Bütün o güçlerin ve maddenin hareketlerini, gerçekleşen büyük mücadeleyi düşündüğümde, otlar hakkında bir destan yazasım geliyor.

– Ne kadar güzel konuşuyorsunuz, dedi Ruth şaşırmışçasına. Martin onun kendisini incelediğini fark etti.

Bir anda kafası karıştı ve utandı, boynundan alnına kadar kıpkırmızı oldu. Kekeleyerek:

– Konuşmayı öğrenmeye başladığımı umuyorum, dedi, söylemek istediğim o kadar çok şey var ki. Ama çok zor iş bu. İçimdekileri nasıl ifade edeceğimi bilemiyorum. Bazen öyle geliyor ki, adeta bütün dünya, bütün yaşam, her şey içime dolmuş, benden konuşmamı istiyor. Nasıl desem; büyük şeyler hissediyorum ama, iş konuşmaya geldiğinde küçük bir çocuk gibi dilim dolanıyor. Duygu ve izlenimleri yazıya ya da söze dönüştürmek, okuyan ya da dinleyende aynı duygu ve izlenimleri uyandırabilmek çok zor. Tanrısal bir iş bu. Bakın, yüzümü otlara gömüyorum, burnuma çektiğim nefes, içimde bin çeşit duygu ve düşünce uyanmasına sebep oluyor. Bütün evreni solumuş gibi oluyorum. Şarkıla-

rı ve kahkahayı, başarıyı ve acıyı, kavgayı ve ölümü tanıyorum; otun kokusuyla beynimde beliren hayalleri size ve bütün dünyaya anlatmak istiyorum. Ama nasıl? Dilim bağlanmış durumda. Daha şimdi size, ot kokusunun üzerimde yarattığı etkiyi anlatmaya çalıştım. Ama başaramadım. Açıklamalarım beceriksizce kaldı. Kelimelerim anlamsız geliyor bana. Oysa anlatma arzusuyla dopdoluyum. Ah!..

Ellerini umutsuzca savurarak:

– İmkânsız! Anlaşılacak gibi değil! İfade edilemez bu! dedi.

– Ama iyi konuşuyorsunuz, diye ısrar etti Ruth; tanıştığımız şu kısa sürede ne kadar yol aldığınızı bir düşünsenize. Bay Butler dikkat çekici bir konuşmacıdır. Seçim kampanyalarında Eyalet Komisyonu onu hep konuşma yapmaya çağırır. Geçen gece yemekte, en az onun kadar iyi konuştunuz. O daha kontrollüydü sadece. Siz fazla heyecanlanıyorsunuz, ama deneyim kazandıkça bunu da halledeceksiniz. Neden iyi bir konuşmacı olmayasınız? İsterseniz çok yol alırsınız. Çok yeteneklisiniz. Eminim insanlara önderlik edebilirsiniz; elinizi attığınız her işte başarılı olabilirsinz. Tıpkı dilbilgisinde başarılı olduğunuz gibi. İyi bir avukat olurdu sizden. Politikayı denemelisiniz. Bay Butler kadar büyük bir başarı kazanmamanız için hiçbir sebep yok.

Gülümseyerek:

– Hazımsızlık sorununuz da yok üstelik, diye ekledi.

Konuşmaya devam ettiler. Ruth nazik tavrıyla, kapsamlı bir eğitimin önemine ve bütün meslekler için Latince bilmenin avantajına değinmeyi sürdürdü. İdealindeki başarılı erkek resmini çizdi Ruth; bu büyük oranda babasının imgesiydi ve Bay Butler'dan alınmış birkaç belirgin renk ve çizgi de taşıyordu. Martin sırtüstü yatıp, kızın dudaklarının hareketini zevkle izleyerek, ilgiyle ve dikkatle dinledi. Ama beyni söylenenleri kabul etmiyordu. Bu resimde ona çekici gelen hiçbir şey yoktu ve hayal kırıklığından doğan büyük bir

acı hissediyor, kıza olan aşkı yüreğini dağlıyordu. Ruth'un sözlerinde yazılarına dair hiçbir şey yoktu ve okumak üzere getirdiği metinler yerde durup duruyordu. Sonunda, bir duraklama anında, güneşe bakarak ufuk üzerindeki yüksekliğini ölçtü ve metinleri yerden aldı.

Ruth çabukça:

– Unutmuştum, dedi, dinlemeyi çok isterim.

Martin, en başarılı yazıları arasında kabul ettiği bir hikâyeyi okudu. Adını "Hayatın Şarabı" koymuştu ve okurken bu hikâyenin şarabı, tıpkı yazarken olduğu gibi beynine sızdı. Özgün fikir zaten büyülüydü ve sözün büyüsünü de buna ekleyerek, hikâyeyi iyice süslemişti. Yazdığı andaki ateş ve tutku yeniden uyanmıştı içinde ve hatalarını fark etmeksizin, kendinden geçerek okudu. Ama Ruth için durum öyle değildi. Onun eğitimli kulakları zaafları ve abartıları, çok belirgin acemilikleri tespit etmiş; anlatımın ritmi ne zaman bozulsa hemen fark etmişti. Hikâyenin genel ritminin ise ayırdında değildi. Anlatımın gereğinden fazla cafcaflı olduğu kimi yerleri, çok amatörce buldu. Bütün olarak hikâye hakkındaki yargısı buydu: Amatörce. Ama Martin'e böyle demedi. Bulduğu ufak hataları belirtti ve hikâyeden hoşlandığını söyledi.

Ancak Martin hayal kırıklığına uğramıştı. Ruth eleştirilerinde haklıydı. Bunu kabul ediyordu ama yazdıklarını onunla, bir öğretmen gibi düzeltmesi için paylaşmamıştı ki. Ayrıntıların önemi yoktu. Onlar halledilirdi. Hatalarını düzeltebilir, nasıl düzelteceğini öğrenebilirdi. Hayat içinde büyük bir şey yakalamış ve bunu hikâyeye sığdırmaya çalışmıştı. Ruth'a okuduğu, hayatın bu büyük parçasıydı; yoksa cümle yapıları ve noktalı virgüller değildi. Gözleriyle gördüğü, beyniyle cebelleştiği, elleriyle yazılı kelimelere döktüğü bu büyük şeyi, Ruth'un da hissetmesini istemişti. Şimdi gizliden gizliye, başarısız olduğuna karar vermişti. Belki

editörler haklıydı. Büyük bir şey hissetmiş, ama bunu yazıya dökmeyi beceememişti. Hayal kırıklığını gizledi ve getirilen eleştirileri öyle rahatça kabullendi ki, için için bu eleştirilere şiddetle karşı çıktığını, Ruth hiç anlamadı.

Martin katlı metni açarak:

– Sıradaki hikâyenin adı "Çömlek" dedi, dört-beş dergi tarafından geri çevrildi ama ben iyi olduğunu düşünüyorum. Aslında ne düşüneceğimi bilemiyorum ama, bu hikâyede bir şey yakaladığım kanısındayım. Belki size o kadar etkileyici gelmez. Kısa bir şey; sadece iki bin kelimelik.

Okumayı bitirdiğinde, Ruth haykırdı:

– Ne kadar tiksindirici! Korkunç! Anlatılmaz derecede korkunç!

Kızın solgun yüzünü, gözlerinin büyüyüp ellerinin kenetlenişini gizli bir memnuniyetle izledi. Başarmıştı. Beynindeki hayalleri ve duyguları aktarabilmişti. Hedefi tam isabetle vurmuştu. Sevse de sevmese de Ruth kendini hikâyeye kaptırmış, oturup dinlemiş ve ayrıntıları unutmuştu.

– Hayat bu, dedi, hayat her zaman güzel değildir. Yine de, belki tuhaf bir yapım olduğundandır, ben burada bir güzellik görüyorum. Bana göre bu hikâyede on kat güçlü bir güzellik var...

Ruth söylediklerini dinlemeden lafının arasına girdi:

– O zavallı kadın niçin...

Ardından, düşündüklerini daha fazla içinde tutamayarak haykırdı:

– Ah! Bu çok aşağılayıcı. Hiç hoş değil! Edepsizce!

Bir an Martin'in kalbi durdu sanki. *Edepsizce*! Bu aklından bile geçmemişti. Böyle bir niyeti yoktu. Gözlerinin önünde metnin bütün harfleri alev alev yanıyordu ve bu alevlerin ışığında boş yere, edepsizce bir şey aradı. Sonra kalbi tekrar çarpmaya başladı. Suçlu değildi.

Ruth:

– Neden güzel bir konu seçmediniz? diyordu; dünyada edepsizce şeyler olduğunu biliyoruz ama hiç gereği yokken...

Kızgınlığın verdiği gerilim içinde devam etti ama, Martin onun söylediklerini takip etmiyordu. Ruth'un taptaze yüzüne bakarak kendi kendine gülümsüyordu. Bu yüzdeki masumiyet öylesine içine işliyordu ki, ondaki saflık adeta kendisine geçiyor; tüm cürufu süpürüp, benliğini yıldızların ışığı kadar serin ve yumuşak bir aydınlıkla yıkıyordu. *Dünyada edepsizce şeyler olduğunu biliyoruz*! Kızın bilgi olarak sunduğu şeyi, bir aşk şakası olarak kabul etti Martin ve içinden güldü. Bir an sonra hayalinde, yaşadığı hayatın edepsizliklerle dolu ummanına dair görüntüler belirdi ve hikâyeyi anlamamasından ötürü Ruth'u affetti. Anlayamaması onun suçu değildi. Ruth böylesi bir masumiyetle doğduğu ve bu masumiyet onu koruduğu için Tanrı'ya şükretti. Ama Martin hayatı, o hayatın güzelliğinin yanı sıra kirliliğini, çamura batmışlığına karşın nasıl muhteşem olduğunu biliyordu ve bunlarla ilgili söyleyecek sözü vardı. Cennetteki azizler ancak güzel ve temiz olabilirlerdi elbette. Onları övmeye gerek yoktu. Ama ya çamur içindeki azizler? Bitmek bilmez harikalar onlardaydı işte. Hayatı yaşanmaya değer kılan şey buradaydı: Düşkünlüğün lağım çukurundan yükselen büyük ahlaki değerleri görmek; üzerinden çamur damlayan gözlerle ayağa kalkıp, uzaklardaki solgun güzelliğe bakmak; zayıflık, güçsüzlük, kokuşmuşluk ve hoyratlığın içinden kuvvetin, hakikatin ve yüce ruhsal ihsanların doğması.

Ruth'un arka arkaya sıraladığı cümlelere takıldı kulağı:

– Genel olarak düşük bir tonu var. Bazı yerler ise fazla yüksek. "In Memoriam"a[1] bakmalısınız.

Martin, "Locksley Hall"ü[2] örnek vermeye niyetlenmişken, gözünün önünde yine hayaller belirdi ve gözler Ruth'a takı-

1 İngiliz şair Alfred Tennyson'ın (1809-92) uzun şiiri – ç.n.

2 Tennyson'ın bir diğer şiiri – ç.n.

lı kaldı. Dünya üzerinde yaratılan ilk kadın, binlerce asır boyunca hayatın upuzun merdivenine tırmandıktan sonra, nihayet son basamağa ulaştığında Ruth haline gelmişti. Ruth saftı, güzeldi, ilahiydi; Martin'i aşkı tanımaya, bu saflık ve ilahiliği tatmaya yönelten bir gücü vardı. Martin de etkileyici biçimde çamur ve balçıktan, bitimsiz yaratılışın sayısız hata ve başarısızlığından çıkıp gelmişti. Romantizm, harikalar, şan ve şeref vardı önünde. Yazacak şeyleri vardı, eğer söyleyecek söz bulabilirse. Cennetteki azizler! Onlar sadece azizdi ve değişemezlerdi. Oysa Martin bir insandı.

Ruth'un şöyle dediğini duydu:

– Bir kuvvetiniz var, ama başıboş bir kuvvet bu.

– Çini dükkânındaki bir boğa gibi, dedi Martin ve gülümsedi.

– Ve daha seçici olmalısınız. Zevk, incelik ve tarzınızı geliştirmelisiniz.

– İşim epey zormuş, dedi Martin.

Ruth onaylayarak gülümsedi ve sıradaki hikâyeyi dinlemeye hazırlandı.

Martin özür dilercesine:

– Bu seferkini nasıl bulursunuz bilmem, dedi, komik bir durum. Maalesef boyumu aşan bir işe girişmişim ama niyetim iyiydi. Bunda ayrıntılara takılmayın. İçindeki büyük şeyi hissedebilecek misiniz, ona bakın. Gerçekten büyük ve hakiki bir şey, ama belki anlaşılır kılamamışımdır.

Martin okudu ve okurken Ruth'u izledi. Sonunda ona ulaşabildim, diye düşündü. Hikâyeye "Macera" adını vermişti ve gerçek anlamda bir maceraydı bu. Kitaplardakiler gibi değil, gerçek bir macera; öyle amansız bir âmir ki, müthiş cezalar ve ödüller veriyor, imansız ve kaprisli; dehşetli bir sabır, tüketici günler ve geceler talep ediyor; açlığın, susuzluğun ve yakıcı ateşlerin yarattığı canavarca serapların sonunda, parlak güneşin şanını ya da karanlık ölümü vaat ediyor;

kan, ter ve böcek ısırıkları içinde, bir dizi düşkün ve bayağı ilişki yaşattıktan sonra, yüce doruklara ve tanrısal başarılara ulaştırıyor.

Martin hikâyesine bütün bunları ve daha fazlasını koymuştu. Ruth'un orada oturup dinlemesini sağlayanın bunlar olduğuna inanıyordu. Kızın gözleri büyümüş, yanakları kızarmıştı ve Martin daha hikâyeyi bitirmeden, nefesi hızlanmaya başlamıştı. Ruth heyecanlanmıştı gerçekten ve onu heyecanlandıran hikâye değil, Martin'di. Hikâye hakkında düşünmüyordu pek; ona geçen, Martin'in yoğun gücü, bedeninden akıp Ruth'u kaplayan o taşkın kuvvetti. Buradaki çelişki, hikâyenin de Martin'deki kuvveti taşıyor olması, şu anda o kuvveti Ruth'a aktaran kanalın bu hikâye olmasıydı. Ruth taşıyıcı aracın değil, sadece kuvvetin farkındaydı ve Martin'in yazdıklarına kapılıp gitmiş gibi görünürken, aslında çok başka bir şeye, beynine davetsizce gelen dehşetli ve tekinsiz bir düşünceye kapılmış durumdaydı. Kendini birden, evliliğin nasıl bir şey olduğunu hayal ederken bulmuştu ve onu dehşete düşüren bu düşüncedeki şımarıklığın, uçarılığın farkına vardı. Genç kızca bir şey değildi bu. Onun kişiliğine uymuyordu. Kadınlığın acılarını hiç tatmamıştı ve Tennyson'ın şiirlerindeki hayal ülkesinde, bu usta şairin şövalyelerle kraliçeler arasındaki çirkin ilişkilere dair imalarını bile fark etmeden, yaşayıp gitmişti. Şimdiye kadar hep uykudaydı ve artık gerçek hayat kapısına dayanmıştı işte. Mantığı panik içinde tüm pencereleri sürgülemeye meyil ederken, içindeki oyunbaz içgüdüler kapıları sonuna kadar açıp, bu tuhaf ve hoş yabancıyı içeri davet etmek istiyordu.

Martin memnuniyet içinde, Ruth'un hükmünü bekledi. Hükmün nasıl olacağından emindi, ama kızın sözleri onu hayrete düşürdü:

– Güzelmiş.

Bir an durduktan sonra:

– Gerçekten güzelmiş, diye yineledi Ruth.

Elbette güzeldi. Ama bu hikâyede daha fazlası vardı; güzellik aslında, çok daha muhteşem bir şeyi göstermenin aracıydı. Martin yerde sessizce uzanmış dururken, derin bir kuşku uyandı içinde. Başaramamıştı. Söylemek istediğini anlatamamıştı. Dünyadaki en büyük şeylerden birini görmüş, ama ifade edememişti.

– Peki ya...

Martin ilk kez kullanacağı bu garip kelimeyi söylemeden önce bir tereddüt geçirdi.

– *Motif* hakkında ne düşünüyorsunuz?

Ruth:

– Karışıktı, diye yanıtladı; genel olarak tek eleştirim bu. Hikâyeyi takip edebildim ama başka şeyler çok fazlaydı. Gereğinden fazla şey anlatmışsınız. Çok fazla dışsal malzeme kullanarak, eylemi köstekliyorsunuz.

Martin aceleyle açıklamaya girişti:

– Temel *motif* oydu. Altta akan büyük *motif*; kozmik ve evrensel şey. Bunu, görünürdeki hikâyenin gidişatı içinde anlatmaya çalıştım. İzlediğim yol doğruydu ama galiba beceremedim. Hedeflediğim şeyi ortaya koymayı başaramamışım. Zamanla bunu da öğreneceğim.

Ruth onu takip etmiyordu. Edebiyat fakültesi mezunuydu, ama Martin onun sınırlarının ötesine geçmişti. Ruth kavrayamıyor, kavrayamamasını Martin'in ifade yetersizliğine yoruyordu.

– Çok fazla söz kalabalığı vardı, dedi, ama yer yer güzeldi.

Kızın sesi uzaktan geliyordu sanki, çünkü Martin ona "Deniz Şarkıları"nı okuyup okumamaya karar vermeye çalışmaktaydı. O çaresizce yerde uzanırken, Ruth onu inceliyor, kafasından yine evlilikle ilgili şımarıkça ve uçarı düşünceler geçiyordu.

Aniden,

– Ünlü olmak mı istiyorsunuz? diye sordu Ruth.

Martin itiraf etti:

– Evet, biraz. Bu da maceranın bir parçası. Asıl önemlisi ünlü olmak değil, ünlü olma süreci. Sonuç olarak benim için, ünlü olmak izlediğim yolda bir araç. Bunun için, bu sebeple ünlü olmak istiyorum.

"Senin için" diye eklemek istedi. Ekleyebilirdi de; Ruth okuduklarından hoşlanmış olsaydı eğer.

Ruth'un zihni Martin'e, en azından onun ne yapmak istediğini anlayabileceği bir meslek biçmeye çalışmakla meşguldü. Edebiyatta onun için bir gelecek yoktu. Buna ikna olmuştu. Martin amatörce ve acemi işi ürünleriyle göstermişti bunu. İyi konuşuyordu ama kendisini yazılı olarak ifade etmeyi beceremiyordu. Ruth onu Tennyson, Browning ve sevdiği diğer usta yazarlarla kıyasladı ve durumunu umutsuz buldu. Yine de Martin'e bütün düşüncelerini açmadı. Ona olan garip ilgisi sebebiyle, konuyu geçiştirdi. Sonuçta Martin'in yazma arzusu, zamanla vazgeçebileceği küçük bir zaaftı. İleride kendisini daha önemli konulara yöneltebilirdi. Başarılı da olurdu; Ruth biliyordu bunu. O kadar güçlüydü ki, başaramaması imkânsızdı. Sadece, yazmaktan vazgeçmesi gerekiyordu.

– Keşke yazdığınız her şeyi bana gösterseniz, Bay Eden, dedi.

Martin memnuniyetten kızardı. Ruth'un ilgisini çekmişti, bu kadarı kesindi. En azından Ruth ona bir reddiye etiketi vermemişti. Çalışmalarının belli bölümlerini güzel bulmuştu ve bu Martin'e söylenmiş ilk cesaret verici sözdü.

Tutkuyla:

– Gösteririm, dedi, ve söz veriyorum Bayan Morse, başarılı olacağım. Çok yol geldim ve daha gidecek yolum var. Dizlerimin üstünde sürünmem gerekse bile, bu yolu da katedeceğim.

Kalın bir metin uzattı:

– Bunlar "Deniz Şarkıları". Eve vardığınızda, boş zaman bulunca okuyun. Bana ne düşündüğünüzü söylemelisiniz. Biliyorsunuz, en fazla ihtiyacım olan şey, eleştiri. Ve lütfen bana karşı dürüst olun.

– Son derece dürüst olacağım, diye söz verdi Ruth, şimdiye kadar dürüst davranmadığını bilmenin huzursuzluğuyla ve bir dahaki sefere dürüst olup olamayacağından şüphe ederek.

15. BÖLÜM

Martin on gün sonra aynaya bakarak:

– İlk savaş yapıldı ve bitti, dedi, ama ikinci bir savaş olacak, sonra üçüncü bir savaş daha ve bu savaşlar sonsuza kadar sürecek, eğer...

Cümlesini bitirmeden, gözlerini küçük çirkin odada gezdirdi ve uzun zarfları içinde, odanın köşesinde yığılı duran, iade edilmiş metinlere baktı. Onları göndermeye devam etmek için posta pulu yoktu ve zarflar bir haftadır birikip duruyordu. Yarın yenileri gelecekti, sonraki ve daha sonraki gün de; gönderdiği bütün zarflar geri dönene değin. Ve onları yeniden göndermesi mümkün olmayacaktı. Daktilosunun bir aylık parasını ödeyememiş, vadesi gelen haftalık kirasını ve iş bulma kurumu harcını ancak denkleştirebilmişti.

Oturdu ve masaya düşünceli gözlerle baktı. Üstünde mürekkep lekeleri vardı ve aniden, bundan hoşlandığını keşfetti.

– Sevgili yaşlı masa, dedi, seninle çok mutlu saatler geçirdim ve gerçekten çok iyi bir dost oldun bana. Beni hiç reddetmedin, başarısız bulup reddiye etiketleri göndermedin, fazla mesai yaptığın için yakınmadın.

Yüzünü, masanın üzerine düşen kollarının arasına göm-

dü. Boğazı acıyor, ağlamak istiyordu. İlk kavgasını hatırladı: Altı yaşındaydı; gözyaşları içinde dövüşmüş, ondan iki yaş büyük olan diğer çocuk, pestili çıkıncaya dek pataklamıştı onu. Sonunda, karnına giren sancılarla kıvranarak, burnundan kan ve berelenmiş gözlerinden yaşlar akarak yere yıkıldığında, çevrelerinde halka olan çocukların barbarlar gibi uluduğunu görmüştü. Mırıldandı:

– Zavallı küçük oğlan, halin o zamanki kadar kötü. Sıkı bir dayak yedin. Bitik durumdasın.

Ama gözkapaklarının altında o ilk kavganın hayalini izlemeye devam etti. Sonra bu görüntü çözülerek, yerini başka kavgaların görüntüsüne bıraktı. Altı ay sonra Peynirsurat (oğlanın adı buydu) Martin'i tekrar dövmüştü. Ama bu kez o da Peynirsurat'ın gözünü morartmıştı. Bu böyle sürmüştü. Ettikleri bütün kavgaları gördü; kendisi her seferinde dayak yiyor, Peynirsurat bundan böbürleniyordu. Ama Martin asla kaçmamıştı. Bunu hatırlayınca kendini daha güçlü hissetti. Direnmiş ve acı ilacı içmişti. Peynirsurat küçük bir iblis gibi dövüşür, hiç merhamet göstermezdi. Ama Martin direnmişti. Vazgeçmemişti!

Sonra, derme çatma binaların arasında uzanan dar bir sokak gördü. Sokağın sonundaki tek katlı tuğla binadan, *Enquirer* gazetesinin sabah baskısını hazırlayan makinelerin ritmik gürültüsü geliyordu. Martin on bir, Peynirsurat ise on üç yaşındaydı ve ikisi de *Enquirer*'ı dağıtıyordu. Bu yüzden orada, gazeteleri bekliyorlardı. Elbette Peynirsurat yine ona sataşmıştı, ama saat dörde çeyrek kala matbaanın kapısı açılmış ve tüm çocuklar gazetelerini almak üzere içeri akın edince, giriştikleri kavga yarım kalmıştı.

Peynirsurat:

– Senin işini yarın göreceğim, demiş ve Martin de gözyaşlarına hâkim olarak, titreyen sesiyle, yarın orada olacağını haykırmıştı.

Ve ertesi gün, okuldan aceleyle çıkıp, oraya Peynirsurat'tan iki dakika erken varmıştı. Diğer oğlanlar Martin'e öğütler vermiş, hatalarını göstermiş ve talimatlarını uyguladığı takdirde zafer kazanacağını vaat etmişlerdi. Aynı oğlanlar Peynirsurat'a da öğüt vermişti. Kavga etmelerinden ne kadar zevk alıyorlardı! Onların bu kavgaya, kendisi ve Peynirsurat'ın gözünden bakabilmelerini isterdi. Hiç duraksamadan, otuz dakika boyunca, matbaanın kapısı açılana dek dövüşmüşlerdi.

Kendisini her Allah'ın günü, okuldan *Enquirer* sokağına koştururken hayal etti. Hızlı yürüyemiyordu. Bitmek bilmeyen kavgalar yüzünden vücudu tutulmuştu ve topallıyordu. Sayısız yumruğu engellemek için kullandığı kolları, bilekten dirseğe kadar kararıp mavileşmiş, yaraları yer yer iltihaplanmaya başlamıştı. Başı, kolları ve omuzları sızlıyor, beli ve gövdesinin her yeri ağrıyordu; beyni ağırlaşmış ve uyuşmuştu. Okulda oyun oynamıyordu. Ders de çalışmıyordu. Bütün gün okul sırasında oturuyor olmak bile azaptı. Yüzyıllardır her gün dövüşüyordu sanki ve bir kâbus gibi zaman genişliyor, günlük kavgaları sonsuza dek sürecekmiş gibi geliyordu. Peynirsurat'ı niçin yenemiyorum, diye düşünüyordu sık sık. Bunu başarsa, çilesi bitecekti. Kavgadan vazgeçip, Peynirsurat'ın onu dövmesine izin vermek aklının köşesinden bile geçmedi.

Bedeni ve ruhu hasta vaziyette, sabrını bileyerek, ezeli düşmanı Peynirsurat'la karşılaşmak üzere *Enquirer* sokağına gitti; Peynirsurat da en az onun kadar hastaydı ve gazete dağıtıcı çocuklar çetesi onu destekleyip, acı çekmek pahasına gururunu korumayı zaruri kılmasa, kavga etmekten vazgeçebilirdi. Bir öğle vakti, tekmeyi, bel altını yumruklamayı ve düşene vurmayı yasaklayan kurallar çerçevesinde yirmi dakika umutsuzca birbirlerini ezmeye çalışmışlardı; soluk soluğa kalan ve sendeleyen Peynirsurat, beraberlik ilan etmeyi öner-

mişti. Başını kolları arasına gömmüş olan Martin, hatırladığı resim karşısında ürperdi. Uzun zaman önceki bu öğle vaktinde, sendeleyerek, soluk soluğa, yarık dudaklarından boğazına doğru akan kanla tıkanarak, konuşabilmek için ağız dolusu kan tükürdükten sonra, asla vazgeçmeyeceğini, isterse onun dövüşmeyi bırakabileceğini haykırmıştı Peynirsurat'a. Peynirsurat da vazgeçmeyince, kavga devam etmişti.

Ertesi ve daha ertesi gün, ardından bitimsiz günler boyunca, her öğle vaktinde dövüştüler. Martin'in dövüşe başlamak için kaldırdığı kollarına şiddetli bir acı saplanıyor ve aldığı ilk darbeler benliğini harap ediyordu. Ondan sonra duyarsızlaşıyor, kör gibi savaşmaya başlıyor, Peynirsurat'ın iri gövdesini ve alevli, hayvani gözlerini, sanki bir rüyanın içinde dans edip titreşirken görüyordu. O yüze yoğunlaşıyordu; başka her şey belirsizlik içinde fırıl fırıl dönüyordu. Dünyada o yüzden başka bir şey kalmamıştı; onu yumruklarıyla paramparça etmeden, yahut o yüzün sahibine ait yumruklar kendi yüzünü paramparça etmeden, Martin'e dinlenmek haramdı. Öyle ya da böyle, sonunda durup dinlenecekti. Ama vazgeçmek, Martin'in vazgeçmesi; işte bu imkânsızdı!

Bir gün yine *Enquirer* sokağına geldiğinde, Peynirsurat ortada yoktu. Gelmedi de. Oğlanlar Martin'i kutladılar ve Peynirsurat'ı yendiğini söylediler. Ama Martin tatmin olmamıştı. Ne o Peynirsurat'ı ne de Peynirsurat onu yenmişti. Sorun çözülmemişti. Sonradan, o gün Peynirsurat'ın babasının aniden ölmüş olduğunu öğrendiler.

Martin'in zihni yılları hızla aşarak, gösteri salonundaki o geceye geldi. On yedi yaşındaydı ve denizden yeni dönmüştü. Bir atışma başladı. Bir adam bir diğerine zorbalık ediyordu. Martin araya girdiğinde, Peynirsurat'ın parlayan gözlerini buldu karşısında.

– Gösteriden son'a senin icabına bakarım, diye tısladı kadim düşmanı.

Martin başıyla onayladı. Locanın güvenlikçisi, karmaşaya müdahale etmek için yaklaşıyordu.

Martin gözünü sahnede ayaklarını yere vurarak dans edenlerden ayırmaksızın:

– Son perdeden sonra dışarıda görüşürüz, diye fısıldadı.

Güvenlikçi onlara baktı ve uzaklaştı. Gösteriye ara verilince:

– Çeten var mı? diye sordu Martin.

– Elbette.

Martin:

– O zaman benim de çetemi toparlamam lazım, dedi.

Perde açılana kadar, kendisine destek olacakları topladı; çivi fabrikasından tanış olduğu üç adam, bir demiryolu ateşçisi, Boo Çetesi'nden altı adam ve şöhretli 18. Cadde-Market Çetesi'nden bir o kadar adam daha.

Salon boşaldığında, iki çete, kendilerini belli etmeden sokağın iki yanında yürümeye başladılar. Sakin bir köşeye geldiklerinde birleştiler ve bir savaş konseyi oluşturdular.

Peynirsurat'ın çetesindeki kızıl saçlı adam:

– Sekizinci Cadde Köprüsü'nde dövüşülecek, dedi; ortada, elektrik ışığının altında dövüş'ceniz. Aynasızlar ne yandan gelirse, biz öteki yana sıvışırız.

Martin, kendi çetesinin liderlerine danıştıktan sonra:

– Uygundur, dedi.

San Antonio Nehri'nin kollarından birinin üstündeki Sekizinci Cadde Köprüsü, üç apartman bloku uzunluğundaydı. Köprünün ortasında ve iki ucunda, elektrik ışıkları vardı. Hiçbir polis, iki uçtaki bu ışıkların altından görünmeden geçemezdi. Martin'in hafızasında yeniden canlanan dövüş için güvenli bir yerdi. Saldırgan ve asık suratlı iki çete, birbirinden ayrı yerlerde durarak, şampiyonlarına arka çıktılar. Kendisini ve Peynirsurat'ı soyunurken gördü Martin. Az ötelerine, görevleri köprünün aydınlık girişlerini kollamak

olan gözcüler yerleştirilmişti. Boo Çetesi'nin bir üyesi, polis müdahale ederse kaçırmak üzere, Martin'in ceketini, gömleğini ve kasketini aldı. Sonra Martin, kendisini merkez noktaya yürüyüp Peynirsurat'ın karşısına geçerken gördü; eliyle bir uyarı işareti yaparak şöyle diyordu:

– El sıkışmak yok. Anladın mı? Sonuna kadar dövüşeceğiz. Havlu atmak yok. Yapmak zorunda olduğumuz bi' dövüş bu ve artık bitecek. Anladın mı? Birimiz yenilinceye dek.

Peynirsurat itiraz etmek istedi –Martin bunu görebiliyordu– ama iki çetenin huzurunda, eski tehlikeli gururu yine baskın gelerek:

– Hadi or'dan, diye yanıtladı; bu kadar lafa ne gerek? Son'na kadar karşındayım.

Genç boğalar gibi, gençliğin şanı aşkına çıplak yumruklarla, nefretle, can yakma, sakatlama, yok etme arzusuyla birbirlerine saldırdılar. İnsan denen varlığın bin yıllık acılı tırmanışında elde ettiği tüm kazanımlar kaybolmuştu. İnsanlığın büyük macerasındaki bir kilometre taşı olan elektrik ışığı kalmıştı bir tek. Martin ve Peynirsurat taş devrinden gelme, mağaralar ve ağaçlarda yaşayan iki vahşiydi. Çamurlu çukura iyiden iyiye battılar, yaşamın başlangıcına kadar indiler, tıpkı atomlar ya da göklerdeki yıldızlar gibi, kör ve kimyevi bir çaba içinde debelenip durdular, çarpıştılar, geri savruldular, tekrar ve tekrar, sonsuzca çarpışmaya devam ettiler.

Hayalinde kavgayı izleyen Martin:

– Tanrım! Hayvanız biz! Vahşi canavarlarız! diye mırıldandı. Görüntüleri zihninde canlandırma gücü sayesinde, adeta bir film makinesinin içinden bakar gibiydi. Hem izleyici, hem katılımcıydı. Aylar boyunca edindiği kültür ve incelik, bu görüntü karşısında titredi, şimdiki zaman bilincinden çıkıp gitti ve geçmişin hayaletleri bedenine girdi; denizden yeni dönmüş, Sekizinci Cadde Köprüsü'nde

Peynirsurat'la dövüşen Martin Eden'dı o. Acı çekiyor, çabalıyor, terliyor, kan akıtıyor, çıplak yumrukları hedefi bulunca seviniyordu.

Birbirlerinin etrafında canavarca dönüp duran, nefret dolu fırtına hortumları gibiydiler. Zaman ilerledi ve saldırgan çete üyeleri sessizleştiler. Daha önce böyle bir vahşete tanık olmamışlardı ve şaşkındılar. Bu ikisi onlardan daha vahşi dövüşçülerdi. Gençlik ve kuvvetten gelen ilk atılganlıkları silinmiş, daha dikkatli ve yavaş dövüşür olmuşlardı. Birbirlerine üstünlük sağlamış değillerdi. Martin birinin, "Kimse kazanamayacak" dediğini duydu. Sonra sağlı sollu yumruklar aldı, sert bir karşılık verdi ve yanağının kemiğe kadar açıldığını hissetti. Hiçbir çıplak yumruk bunu yapamamıştı. İzleyenlerin bu hasar karşısında şaşkınlık içinde söylendiğini duydu ve her yanı kendi kanıyla ıslandı. Ama renk vermedi. Kendi türünün nasıl kurnaz ve çirkef olduğunu çok iyi bildiğinden, dikkat kesildi. İzledi ve bekledi, sonra rakibinin vahşi saldırısını yarıda kesti. Bir metal pırıltısı görmüştü. Bağırdı:

– Elini havaya kaldır! Bu bi' muşta. Bana on'na vurdun!

Her iki çete de homurdanıp hırlayarak ileri atıldı. Bir saniye sonra herkes birbirine girecek ve Martin intikam alma şansını kaçıracaktı. Birden telaşlandı. Sert bir sesle haykırdı:

– Herkes uzak dursun! An'nadınız mı! An'nadınız mı dedim!

Adamlar geri çekildi. Vahşi adamlardı ama, Martin en vahşileriydi ve saldığı dehşetle herkesi etkisi altına almıştı.

– Bu kavga benim, kimse karışmıy'cak. Muştayı bana ver.

Peynirsurat uslu uslu ve biraz korkmuş olarak, kural dışı silahını teslim etti.

Martin muştayı suya attıktan sonra:

– Dövüşürken ona yaklaşıp muştayı verdin kızıl saçlı, dedi; seni gördüm, ne yapmaya çalıştığını merak etmiştim. Bir

daha böyle bi' şey yapmaya kalkarsan, geberene kadar döverim seni, an'nadın mı?

Dövüşmeye devam ettiler; tükenme noktasına geldikten sonra bile durmadılar ve öyle ölçülemez, tasavvur edilemez derecede tükettiler ki güçlerini; çevrelerindeki kana doymuş ve gördüklerinden dehşete düşmüş vahşiler sürüsü, artık durmaları için yalvarmaya başladı. Peynirsurat, o korkunç canavar, oracığa düşerek ya da ayaklarının üzerinde kalarak ölmeye hazır, yüzünün bütün hatları dağılmış vaziyette, tereddüt geçirerek durdu. Ama Martin yeniden saldırdı ve ona vurmaya devam etti.

Sonra, bir asır gibi gelen bir sürenin ardından, Peynirsurat hızla güç kaybederken, karşılıklı yumruklaşmalar arasında sert bir ses duyuldu ve Martin'in sağ kolu yanına düştü. Kırılan bir kemiğin sesiydi bu. Herkes duymuş ve anlamıştı; Peynirsurat da anladı ve kalan tüm gücüyle kaplan gibi saldırarak, yumruk üstüne yumruk savurmaya başladı. Martin'in çetesi araya girmek için atıldı. Art arda gelen yumruklarla sersemleyen Martin, galiz küfürler savurarak geri çekilmeleri için uyardı ve çektiği büyük acıyla umutsuzca inledi.

Sol eliyle, azmini kaybetmeden yumruk vurmaya devam etti ve yarı açık bir bilinçle, çete üyelerinin sanki çok uzaktan gelen korkulu mırıltıları arasında, birinin titrek bir sesle şöyle dediğini duydu:

– Bu bir kavga değil, arkadaşlar. Cinayet bu. Engel olmamız lazım.

Ama kimse engel olmadı ve buna sevinen Martin, tek koluyla bitkince vurmaya devam etti. Karşısındaki kanlı şey artık bir yüz değildi; gözünün önünde salınıp duran, korkunç, şekilsiz, tuhaf sesler çıkaran, isimsiz bir varlıktı. Martin'in üst üste, giderek yavaşlayan yumrukları altında, çok çok uzun, asırlarca süren bir zaman dilimi içinde, giderek bu

varlıktan son yaşam belirtileri de uçup gitti. Sonunda Martin, karşısındakinin yavaşça köprünün tahta zeminine çökmekte olduğunu fark etti. Bir an sonra, titreyen bacaklarıyla yalpalayıp sallanarak onun üzerinde duruyor, elleriyle havada tutunacak yer ararken, kendisinin bile tanıyamadığı bir sesle soruyordu:

– Yetti mi? Söyle, yetti mi diyorum!

Çetesinin üyeleri sırtını sıvazlayıp, ceketini giydirmeye çalıştıkları sırada hâlâ yetip yetmediğini sormaya, tehditler savurmaya devam ediyordu. Sonra birden gözü karardı ve bilincini kaybetti.

Yüzünü kolları arasına gömmüş olan Martin Eden, masanın üzerindeki çalar saatin tiktaklarını duymuyordu. Hiçbir şey duymuyordu. Düşünmüyordu. Geçmişteki olayları öylesine canlı şekilde yeniden yaşamıştı ki, yıllar önce Sekizinci Cadde Köprüsü'nde olduğu gibi, kendinden geçmişti. Bir dakika boyunca karanlık ve boşluk hali sürdü. Sonra, ölümden dönen biri gibi ayağa kalkıp, alev alev gözlerle, yüzünden terler akarak bağırdı:

– Seni yendim, Peynirsurat! On bir yılımı aldı, ama yendim seni!

Dizleri titriyor, kendini güçsüz hissediyordu ve sendeleyerek yatağın kenarına çöktü. Hâlâ geçmişin pençesindeydi. Kafası karışık şekilde, panik içinde odayı taradı; köşede yığılı metinleri görene dek, nerede olduğunu anlamaya çalıştı. O zaman hafızasının tekerlekleri dört yıl öteye ilerledi ve Martin şimdiki zamanın, okuduğu kitapların ve açtığı sayfalardan edindiği evrenin, düşlerinin ve tutkularının; sevdiği kızın solgun, duyarlı, doğaüstü ruhunun ayırdına vardı. Az önce yaşadıklarının, kirli hayatının bir tek anına tanık olsa, Ruth korkudan ölürdü.

Ayağa kalktı ve aynanın karşısına geçti. Ciddi bir sesle:

– Çamurun içinden çıktın Martin Eden, dedi, gözlerini

muhteşem ışıkla yıka, omuzların yıldızlara değsin. Hayatın yolunu izle, bırak "maymun ve kaplan ölsün;"[1] hüküm süren güçlerden en yüce mirası koparıp al.

Kendisine daha yakından baktı ve güldü:

– Bir parça isteri ve melodram, ha? Boş ver. Peynirsuratı yendin, üç kere on bir yıl alsa bile, editörleri de yenersin. Şimdi duramazsın. Devam etmek zorundasın. Bu işi sona erdirmek zorundasın, biliyorsun bunu.

16. BÖLÜM

Çalar saatin sesi Martin'in uykusunu öyle ani şekilde böldü ki, bu kadar sağlam vücut yapısı olmayan birinin başına ağrı saplanabilirdi. Çok derin uyumasına rağmen, kedi gibi bir anda ve isteklice uyanıyor, beş saatlik bilinçsizliğin bitmesine seviniyordu. Uyku denen kendinden geçme halinden nefret ediyordu. Yapacak çok iş, yaşanacak çok fazla şey vardı. Uykunun kendisinden çaldığı her yaşam anı için garez duyuyordu ve daha saatin çınlaması bitmeden ayılmış olarak lavaboya gitti, suyun ısıran soğuğuyla titredi.

Ama her günkü programını uygulamadı. Elinde bitmemiş bir hikâye yoktu; yazıya dökülmeyi bekleyen yeni hikâyeler de. Geç saate kadar okumuştu ve neredeyse kahvaltı saatiydi. Fiske'den bir bölüm okumaya çalıştı ama beyni rahat değildi ve kitabı kapattı. Bugün, bir süreliğine yazmasını imkânsız kılan yeni bir savaş başlayacaktı. Sanki evinden, ailesinden ayrılır gibi bir üzüntü hissediyordu. Köşede duran metinlere baktı. Buraya kadardı. Onlardan, hiçbir yerde hoş karşılanmayan zavallı, onursuz çocuklarından ayrılıyordu. Metinleri hızlıca karıştırmaya, oradan buradan parçaları, en sevdiği bölümleri okumaya başladı. Sesli okuyarak onurlan-

1 Tennyson'ın "In Memoriam" şiirinden alıntı – ç.n.

dırdığı hikâyeleri "Çömlek" ve "Macera". Önceki gün bitirip pul yokluğundan köşeye attığı, son ve en çok beğendiği çocuğu, "Neşe". Kendi kendine söylendi:

– Anlayamıyorum. Ya da belki anlayamayan editörlerdir. Bu düşündüğümde haklıyım. Her ay daha kötü şeyler basıyorlar. Bastıklarının hepsi daha kötü; neredeyse hepsi, en azından.

Kahvaltıdan sonra daktiloyu muhafazasına koydu ve Oakland'a götürdü.

Dükkândaki çalışana:

– Bu daktilo için bir aylık borcum var, dedi, ama müdürünüze çalışacağımı ve bir aya kadar borcumu ödeyeceğimi söyleyin.

Feribotla San Francisco'ya geçti ve bir iş bulma bürosuna gitti. Memura:

– Herhangi bir iş olabilir, dedi. İçeri yeni giren, züppece giyimli bir adam sözünü kesti. İyi şeylere imrenen bir işçiye benziyordu. Memur umutsuzca başını salladı. Adam hayıflandı:

– İşe yarar bi' şey yok ha? Bugün birini bulmam gerekiyor.

Dönüp Martin'e baktı; bakışına karşılık veren Martin, adamın şiş gözlerine, solgun yüzüne baktı. Yakışıklı ve güçsüz bir yüzdü bu. Martin adamın akşamdan kalma olduğunu anladı.

– İş mi arıyorsun? Ne yapabilirsin? diye sordu adam.

– Ağır iş, gemicilik... Daktilo yazabilirim ama steno bilmem. Ata binebilirim, ne iş olsa yaparım aslında.

Adam başını salladı.

– Bana uygun göründün. Adım Dawson, Joe Dawson, ve bir çamaşırcı arıyorum.

– Beni aşar.

Martin kendini, kadınların giydiği tüylü elbiseleri ütülerken hayal etti. Ama adamdan hoşlanmıştı ve ekledi:

– Sadece yıkama yapabilirim. Denizdeyken o kadarını öğrenmiştim.

Joe Dawson bir an düşündükten sonra:

– Bana bak, gel seninle anlaşalım. Dinlemek istiyo' musun? diye sordu.

Martin başıyla onayladı.

– Küçük bir çamaşırhane bu. Şehrin yukarısında, *Shelly Hot Springs*'e ait. Bir otel, bilirsin. İşi iki kişi yapar, patron ve yardımcısı. Bana çalışmayacaksın, ama bana bağlı olarak çalışacaksın. Bu işi öğrenmek ister misin?

Martin düşünmek için durakladı. Cazip görünüyordu. Birkaç ay çalışırsa, okumalarına ayıracak zaman yaratabilirdi. Ağır işle okumaları bir arada yürütebilirdi.

– İyi bir yemek ve kendine ait bir oda, dedi Joe.

İşte bu iyiydi. Kendi odası olursa gece istediği kadar gazyağı yakabilirdi.

– Ama deli gibi çalışman gerekecek, diye ekledi adam.

Martin yuvarlak omuz kaslarını gösterdi:

– Bunlar ağır çalışmanın eseri.

– Bir bakalım o zaman.

Joe elini başına götürdü.

– Vay canına, kafam çatlıyor. Önümü zor görüyorum. Dün gece her şeyi fazla kaçırdım. Şimdi, durum şu. İki kişilik ücret yüz dolar; bir de yatacak oda. Daha önce ben altmış, ikinci adam kırk alıyordu. Ama o işi biliyordu. Sen acemisin. Seni işe alırsam, başlangıçta senin işinin çoğunu da ben yapacağım. Sen otuzla başlarsın, sonra kırka çıkarsın. Adil davranırım sana. İşi öğrenir öğrenmez kırk almaya başlarsın.

– Anlaştık, dedi Martin ve elini uzattı. El sıkıştılar.

Martin:

– Avans alacak mıyım? Tren bileti ve başka şeyler için, diye sordu.

Joe, yine ağrıyan başına elini götürerek, sıkıntıyla yanıtladı:

– Avansı yedim bile. Sadece dönüş biletim kaldı.

– Ben de kiramı ödeyince beş parasız kalacağım.

– Ödemeyiver, diye önerdi Joe.

– Yapamam. Borcum kız kardeşime.

Joe şaşkınlıkla uzun bir ıslık çaldı ve kafasını zorlamaya çalıştı. Çaresizce:

– İçki ısmarlayacak param var, dedi, haydi gidelim, belki yemek de yaparız.

Martin kabul etmedi.

– İçki içmeyenlerden misin?

Martin onayladı. Joe pişmanlıkla:

– Keşke ben de öyle olsaydım, ama yapamıyorum işte, dedi ve kendini mazur gösterircesine devam etti:

– Bütün hafta deli gibi çalıştıktan sonra kafayı çekmem lazım. Yoksa boğazımı keser ya da çamaşırhaneyi yakarım. Ama senin içmediğine memnun oldum. Böyle kal.

Martin kendisiyle bu adam arasındaki büyük uçurumun farkındaydı. Ama, okuduğu kitapların yarattığı bu uçurumu aşmakta zorlanmıyordu. Hayatını işçi sınıfının arasında geçirmişti ve çalışmak onun tabiatının bir parçasıydı. Joe'nun ağrıyan başıyla çözemeyeceği taşınma sorununa da hal yolu bulmuştu. Bavulunu Joe'ya verip *Shelly Hot Springs*'e gönderecekti. Kendisi ise bisikletiyle gidebilirdi. Mesafe 110 kilometre kadardı ve pazar yola çıksa, pazartesi sabahı işbaşında olabilirdi. Bu arada eve gidip toplanması gerekiyordu. Hoşçakal diyecek kimse yoktu. Ruth, bütün ailesiyle birlikte Sierra'lardaki Tahoe gölüne uzun bir yaz tatiline gitmişti.

Shelly Hot Springs'e, pazar gecesi, yorgun ve toz toprak içinde vardı. Joe büyük bir sevinçle karşıladı onu. Ağrıyan alnına ıslak bir havlu sararak, bütün gün çalışmıştı.

– Seninle buluşmak için ayrıldığımdan, geçen haftadan bir

sürü çamaşır birikti. Kutunu buraya getirdim. Odanda duruyor. Ama buna bavul demeye bin şahit ister. Hem içinde ne var ki? Altın külçeleri mi?

Martin eşyaları boşaltırken, Joe yatakta oturdu. Kahvaltı malzemeleri koymaya yarayan bir kutuydu bu ve Bay Higginbotham bunun için ondan yarım dolar tahsil etmişti. Martin'in çivilediği iki ipten tutamakla, teknik olarak eşya vagonuna konabilecek bir bavula dönüşmüştü kutu. Kutudan birkaç gömlek ve iç çamaşırı dışında, kitap üstüne kitap çıkıyor, Joe dışarı uğramış gözlerle seyrediyordu.

– Dibine kadar kitapla mı dolu? diye sordu.

Martin başıyla onayladı ve lavabo altlığı vazifesi gören mutfak masasının üstüne kitapları dizmeye devam etti.

– Vay canına! diye patladı Joe ve bir çıkarımda bulunmak için bekledi. Sonunda:

– Söylesene, kızları fazla önemsemiyorsun galiba? diye sordu.

Martin:

– Hayır, dedi, kitaplarla uğraşmaya başlamadan önce peşlerinden çok koşardım. Ama artık zamanım yok.

– Burada da zamanın olmayacak. Bütün yapacağın çalışmak ve uyumak olacak.

Martin beş saatlik gece uykusunu düşünerek gülümsedi. Oda çamaşırhanenin üstündeydi ve su pompalayan, elektrik üreten, çamaşır makinelerini çalıştıran makineyle aynı binadaydı. Yan odada kalan mühendis, yeni çalışanla tanışmak için damlamıştı ve Martin'in bir elektrik lambasını uzatma kablosuyla masanın üzerinden yatağa çekmesine yardımcı oldu.

Ertesi sabah altıyı çeyrek geçe, Martin yediye çeyrek kala yenilen kahvaltıya gitmek üzere ayaklandı. Çamaşırhane çalışanları için bir banyo teknesi bulunduğunu gördü ve soğuk suyla banyo yaparak Joe'nun aklını başından aldı.

Otel mutfağının bir köşesinde kahvaltı etmeye oturduklarında, Joe:

– Vay canına, acayipsin! dedi.

Yanlarında mühendis, bahçıvan, bahçıvan yamağı ve ahırda çalışan iki-üç adam vardı. Aceleyle ve neşesizce yiyorlar, çok az sohbet ediyorlardı. Martin bir yandan yiyip, bir yandan dinlerken, onların konumundan ne kadar uzaklaştığını anladı. Zihnî kapasitelerinin darlığı canını sıkıyor, onlardan bir an önce uzaklaşmak istiyordu. Tatsız, yavan kahvaltısını onlar kadar hızlıca mideye indirip, bir oh çekerek mutfak kapısından çıktı.

Mükemmel şekilde kurulmuş, modern makinelerin mümkün olduğunca çok işi üstlendiği küçük bir çamaşırhaneydi bu. Martin aldığı birkaç talimattan sonra kocaman kirli elbise yığınlarını tasnif etmeye başlarken, Joe elbise dövücüyü çalıştırdı ve içine sıvı sabun döktü. Sabunun içerdiği keskin kokulu kimyasallardan korunmak için, Martin ağzını, burnunu ve gözlerini banyo havlularıyla iyice sardı; öyle ki sonunda, bir mumyaya benzedi. Çamaşırları tasnif etmeyi bitirdikten sonra, santrifüjlü yıkama işlemine yardım etti. Bu işlem, dakikada birkaç bin kez dönerek, merkezkaç kuvvetiyle kirleri elbiseden ayıran bir hazneye çamaşırları atmak suretiyle yapılıyordu. Ardından Martin, değişimli olarak kurutucu ve santrifüj makinesinde çalışmaya, arada da uzun ve kısa çorapları "silkelemeye" girişti. Öğle olduğunda, ütüler ısınırken, biri çorapları çamaşır mengenesinden geçirmeye, diğeri üst üste yığmaya başladı. Saat altıya kadar sıcak ütülerle iç çamaşırlarını ütülediler. Joe kuşkuyla kafasını salladı.

– Çok gerideyiz, dedi, akşam yemeğinden sonra da çalışmamız gerekecek.

Yemekten sonra, parlak elektrik ışığının altında saat ona kadar çalıştılar; son parça iç çamaşırı da ütülenip katlanarak,

dağıtım odasına gidene kadar. Sıcak bir California gecesiydi ve pencereler sonuna kadar açık olduğu halde, ütü ısıtıcı sobaların kızgınlığı yüzünden, oda fırına dönmüştü. Kısa kollu fanilalarıyla kalmış olan Martin ve Joe, ter içinde, nefes nefeseydiler.

Yukarı çıkarlarken:

– Tropikteki kargo taşıma işine benziyor, dedi Martin.

Joe:

– Bedereceksin, diye yanıtladı, iyi çalışıyorsun. Gayreti elden bırakmazsan, sadece bir ayda kırk doları hak edersin. İkinci ay alırsın kırkı. Ama sakın daha önce ütü yapmamıştım deme. Ben bilirim bu işleri.

– İnan bana, bugüne kadar bir bez parçası bile ütülememiştim, dedi Martin.

Odasına girdiğinde, ne kadar yorulduğuna şaştı; on dört saattir ayakta olduğunu ve hiç durmaksızın çalıştığını unutmuştu. Çalar saati altıya kurdu ve geriye doğru beş saati hesap ederek, birde yatmayı tasarladı. O zamana kadar okuyabilirdi. Şişmiş ayaklarını rahatlatmak için ayakkabılarını sıyırarak, kitaplarıyla birlikte masaya oturdu. Kaldığı yerden okumak için Fiske'i açtı. Ama bu kez okumakta zorlanıyordu. Daha sonra, kasılmış adalelerinin ağrısı ve pencereden içeri giren dağ rüzgârıyla uyandı. Saate baktı. İkiyi gösteriyordu. Dört saat uyumuştu. Giysilerini çıkardı ve yatağa kıvrılarak, başı yastığa değdikten hemen sonra uyuyakaldı.

Salı günü, aynı şekilde durup dinlenmeden çalışmakla geçti. Joe'nun çalışma hızı, Martin'in takdirini kazanmıştı. Bir düzine şeytan gibi çalışıyordu Joe. Sürekli bir uyanıklık içindeydi ve uzun gün boyunca her anı değerlendirmeye çalışıyordu. İşine ve nasıl zaman kazanacağına yoğunlaşmıştı. Martin'e, üç harekette yapabileceği şeyleri beş harekette; iki harekette yapabileceği şeyleri üç harekette yaptığı uyarısında bulundu. Martin onu izleyip taklit etmeye başla-

dıktan sonra, bunu "gereksiz hareketlerin elenmesi" olarak isimlendirdi. Kendisi de iyi bir işçiydi; eline çabuk ve mahirdi. Başkasına kendi işini yaptırmamakla ve kimsenin onun hızına yetişememesiyle övünürdü. Sonuç olarak, yaptığı işe iyice odaklanarak, çalışma arkadaşının sunduğu ipuçlarını ve tavsiyeleri hemen kaptı. Yaka ve kol ağızlarını "çitileyip", kumaşın iki katı arasını, ütü zamanı geldiğinde hiç kabartı olmayacak şekilde kolalıyor, ve bu işi Joe'nun beğenisini kazanan bir hızla yapıyordu.

Yapılmayı bekleyen bir şeyin bulunmadığı tek an yoktu. Joe hiçbir şey için beklemiyor, hiçbir şeyi uzatmıyor, sürekli bir işten ötekine geçiyordu. İki yüz gömleğin her birini, sağ ellerinin tek bir dairesel hareketiyle, yen, bileklik, roba ve göğüs kısımları dışarıya gelecek şekilde yerleştiriyorlardı. Aynı anda sol elleriyle, kola bulaşmasın diye gömleği tutuyor ve hemen sağ ellerini kolaya batırıyorlardı. Kola o kadar sıcaktı ki, ellerini ancak, sürekli bir kova suda çırparak temizleyebiliyorlardı. O gece on buçuğa kadar çalışarak, fırfırlı kadın giysilerine "süs kolası" sürdüler.

– Ben tropik yerlere gitmek ve hiç elbise görmemek istiyorum, diye güldü Martin.

Joe ciddiyetle:

– Ben de çalışmayı bırakmak istiyorum, dedi, çamaşırcılıktan başka şey bilmem.

– İyi öğrenmişsin bu işi.

– Mecburdum. On bir yaşımda Oakland'daki Contra Costa'da, çamaşır mengenesi için çorap silkeleyerek başladım. On sekiz yıl oldu ve şimdiye kadar başka bir şey yapmadım. Ama bu iş kadar berbatına rastgelmemiştim. En azından bir adamımız daha olmalıydı. Yarın gece de çalışacağız. Çarşamba geceleri her zaman çamaşır mengenesiyle çalışırız; yakalar ve kol ağızları için.

Martin çalar saati kurdu, masaya oturdu ve Fiske'i açtı. İlk

paragrafı bitiremedi. Satırlar bulanıp birbirine girmeye başladı ve başı öne düştü. Aşağı yukarı dolaştı, kafasını şiddetle yumrukladı ama uyku halinin önüne geçemedi. Önündeki kitabı düşmesin diye destekledi, gözkapaklarını parmaklarıyla tuttu ve gözleri açıkken uyuyakaldı. Sonunda teslim oldu, ne yaptığının tam farkında olmadan, elbiselerini çıkardı ve yatağa girdi. Yedi saat boyunca bir hayvan gibi, ağır bir uyku uyudu ve saatin çalışıyla uyandığında, hâlâ uykusunu alamamış olduğunu hissetti.

Joe:

– Kitap okuyabiliyor musun? diye sordu.

Martin kafasını iki yana salladı.

– Dert etme. Bu gece mengeneyi çalıştırmamız lazım, ama Perşembe günü altıda paydos edeceğiz. O zaman fırsatın olur.

Martin o gün büyük bir varilde, elle, kuvvetli bir sıvı sabun kullanarak yünlüleri yıkadı. Bir vagon tekeri göbeğinden yararlanıyordu; bu göbek, kancaya asılı bir demir çubuğun ucuna takılmıştı.

Joe gururla:

– Benim buluşum, dedi, çamaşır tahtası ve çıplak ellerinden daha iyidir. Ayrıca haftada en az on beş dakikalık tasarruf sağlar ki, böyle bir işte on beş dakika yabana atılacak bir süre değildir.

Yaka ve kol ağızlarını çamaşır mengenesinden geçirmek de Joe'nun fikriydi. O gece, elektrik lambalarının altında ter döktükleri sırada, bunu açıkladı.

– Başka hiçbir çamaşırhanede yapılmayan bir şey bu. Cumartesi saat üçe kadar işimi bitirmek için, bunu yapmak zorundayım. Ama nasıl yapacağımı biliyorum; başkalarından farkım bu. Doğru ısı ve doğru basıncı ayarlayacak ve çamaşırları üç kez geçireceksin. Baksana!

Bir kol ağzını kaldırıp gösteriyordu:

– Elle ya da bir pres ütüyle daha iyisini yapamazdın.

Perşembe günü, Joe öfke içindeydi. Fazladan bir yığın "süs kolası" işi gelmişti.

– Bırakacağım bu işi, dedi, dayanamıyorum artık. Çekip gideceğim. Bütün hafta köle gibi çalışıp dak'kaları artırmaya çalışıyorum, son'a arayıp fazladan süs kolası işi yıkıyo' bana. Burası özgür bir ülke; gidip o şişko Hollandalıya, hakkında ne düşündüğümü söyleyece'm. Fransızca da konuşmayaca'm ha! Amerikan diliyle söyleyece'm. Bana fazladan süs kolası işi yıkar ha!

Ama bir an sonra, kararından vazgeçip kadere boyun eğerek:

– Bu gece çalışmak zorundayız, dedi.

Martin o gece kitap okumadı. Bütün hafta hiç günlük gazete görmemişti ve işin garibi, göresi de yoktu. Haberler onu ilgilendirmiyordu. Herhangi bir şeyle ilgilenemeyecek kadar yorgun ve bitkindi. Bununla birlikte, Cumartesi öğleden sonra üçte işleri biterse, bisikletiyle Oakland'a gitmeyi tasarlıyordu. Yol yüz on kilometreydi ve Pazar öğle sonrası aynı mesafeyi yeniden katedince, ikinci haftanın işleri için dinlenememiş olacaktı. Trenle gitmek daha kolaydı, ama gidiş-geliş parası iki buçuk dolardı ve Martin para biriktirmek niyetindeydi.

17. BÖLÜM

Martin birçok şey yapmayı öğrendi. İlk haftanın sonunda, bir öğle vakti, Joe ile birlikte, iki yüz gömleği elden geçirdiler. Joe, pres ütüyü kullandı; bu makine, çelik bir yay aracılığıyla sıcak ütüye baskı kuvveti sağlıyordu. Joe roba, bileklik ve yaka şeritlerini doğru açılarla yerleştirerek ütülüyor ve son ütüyü göğüs bölümüne basıyordu. Ütülediği gömlekleri

hemen Martin'in önündeki rafa atıyor, Martin de onları arka tarafa asıyordu. Gömleklerin bütün kolasız kısımlarını ütülemeleri gerekiyordu.

Bu tüketici iş, en yüksek hızda saatlerce sürüyordu. Otelin verandalarında, serin beyaz elbiseler içindeki erkek ve kadınlar, buzlu içkilerini yudumlayıp rahatlıyorlardı. Ama çamaşırhanede yakıcı bir sıcak vardı. Koca soba kırmızı-beyaz bir sıcakla gürülderken, nemli kumaş üzerinde kayan ütüler, buhar bulutları çıkarıyordu. Bu ütülerin sıcaklığı, ev kadınlarının kullandığı ütülerinkinden farklıydı. Islak parmakla ne kadar ısındığı sınanan ütüler, Joe ve Martin için çok soğuktu ve bu sınama yöntemi yararsızdı. Ütülerin sıcaklığını, yanaklarına yaklaştırarak, Martin'in hayran kaldığı fakat anlayamadığı gizemli bir zihinsel süreçle ölçüyorlardı. Ütüler gereğinden fazla ısındığında, onları demir çubukların ucuna takıp, soğuk suya sokuyorlardı. Bu işlem de kesin ve ince bir değerlendirme gerektiriyordu. Ütü suda gereğinden yarım saniye fazla kalırsa, uygun ısı derecesi kayboluyordu ve Martin bu konuda geliştirdiği kesinliğe şaştı; makine gibi çalışmanın getirdiği, otomatik ve hatasız bir kesinlikti bu.

Şaşırmak için de fazla zamanı yoktu. Martin bütün bilinci ile işe yoğunlaşmıştı. Zekâ sahibi bir makine gibi, kafası ve eli sürekli etkindi ve onu insan yapan her şey, bu zekâyı işletmek için seferber olmuştu. Beyninde evren ve büyük sorunlar hakkında düşünecek yer kalmamıştı. Zihninin bütün geniş ve ferah koridorları kapanmış, lehimlenip mühürlenmişti. Ruhunun sesler yankılanan salonu, daracık bir odaya, bir hapishane kulesine dönüşmüştü; omuz ve kol kaslarıyla on mahir parmağı buradan yönlendiriliyordu. Buharlar çıkaran ütüyü, tükenmek bilmeyen gömleklerin yenleri, yan yüzleri, sırtları ve kuyrukları üzerinde, bir santim bile dışarı taşmadan dolaştırıyor, işi biten gömleği hiç kırıştırmadan

tezgâha fırlatıveriyordu. Fırlatır fırlatmaz da aceleyle yeni bir gömleğe uzanıyordu. Dışarıdaki dünya California güneşi altında baygınlık geçirirken, onlar saatler boyunca böyle çalışmaya devam ediyordu. Bu haddinden fazla sıcak odada, bayılmaya izin yoktu. Verandalarda serinleyen konuklara temiz gömlekler lazımdı.

Martin'in her yerinden ter fışkırıyordu. Müthiş miktarda su içiyordu ama sıcaklık ve sarf ettikleri güç o kadar fazlaydı ki, su etindeki yarıklardan ve tüm gözeneklerinden akıp gidiyordu. Denizdeyken, bazı nadir zamanlar dışında, yaptığı iş ona kendini dinleme imkânı tanıyordu. Gemi sahibi, Martin'in zamanını yönetirdi. Ama burada otel müdürü, Martin'in düşüncelerini de yönetmeye başlamıştı. Sinirleri harap eden, bedeni tüketen bu işten başka düşüncesi yoktu. Başka bir şey düşünmesi mümkün olmuyordu. Ruth'a olan aşkını unutmuştu. Varlığını bile unutmuştu, çünkü meşguliyeti içinde onu hatırlamaya vakti yoktu. Sadece gece sürünerek yatağa girdiğinde ya da sabah kahvaltı yaparken, Ruth'a dair anılar kısa süreliğine aklına geliyordu.

Joe:

– Burası cehennem, öyle değil mi? diye sormuştu.

Martin başıyla onaylamıştı ama sinirlenmişti de. Zaten bildiği bir şeyi söylemenin gereği yoktu. Çalışırken konuşmazlardı. Sohbet etmek hızlarını düşürüyordu. Bu kez de öyle olmuş, ütü yaparken bir hareketi kaçırdıktan sonra, hızını tekrar yakalayana kadar fazladan iki hareket yapması gerekmişti.

Cuma sabahı çamaşır makinesini çalıştırdılar. İki haftada bir otelin çamaşırını yıkamaları gerekiyordu; çarşaflar, yastık kılıfları, yatak ve masa örtüleri, peçeteler. Bu iş bitince, "süs kolası" işine girişiyorlardı. Martin bu özen gerektiren, hassas işi daha tam anlamıyla öğrenememişti. Hata yapma şansı da yoktu. Hatalar, yıkıcı sonuçlar doğuruyordu. Joe,

buruşturulsa avucunda kaybolacak kadar ince bir korsa örtüsünü göstererek şöyle demişti:

– Görüyor musun, şunu yakarsan maaşından yirmi dolar gider.

Martin o giysi parçasını yakmamış, sinirleri her zamankinden fazla gerilse de kaslarını gevşek tutmayı başarmış ve çamaşır yıkamak zorunda olmayan kadınların güzel giysileriyle uğraşıp dururlarken, Joe'nun okuduğu lanetleri sempati duygusuyla dinlemişti. "Süs kolası" ikisinin de kâbusuydu. Kıymetli dakikalarını onlardan çalıyordu. Bütün gün bununla uğraştılar. Akşam saat yedide, otelin çamaşırlarını mengeneden geçirmek için ara verdiler. Saat onda oteldeki müşteriler yatağa girerken, çamaşırhanedeki iki adam geceyarısına, bire, ikiye kadar "süs kolası"yla uğraşmayı sürdürdü. İki buçukta paydos ettiler.

Cumartesi sabahı yine "süs kolası" ve diğer işler onları bekliyordu. Öğleden sonra üçte, haftalık işleri bitmişti.

Birlikte merdivenlerde otururlarken, bir zafer sigarası içen Joe sordu:

– Bununla Oakland'a kadar 110 kilometre yol gitmeyeceksin, değil mi?

– Mecburum, diye yanıtladı Martin.

– Niçin gidiyorsun? Bir kız için mi?

– Hayır. Tren biletine vereceğim iki buçuğu tasarruf etmeliyim. Kütüphaneye gidip, bazı kitapların süresini uzatmak istiyorum.

– Niye ekspres trenle halletmiyorsun kitap getirip götürme işini? Her bir gönderim sadece bir çeyrekliğe patlar.

Martin bunu düşünecekti. Joe:

– Hem yarın biraz dinlen, dedi, buna ihtiyacın var. Ben de dinleneceğim. Canım çıkmış durumda.

Martin durumu değerlendirdi. Durup dinlenmeden, bütün hafta saniyeler ve dakikalarla yarışmış, gecikmelerden

sakınıp engelleri yıkmıştı. Tükenmek bilmeyen bir güç kaynağı, yüksek devirli bir motor, şeytan gibi bir işçi olmuştu ve şimdi haftalık işlerin bittiği noktada, kendini çökmüş hissediyordu. Yıpranmış ve bitkin düşmüş, yakışıklı yüzü takatsizlikten süzülmüştü. Sigarasını ruhsuzca çekiyor, ölgün ve tekdüze bir sesle konuşuyordu. İçindeki bütün kuvvet ve ateş uçup gitmişti. Başarısından mutluluk duymuyordu.

Joe üzüntüyle:

– Üstelik haftaya her şey yeniden başlayacak, dedi, bu kadar çalışıyoruz da ne oluyo', ha? Bazen keşke bir avare olsaydım diyorum. O zaman çalışmaz, yine de bir şekilde hayatımı sürdürürdüm. Vay be! Keşke bir bardak biram olsaydı. Ama köye gitmeyi gözüm kesmiyor. Derim ki burada kal, kitaplarını ekspres trenle gönder; aptallık etme.

– İyi de bütün Pazar burada ne yaparım? dedi Martin.

– Dinlenirsin. Ne kadar yorgun olduğunun farkında değilsin. Ben pazarları o kadar yorgun olurum ki, gazete bile okuyamam. Bir keresinde hasta olmuştum; tifo. Bir buçuk ay hastanede yattım. Bütün o zaman boyunca hiçbir iş yapmadım. Ne güzeldi.

Bir dakika sonra, hayal kurarcasına:

– Ne güzeldi, diye yineledi.

Martin yıkandı, banyodan çıktığında baş çamaşırcının ortadan kaybolduğunu gördü. Herhalde bir bardak bira almaya gitmiştir, diye düşündü, ama köye olan bir kilometrelik yol Joe için uzun bir mesafeydi. Ayakkabılarını çıkarıp yatağa uzandı ve karar vermeye çalıştı. Kitap okumaya yeltenmedi. Uykusuzluğunu hissedemeyecek kadar yorgundu ve boş bir kafayla, yarı uyuşmuş vaziyette, akşam yemeği saatine kadar uzandı. Joe hâlâ ortalıkta yoktu ve bahçıvan onun muhtemelen bar kapılarını aşındırdığını söyleyince, Martin durumu anladı. Yemekten sonra hemen yatağa girdi ve sabah olduğunda, çok iyi dinlenmiş olduğuna karar verdi. Joe

daha gelmemişti ve Martin bir pazar gazetesi bularak, ağaçların kuytuluğunda uzandı. Sabahın nasıl geçtiğini anlamadı. Uyumadı, kimse onu rahatsız etmedi ve gazeteyi bitiremedi. Öğle yemediğinden sonra aynı yere döndü ve gazeteyi okurken uyuyakaldı.

Pazar böyle geçti ve pazartesi yine ağır iş başladı. Martin giysileri ayırırken, Joe başının etrafına bir havluyu sıkıca bağlamış, iniltiler ve lanet okumalar eşliğinde, çamaşır makinesini çalıştırıyor ve sıvı sabun boşaltıyordu. Halini açıklarken:

– Elimde değil, dedi, cumartesi gecesi mutlaka içmem lazım.

Bir hafta daha, her gece elektrik lambalarının altında süren büyük bir savaşla geçti ve cumartesi saat üçte, Joe zafer yorgunluğu içinde köye, her şeyi unutmaya yollandı. Martin'in pazarı da öncekinin aynıydı. Ağaçların gölgesinde uyudu, gazeteyi amaçsızca karıştırdı, sırtüstü yatıp hiçbir şey yapmadan, hiçbir şey düşünmeden uzun saatler geçirdi. Düşünemeyecek kadar sersemlemiş haldeydi, lakin bu halinden hoşnut da değildi. Sanki değersizleşmiş ya da yapısı bozulmuş gibiydi ve kendinden iğreniyordu. Tanrısal olan ne varsa çıkıp gitmişti içinden. İçindeki tutku körelmiş, bu tutkunun varlığını hissedecek canlılığı kalmamıştı. Bir ölüydü artık. Ruhu ölmüştü. Bir hayvana dönüşmüştü; çalışan bir hayvana. Yeşil yapraklar arasından sıyrılıp gelen gün ışığı ona güzel görünmüyor, mavi gök kubbe eskisi gibi ona, evrenin genişliği ve sakladığı sırlarla ilgili ipuçlarını fısıldamıyordu. Yaşam çekilmez derecede sıkıcı ve aptalcaydı ve ağzında berbat bir tat bırakıyordu. İçsel bakışının önüne siyah bir perde çekilmiş ve hayalleri, ışık sızmayan karanlık bir hasta odasına hapsolmuştu. Köye inip barda deli gibi içerek beynini uyuşturan, neşesini bulup muhteşem bir sarhoşluk içinde, pazartesi sabahını ve onları bekleyen ölümcül yorgunluğu unutan Joe'ya imreniyordu.

Üçüncü hafta da geçip gitti. Martin artık kendinden de, hayattan da nefret ediyordu. Bir başarısızlık hissiyle eziliyordu. Editörler yazılarını reddetmekte haklıydılar. Bunu açıkça görüyordu artık ve kendine, kurduğu hayallere gülüyordu. Ruth, "Deniz Şarkıları"nı postayla geri göndermişti. Martin onun mektubunu ilgisizce okudu. Kız şiirleri ne kadar beğendiğini ve güzel bulduğunu söylemek için elinden geleni yapmıştı. Ama yalan söylemesi, gerçeği kendinden gizlemesi mümkün değildi. Ruth bunların başarısız olduğunu biliyordu ve Martin mektuptaki her bir kuru, âdet yerini bulsun diye yazılmış ifadede onun hoşnutsuzluğunu okuyabiliyordu. Ruth haklıydı. Martin şiirleri tekrar okuduğunda buna iyice kâni oldu. Güzellik ve harikalar onu terk etmişti; şiirleri yeniden okudu ve bunları yazarken ne düşündüğünü merak etti. Yaptığı söz oyunları ona gülünç geldi; özenli ifadeleri ucube gibi duruyordu; her şey saçma, gerçek dışı ve olanaksızdı. İçinde yeterince istek bulsa, "Deniz Şarkıları"nı oracıkta yakabilirdi. Ama bunun için makine odasındaki fırına kadar gitme zahmetine değmezdi. Bütün gücünü, başkalarının elbiselerini yıkayarak tüketmişti. Kendi işlerini görecek takati kalmamıştı.

Pazar gelince kendini toparlayıp, Ruth'un mektubunu yanıtlamaya karar verdi. Ama Cumartesi öğleden sonra, işi bitirip ve banyo yapmasının ardından, unutma arzusu çöktü üstüne. "En iyisi gidip Joe neler yapıyor bakayım," diye düşünürken, kendini kandırdığının farkındaydı. Ama bu yalanla yüzleşecek gücü yoktu. Olsaydı bile, yine yalanıyla yüzleşmezdi, çünkü unutmak istiyordu. Yavaşça ve hevessizce köye yöneldi ve bara yaklaştıkça, ister istemez adımları hızlandı.

Joe onu:

– İçki içmediğini sanıyordum, diyerek karşıladı.

Martin mazeret belirtmeye tenezzül etmedi. Kendine vis-

ki söyleyerek, şişeyi Joe'ye vermeden önce, bardağını ağzına kadar doldurdu.

– Sen de çabuk iç hadi, dedi sert bir sesle.

Joe'nun oyalandığını gören Martin, onu beklemeden, bardağını bir dikişte boşalttı ve yeniden doldurdu. Saldırganca:

– Şimdi seni bekleyebilirim, dedi, ama acele et.

Joe dediğini yaptı ve birlikte içtiler.

– İş yüzünden, değil mi? diye sordu Joe.

Martin bu konu hakkında konuşmayı reddetti. Joe:

– Cehennem gibi, biliyorum, dedi, ama içmeye başlamanı hiç istemem, Mart. Yapma böyle.

Martin sessizce içip, yüksek sesle verdiği emirlerle barmeni ürkütüyordu; buğulu mavi gözleri olan, saçı ortadan ayrılmış, kadınsı bir genç adamdı bu.

Joe:

– Bizi böyle deli gibi çalıştırmaları olacak iş değil, diyordu, kafayı çekmesem, kendimi kaybedip orayı yakardım. Kafayı çekmem kurtarıyor onları, bilesin.

Martin yanıt vermiyordu. Birkaç kadeh daha içince, sarhoş olmaya başladığını hissetti. Ah, işte yaşamak buydu; üç haftadır ilk kez rahat bir nefes alıyordu. Kafasındaki hayaller yeniden canlandı. İçindeki karanlık odadan çıkan bu hayaller, parlak alevler gibi sardı onu. Zihnindeki görüntülerin yansıdığı tertemiz ayna, üzerine tasvirler çizilmiş parlak, göz kamaştırıcı bir tableti andırıyordu. Harikalar ve güzellikler onunla el ele yürüyordu ve tüm güçlerini Martin'e vermişlerdi. Bunları Joe'ya anlatmaya çalıştı, ama Joe da kendi hayallerini görmekteydi; çamaşırhanedeki köleliğinden kurtulup, kendine ait büyük bir çamaşırhaneyi nasıl kuracağına dair kusursuz planlar yapmakla meşguldü.

– Diyo'm sana Mart, çamaşırhanemde çocukları çalıştırmayaca'm. Kimse de akşam altıdan sonra çalışmayacak. Yeterince makine ve işi makul saatte bitirecek kadar çok

adam ol'cak. Sen de bana yardım edersin Mart, seni oranın yöneticisi yaparım. Her şeyi, hepsini sen idare edersin. Ben de içkiyi bırakıp iki yıl boyunca para biriktiririm. So'na...

Ama Martin öte yana dönerek, Joe'yu barmenle baş başa bıraktı. Sonra barmen, içeri giren iki çiftçiye Martin'in ısmarladığı içkileri vermek üzere uzaklaştı. Martin muazzam bir cömertlikle herkese içki ısmarladı: Çiftlik işçilerine, bir ahır görevlisine, otel bahçıvanının yardımcısına, barmene ve bir gölge gibi içeri kayıp, yine gölge gibi barın ucuna tüneyen sinik avareye.

18. BÖLÜM

Pazartesi sabahı, Joe inleyerek ilk çamaşır yığınını makineye attı.

– Diyorum ki, diye söze başladı.

Martin hırladı:

– Konuşma benimle.

Öğle olup da yemek arası verdiklerinde:

– Kusura bakma Joe, dedi.

Joe'nun gözleri yaşla doldu.

– Önemli değil, koca adam, dedi, cehennemdeyiz ve elimizden bir şey gelmiyor. Biliyo' musun, seni öyle seviyorum ki. O yüzden çok... canım yandı. En baştan kanım kaynadıydı sana.

Martin başını iki yana salladı. Joe bir öneride bulundu:

– Bırakalım bu işi. Gidip avarelik edelim. Hiç denemedim ama çok kolay olmalı. Hiçbi' şey yapmayız. Bir düşünsene hiçbi'şey yapmamayı. Bir keresinde tifo olup hastaneye yatmıştım, ne güzeldi. Keşke yine hasta olsam.

Bir hafta daha geçiverdi. Otel ağzına kadar doluydu ve fazladan pek çok "süs kolası" yapmak zorunda kaldılar. Kah-

ramanca işler başardılar. Her gece elektrik lambalarının altında geç saatlere kadar çarpıştılar, yemeklerini çiğnemeden yuttular, kahvaltıdan önce bile yarım saat çalıştılar. Martin artık soğuk suyla yıkanmıyordu. Her anları çalışmak, çalışmak, çalışmakla geçiyordu ve usta çoban Joe bu anları ustaca güdüyor; tekini kaybetmeden, bir paragözün altınlarını saydığı gibi hepsini sayıyor; bir cinnet hali içinde, harareket yapmış bir makine gibi çalışıyordu. Bir zamanlar kendini Martin Eden olarak adlandıran diğer makine de, ona maharetle yardım ediyordu.

Martin ancak nadir zamanlarda düşünebiliyordu. Düşünce evi kapanmış, pencereleri mühürlenmiş, Martin gölgeler içinde kalmıştı. Bir gölgeydi artık. Joe haklıydı. İkisi de gölgeye dönüşmüş ve cehennemin kıyısında bitimsiz çileye mahkûm edilmişlerdi. Yoksa bir düş müydü bu? Bazen, cayır cayır yakan sıcağın içinde, beyaz kumaşlar üzerinde ağır ütüleri ileri geri gezdirirken, bir düş gördüğü sanısına kapılıyordu. Birazdan, ya da belki bin sene kadar sonra, mürekkep lekeli masasının durduğu odada uyanacak, önceki gün bıraktığı yerden yazmaya devam edecekti. Yahut belki o da bir düştü ve uyandığında vardiya değişim zamanı gelmiş olacak, sallantılı baş kasarasındaki ranzadan kalkıp, tropik güneşlerin altında dümeni devralacak, serin alize rüzgârının etine işlediğini hissedecekti.

Cumartesi saat üç olmuş, sahte zafer vakti gelip çatmıştı.

Joe hafta sonunun çöküntüsünü vurgulayan tuhaf, tekdüze bir sesle:

– Gidip bira içeceğim, dedi.

Martin birden uyanır gibi oldu. Alet çantasını çıkarıp bisikletini yağladı, zincirine grafit sürdü ve rulmanları ayarladı. Joe bara giden yolu yarılamışken, Martin gidonun üstüne eğik bedeniyle, doksan altılık pedal çarkını ritmik şekilde çevirerek, yüzü 110 kilometrelik yokuşlu ve tozlu yola

dönük, geçip gitti. O gece Oakland'da uyudu ve pazar günü 110 kilometreyi yeniden katetti. Pazartesi sabahı işbaşı yaptığında yorgundu ama ayık kalmıştı.

Beşinci ve altıncı haftalar boyunca da Martin makine gibi çalıştı. Sadece içinde beliren küçük bir kıvılcım, bir ruh pırıltısı, onu her hafta sonunda 220 kilometrelik yolu gitmeye zorluyordu. Ama bu dinlenmek anlamına gelmiyordu. Bir makineyi bile ezecek bu yorgunluk, geçmiş hayatından ona kalan son ruh pırıltısını da yok ediyordu. Yedinci haftanın sonunda, istemese de artık direnemeyerek, Joe'yla birlikte köye yollandı ve pazartesi sabahına kadar kendine yaşam depoladı.

Yine hafta sonları, büyük yorgunluğunun uyuşukluğunu daha da büyük bir yorgunluğun uyuşukluğuyla yok ederek, 220 kilometreyi aşmayı sürdürdü. Üç ayın sonunda üçüncü kez Joe ile birlikte köye indi. Yine her şeyi unuttu ve yaşamaya başladı; kendini nasıl, içerek değil ama çalışarak bir hayvana dönüştürdüğünün ayırdına vardı. İçki bir etkendi sadece, asıl sebep değildi. Tıpkı gecenin gündüzü izlemesi gibi, işin ardından içki geliyordu. Viski ona, bir yük hayvanı olmakla yükseklere eremeyeceğini fısıldıyor, Martin de bunu onaylıyordu. Viski akıllıydı. Sırlara vâkıftı.

Bir kâğıtla kalem istedi ve oradaki herkese içki ısmarladı. Onlar sağlığına içerlerken, bara yaslandı ve bir şeyler karaladı. Joe'ya:

– Bir telgraf, dedi, oku.

Joe sarhoş kafayla, uzun uzun baktı kağıda. Okuduğu şey onu ayıltmış gibiydi. Gözlerinden yaşlar akarak, sitemle Martin'e baktı.

– Beni yüzüstü mü bırakacaksın Mart? diye umutsuzca sordu.

Martin başıyla onayladı ve mesajı telgraf bürosuna götürmesi için, oradaki aylaklardan birine seslendi.

Joe:

– Dur bir dakika dedi, bir düşüneyim.

Bacakları titreyerek bara tutundu; Martin düşmesin diye koluyla onu destekliyordu. Joe birden:

– İki çamaşırcı olsun dedi, getir düzelteyim.

– Sen neden ayrılıyorsun? diye sordu Martin.

– Seninle aynı sebepten.

– Ama ben denize açılacağım. Sen bunu yapamazsın.

Joe:

– Hayır, dedi, ama avarelik edebilirim değil mi?

Martin bir an düşündükten sonra, bağırdı:

– Tanrım, bence haklısın! Yük hayvanı olacağına avare ol daha iyi! Tabii adamım, hayatını yaşa. Şimdiye kadar yaptığın en iyi şey olur bu.

Joe:

– Bir keresinde hastaneye yatmıştım, dedi, ne güzeldi. Tifo. Anlatmış mıydım?

Martin telgraftaki ifadeyi, "iki çamaşırcı" olarak değiştirirken, Joe lafına devam etti:

– Hastanedeyken hiç içki içmek istemedim. Ne komik di' mi? Ama bütün hafta köle gibi çalışınca, kafayı çekmem gerekiyor. O aşçıların nasıl deli gibi içtiğini fark ettin mi? Ya fırıncıların? Çalışmaktan oluyor bu. İçmeseler olmaz. Hey, izin ver de telgrafın yarı parasını ben vereyim.

– Bu benden olsun, dedi Martin.

– Haydi, herkes içsin, diye seslendi Joe, elindeki zarları ıslak tezgâhın üzerine sallayarak.

Pazartesi sabahı Joe umutlu bir bekleyiş içindeydi. Başının ağrısı umurunda değildi; işle de ilgilenmiyordu. An üstüne an kaybolup giderken, kaygısız çoban pencereden gün ışığına ve ağaçlara bakıyordu. Haykırdı:

– Şunu bir gör! Bunların hepsi benim! Hem de bedava. İstersem ağaçların altında uzanıp bin yıl uyurum. Haydi Mar-

tin, çekip gidelim. Daha fazla beklemenin ne anlamı var? Aylaklar alemine bilet cebimde. Hem de sadece gidiş için!

Birkaç dakika sonra, çamaşır makinesine götürmek üzere kirli çamaşırları toparlayan Joe, otel müdürünün gömleğini fark etti. Bu gömleğin ayırıcı işaretini tanımıştı ve birden sahip olduğu özgürlüğün bilinciyle, gömleği yere atıp üstüne basarak bağırdı:

– Keşke sen de bu gömleğin içinde olsaydın, domuz kafalı Hollandalı! İçinde olsaydın da gününü görseydin! Al bakalım! Bunu da! Ve bunu da! Kahrolası! Biri beni tutsun! Tutun beni!

Martin güldü ve onu işinin başına çekti. Salı gecesi yeni çamaşırcılar geldi ve haftanın geri kalanı, onlara işleyişi öğretmekle geçti. Joe yanlarında durup sistemini anlattı ama hiç çalışmadı.

– Parmağımın ucunu bile sürmem artık, dedi, parmağımın ucunu bile. İsterlerse beni kovsunlar; kovarlarsa çekip giderim. Bundan sonra çalışmayaca'm, çok teşekkürler. Artık yük trenleriyle gezip, ağaçların gölgesinde yataca'm. Siz çalışın, köleler! Evet öyle! Çalışın ve ter dökün! Çalışın ve ter dökün! Ölünce siz de benim gibi çürüyüp git'ceksiniz; nasıl yaşadığınızın ne önemi var, ha? Söyle bana, uzun vadede ne fark eder ki?

Cumartesi paralarını aldılar ve yollarını ayırma vakti geldi.

Joe umutsuzca:

– Fikrini değiştirip ben'le yollara düşmeni istemenin faydası yok değil mi? diye sordu.

Martin başını iki yana salladı. Bisikletine binmiş, gitmeye hazırlanıyordu. El sıkıştılar, Joe onun elini bir süre tuttu ve dedi ki:

– Seni yine göreceğim Mart; ikimiz de ölmeden önce. Eminim buna. İçime doğdu. Hoşça kal Mart ve kendine dikkat et. Seni acayip seviyorum, biliyorsun.

Joe yolun ortasında yalnız ve üzgün bir figür olarak dikilip, Martin'i bir virajı dönerek gözden kaybolunca kadar izledikten sonra mırıldandı:

– İyi bir çocuk bu. İyi bir çocuk.

Sonra ayaklarını sürüyerek su deposuna doğru yürümeye başladı. Orada beş-altı boşta gezen daha, demiryolunun kıyısında yatıp, yük treninin kalkmasını bekliyordu.

19. BÖLÜM

Ruth'la ailesi dönmüştü ve artık Oakland'da olan Martin, Ruth'la bolca görüşme fırsatı buldu. Diplomasını almış olan Ruth artık çalışmalarını kesmiş; Martin de, çalıştığı süre boyunca zihnindeki ve bedenindeki tüm canlılığı kaybettiğinden, yazmayı bırakmıştı. Bu yüzden, ikisinin de eskiden olmadığı kadar zamanı vardı ve samimiyetleri hızla ilerledi.

İlk günlerde, Martin dinlenmekten başka bir şey yapmadı. Çokça uyumuş, uzun saatlerini derin derin düşünerek ve başka hiçbir şey yapmayarak geçirmişti. Çok zorlu bir boks maçından sonra toparlanmakta olan biri gibiydi. Kendine gelmeye başladığının ilk işareti, günlük gazetenin ilgisini çekmeye başlamasıydı. Sonra yeniden okumaya başladı; önce hafif romanlar ve şiir. Birkaç gün sonra da, büyük bir şevkle, epeydir ihmal ettiği Fiske'e sarıldı. Muhteşem bedeni ve sağlığı yeniden hayat buldu; gençliğinin olanca dayanıklılığı, kendini yenileme gücü geri geldi.

İyice dinlendiğinde hemen denize açılacağını bildirdiğinde, Ruth hayal kırıklığını açıkça belli etti.

– Bunu yapmayı niçin istiyorsunuz? diye sordu.

Martin yanıt olarak:

– Para, dedi, editörlere yapacağım yeni saldırı için birikim yapmalıyım. Bu savaşta benim cephanem para; para ve sabır.

– Ama bütün istediğiniz paraysa, neden çamaşırhanede kalmadınız?

– Çünkü çamaşırhane beni bir hayvana dönüştürüyordu. Bu kadar çok çalışmak insanı içmeye iter.

Ruth'un sesi titredi:

– Yani siz...?

Martin bu durumdan kolayca sıyrılabilirdi, ama doğal itkisi dürüst davranmak yönündeydi. Ayrıca, ne olursa olsun dürüst olmaya karar verdiğini hatırladı.

– Evet, dedi, içtim. Birkaç kez.

Ruth ürperdi ve geri çekildi.

– Tanıdığım hiçbir erkek böyle bir şey yapmadı... asla.

Martin acı acı güldü.

– Onlar hiç *Shelly Hot Springs*'te çalışmadı. Ağır iş iyi bir şey. İnsan sağlığına yararlı; bütün vaizler böyle diyor. Tanrı biliyor ya çalışmaktan hiç ürkmedim. Ama her şeyin çoğu zarar; o çamaşırhanedeki iş de öyle. Bu yüzden bir kez daha denize çıkacağım. Bunun son seferim olmasını umuyorum, çünkü döndüğümde dergilere girmeyi başaracağım. Buna eminim.

Ruth sessiz ve hoşnutsuzdu. Martin onu mahzunca izledi ve yaşadıklarını anlamasının imkânsız olduğunu fark etti.

– Bir gün bunları yazacağım. Başlığı da, "Ağır İşin Alçaltıcılığı" ya da "İşçi Sınıfında İçmenin Psikolojisi" gibi bir şey olacak.

İlk karşılaşmalarından bu yana, birbirlerine hiç şu günkü kadar uzak olmamışlardı. Martin'in dürüstçe yaptığı itiraf ve bunun gerisinde yatan başkaldırı, Ruth'a itici gelmişti. Ama bu iticiliğin sebebinden çok, kendisinin böyle hissetmesine şaşırmıştı. Ruth, Martin'den hoşlanmış, bunun sonucunda samimiyetleri ilerlemişti. Bir yandan da Ruth'un içinde acıma duyguları, Martin'i daha iyiye yöneltmek için idealistçe ve masumane bir istek ortaya çıkmıştı. Bu kadar yol almayı

başarmış olan bu işlenmemiş genç adamı kurtarmak istiyordu. Onu geçmiş ortamından ve öz benliğinden, kendisi istemese de korumalıydı. Bilinç düzeyinde bunu çok soylu bir düşünce olarak görüyordu; bu düşüncenin altında bir kıskançlık ve aşk tutkusunun yattığı aklının ucundan bile geçmiyordu.

Güzel sonbahar havasında bisikletleriyle dolaştılar ve tepelerin üstünde yüksek sesle şiir okudular; önce biri, sonra diğeri; insanın düşüncelerini yüksek şeylere yönelten soylu, heyecan verici şiirler. Böylece Ruth dolaylı olarak feragat, özveri, sabır, çalışkanlık ve uğraşıyı vaaz ediyordu; bunlar onun zihnine babası, Bay Butler ve fakir bir göçmen çocuk iken dünyanın en büyük kütüphanecisi haline gelen Andrew Carnegie tarafından nakşedilmişti. Martin bütün bunları anlıyor ve eğleniyordu. Artık Ruth'un zihnî süreçlerini daha kolay takip ediyordu; kızın harika ruhunun mührü kırılmıştı. Şimdi onunla aynı entelektüel düzeydeydiler. Ama aralarındaki fikir ayrılıkları, Martin'in aşkını gölgelemiyordu. Aşkı eskisinden de ateşliydi, çünkü artık Ruth'u olduğu gibi seviyordu ve onun fiziki zayıflığı bile gözlerindeki büyüyü artırıyordu. Elizabeth Barrett'ın hayatını okumuştu; bu hasta kadın senelerce ayağını yere basamamış, ama Browning'le kaçarak evlendikten sonra ayağa kalkıp yürümüştü. Browning'in o kadın için yaptığını, Martin de Ruth için yapmak istiyordu. Ama önce, Ruth'un ona âşık olması gerekiyordu. Gerisi kolaydı. Martin ona kuvvet ve sağlık verecekti. Gelecek yıllardaki hayatlarından kesitler gördü: İşleri, rahatları ve sağlıkları yerindeydi; yerdeki minderlerin üzerinde uzanmışlar, Ruth'un ona okuduğu şiirler üzerine konuşuyorlardı. Yaşayacakları hayatın anahtarı buydu işte. Hep aynı resmi görüyordu. Bazen de sesli olarak okuyan Martin oluyor, başını omzuna yaslamış olan Ruth'u bir koluyla sarıyordu. Bazen birlikte sayfalara eğilip, güzel dizeleri ince-

liyorlardı. Ruth'un içinde doğa sevgisi vardı yine ve Martin cömert hayal gücüyle, sahneyi değiştirdi: Bazen sarp duvarlı, kapalı vadilerde ya da yüksek dağlardaki çayırlarda kitap okuyorlardı. Sonra gri kumlar üzerinde duruyorlar, dalgalar ayaklarına vuruyor ve tropiklerdeki bir volkanik adacıkta, şelalelerin düştüğü yerde oluşan sis, rüzgârın her esişiyle sallanıp titreyen, buhardan bir peçe halinde denize ulaşıyordu. Ama ön planda her zaman güzelliğin tanrılarıyla birlikte, hiç durmadan okuyan ve okuduklarını birbirleriyle paylaşan Ruth ve Martin vardı. Arkadaki loş ve dumanlı fonda, doğa manzarasının da gerisinde, iş, başarı ve para yer alıyordu ki, bütün bunlar ikisini, dünyayla ve onun tüm hazineleriyle ilgili kaygılardan azade kılıyordu.

Annesi bir gün Ruth'u:

– Küçük kızıma dikkatli olmasını tavsiye ederim, diye uyardı.

– Ne demek istediğini biliyorum. Ama bu imkânsız. Çünkü o benimle...

Ruth kızarmıştı ve bunun sebebi, genç bir kızın ilk kez, hayatın kutsal konularını, eşit derecede kutsal saydığı annesiyle konuşacak olmasıydı.

– Seninle eşit değil.

Annesi, Ruth'un başladığı cümleyi tamamlamıştı.

Ruth onayladı.

– Söylemek istemedim ama evet, değil. Çok kaba, vahşi, güçlü... Fazla güçlü. Yaşadığı hayat...

– Temiz bir hayat yaşamamış, bunu söylemek istiyorsun.

Ruth yine onayladı ve tekrar yüzü kıpkırmızı oldu.

– Tabii bu onun hatası değil, ama şeylere fazla girip çıkmış...

– Pis işlere mi?

– Evet, pis işlere. Ve beni korkutuyor. Bazen yaptığı şeylerden o kadar rahatça, sanki hiç önemi yokmuş gibi bah-

sediyor ki, ondan basbayağı korkuyorum. Oysa bunlar çok önemli, değil mi?

Kollarıyla birbirlerini sararak oturmuşlardı ve Ruth durakladığında, annesi onun elini okşayarak, söze devam etmesini bekledi. Ruth:

– Ama son derece ilgimi çekiyor, dedi, o bir bakıma benim korumam altında. Hem benim ilk erkek arkadaşım. Tam anlamıyla arkadaş sayılmaz aslında; biraz arkadaş, biraz da koruyup kolladığım biri. Bazen, beni korkuttuğunda öyle geliyor ki, sanki onu oyuncak sanmışım da, sonra bana dişlerini gösterip zincirinden kurtulmaya çalışan bir buldog olduğunu fark etmişim.

Annesi, yine onun lafını sürdürmesini bekledi.

– Bir buldogla ilgilendiğim gibi ilgileniyorum onunla galiba. Çok iyi yanları var. Ama beğenmediğim yanları da. Hep aklıma takılıyor bunlar. Küfrediyor, sigara ve içki içiyor, yumruk yumruğa dövüşüyor (kendisi söyledi; üstelik bundan hoşlanıyormuş). Bir erkekte, yani benim –Ruth sözün burasında sesini iyice düşürdü– kocam olmasını isteyeceğim bir erkekte bulunmaması gereken ne varsa, onda mevcut. Üstelik çok güçlü. Benim prensim uzun, ince ve esmer olmalı; zarif, büyüleyici bir prens. Hayır, Martin Eden'a âşık olmam gibi bir tehlike söz konusu değil. Çok kötü bir kader olurdu böylesi.

Annesi lafı başka yere çekti:

– Ama ben bundan bahsetmiyordum, ya onun durumu? Sen onu hiçbir şekilde tercih etmezsin, ama ya sana âşık olursa?

– Ama o zaten bana âşık, diye haykırdı Ruth.

Bayan Morse, yumuşak bir sesle:

– Böyle olması beklenirdi zaten, dedi, seni tanıyan biri başka türlü hissedebilir mi?

Ruth bağırdı:

– Olney benden nefret ediyor! Ben de ondan nefret ediyo-

rum. Yanımda olduğu zaman kedi gibi geriliyorum. Ona kötü davranasım geliyor; böyle hissetmediğim zamanlarda da o bana kötü davranıyor zaten. Ama Martin Eden'layken mutluyum. Hiç kimse, hiçbir erkek beni sevmemişti daha önce; bu şekilde yani. Ve bu şekilde sevilmek çok hoş. Ne demek istediğimi biliyorsun, anneciğim. Gerçek anlamda bir kadın olduğumu hissetmek çok hoş.

Hıçkırarak, yüzünü annesinin kucağına gömdü.

– Hakkımda çok kötü şeyler düşünüyorsun, biliyorum, ama ben dürüst davrandım ve sana hissettiklerimi anlattım.

Bayan Morse garip şekilde hem üzgün hem de mutluydu. Edebiyat fakültesi mezunu olan kız çocuğu gitmiş, yerine bir kadın gelmişti. Yaptıkları deney başarıya ulaşmıştı. Ruth'un tabiatındaki tuhaf boşluk dolmuş, dolarken de bir tehlike ya da zarar ortaya çıkmamıştı. Bu kaba saba denizci işlevini görmüş, Ruth ona âşık olmasa da, onun sayesinde kadınlığının bilincine varmıştı.

Ruth, duyduğu utanç sebebiyle yüzü hâlâ annesinin kucağına gömülü olarak, itiraflarına devam etti:

– Elleri titriyor. Bu çok komik ve saçma gelse de, onun için üzülüyorum. Elleri fazlaca titreyip, gözleri fazlaca parladığında, ona yaşadığı hayat ve yaptığı hatalar hakkında öğüt veriyorum. Ama bana taptığının farkındayım. Gözleri ve elleri yalan söylemiyor. İşte bunu düşünmek, bana büyüdüğümü hissettiriyor. Başka kızlar... ve genç kadınlar... gibi olmama yol açan bir şey beni ele geçiriyor sanki. Önceden onlar gibi değildim ve bu durumum seni endişelendiriyordu, biliyorum. Bu endişeni bana belli etmediğini sanıyordun, ama ben fark ediyordum ve değişmek, Martin Eden'ın deyişiyle, "iyilenmek" istiyordum.

Bu, anne ve kızı için kutsal bir saatti ve alacakaranlıkta gözleri nemlenmiş olarak konuşurlarken, Ruth olanca masumiyeti ve dürüstlüğü içindeydi; annesi ise onu sempatiyle

dinlerken, soğukkanlı açıklamalar ve yönlendirmelerde bulunuyordu.

– O senden dört yaş genç, dedi, bu dünyada bir yeri yok. Ne bir konumu var ne de geliri. Başarısız biri. Seni sevmekle, bütün o hikâyeler ve çocukça düşlerle uğraşmayı bir kenara bırakıp, seninle evlenme hakkını elde edeceğini düşünüyor olmalı. Maalesef, Martin Eden hiç büyümeyecek. Sorumluluk almıyor; baban ve onun arkadaşları, örneğin Bay Butler gibi bir iş tutmayı düşünmüyor. Martin Eden'ın eli hiç para görmeyecek maalesef. Dünyanın düzeni içinde para olmadan mutluluk da olmuyor. Büyük bir servete sahip olmak gerekmiyor ama, rahat ve düzgün bir hayat sürecek kadar para kazanmak lazım. Seninle hiç... konuştu mu?

– Tek söz etmedi. Denemedi bile; zaten izin vermezdim, çünkü gördüğün gibi, ona âşık değilim.

– Buna memnun oldum. Biricik kızımın onu gibi, saflık ve temizlikten yoksun bir adama âşık olduğunu görmek istemezdim. Dünyada temiz, dürüst ve düzgün adamlar var. Onları bekle. Bir gün öyle birini bulacak, onu seveceksin. O da seni sevecek ve babanla benim gibi, mutlu bir hayat kuracaksınız. Ve her zaman aklında tutman gereken bir şey var...

– Evet, anne.

Bayan Morse alçak ve tatlı bir sesle devam etti:

– ... o da çocuklar.

– Bunu... bunu da düşündüm, diye itiraf etti Ruth. Geçmişte onu rahatsız eden iffetsizce düşünceleri hatırladı ve böyle şeylerden bahsettikleri için yine yüzü kızardı.

Kesin bir tavırla devam etti Bayan Morse:

– İşte çocuklar yüzündendir ki, Martin Eden'la olamazsın. Mirasın temiz olmalı ve Bay Eden, ne yazık ki temiz değil. Baban bana denizcilerin nasıl yaşadığını anlattı. Ne demek istediğimi anlıyorsundur.

Ruth, anladığını belirtmek üzere annesinin elini sıktı.

Ama, hayalinin çok ötesindeki dehşet verici şeyleri, çok uzaktan ve belirsizce hayal edebilmişti ancak.

– Biliyorsun, sana söylemeden hiçbir şey yapmam, dedi, ama bazı şeyleri bana sorman gerekiyor, şu an olduğu gibi. Sana anlatmak istedim, ama nasıl yapacağımı bilemedim. Bu kadar utangaç olmam yanlış, biliyorum, ama benim için işleri kolaylaştırabilirsin. Bazen şimdiki gibi, bana sormalı, bana fırsat yaratmalısın.

Ayağa kalktıklarında, Ruth annesinin elini yakaladı. Alacakaranlıkta onunla yüz yüze durup, aralarındaki tuhaf şekilde tatlı eşitliğin bilincine vararak haykırdı:

– Sen de bir kadınsın anne! Aramızda bu konuşma geçmemiş olsa, sana asla bu gözle bakamazdım. Senin bir kadın olduğunu anlamam için, önce kendi kadınlığımı öğrenmem gerekiyormuş.

– İkimiz de kadınız, dedi annesi ve Ruth'u kendine doğru çekerek öptü. Kollarıyla birbirlerini sararak, kalpleri yeni bir dostlukla gönenmiş halde odadan çıktıkları sırada,

– İkimiz de kadınız, diye tekrarladı.

Bayan Morse bir saat sonra kocasına gururla:

– Küçük kızımız bir kadın oldu artık, dedi.

Bay Morse, karısına uzun uzun baktıktan sonra:

– Demek kızımız âşık olmuş, dedi.

– Hayır, ama diğeri ona âşık. Yaptığımız deney başarılı oldu. Kızımız sonunda uyandı.

Bay Morse hemen, gerçekçi bir işveren edasıyla:

– Bu durumda onu defetmemiz gerekiyor, dedi.

Ama karısı başını iki yana salladı.

– Buna gerek kalmayacak. Ruth'un dediğine göre birkaç güne kadar denize açılıyor. Geri geldiğinde, kızımız burada olmayacak. Onu Clara teyzesine göndeririz. Zaten Doğu'da bir yıl geçirmek, biraz iklim değişikliği, yeni insanlar ve fikirler, tam da onun ihtiyacı olan şey.

20. BÖLÜM

Martin'in içinde, yazma arzusu yeniden uyanıyordu. Beyninde kendiliğinden hikâyeler ve şiirler ortaya çıkıyor, sonradan bunları yazıya dökebilmek için notlar tutuyordu. Ama yazmıyordu. Onun kısa tatiliydi bu; vaktini dinlenmeye ve aşka adamış, her ikisinin de hakkını bol bol vermişti. Yine vücudundan sağlık fışkırmaya başlamıştı ve buluştukları günlerde, Ruth yine eskisi gibi, onun kuvvet ve sağlığına çarpılıyordu.

Annesi tekrar uyardı onu:

– Dikkali ol. Martin Eden'la fazla birlikte olmaya başladın.

Ama Ruth güvenle güldü. Kendinden emindi ve zaten Martin birkaç gün içinde denize açılacaktı. Döndüğü zaman ise, kendisi uzun süreliğine Doğu'ya gitmiş olacaktı. Bununla birlikte, Martin'in kuvvet ve sağlığında bir büyü vardı. Martin, Ruth'un çıkacağı yolculuktan haberdar olmuştu ve acele etmesi gerektiğini hissediyordu. Ama Ruth gibi bir kıza aşkını nasıl açacağını bilemiyordu. Ruth'dan kesin olarak çok farklı kızlarla ilgili çok fazla tecrübeye sahip olmak, onu engelliyordu. O kızlar aşk, hayat ve aşna fişne konusunda tecrübeliydi; Ruth'un ise bunlardan hiç haberi yoktu. Onun inanılmaz masumiyeti, Martin'i ürkütüyor, ne zaman konuşmak istese kelimelerin dudaklarının ucunda kalmasına ve kendini kıymetsiz hissetmesine yol açıyordu. Onu engelleyen bir şey daha vardı. İlk kez âşık oluyordu. Kirli geçmişinde hoşlandığı kadınlar olmuş, hatta bazıları onu büyülemişti, ama aşkı hiç tanımamıştı. Ona gelmeleri için bir ıslık çalması yetmişti. Farklı şeyler, değişik olaylar yaşadığı, bazen her erkek gibi kimi oyunlar oynadığı olmuştu ama, pek fazla değil. İlk kez talepkâr, hassas, çekingen ve şüpheli konumdaydı. Aşkın usullerini ve nasıl söze dökülebileceğini bilmiyor, ayrıca sevdiğinin lekesiz masumiyetinden çekiniyordu.

Dünyayı tanırken, girip çıktığı farklı ortamlarda öğrendiği önemli bir kural vardı: Bilmediğin bir oyun oynuyorsan, bırak önce diğer taraf hamlesini yapsın. Bu kural binlerce kez işine yaramış ve iyi bir gözlemci olmasını da sağlamıştı. Bilmediği şeyi izler, onun kendini ifşa etmesini; bir zayıflık, bir giriş yolu göstermesini beklerdi. Yumruk kavgasında rakibinin açığını kollamak gibi bir şeydi bu. Böyle bir açık yakaladığında, bunu çok sert şekilde değerlendirmeyi iyi bilirdi.

Bu yüzden, aşkını dillendirmeyi arzulasa da cesaret edemeyerek, bekledi ve izledi. Onu şaşkına çevirmekten korkuyor ve kendine güvenemiyordu. Farkında olmasa da, aslında doğru yolu izliyordu. Aşk bu dünyaya sözlü konuşmadan önce gelmişti ve en eski zamanlarda geçerli olan yol ve yordamlar, hâlâ hükmünü kaybetmemişti. Martin işte böyle eski, ilkel bir yoldan Ruth'a kur yapıyordu. Başlangıçta bunun farkında olmasa da, sonradan ne yapması gerektiğini anlamaya başladı. Ruth'un elini tutan eli, ağzından çıkabilecek herhangi bir kelimeden çok daha tesirliydi. Kuvveti, Ruth'un hayal gücünü, binlerce kuşak sevdalıların yazdığı şiirler ve seslendirdiği tutkulardan daha fazla etkiliyordu. Ağzından çıkacak sözler Ruth'un muhakemesini etkileyebilirdi, ama elinin temasıyla, doğrudan onun içgüdülerine ulaşıyordu. Ruth'un muhakemesi, tıpkı kendisi gibi gençti; oysa içgüdüleri insan ırkından bile yaşlıydı. Bu içgüdüler aşkla yaşıttı ve teamüllerden, fikirlerden, sonradan ortaya çıkan her şeyden daha akıllıydılar. Bu yüzden Ruth'un muhakemesi çalışmıyordu. Muhakeme etmeye gerek de duymuyordu. Martin'in, an be an, içindeki aşkı nasıl bir kuvvetle uyardığının farkında değildi. Öte yandan, Martin'in ona âşık olduğu gün gibi ortadaydı ve Ruth bu aşkın göstergelerini izlemekten, bilinçli şekilde zevk alıyordu: Şefkat dolu ışıklarla parlayan gözler, titreyen eller ve güneş yanığı yüzünden eksik olmayan kızarıklık. Ruth daha da ileri giderek, Martin'i

kışkırtmaya başladı; ama bu işi, onu şüphelendirmeyecek bir hassasiyetle ve yarı bilinçli olarak yapıyor, bu yüzden hiç kendinden de şüpheye düşmüyordu. Kadınlık gücünü bu şekilde kanıtlamak onu heyecanlandırıyor, Martin'e eziyet edip onunla oynamaktan, Havva zamanından kalma bir haz duyuyordu.

Tecrübesizlik ve heyecandan dili bağlanmış vaziyette, Martin beceriksizce ve farkında olmadan, dokunuşlarıyla Ruth'a yaklaşmayı sürdürdü. Elinin dokunuşu Ruth'un hoşuna gidiyordu; hoşuna gitmekten çok daha fazlasıydı aslında. Martin bunu bilmiyordu ama dokunuşlarının onu rahatsız etmediğini görüyordu. Elleri pek sık birbirine değmiyordu zaten; sadece karşılaştıklarında ve ayrılırken. Ama bisikletlerini aldıkları, tepelere götürecekleri kitapları toparladıkları, yan yana sayfaları karıştırdıkları sıralarda, ellerinin birbirine değmesi için bir fırsat oluşuyordu. Ayrıca, kitaplardaki güzellikleri eğilerek inceledikleri sırada, Ruth'un saçı Martin'in yanağına sürtünüyor, omuzu omzuna değiyordu. Ruth, içinde kabaran bir dürtüyle Martin'in saçını karıştırma isteği duyarak, kendi kendine gülümsüyordu. Martin ise, okumaktan yoruldukları esnada, başını Ruth'un kucağına koyup gözlerini kapatarak, ortak gelecekleri hakkında düşler görmeyi deli gibi arzuluyordu. Geçmişte, Shellmound Parkı ve Schuetzen Parkı'ndaki Pazar pikniklerinde, pek çok kızın kucağına başını koymuştu. Kızlar yüzünü güneşten koruyarak ona aşkla bakmışlar, Martin'in aşklarını neden hiç umursamadığını merak etmişler; o ise çoğu zaman bencilce, deliksiz bir uyku çekmişti. Başını bir kızın kucağında dinlendirmek, şimdiye kadar dünyadaki en kolay iş olmuştu. Ama şimdi, Ruth'un kucağı onun için ulaşılmaz ve imkân dışıydı. Ama Martin'in kur yapışının kuvveti, suskunluğundan geliyordu zaten. Ruth'un hiç paniğe kapılmaması, bu suskunluk yüzündendi. Müşkülpesentliği ve

çekingenliği içinde, ilişkilerinin tehlikeli gidişatının hiç farkına varmamıştı Ruth. Yavaş yavaş, hissetmeksizin Martin'e ilgi duymaya ve yakınlaşmaya başlamış, bunu sezen Martin, çok istese de bir türlü cesaretini toplayamamıştı.

Yalnız bir kere bu cesareti gösterebilmişti; öğle saatiydi ve Ruth'u loş oturma odasında berbat bir baş ağrısı çeker halde bulmuştu.

Ruth:

– Hiçbir şey bu ağrıya iyi gelmiyor, dedi, zaten baş ağrısı tozları kullanamıyorum. Doktor Hall izin vermiyor.

– Ben bunu ilaçsız tedavi edebileceğimi düşünüyorum. Emin değilim tabii ama, bir denemek isterim. Basit bir masaj. İlk kez Japonlardan öğrendiğim bir numara. Biliyorsunuz, onlar masajı iyi bilen bir ırktır. Hawaiililer de bunu değişik şekillerde uyguluyor. Adını "lomi-lomi" koymuşlar. Şimdi, ilaçların yaptığı birçok şeyi ve ilaçların yapamadığı bazı şeyleri başarabiliyorum.

Daha elleri başına yeni dokunmuştu ki, Ruth derin derin iç geçirmeye başladı.

–Bu çok iyi, dedi Ruth.

Yarım saat sonra yeniden konuşarak:

– Yorulmadınız mı? diye sordu.

Öylesine sorulmuş bir soruydu bu ve alacağı yanıtı zaten biliyordu. Sonra Martin'in rahatlatıcı kuvveti uykusunu getirmeye başladı. Bu parmak uçlarından yaşam akıyor, ağrıyı uzaklaştırıyordu. Ya da Ruth'a öyle geldi. Ağrısı dinene kadar uyuya kalmış, Martin de çıkıp gitmişti.

Akşam olunca, Ruth teşekkür etmek için Martin'e telefon açtı.

–Yemek saatine kadar uyumuşum, dedi, beni tamamen iyileştirdiniz, Bay Eden. Size ne kadar teşekkür etsem azdır.

Martin sıcak bir sesle, büyük bir mutlulukla ve ağzı dolaşarak yanıtladı onu. Telefon sohbeti boyunca, gözünün

önünden Browning ve hasta Elizabeth Barrett'ın görüntüsü gitmedi. Aynı şey yeniden yapılabilirdi ve Martin Eden, bunu Ruth Morse için yapabilirdi; yapacaktı da. Odasına döndü ve yatağın üzerine Spencer'ın *Sosyoloji*'sini açtı. Ama okuyamadı. Aşk ona eziyet ediyor ve kafasını dağıtıyordu. Sonunda, aldığı kararı çiğneyerek, mürekkep lekeli küçük masaya oturuverdi. O gece yazdığı sone, iki ayda tamamlayacağı, aşk döngüsü temalı elli tane sonenin ilkiydi. Yazarken aklında "Portekiz'den Aşk Soneleri" vardı ve büyük bir eser çıkarmak için en uygun koşullarda, yaşamının dönüm noktasında, tatlı bir aşk çılgınlığının sancıları içinde yazdı.

Ruth'la olmadığı saatleri "Aşk Döngüsü"ne, evdeki okumalarına, ya da dergilerin politika ve içeriklerini daha yakından tanıdığı okuma salonlarına ayırıyordu. Ruth'la geçirdiği saatler, vaat ettikleri ve çözümsüzlükleriyle, aynı şekilde çıldırtıcıydı. Ruth'un baş ağrısını tedavi etmesinin üzerinden bir hafta geçmişti ki, Norman ay ışığında Merritt Gölü'nde yelkenliyle dolaşmalarını önerdi ve Arthur ile Olney de bunu kabul etti. Tekne kullanmayı bilen tek kişi Martin'di ve iş onun üzerine kaldı. Üç genç adam teknenin orta kısmında oturup, insan ilişkileriyle ilgili hararetli bir tartışmaya girişirken, Ruth kıç tarafında Martin'in yanında oturdu.

Ay daha çıkmamıştı ve Martin'le hiç konuşmadan yıldızlı gökyüzünü izleyen Ruth, kendini çok yalnız hissetti. Martin'e baktı. Esen rüzgârla tekne, güvertesi ıslanacak kadar yan yatmıştı ve Martin, bir eli yekede, diğer eli ana iskotada, tekneyi hafifçe orsalıyor, bir yandan da yakınlardaki kuzey sahilini izlemeye çalışıyordu. Martin bu bakışın farkında değilken, Ruth onu dikkatle izledi ve böyle dikkate değer kudretleri olan bir genç adamın, vaktini vasatlıktan öteye geçemeyen, başarısızlığa mahkûm hikâye ve şiirler yazarak israf etmesine, ruhundaki hangi çarpıklığın sebep olduğunu düşündü.

Gözleri, onun yıldızların ışığında zar zor görünen güçlü boğazı ve sağlam duruşlu başı üzerinde gezindi. Yine elleriyle onun boynuna dokunma arzusu depreşti. Tiksindiği kuvvet, onu kendine çekiyordu. Yalnızlık hissi kendini iyice hissettirmeye başladı ve yorgunluk hissetti. Yan yatmış teknedeki konumu onu yormaya başlamıştı ve Martin'in iyileştirdiği baş ağrısını, ondan kendisine geçen rahatlatıcı gücü hatırladı. İşte yanında, yanı başında oturuyordu ve sanki tekne kendisini ona doğru yuvarlıyordu. O sırada ona yaslanma, kuvvetinden yararlanarak dinlenme isteği uyandı içinde; bu belirsiz ve şekilsiz istek, daha ne olduğunu kavrayamadan, onu ele geçirdi ve Martin'e yaslanmaya zorladı. Yoksa geminin yana yatması mıydı buna sebep olan? Ruth bunu bilmiyordu. Hiç bilemedi. Tek bildiği, Martin'e yaslandığı ve hoş, dinlendirici bir rahatlık hissettiğiydi. Belki olanlar teknenin hatasıydı, ama Ruth durumu düzeltmek için hiç çaba göstermedi. Martin'in omzuna çok hafifçe yaslanmıştı, ama yaslanmıştı sonuçta, ve Martin o rahat etsin diye konumunu ayarlarken, yaslanmaya devam etti.

Çılgınlıktı yaptığı, ama Ruth bunu düşünmek istemiyordu. Artık kendisi olmaktan çıkmış, kadınsı ihtiyaçlara sahip bir kadın haline gelmişti. Martin'e gerçekten çok az yaslanıyor olmasına karşın, ihtiyacını gidermiş gibiydi. Artık yorgun değildi. Martin hiç konuşmadı. Konuşsa, tılsım bozulacaktı. Suskunluğunu koruyarak, yaşanan anı uzattı. Bu olay o kadar harikaydı ki, bir vecd durumuyla kıyaslanabilirdi ancak. Martin sersemlemiş, kafası karışmıştı. Çılgınca bir arzuya kapılarak, iskota ve yekeyi bırakıp, Ruth'u kollarının arasına almak istedi. İçgüdüleri bunu yapmasının yanlış olacağını söylüyordu ve içindeki şiddetli istek dinene kadar iskotayla yekenin ellerini meşgul etmesine memnun oldu. Ama orsa gitmeyi boşlayarak, utanmazca yelkendeki rüzgârı boşalttı ve kuzeydeki sahile ulaşma sürelerini uzattı. Sahi-

le yaklaşınca yerinden kalkması gerekecek ve ikisinin teması kesilecekti. Ustaca bir seyirle, münakaşa eden gençlere fark ettirmeden tekneyi yavaşlattı. Deniz, rüzgâr ve tekne üzerinde hâkimiyet kurmasını, böylece yanı başında Ruth'la, onun tatlı ağırlığını omzunda hissederek yol alabilmesini sağlayan, böylece bu muhteşem geceyi mümkün kılan en zorlu yolculuklarını düşündü ve hepsini zihninde affetti.

Yükselen ayın ilk ışıkları yelkene ulaşıp, onu inci gibi bir parlaklıkla aydınlattığında, Ruth yanından uzaklaştı. Uzaklaşırken, Martin'in de öteye kaydığını hissetti Ruth. İkisi de diğerleri tarafından fark edilmek istemiyordu. Sözsüz olarak ve gizlice anlaşmışlardı. Ruth, yanaklarına sıcak basmış olarak az öteye oturdu ve ne yaptığının farkına ancak sonradan vardı. Kardeşleri ya da Olney'nin asla görmemesi gereken bir kabahat işlemişti. Bunu neden yapmıştı? Daha önce de genç erkeklerle ay ışığında tekne yolculuğuna çıkmış, ama hiç böyle bir şeye kalkışmamıştı. İçinden asla böyle bir arzu geçmemişti. Üzerine utanç ve yeni filizlenmekte olan kadınlığının gizemi çöktü. Teknenin yönünü değiştirmekle meşgul olan Martin'i göz ucuyla süzdü. Böyle iffetsizce ve utanılası bir şey yapmasına izin verdiği için, neredeyse ondan nefret edecekti. Hem de onca erkek dururken, o! Belki annesi haklıydı; onu gözünde fazla büyütmüştü. Böyle bir şeyin bir daha olmayacağına söz verdi kendi kendine; ayrıca bundan sonra onu daha seyrek görecekti. Yalnız kaldıklarında, durumu açıklamak için bir yalan uydurmayı, ay çıkmadan hemen önce üzerine ani bir bitkinliğin çöktüğünü söylemeyi tasarladı çaresizce. Sonra, ay yükselirken nasıl çabucak birbirlerinden ayrıldıklarını hatırladı ve yalanının ortaya çıkacağını anladı.

Sonraki günlerde Ruth artık kendisi olmaktan çıkmış, tuhaf, karmaşık bir yaratığa dönüşmüştü. İnadından vazgeçmiyor, kendini tahlil etmekten kaçınıyor, geleceği değerlen-

dirmeyi ya da kendisi ve nereye sürüklendiği hakkında düşünmeyi reddediyordu. Bir bilinmezliğin ateşine düşmüş, bazen korku, bazen büyülenmişlik içinde, her daim şaşkın dolaşıyordu. Ama güvenliğini sağlama alacak bir fikre sıkı sıkıya bağlanmıştı. Martin'in aşkını dillendirmesine izin vermeyecekti. Bunu yaptığı sürece sorun yoktu. Martin birkaç gün sonra denize açılacaktı. Martin'in dili çözülse bile bir şey değişmezdi. Bu kesindi, çünkü Ruth ona âşık değildi. Elbette Martin yarın saatliğine acı çekerdi, Ruth için ise utandırıcı bir yarın saat olurdu bu, çünkü daha önce kimse ona evlilik teklifinde bulunmamıştı. Bunu düşününce zevkle ürperdi. O gerçek bir kadındı ve onunla evlenmeye hazır bir erkek vardı. Cinsiyetini oluşturan her şeyi cezbediyordu bu durum. Yaşam dokusu, varlığını oluşturan her şey, titreşip kıpırdanıyordu. Bu düşünce zihninde, ateşe doğru giden bir pervane gibi kanat çırpıyordu. Martin'i evlilik teklif ederken, kendisini de onun lafını ağzına tıkarken hayal etti. Teklifi nasıl kibarca reddedeceğinin, onu gerçek ve soylu bir erkek gibi davranmaya nasıl davet edeceğinin provasını yaptı. Bilhassa, sigarayı bırakmasını söylemeliydi. Evet, bunu mutlaka belirtecekti. Ama hayır, konuşmasına baştan izin vermemeliydi. Onu durdurabilirdi ve annesine bunu yapacağına dair söz vermişti. Yüzü yanarak, utanç içinde, kurguladığı hayali bozdu. Alacağı ilk evlilik teklifi, daha uygun bir zamanda, daha uygun bir talipten gelmeliydi.

21. BÖLÜM

Güzel bir sonbahar günü gelip çattı. Mevsim değişiminin durgunluğu içinde ılınmış ve mahmurlaşmış California'nın bu yazdan kalma gününde, puslu güneş ve yer yer esen hafif rüzgârlar, havadaki uyku halini dağıtamıyordu. Tepele-

rin aralarına, mor renkte dokunmuş kumaşları andıran ince sisler saklanmıştı. San Francisco'nun yüksek yerlerine duman oturmuştu. Parlak dökme demir görüntüsündeki körfezin üzerinde, yelkenliler hareketsiz duruyor ya da tembel gelgitle sürükleniyorlardı. Uzakta, gümüşî dumanlar içinde zorlukla seçilen Tamalpais, batıya doğru ilerleyen güneşle aydınlanmış altından bir yol olan Golden Gate kanalıyla genişliyordu. Daha ötede, kocaman ve karanlık Pasifik'in ufuk çizgisi üzerinde yığılmış bulut kütleleri, sahile doğru yaklaşıyor ve kışın sert soluğunun gelişini haber veriyorlardı.

Yaz sona eriyordu artık. Hâlâ ortalıkta salınmakta olan yaz, tepelerinin arasında sönüp soluklaşıyor, vadilerinin mor rengini koyultuyor, tükenmekte olan güçler ve doygunluğa ulaşmış esriklikler içinde dumandan kefenini hazırlıyor, vadesini doldurmuş ve iyi bir ömür sürmüş olmanın huzuruyla, artık ölüyordu. Martin ve Ruth, tepelerde en sevdikleri çimenliğin üzerinde yan yana oturmuşlar, başlarını bir kitabın sayfalarına eğmişlerdi. Martin, Browning'i çok az erkeğe nasip olmuş bir aşkla seven kadının sevda sonelerini seslendiriyordu.

Ama okuma çabuk tavsadı. Solmakta olan güzelliğin onları çevreleyen tılsımı çok güçlüydü. Altın bir sene geldiği gibi gidiyordu; geride bıraktığı şehvet, esriklik ve tatmin duyguları, havada asılı kalmıştı. Bu hava, hülyalı, gevşeklik verici bir etkiyle Martin ve Ruth'a nüfuz ediyor, onların direncini kırıyordu; fazilet duygularının ve muhakeme kudretlerinin üstü, dumanlarla ve mor renkli bir sisle perdelenmeye başlıyordu. Martin hassaslaşmış, kalbi yumuşamış, içinden ılık bir şeyler akmaya başlamıştı. Başları birbirine çok yakındı ve hafif esen rüzgârla Ruth'un saçı Martin'in yüzüne değdi. O zaman harfler Martin'in gözünün önünde bulanıklaşmaya başladı.

Martin okuduğu yeri kaybedince Ruth:

– Okuduğunuz tek bir kelimeyi bile anladığınız kanısında değilim, dedi.

Martin yanan gözlerle baktı ona ve münasebetsizce şeyler söyleyecekken, lafı çevirdi:

– Siz de anlamıyorsunuz bence. Son okuduğum sone ne hakkındaydı?

Ruth samimi bir gülüşle:

–Bilmiyorum, dedi, unuttum bile. Artık okumayalım. O kadar güzel bir gün ki.

Martin ciddiyetle:

– Artık bir süreliğine tepelere gelemeyeceğiz, dedi, denizin ufkunda bir fırtına toplanıyor.

Elindeki kitap yere düştü ve boş gözlerle sessizce oturup, önlerinde uzanan koya hülyalı gözlerle, aslında hiçbir şey görmeden baktılar. Ruth yan gözle Martin'in boynunu süzdü. Ona doğru eğilmedi. İstemi dışında, yerçekimini alt eden, kader gibi büyük bir kuvvet tarafından çekildi. Bir santimcik yaklaşması yetecekti. Omzu Martin'inkine, çiçeğe konan bir kelebeğin hafifliğiyle dokundu; aldığı tepki de aynı yumuşaklıktaydı. Martin'in omzunun baskısını hissedince, tepeden tırnağa ürperdi. O anda geri çekilmesi gerekirdi. Ama kendini denetleyemiyordu artık. İradesi eylemlerine söz geçiremez olmuştu. Kapıldığı tatlı çılgınlık içinde, kendini tutmayı ya da iradesini kullanmayı düşünemedi bile. Martin kollarıyla yavaşça onu sararken, hazdan kendinden geçerek bekledi. Sebebini bilmeden, nefes nefese, kupkuru ve yanan dudaklarla, nabzı hızlanmış ve içindeki beklentiler kanını ateşlemiş olarak bekledi. Martin'in onu saran kolu yukarılara çıktı ve bedenini yavaşça, nazikçe kendine doğru çekti. Ruth artık bekleyemedi. Bitkin bir iç çekişle ve bütün benliğini saran bir arzuyla, hiçbir şey tasarlamadan, bedeninin bir kasılışıyla, başını Martin'in göğsüne yasladı. Martin yüzünü ona doğ-

ru eğdi ve Ruth'un dudakları, kendisine uzanan dudaklara kenetlendi.

Akılcı düşünebildiği bir anda, bu aşk olmalı, dedi Ruth kendi kendine. Bu eğer aşk değilse, çok utanç verici bir şeydi. Aşktan başka bir şey olması mümkün değildi. Kollarıyla kendisini saran ve dudaklarını dudaklarına bastıran bu adamı seviyordu. Ona iyice sokularak dudaklarına iyice yapıştı. Hemen ardından, bu sarılıştan biraz olsun kurtularak, coşkuyla ellerini Martin'in güneşten yanmış boynuna koydu. Bu nefis aşk ve arzu taşkınının etkisiyle, zayıf bir inilti çıkararak ellerini çekti ve kendini Martin'in kollarına, yarı baygın şekilde bıraktı.

Hiç konuşmamışlardı ve uzun süre konuşmadan durdular. Martin iki kez eğilip onu öptü ve Ruth da bu öpüşlere utangaçça, bedenini mutlulukla devindirerek karşılık verdi. Kendini Martin'den ayıramayarak, ona yapışıp kaldı Ruth. Martin de kollarıyla onu tutarak, görmeyen bakışlarla, koyun öte yakasındaki koca şehrin bulanık görüntüsünü izledi. Bu kez beyninde hiçbir hayal canlanmadı. Sadece, bu gün kadar, aşkı kadar ılık renkler ve ışıklar vardı zihninde. Bir şeyler söyleyen Ruth'a doğru eğildi.

Ruth:

–Bana ne zaman âşık oldun? diye fısıltıyla soruyordu.

– İlk anda, daha seni gördüğüm ilk anda. Aşkından çılgına dönmüştüm ve geçen bunca zaman içinde, çılgınlığım hep arttı. Artık çılgından da öteyim, canım. Adeta bir deliyim, başım mutluluktan öyle dönüyor ki.

Ruth uzun bir iç çekişten sonra:

– Kadın olduğuma memnunum, Martin... canım, dedi.

Martin kollarında onu sıktı, sıktı. Sonra sordu:

– Ya sen? Ne zaman anladın?

– Ah, hep biliyordum, ta başından beri.

Martin hayretle bağırdı:

– Bir yarasa kadar körmüşüm demek! Az önce seni öpene dek, bana âşık olduğunun farkında bile değildim!

– Onu demek istemedim.

Ruth biraz geri çekilerek ona baktı ve devam etti:

– Yani senin bana âşık olduğunu en başından beri biliyordum.

– Ya sen? diye sordu Martin.

– Çok ani oldu.

Ruth çok yavaş konuşuyordu. Gözlerinde bir sıcaklık, heyecan ve yumuşaklık vardı; yanaklarındaki kızarıklık geçmemişti.

– Sen kollarınla beni sarıncaya kadar farkında değildim, dedi, seninle evlenmeyi şu ana kadar hiç düşünmemiştim, Martin. Sana âşık olmamı nasıl sağladın?

Martin gülerek:

– Bilmiyorum, dedi, seni sevmekten başka bir şey yapmadım. Bırak senin gibi yaşayan, nefes alan bir kadını, bir taşın bile kalbini eritecek kadar güçlüydü aşkım.

– Aşk, düşündüğümden çok farklı bir şeymiş, dedi Ruth.

– Nasıl olacağını sanıyordun?

– Böyle olacağını sanmıyordum.

Ruth o sırada Martin'in gözlerine bakıyordu, ama sonra bakışlarını indirdi ve sözünü sürdürdü:

– Anlıyorsun işte, nasıl olduğunu bilmiyordum.

Martin Ruth'u tekrar kendine doğru çekmek istedi, ama açgözlü görünmekten korktuğu için, kolunu hafifçe oynatmaktan öteye gitmedi. Ruth'un bedeni boyun eğdi ve bir kez daha Martin onu kollarına aldı, yine dudakları birleşti.

Bir ara durakladıklarında, Ruth ani bir endişeyle:

– Herkes ne diyecek? diye sordu.

– Bilmiyorum. İstersek, bunu öğrenmesi çok kolay.

– Ama ya anneciğim karşı çıkarsa? Bunu ona söylemeye korkarım.

Martin yiğitçe gönüllü oldu:

– Bırak ben söyleyeyim. Annen benden hoşlanmıyor galiba, ama onun kalbini kazanabilirim. Senin kalbini kazanan bir adam her şeyi başarabilir. Yoksa...

– Evet?

– Biz ayrılamayız. Annenin evliliğimizi onaylamaması gibi bir tehlike yok. Seni öyle çok seviyor ki.

– Onun kalbini kırmak istemem, dedi Ruth, kaygıyla.

Martin, annelerin o kadar kolayca kırılmayacağını telkin etmek istedi önce. Vazgeçerek:

– Aşk bu dünyadaki en muhteşem şeydir, dedi.

– Biliyor musun Martin, bazen beni korkutuyorsun. Şimdi de, sen ve geçmişin hakkında düşündüğümde korkuyorum. Bana çok çok iyi davranmalısın. Unutma ki, sonuçta sadece bir çocuğum ben. Daha önce hiç âşık olmadım.

– Ben de olmadım. İkimiz de çocuğuz. Ve ne kadar talihliyiz ki, aşkı ilk kez birbirimizde bulduk.

Ruth, hızlı ve heyecanlı bir hareketle onun kollarından sıyrılarak bağırdı:

– Ama bu imkânsız! Senin için imkânsız bir şey bu. Sen bir denizciydin ve denizciler... onlar...

Ruth'un sesi kısılıp söndü.

Martin onun sözünü tamamladı:

– Her limanda bir karıları olsun isterler? Bunu mu demek istedin?

– Evet, diye yanıtladı Ruth, alçak sesle.

– Ama o aşk değil ki.

Martin inandırıcı bir sesle konuşuyordu:

– Pek çok limana uğradım ama seni gördüğüm o geceye kadar, aşkın yanından bile geçmemiştim. Biliyor musun, iyi geceler dileyip yola düştükten sonra, neredeyse tutuklanıyordum.

– Tutuklanıyor muydun?

– Evet. Bir polis sarhoş olduğumu sandı. Öyleydim de; sana olan aşkımdan.

– Ama sen ikimizin de çocuk olduğunu söyledin, ben de senin için bunun imkânsız olduğunu. Şimdi ise konudan sapıyoruz.

– Senden önce hiç kimseye âşık olmadığımı söyledim, dedi Martin, sen benim ilk ve tek aşkımsın.

– Denizci olduğun halde yani, diye itiraz etti Ruth.

– Bu ilk kez sana âşık olmamın önünde engel değil ki.

– Ama hayatına kadınlar girdi –başka kadınlar– ah!

Ve Martin Eden'ı şaşırtarak, gözyaşlarına boğuldu Ruth. Onu yatıştırmak için birçok öpücük ve okşama gerekti. Bu sırada Martin'in aklından Kipling'in sözü geçiyordu: "*Albay'ın hanımı da, Judy O'Grady de özünde aynıdır.*" Romanlar başka türlü düşünmesine yol açsa da, aslında Kipling'in haklı olduğuna karar verdi. Romanlar yüzünden, üst sınıflarda sadece resmî evlenme tekliflerinin geçerli olduğu fikrini edinmişti. Geldiği alt tabakalarda, gençlerin tanışarak birbirinin gönlünü çelmesi meşru görülüyordu, ama yüksek tabakadan insanların aynı şekilde aşk yaşaması düşünülemez bir şeydi. Demek romanlar hatalıydı. İşte kanıtı buradaydı. Söze gerek bırakmayan sarılış ve okşayışlar, üst sınıftaki kızları da, tıpkı işçi sınıfının kızları gibi etkiliyordu. Aslında hepsi aynıydı; özde kız kardeş gibiydiler. Spencer'ı hatırlamış olsa, Martin bunu kendisi de anlayabilirdi. Ruth'u kollarında tutup yatıştırırken, Binbaşı'nın hanımıyla Judy O'Grady'nin özde çok benzer olmalarından büyük memnuniyet duydu. Bu sayede Ruth ona yakınlaşmış, birliktelik imkânları doğmuştu. O da herkes gibi, kendisi gibiydi. Evliliklerinin önünde engel yoktu. Aralarındaki tek fark sınıf farkıydı ve sınıf dışsal bir şeydi; aşılabilirdi. Roma'da bir kölenin soyluluk mertebesine yükseldiğini okumuştu. Demek kendisi de Ruth'un mertebesine yükselebilirdi. Saflığı, azizliği, kültürü ve olağanüstü ruh güzelliği-

nin altında, temel insani nitelikler bakımından, Ruth da tıpkı Lizzie Connolly ve tüm Lizzie Connolly'ler gibiydi. Onlar için mümkün olan her şey, Ruth için de mümkündü. Sevebilir, nefret edebilir, belki isteriye kapılabilirdi. Ayrıca, tıpkı şimdiki gibi kıskanabilir ve hıçkırıklarını kollarında dindirebilirdi.

Ruth birden gözlerini açıp ona bakarak:

– Üstelik senden büyüğüm, dedi, tam üç yaş.

– Sus bakayım, daha çocuksun ve ben tecrübe bakımından senden kırk yaş daha büyüğüm, diye yanıtladı Martin.

Aslında, aşk söz konusu olduğunda ikisi de çocuktu ve bir çift çocuk olarak, aşklarını ifade etmek konusunda eşit derecede toy ve nahiftiler; Ruth'un sıkı bir üniversite eğitimi almış olması, kafasının bilim felsefesi ve hayatın katı gerçekleriyle dolu olması, bu durumu değiştirmiyordu.

İki âşık, günün görkemi sönene dek, aşkın muhteşemliğine ve onları böyle tuhaf şekilde bir araya getiren kadere hayran kalıp, daha önce hiçbir çiftin birbirini böyle çok sevmediğine emin olarak oturup konuştular. Israrla, tekrar tekrar, birbirleri hakkındaki ilk izlenimlerini yeniden konuştular. Ümitsizce, birbirleri için ne hissettiklerini ve hislerinin derecesini çözümlemeye çalışıp durdular.

Güneş, batı ufkundaki bulut kümeleri içinde kayboldu ve gök kubbe, tepe noktasına kadar gül rengini aldı. Ruth *Hoşçakal Güzel Gün* şarkısını söylerken, her yanı saran bu gül rengi ışıkla yıkandılar. Yumuşacıktı Ruth'un sesi; Martin'in kollarını beşik bellemiş yatarken, elleri onun ellerindeydi. Kalplerini ise birbirlerine teslim etmişlerdi artık.

22. BÖLÜM

Ruth eve döndüğünde, Bayan Morse onun yüzündeki ifadeyi yorumlamak için annelik içgüdüsüne ihtiyaç hissetme-

di. Başından bir şeyler geçtiği, yanaklarından eksik olmayan kızarıklıktan, bunun da ötesinde, içindeki debdebeyi açığa vurmakta olan iri ve parlak gözlerinden belliydi.

Ruth yatağa gidene kadar sabreden annesi:

– Neler oldu? diye sordu.

– Anladın mı? derken, dudakları titredi Ruth'un.

Annesi yanıt olarak, onu kollarıyla sardı ve yumuşakça saçını okşadı. Ruth anlatmaya başladı:

– Bir şey söylemedi. Böyle olmasını istemiyordum ve konuşmasına izin vermeyecektim... Gel gör ki, bir şey söylemedi.

– Ama konuşmadığına göre, bir şey de olmamıştır, değil mi?

– Yine de oldu işte.

Bayan Morse'un kafası karışmıştı.

– Allah aşkına, çocuğum, ne geveliyorsun? Bir anlayabilsem. Söylesene ne oldu?

Ruth şaşkınlıkla annesine baktı.

– Anladın sanmıştım. Biz nişanlandık; Martin ve ben.

Bayan Morse duyduğu şeye inanamayarak sinirli şekilde güldü.

Ruth:

– Martin hiç konuşmadı, dedi, bana âşıktı, hepsi bu. Ben de senin kadar şaşırdım. Tek kelime etmedi. Kollarıyla beni sardı. Ve... ben kendimde değildim. Sonra beni öptü, ben de onu. Engel olamadım. Elimden bir şey gelmezdi. Bir anda, ona âşık olduğumu anladım.

Durakladı ve annesinin onu bir öpücükle kutsamasını bekledi. Ama Bayan Morse soğuk bir ifadeyle susuyordu.

Ruth kısılan sesiyle:

– Korkunç bir kaza bu, biliyorum, dedi; beni nasıl affedeceksin acaba. Ama elimden bir şey gelmedi. O ana kadar, Martin'i sevdiğimin hiç farkında değildim. Bunu benim için babama açıklamalısın.

– Neden babana kendin söylemiyorsun? Ben de Martin Eden'la konuşur, durumu izah ederim. Anlayacak ve seni özgür bırakacaktır.

– Hayır! Hayır! Özgür bırakılmak istemiyorum. Onu seviyorum, sevmek çok güzel. Onunla evleneceğim... Bana izin verirseniz tabii.

– Baban ve ben, senin için başka şeyler tasarlıyoruz canım... Ah, hayır, senin için birini seçmiş falan değiliz. Tasarımız, kendi düzeyinde bir adamla evlenmenden öteye gitmiyor; kendi seçeceğin, iyi ve saygıdeğer bir adama âşık olmanı diliyoruz.

– Ama zaten Martin'e âşığım, diye üzüntüyle direndi Ruth.

– Seçimine etkide bulunmak istemezdik ama, sen bizim kızımızsın ve böyle bir evlilik yapmana katlanamayız. Senin inceliğin ve hassaslığına karşılık olarak, sertlik ve kabalıktan başka sunacak şeyi yok onun. Hiçbir bakımdan dengin değil. Evinizi geçindiremez. Servet takıntımız yok ama, rahatlık başka bir konu ve kızımız en azından ona bu rahatlığı sağlayacak biriyle evlenmeli. Meteliksiz bir maceracı, denizci, sığır çobanı, kaçakçı ve Allah bilir daha neler olan, üstüne üstlük kaygısız ve sorumsuz biriyle değil.

Ruth sesini çıkarmadı. Söylenenlerin tümüne hak veriyordu.

– Yazmaya çalışarak vaktini harcıyor. Üniversite eğitimli dâhilerin ve nadir kişilerin bazen yakaladığı başarının peşinde koşuyor. Evlenmeyi düşünen bir adam evliliğe hazırlanır. Ama o böyle yapmıyor. Dediğim gibi –senin de onayladığını biliyorum– sorumsuz biri. Nasıl olmasın? Ne de olsa bir denizci. İktisatlı ve ölçülü olmayı öğrenmemiş. Yıllarca israfa alışmış. Onun hatası değil bu, ama kişiliğini göz ardı edemeyiz. Hem sefahat içinde geçirdiği yılları düşündün mü? Bir düşün, güzel kızım. Evliliğin ne demek olduğunu biliyorsun.

Ruth ürpererek annesine sokuldu.

– Düşündüm, dedi.

Düşüncelerini toparlayabilmek için uzunca bir süre bekledikten sonra devam etti:

– Dehşet verici. Düşünmek bile içimi bulandırıyor. Sana söylediğim gibi, ona âşık olmam korkunç bir kazaydı, ama önüne geçemedim. Sen babama âşık olmanın önüne geçebilir miydin? Benim için de aynı şey söz konusu. İçimde bir şey var ki –bugüne kadar farkında olmadığım bir şey– ona âşık olmama sebep oldu. Böyle bir şey aklımda bile yoktu, ama görüyorsun, âşığım işte.

Sözünü tamamlayan Ruth'un sesinde, sönük de olsa bir utku vardı. Uzun süre konuştular ve fazla yol alamadan, belirsiz bir süre boyunca hiçbir şey yapmadan beklemeye karar verdiler.

Aynı gecenin ilerleyen vakitlerinde, Bayan Morse ve kocası da aynı karara vardılar ve Bayan Morse, işlerin umduğu gibi gitmediğini itiraf etmek zorunda kaldı.

Bay Morse:

– Başka türlü olması beklenemezdi, dedi; bu denizci, temasta olduğu tek erkekti. Kızımız er ya da geç uyanacaktı ve uyanınca da görüyorsun neler oldu! O anda bu denizci, ulaşabileceği tek erkekti ve haliyle, ona âşık oldu. Yahut âşık olduğunu sandı; aynı kapıya çıkar.

Bayan Morse, Ruth'la çatışmaktansa, ona fikirlerini yavaş yavaş ve dolaylı yollardan işlemek kararındaydı. Martin evlenecek durumda olmadığına göre, bunun için bol bol zaman vardı.

Bay Morse tavsiyede bulundu:

– Bırak Ruth onunla istediği kadar görüşsün. Bahse girerim, onu ne kadar tanırsa o kadar az sevecektir. Ayrıca ona karşılaştırma yapma olanağı tanı. Eve genç insanlar gelip gitsin. Genç kadınlar ve erkekler; her türden genç erkek; akıl-

lı, bir şeyler başarmış, onun sınıfından gelme, beyefendi erkekler. Bu adamı onlarla kıyaslayabilsin. Onun gerçekte ne olduğunu anlayabilsin. Sonuçta, sadece yirmi bir yaşındaki bir oğlandan söz ediyoruz. Ruth da bir çocuktan farklı değil. Aptalca bir çocukluk aşkına kapılmış durumdalar, büyüdüklerinde vazgeçeceklerdir.

Meseleyi bu halde bıraktılar. Aile içinde, Ruth ile Martin'in nişanı kabul edildi ama hiçbir duyuru yapılmadı. Aile bunun hiç gerekmeyeceğini düşünüyordu. Ayrıca, dile getirilmese de, bu nişanlılığın uzun süreceği anlaşılmıştı. Martin'den işe girmesini ya da yazmayı bırakmasını istemediler. Kendine çekidüzen vermesi için onu cesaretlendirmek istemiyorlardı. İşe girmek aklının ucundan bile geçmeyen Martin de, onların kötü niyetli tasarılarına yardım etmiş oldu.

Martin birkaç gün sonra Ruth'a:

– Bakalım yaptığımı beğenecek misin! dedi, kız kardeşime ödediğim kiranın çok yüksek olduğuna karar verdim; başka yere taşınacağım. Kuzey Oakland'da, gözden ırak sakin bir yerde küçük bir oda tuttum ve yemek pişirmek için bir gazyağı ocağı satın aldım.

Ruth çok sevinmişti. Gazyağı ocağı, onu bilhassa memnun etmişti.

– Bay Butler da her şeye böyle başlamıştı, dedi

Bu kıymetli beyefendinin adı geçince kaşları çatılan Martin, sözüne devam etti:

– Tüm metinlerimi pullayıp tekrar editörlere göndermeye başladım. Bugün taşınıp, yarın işe başlayacağım.

Ruth:

– İşe mi girdin! diye bağırdı. Bu beklenmedik haberden duyduğu memnuniyet her halinden belli, Martin'e sokuldu ve gülümseyerek elini tuttu.

– Bana söylememiştin! dedi, nedir bu iş?

Martin başını iki yana salladı.

– Yazma çalışmalarıma tekrar başlayacağımı söylemek istemiştim.

Ruth'un yüzü asıldı. Martin aceleyle devam etti:

– Beni yanlış anlama. Bu kez parlak fikirler peşinde koşmayacağım. Soğuk, yaratıcılıktan uzak, gerçekçi bir iş girişiminde bulunacağım. Bu tekrar denize gitmekten iyidir ve vasıfsız bir adam olarak Oakland'da yapacağım herhangi bir işten daha fazlasını kazandırır.

– Anlarsın ya, bu tatil sayesinde yeni bir bakış açısı edindim. Canım çıkarcasına çalışmadım, yazmadım da; en azından basılması için hiçbir şey yazmadım. Bütün yaptığım seni sevmek ve düşünmek oldu. Bir şeyler okudum da, ama bu düşünme sürecimin bir parçasıydı ve esas olarak dergileri okudum. Kendimle, dünyayla, bu dünyadaki yerimle ve kendimi sana layık kılacak bir yer edinme şansımla ilgili genellemeler yaptım. Ayrıca Spencer'ın "*Philosophy of Style*"ını okudum ve kendimle, daha doğrusu yazılarımla ilgili sorunların pek çoğunu keşfettim. Böylece, her ay dergilerde basılan yazılarla ilgili birçok şeyi de anladım... Ama bütün bunlardan sonra, yani düşünmek, okumak ve sevmekten sonra aldığım en önemli karar, Grub Sokağı'na[1] taşınmak oldu. Başyapıtları bir kenara bırakıp, ucuz işler yapacağım; fıkralar, paragraflar, gündelik makaleler, gülünç mâniler ve halka hitap eden şiirler. Daha çok talep edilecek türden şeyler. Sonra, gazetelere ve Pazar eklerine yazı, kısa hikâye veren ajanslar var. Onlara gidip, istedikleri türden şeyler yazarak, iyi bir maaş tutarında para kazanabilirim. Biliyorsun, bağımsız çalışarak ayda dört-beş yüz kazanan yazarlar var. Amacım onlar gibi olmak değil, ama böylece hayatımı kazanabilir ve başka bir işte çalışırken yapamayacağım şekilde, kendime zaman ayırabilirim... Zamanım olun-

1 Gruh Sokağı: Ucuz, değersiz edebi eser veren yazarların toplandığı bir sokak; burada mecazi anlamda kullanılmış – ç.n.

ca da, okuyabilir ve asıl işlerime zaman ayırabilirim. Başyapıtlara eğilecek, onları okuyacak ve böyle başyapıtlar yazmak için kendimi hazırlayacağım. Şimdiden ne kadar yol aldığıma şaşıyorum. İlk yazmayı denediğimde, anlayıp değerlendiremediğim bazı değersiz tecrübelerden başka yazacak bir şeyim yoktu. Gerçekten, kafamda tek bir fikir bulunmuyordu. Düşünmemi sağlayacak kelimelerden bile yoksundum. Bütün tecrübelerim, bir sürü anlamsız resimden ibaretti. Ama bilgim ve kelime dağarcığım zenginleştikçe, tecrübelerim sadece resimler olmanın ötesine geçti. Bu resimleri yorumlamayı öğrendim. O zaman iyi şeyler üretmeye başladım ve "Macera", "Neşe", "Çömlek", "Hayatın Şarabı", "Kalabalık Sokak", "Aşk Döngüsü" ve "Deniz Şarkıları"nı yazabildim. Bunun gibi başka yazılar da kaleme alacağım, ama artık bu işi boş vakitlerimde yapacağım. Artık ayaklarım yere basıyor. Önce ucuz işler ve para, sonra başyapıtlar. Sırf sana göstereyim diye, geçen hafta mizah dergileri için beş-altı tane fıkra yazdım. Yatağa girmeden önce de, aklıma gülünç şiirler yazmayı denemek geldi ve bir saat içinde dört adet yazdım. Tanesi bir dolar eder herhalde. Dört dolarlık iş yapmış olarak yatağa giderken, başka fikirler de geliyordu aklıma... Elbette bunların hiçbir kıymeti yok, hepsi boş ve sıradan şeyler. Ama ayda altmış dolara muhasebe kayıtları tutmaktan, ölene kadar sütunlar dolusu anlamsız rakamlar yazıp durmaktan daha boş ve sıradan değil. Dahası, bunlar edebiyattan kopmamamı sağlıyor ve daha büyük işler yapmam için zaman tanıyor.

Ruth:

– Ama nedir bu daha büyük şeyler, başyapıtlar? dedi, onları satamazsın ki.

– Ah, evet satarım, demeye yeltendi Martin, ama Ruth sözünü kesti.

– Sıraladığın ve iyi olduğunu söylediğin bütün o çalışma-

lar... Hiçbirini satamadın. Para etmeyen başyapıtlara sırtımızı dayayarak evlenemeyiz.

Martin güvenle:

– O zaman, para eden gülünç şiirlere dayarız sırtımızı, dedi ve koluyla gönülsüz sevgilisini sararak, kendine doğru çekti. Neşeli davranmaya gayret ederek:

– Bak şunu dinle, dedi, sanat değil ama bir dolar eder.

"O içeri girdi
Ben dışarıdayken
Mangır istemekti niyeti
Onun için gelmişti
Alamadan çıktı gitti
O gidince girdim
Ben de içeri."

Okumayı bitirdiğinde Martin'in yüzünde beliren memnuniyetsizlik, dizelerdeki neşeli havayla karşıtlık oluşturuyordu. Ruth'u gülümsetmeyi başaramamıştı. Kız ona ciddi ve endişeli bir ifadeyle bakıyordu.

– Bir dolar ediyor olabilir, dedi, ama soytarılık, palyaçoluk ederek kazanılmış bir dolar bu. Bütün bunlar çok alçaltıcı, Martin. Sevdiğim ve saydığım adamın, fıkralar ve gülünç şiirler yazmaktan daha iyi, daha yüksek bir konumda olmasını isterim.

– Bay Butler gibi mi örneğin? diye sordu Martin.

– Bay Butler'dan hoşlanmadığını biliyorum.

– Bay Butler'la sorunum yok. Hazım zorluğu dışında bir kusuru bulunduğunu düşünmüyorum aslında. Ama doğrusu, fıkralar ya da komik şiirler yazmakla, daktilo kullanmak, kâtiplik etmek ya da muhasebe kayıtları tutmak arasında bir fark görmüyorum. Hepsi bir yere ulaşmanın aracı. Sen benim, başarılı bir avukat ya da işadamı olmak için, işe muhasebecilikten başlamam gerektiğini düşünüyorsun. Bense,

başarılı bir yazar olmak için, işe ucuz yazılarla başlamayı tasarlıyorum.

Ruth:

– Arada bir fark var, diye ısrar etti.

– Nedir o?

– İyi eserlerini, yani iyi olduğunu söylediklerini satamıyorsun. Editörler bunları almıyor.

Martin yalvararak:

– Bana zaman ver canım, dedi, ucuz işler geçici bir çare; ciddiye aldığım bir şey değil. Bana iki yıl ver. Bu zaman zarfında başarılı olacağım ve editörler benim iyi yapıtlarımı aldıklarına memnun olacaklar. Ne dediğimi biliyorum; kendime inancım var. Yeteneklerimi biliyorum; artık edebiyatın ne olduğunu, sürüyle küçük adamın nasıl zırvalar ürettiğini de biliyorum. Ve biliyorum ki, iki yılın sonunda başarıya giden anayola çıkmış olacağım. İş hayatında ise başarılı olmam imkânsız. Hevesim yok. İş dünyası bana boş, aptalca, maddiyatçı ve karmaşık geliyor. Asla uyum sağlayamam. Kâtiplikten öteye geçemem; bir kâtibin maaşıyla seni nasıl mutlu ederim? Sen dünyadaki her şeyin en iyisine, iyinin de iyisine sahip olmalısın. Bütün bunları elde edeceğim. Başarılı bir yazarın geliri, Bay Butler'ı gölgede bırakır. "Çok satan" bir yazar elli ile yüz bin arasında kazanıyor. Bazen daha az, bazen daha çok, ama bu rakamlara çok yakın bir gelir elde ediyor.

Ruth ses çıkarmadı; hayal kırıklığına uğradığı belliydi.

– Ee? diye sordu Martin.

– Ben başka türlüsünü ummuş ve tasarlamıştım. Senin için en iyisinin steno öğrenmek olduğunu düşünmüştüm; hâlâ öyle düşünüyorum. Daktilo kullanmayı zaten biliyorsun. Babamın bürosunda çalışabilirsin. Zekisin ve bence senden iyi bir avukat olur.

23. BÖLÜM

Ruth yazarlık yeteneğine inanç beslemese de, onun Martin'in gözündeki yeri değişmedi, değeri azalmadı. Bu tılsımlı tatil döneminde, kendini çözümlemek için epey zaman bulmuş, öz benliği hakkında çok şey öğrenmişti. Güzelliği şöhretten daha fazla sevdiğini, şöhreti daha çok Ruth yüzünden arzuladığını keşfetmişti. Şöhret arzusunun güçlü olma sebebi buydu. Dünyanın gözünde yükselmek, kendi deyişiyle "iyilenmek" istiyordu ki, sevdiği kadın onunla gurur duysun ve ona kıymet atfetsin.

Kendi açısından, tutkuyla sevdiği güzelliğe hizmet etmenin verdiği haz, onun için yeterli ödüldü. Ruth'u ise, güzellikten de fazla seviyordu. Aşkın dünyadaki en muhteşem şey olduğunu kabul ediyordu. İçindeki devrimi gerçekleştiren, onu yontulmamış bir denizciden bir öğrenci ve sanatçıya dönüştüren şey aşktı. Bu yüzden aşk, öğrenme ve sanatkârlıktan da büyük ve muhteşemdi ona göre. Şimdiden beyninin, Ruth'unkini aştığını keşfetmişti; tıpkı onun kardeşlerinin ya da babasının beynini aştığı gibi. Üniversite eğitiminin tüm kazanımlarına ve edebiyat diplomasına rağmen, Martin'in düşünce gücü Ruth'unkini gölgede bırakmış, yaklaşık bir yıl boyunca kendini eğiterek, dünya olayları, sanat ve yaşam hakkında, Ruth'un asla sahip olamayacağı bir kavrayış geliştirmişti.

Bütün bunları fark ediyor, ama bu durum onun Ruth'a ya da Ruth'un ona olan aşkını etkilemiyordu. Aşk fazlasıyla muhteşem ve soyluydu; Martin de aşkı eleştiriye tâbi tutarak lekelemeyecek kadar sadık bir sevdalıydı. Ruth'un sanat, insan tutumları, Fransız Devrimi ya da eşit oy hakkıyla ilgili görüşlerinin, aşkla ne ilişkisi vardı? Bütün bunlar zihinsel süreçlerdi; oysa aşk muhakemenin, aklın üstündeydi. Aşkı küçültemezdi. Tapıyordu aşka. Aşk, akıl vadisinin ötesin-

deki dağ zirvelerini mesken tutmuştu. Yüce bir varoluş hali, hayatın en üst mertebesiydi aşk ve pek zor ele geçerdi. Sevdiği bilim felsefecileri sayesinde, aşkın biyolojideki yerini öğrenmişti ama, aynı şekilde incelmiş bir bilimsel muhakemeyle, insan organizmasının aşk yoluyla en yüksek amacına ulaştığı sonucuna varmıştı; aşk sorgulanmamalı, yaşamın en büyük mükafatı olarak kabul edilmeliydi. Böylece, âşıkların tüm yaratıkların üzerinde kutsanmış olduğunu düşünüyordu. Kendisinin dünyevi şeyleri, servet ve yargıları, genel kabuller ve alkışları, yaşamla ilgili her şeyi aştığını; "Tanrı'nın bir buse uğruna ölmeye hazır çılgın âşığı" olduğunu düşünmekten mutluluk duyuyordu.

Bunların çoğunu Martin zaten anlamıştı; bazı şeyleri ise sonradan anladı. Bu arada, Ruth'u görmeye gittiği zamanlar dışında teneffüs vermeden ve çok yalın bir hayat sürerek, çalışıp durdu. Kaldığı küçük oda için ayda iki buçuk dolar kira ödüyordu. Portekizli ev sahibesi Maria Silva, şirret bir duldu. Ağır işlerde çalışan bu sert tabiatlı kadın, çok sayıdaki çocuğunu yetiştirmeye çalışıyor, ara sıra sokağın köşesindeki bakkaldan ya da bardan on beş sente bir galon ekşi şarap alıp, kederini ve bitkinliğini bununla dağıtıyordu. İlk başta ondan ve ağzının bozukluğundan hiç hoşlanmayan Martin, verdiği cesurca mücadeleyi izledikçe onu takdir etmeye başladı. Küçük evin dört odası vardı; Martin'inkini çıkarınca, geriye üç oda kalıyordu. Çift yüzlü bir kilimle süslenmiş, bir cenaze kartı ve kadının kaybettiği bebeklerden birine ait resimle kasvete büründürülmüş oturma odası, sadece ziyaretçilere ayrılmıştı. Perdeler her zaman çekili durur, çıplak ayakla gezen çocuklar, istisnai durumlar dışında bu kutsal alana giremezlerdi. Yemek mutfakta yenir, kadın pazar hariç her gün yine bu mutfakta elbise yıkar, kolalar ve ütülerdi. Çünkü, para kazanmak için daha varlıklı komşularının çamaşırlarını yıkamak zorundaydı. Geriye, Martin'inki

kadar küçük olan yatak odası kalıyordu ve Maria yedi çocuğuyla birlikte burada uyuyordu. Bu durum Martin'e mucize gibi geliyordu ve her gece ince duvarın öte yanından bütün ayrıntılarıyla, onların yatağa gidişlerini, yaygara ve dalaşmalarını, yaptıkları konuşmaları, uykulu bir sesle kuşlar gibi cıvıldayışlarını duyuyordu. Maria'nın bir diğer gelir kaynağı, gece ve sabah sağdığı iki ineğiydi ki, bunları boş arsalarda ve kaldırım kenarlarında biten otlarla gizlice besliyor, üstü başı dökülen bir ya da iki çocuğu, her zaman zabıtaları kollamak için bekçilik görevi üstleniyordu.

Martin kendi küçük odasında yaşıyor, uyuyor, yazıyor ve yemek pişiriyordu. Ön cephedeki küçük verandaya bakan pencerenin önünde, tezgâh, kitaplık ve daktilo sehpası olarak görev yapan mutfak masası duruyordu. Yan duvara bitişik olan yatak, odanın üçte ikisini kaplamıştı. Masanın bir tarafında, ince cilası günden güne aşınan, gösterişli ama kullanışsız bir çekmeceli dolap vardı. Bu dolap köşedeydi ve karşı köşede, masanın öbür tarafında, mutfak yer alıyordu: Tabaklar ve yemek gereçlerinin konduğu bir kutunun üzerine yerleştirilmiş gazyağı ocağı, yiyecekler için bir raf ve yerde duran bir kova su. Odasında musluk olmadığından, Martin suyunu mutfak lavabosundan taşımak zorundaydı. Pişirdiği yemeklerin buharı, dolabın cilasını iyiden iyiye aşındırıyordu. Bisikletini, bir palangayla yatağın üstüne, tavana asmıştı. Evvela bisikletini bodrumda tutmayı denemiş, ama evdeki çocuk sürüsü mil yatağını gevşetip tekerlekleri delince, bundan vazgeçmişti. Sonra öndeki küçük verandayı denemişti; ta ki bisiklet gece boyunca süren fırtınada sırılsıklam olana kadar. Sonunda bisikleti odasına taşıyıp, yukarı asmıştı.

Küçük bir gardıroba, elbiselerini ve masanın üstüne ya da altına sığdıramadığı kitaplarını koymuştu. Okumayla el ele giden bir not tutma alışkanlığı edinmişti ve öyle çok not tu-

tuyordu ki, bu notları asmak için boylu boyunca birkaç çamaşır ipi germemiş olsa, odada kendisine yer kalmayacaktı. Yine de bir süre sonra oda o kadar doldu ki, hareket etmek zorlaştı. Önce gardırobun kapağını kapatmadan kapıyı açmak mümkün değildi; kapıyı kapatmadan da gardırobu açamıyordu. Odanın içinde bir noktadan diğerine düz bir çizgi üzerinde gitmek imkânsızdı. Kapıdan yatağın başucuna gitmek için o kadar çok zikzak çizmesi gerekiyordu ki, oda karanlıksa mutlaka bir şeylere çarpıyordu. Birbirini engelleyen kapılarla ilgili sorunu aştıktan sonra, mutfağa toslamamak için sağa ani bir dönüş yapması gerekiyordu. Ardından, yatağın ayağından sakınmak için sola dönüyordu, ama dönüşünü iyi ayarlayamazsa, bu kez masanın köşesine çarpıyordu. Bu dönüşün akabinde hemen geri çekilip, sağ tarafta, yatakla masa arasında yer alan kanalda yol almaya başlıyordu. Odadaki sandalye, masanın önündeki olağan yerinde durduğunda, kanal geçilmez hale geliyordu. Kullanmadığı zaman, sandalyeyi yatağın üzerine yerleştiriyordu; bununla birlikte bazen yemek yaparken sandalyeye oturarak, suyun kaynamasını beklediği sürede kitap okuyordu. Hatta, biftek tavadayken bir ya da iki paragraf okumayı başaracak kadar yetenek kazanmıştı. Ayrıca, mutfak olarak kullandığı köşe o kadar küçüktü ki, oturduğu yerden, ihtiyacı olan her şeye ulaşabiliyordu. Aslında, bu ortamda oturarak yemek pişirmek daha kolaydı; ayağa kalktığında, genellikle kendi yolunu tıkamış oluyordu.

Her şeyi sindirebilecek mükemmel bir mideye sahip olmanın yanı sıra, hem ucuz hem de besleyici olan çeşitli yiyecekler hakkında da bilgi sahibiydi. Bezelye çorbası çoğu öğününde bulunuyordu; patates ve kahverengi, büyük, Meksika usulü pişirilmiş fasulyeler de. Pirinç, Amerikan ev hanımlarının hiç bilmediği ve asla öğrenemeyeceği şekilde pişirilmiş olarak, en az günde bir kez Martin'in masasında

yer alırdı. Kurutulmuş meyveler tazelerinden daha ucuzdu ve Martin bunlardan genellikle bir kap dolusunu pişirilmiş ve kullanıma hazır olarak bulundururdu; bunlar ekmeğe sürülen tereyağının yerini almıştı. Nadiren, sofrasını bir parça biftek ya da et suyu çorbasıyla zenginleştiriyordu. Günde iki kez, kremasız ve sütsüz kahve içiyordu; akşamları ise çay. Ama kahveyi de, çayı da mükemmelen hazırlıyordu.

Tutumlu olması gerekiyordu. Geçirdiği tatil boyunca, çamaşırhane işinden kazandığı para suyunu çekmişti ve piyasadan o kadar uzaktı ki, ucuz işlerden kazanacağı para eline ulaşana kadar, haftalar geçecekti. Ruth'u gördüğü ya da kız kardeşi Gertrude uğradığı zamanlar dışında, inzivada yaşıyor ve her bir gün, sıradan bir adamın en az üç günde yapacağı kadar iş üretiyordu. Günde sadece beş saat uyuyordu ve ancak onun gibi demir bünyeli biri, her gün on dokuz saat böylesine çalışmaya dayanabilirdi. Tek bir ânı boş geçirmiyordu. Aynaya tanımları ve telaffuzları iliştirmişti; tıraş olurken, giyinirken ya da saçını tararken bunları gözden geçiriyordu. Gazyağı ocağının üstündeki duvarda da benzer listeler vardı ve aynı şekilde, yemek pişirirken ya da bulaşık yıkarken, bunları ezberliyordu. Listeler sürekli yenileniyordu. Okurken rastladığı her bir garip ya da işitilmedik kelimeyi hemen not ediyor, bu kelimeler yeterli sayıya ulaşınca onları daktilo edip duvara ya da aynaya tutturuyordu. Hatta bunları cebinde taşıyor, sokakta olmadık anlarda ya da bakkalda, kasapta sırasını beklerken çıkarıp göz atıyordu.

Bu konuda daha da ileri gitti. Kendinden öncekilerin eserlerini okuyarak, başarılı olmalarını sağlayan incelikleri çözümledi; anlatım, serim, tarz, bakış açıları, karşıtlıklar, hiciv. Bütün bunları, incelemek üzere listeledi. Körü körüne taklitçi olmadı. İlkeleri öğrenmeye çalıştı. Elemeyle seçtiği yazarların etkili ve alımlı üslup özelliklerini saptayarak, genel üslup ilkelerini çıkarsadı ve bundan sonra, kendine ait

yeni ve özgün ilkeler aramaya, bunları gereğince ölçüp biçmeye başladı. Benzer şekilde, güçlü ifadeleri, yaşayan dilde yer alan, asit gibi yakıp alev gibi kavuran ya da sıradan konuşmaların kuru çölünde yumuşak ve tatlı bir ışıkla parıldayan ifadeleri toparladı ve listeledi. Bu işin nasıl yapıldığını öğrenirse, kendisi de aynını yapabilirdi. Güzelliğin yüzüne bakmak ona yetmiyordu. Yemek kokularının, Silva'ların dışarıdan gelen tantanasıyla iç içe geçtiği küçük ve sıkışık yatak odasındaki laboratuvarda, güzelliğin anatomisini gözlemleyerek, kendi güzelliklerini yaratma yetkinliğini kazanıyordu.

Yapısı gereği, ancak anlayarak çalışabilirdi. Körlemesine, karanlıkta, ne ürettiğini bilmeden, şansa ve dehasının yol göstericiliğine güvenerek, doğru ve güzel şeyler ortaya koymayı umamazdı. Nedenleri ve nasılları bilmek zorundaydı. Her şeyi enine boyuna tasarlayan bir yaratıcı dehaya sahipti; bir hikâye ya da şiire başlamadan önce, her şeyi önceden kafasında yaşatırdı; hikâyenin sonunu önceden bilir ve bu sonu hazırlayan araçları bilinçli şekilde kullanırdı. Başka türlü, çabası başarısızlığa mahkûm olurdu. Bununla birlikte, aklına rahat ve kolay biçimde geliveren, gücü ve güzelliğiyle muazzam ve ifade edilemez çağrışımlar yaratan kelime ve cümlelerdeki tesadüfi etkiden hoşlanıyordu. Kimsenin bilinçli bir çabayla yazamayacağını bildiği böyle kelime ve cümlelerin önünde, hayranlıkla eğiliyordu. Güzelliğin altında yatan ve onu var eden ilkeleri ne kadar araştırsa da, derinlerde, kendisinin ya da bir başkasının kavrayamadığı bir gizem bulunduğunun ayırdındaydı. Spencer sayesinde çok iyi öğrenmişti ki, insan asla herhangi bir şeyle ilgili nihai bilgiye ulaşamazdı ve güzelliğin gizemi, yaşamın gizeminden aşağı değildi; güzelliğin ve hayatın yapı taşları iç içe geçmişti. Kendisi de aynı anlaşılamaz dokunun bir parçası olarak, gün ışığı, yıldız tozu ve nice harikadan yoğrulmuştu.

"Yıldız Tozu" adlı makalesini, kafası bu düşüncelerle doluyken yazdı. Makalede eleştirinin başlıca ilkeleriyle değil ama, başlıca eleştirmenlerle alay etmişti. Parlak, derinlikli, felsefi, ince bir güldürüyle süslenmiş bir yazıydı bu. Gönderdiği dergiler, makaleyi hemen reddetti. Ama Martin bunu hiç kafaya takmadan, soğukkanlılıkla bildiği yolda devam etti. Bir konu hakkındaki düşüncelerini, kuluçkaya yatırıp olgunlaştırdıktan sonra hızla daktilo etme alışkanlığını kazanmıştı. Basıldığını görememek, onun için kısa süreli bir sorundu. Kafasındaki düşünceyi yazıya dökmek, uzun bir zihinsel sürecin son aşamasına gelmesi, dağınık fikirlerin bir araya toplanması ve sonunda, kafasını meşgul eden tüm veriler üzerinden genellemelere varması demekti. Böyle bir makale yazmak, zihnini özgürleştiren ve onu yeni malzemelere, sorunlara hazırlayan bilinçli bir çabaydı. Bu bir bakıma, gerçek yahut sahte sorunlar hakkında, tüm sözleri tüketene kadar fikir beyan etmekten geri duramayan erkek ve kadınların durumuna benziyordu.

24. BÖLÜM

Haftalar geçti. Martin'in parası bitmiş, yayıncılardan hiç ödeme gelmemişti. Tüm önemli metinleri geri gelmiş, onları başka yerlere göndermişti; ucuz çalışmalarından da bir sonuç çıkmamıştı. Küçük mutfağında artık türlü türlü yiyecekler yoktu. Küçük bir torba pirinçle, birkaç kilo kuru kayısıya kalmıştı ve beş gün boyunca üç öğünde de pirinç ve kayısı yedi. Derken, borcunun ne kadar kabardığını fark edip şaşırdı. Önceden nakit ödeme yaptığı Portekizli bakkal, Martin'in borcu üç dolar seksen beş sente çıkınca, ona mal vermeyi kesti.

– Anlamalı sen, diyordu, sen iş bulmaz, ben para kaybeder.

Martin yanıt veremedi. Açıklamanın yolu yoktu. Çalışmaya üşenen, sapasağlam bir işçi sınıfı delikanlısına veresiye mal vermek, ticaretin kitabında yazmazdı.

Bakkal:

– İşe gir, yiyecek vereyim, dedi; iş yok, yiyecek yok. Ticaret böyle.

Sonra, bunun sadece iş meselesi olduğunu, içinde önyargı bulunmadığını göstermek için ekledi:

– Sana içki ısmarlasın ben; biz hâlâ iyi arkadaşlar.

Martin, arkadaşlıklarının sürdüğünü göstermek amacıyla bir içki içti ve o gece aç yattı.

Martin'in sebze aldığı manavı işleten Amerikalı, iş ilkeleri konusunda o kadar gevşekti ki, veresiyeyi kesene kadar, Martin'in beş dolar borçlanmasına göz yumdu. Fırıncı iki dolarda, kasap dört dolarda kesti satışı. Martin bir hesap yaptı ve toplam on dört dolar seksen beş sent borcu olduğunu gördü. Daktilosunun kira ödemesi gelmişti ama bunu iki ay bekletebilirdi; bu da sekiz dolar ederdi. Ondan sonra, daha fazla borçlanması mümkün olmayacaktı.

Manavdan aldığı son şey bir torba patates olmuştu ve bir hafta boyunca günde üç öğün, patatesten başka bir şey yemedi. Ruth'un evinde yediği istisnai bir yemek, kuvvetini toplamasına yardımcı oldu. Önündeki onca yiyecek iştahını kamçılasa bile, daha fazla yemek talep etmeyi kendine yediremedi. Arada bir, gizliden gizliye utanarak, yemek saatlerinde kız kardeşinin evine uğruyor ve cesaret edebildiğince çok yiyordu; Morselaın masasında yiyemediği kadar çok.

Günler ve günler boyu çalıştı; günler ve günler boyu postacı ona reddedilen metinleri taşıdı. Pul alacak parası olmadığından, metinler masanın altında yığıldı. Bir zaman geldi, kırk saat boyunca ağzına lokma koyamadı. Ruth iki haftalığına San Rafael'e gittiğinden, onun evinde yemek yeme umudu yoktu; kız kardeşinin evine gitmeye de utanıyordu.

Öğle vakti postacının geri getirdiği beş metin, talihsizliğini perçinledi. O vakit, Martin paltosunu giyerek Oakland'a gitti; üzerinde paltosu olmadan, ama cebindeki beş doları tıngırdatarak döndü. Borçlu olduğu dört dükkân sahibine birer dolar ödedi ve mutfağında biftekle soğan kızarttı, kahve yaptı, büyük bir kap kuru eriği hafif ateşte pişirdi. Yemekten sonra, masasına oturdu ve geceyarısına kadar, "Tefeciliğin Asaleti" başlıklı bir makaleyi bitirdi. Makaleyi daktilo ettikten sonra, masanın altına attı. Çünkü beş dolardan geriye, pul alacak para kalmamıştı.

Daha sonra kol saatini, ardından bisikletini rehine verdi. Yiyecek alabileceği paranın bir kısmıyla, tüm metinlerine pul yapıştırdı ve hepsini postaladı. Ucuz işleriyle ilgili hayal kırıklığı yaşamıştı. Kimse bunları almak istemiyordu. Bu yazıları gazetelerde, haftalık yayınlarda ve ucuz mecmualarda okuduklarıyla kıyaslayıp, kendi yazdıklarının ortalamanın çok üzerinde olduğuna kanaat getirdi. Yine de satamıyordu yazılarını. Sonra, çoğu gazetenin "sipariş edilmiş" tabir edilen yazıları çokça kullandığını keşfetti ve bu yazıları hazırlayan kuruluşun adresini buldu. Buraya gönderdiği çalışma da, ihtiyaç duyulan tüm yazıların kuruluşun kendi personelince hazırlandığını belirten matbu bir bilgi notuyla geri döndü.

Çocuk dergilerinin birinde, sütunlar dolusu olay ve anı anlatılarının yer aldığını gördü. İşte bu bir fırsattı. Yazdığı paragraflar geri dönmüş, defalarca denese de hiçbirini yayımlatamamıştı. Sonraları, artık bunun bir önemi kalmadığında, yardımcı editörler ve bölüm editörlerinin, bu bölümleri kendileri yazarak maaşlarına katkıda bulunduklarını öğrendi. Fıkraları ve gülünç şiirleri mizah dergilerinden geri dönmüş, kolay okunur tarzda yazdığı şiirler de dergilerde kendine yer bulamamıştı. Gazete kısa hikâyelerini de denemişti. Gazetelere yazı temin eden iki şirketin adresini bu-

larak, onları kısa hikâyelere boğdu. Yirmi kısa hikâye yazıp, hiçbirini kabul ettiremeyince, vazgeçti. Oysa gün be gün günlük ve haftalık yayınlarda, kendisininkilerle kıyaslanamayacak bir sürü kısa hikâye okuyordu. İçine düştüğü karamsarlığın etkisiyle, bu işten anlamadığına, yazdıklarının büyüsüne kapılıp, kendi kendini kandırdığına karar verdi.

İnsanlık dışı editörlük makinesi, her zamanki gibi çok iyi çalışıyordu. Metinlerini pullarla birlikte zarfa koyuyor, posta kutusuna atıyordu; üç hafta ila bir ay sonra, postacı merdivenden çıkıp kendisine metni teslim ediyordu. Öte yanda kanlı canlı editörlerin olmadığı kesindi. Sadece dönen çarklar ve yağlama kapları vardı; otomatik makinelerin işlettiği akıllıca bir mekanizmaydı bu. Editörlerin gerçekte hiç varolmadığını düşünerek umutsuzluğa kapılmaya başladı. Onların varlıklarına ilişkin hiçbir belirtiye rastlamamıştı ve yazdığı her şeyin ayrım gözetilmeden reddedilmesine bakınca, editörlerin, yayınevlerinde getir-götür işlerine bakan kişiler, dizgiciler ve matbaacılar tarafından uydurulmuş bir efsane olması mümkün görünüyordu.

Sadece Ruth'la birlikte olduğu saatlerde mutluydu, ama bu saatlerin hepsi de mutlu geçmiyordu. İçini her zaman bir huzursuzluk kemiriyordu; bu huzursuzluk Ruth'un aşkını kazanmadan önceki halden beterdi. Çünkü şimdi Ruth'un aşkına sahipti ama, ona sahip olmak eskisi kadar zordu. İki yıl mühlet istemişti; zaman uçup gidiyor, hiçbir başarı elde edemiyordu. Ayrıca Ruth'un, yapmakta olduklarını onaylamadığının da farkındaydı. Ruth bunu doğrudan dillendirmemişti. Yine de dolaylı olarak, Martin'in bunu açıkça ve kesin olarak anlamasını sağlamıştı. Darılmış değildi, sadece onaylamıyordu. Oysa kendisi kadar iyi tabiatlı olmayan bir kadın, böyle bir durumda dargınlık sergileyebilirdi. Ruth'un hayal kırıklığı, yoğurup şekillendirmek istediği adamın, bunu reddetmesinden kaynaklanıyordu. Martin'in mayası bir

yere kadar esneklik göstermiş, sonra ayak diremeye başlayarak, Ruth'un babası ya da Bay Butler'a benzeyecek gibi şekillendirilmeyi reddetmişti.

Martin'deki muhteşem ve güçlü özellikleri Ruth göremiyor, yahut daha kötüsü, yanlış anlıyordu. Her şartta yaşamını sürdürebilecek kadar esnek bir yapıya sahip olan bu adam, Ruth'un bildiği tek şekilde yaşamayı reddettiği için, ona göre son derece dikkafalı ve inatçıydı. Martin'in düşüncelerini izleyemiyor, onun beyni kendisininkini aştığında, Martin'in tuhaf fikirlere kapıldığına hükmediyordu. Şimdiye kadar, kendisininkini aşan bir beyne tesadüf etmemişti. Anne-babasının, kardeşlerinin ve Olney'nin düşüncelerini izleyebilirdi her zaman. Martin'i izleyemediğinde, hatayı onda buluyordu. Evrensel zihinlere akıl öğretmeye çalışan dar fikirlilerin eski, acıklı hikâyesiydi bu.

Praps ve Vanderwater hakkında tartıştıkları bir gün, Martin ona:

– Hazır fikirlere biat ediyorsun, demişti; bu ikisi, sözlerinden sürekli alıntı yapılan harika otoriteler; Birleşik Devletler'in başta gelen iki edebiyat eleştirmeni. Ülkedeki her öğretmen Vanderwater'ı, Amerikan edebiyat eleştirisinin pîri olarak görüyor. Yazdıklarını okudum ve budalaca fikirlerin mükemmel bir kurguyla ifade edilişi olarak değerlendirdim. Gelett Burgess'in dediği gibi, kuru ve basmakalıp olmaktan kurtulamıyor görüşleri. Praps da farklı değil. *Hemlock Mosses*, çok güzel yazılmış örneğin. Tek bir virgül hatası yok. Sonra tavrı –ah!– o kadar azametli ki. Birleşik Devletler'in en çok kazanan eleştirmeni. Tanrı saklasın! Eleştirmen falan değil aslında. İngiltere'de edebiyat eleştirisi daha iyi yapılıyor... Ama önemli olan, yaygın bakış açısını yansıtmaları ve bunu çok güzel, ahlaki ölçütlere uygun ve kendinden hoşnut biçimde yapmaları. Kitap eleştirileri bana *British Sunday*'i hatırlatıyor. Yaygın görüşün sözcüle-

ri onlar. İngilizce profesörlerinizin sırtını sıvazlıyorlar, İngilizce profesörleri de onların sırtını. Hiçbirinin kafatası özgün bir fikir barındırmıyor. Sadece kabul görmüş şeyleri biliyorlar; böylece kendileri de kabul görüyor. Zihinleri öyle zayıf ki, hazır fikirler kafalarına, bira fabrikasında etiketlerin şişelere kondurulduğu gibi kolayca nakşolunuyor. İşlevleri, üniversite gençlerini yakalayıp, kazara kafalarına giren özgün fikir pırıltılarını defetmek ve onları hazır fikirlerle damgalamak.

Ruth:

– Ben hakikate daha yakın durduğumu düşünüyorum, dedi, hazır fikirleri savunuyorum; oysa sen, Güney Denizi adalarından gelme bir put kırıcı gibi her tarafa saldırıyorsun.

Martin gülerek:

– Putları kıranlar misyonerlerdi, dedi, ne yazık ki tüm misyonerler barbar ülkelere gitti ve buradaki putları, yani Bay Vanderwater ve Bay Praps gibilerini halledecek kimse kalmadı.

– Ve üniversite profesörlerini de, diye ekledi Ruth.

Martin kesin bir tavırla başını iki yana salladı.

– Hayır, bilim profesörleri yaşamalı. Onlar gerçekten muhteşem. Ama İngilizce profesörlerinin –o küçük, mikroskobik beyinli papağanların– onda dokuzunun kafasını ezmek lazım.

Profesörlere yapılan bu ağır saldırı, Ruth'a bir küfür gibi geldi. Zarif, bilgili, iyi giyimli, ölçülü bir sesle konuşan, her hallerinden kültür ve incelik yansıyan profesörleri; tariflere sığmaz, elbiseleri asla üzerine oturmayan, şişkin kasları kahredici bir çalışmanın etkilerini yansıtan, konuştuğunda heyecanlanan, sakin ifadeler yerine hakareti, kendine hâkim olmak yerine tutkulu bir söylemi tercih eden ve nasıl olduysa sevdalandığı bu genç adamla kıyaslamadan edemiyordu. Onların en azından iyi bir maaşı vardı ve –bunu kabul etmek

zorundaydı ki– birer beyefendiydiler. Martin ise bir kuruş kazanamadığı gibi, onlara hiç benzemiyordu.

Martin'in sözlerini, ölçüp biçerek değerlendirmemişti. Savunusunun yanlış olduğu sonucuna, –bilinçsizce– onu başka insanlarla kıyaslayarak varmıştı. Onlar, yani profesörler edebiyatla ilgili yargılarında haklıydılar, çünkü onlar başarılı insanlardı. Martin'in yargıları yanlıştı, çünkü elindekileri satamıyordu. Profesörler, onun deyişiyle iyilenmiş, kendisi iyilenememişti. Zaten Martin'in haklı olması makul görünmüyordu. Daha kısa zaman önce, Martin aynı oturma odasına ilk geldiğinde, kızaran yüzü ve beceriksizliği içinde, minnettar bir tavırla etrafına korkuyla bakıp, sallanan omuzlarıyla öteberiyi kırmamaya çalışarak, Swinburne'ün ne zaman öldüğünü sormuş, *Excelsior* ve *Psalm of Life*'ı okumuş olmakla övünmüştü.

Ruth, istemeden, kendisinin hazır fikirlere biat ettiğini doğrulamıştı. Martin onun düşünme sürecini izledi ama daha ileri gitmeye çekindi. O, Ruth'u Praps, Vanderwater ve İngilizce profesörleri hakkındaki düşünceleri sebebiyle seviyor değildi ve kendisinin, Ruth'un asla kavrayamayacağı, var olduğunu dahi bilemeyeceği düşünce alanlarına ve bilgi uzamlarına vâkıf olduğuna dair inancı giderek kuvvetleniyordu.

Müzik konusundaki fikirleri Ruth'a hiç makul gelmiyordu; opera söz konusu olduğunda ise makul olmak bir tarafa, kasten aksilik ediyordu Martin.

Bir gece operadan eve dönerlerken:

– Nasıl buldun? diye sordu Ruth.

O gece Martin, bir ay boyunca boğazından iyice kısmak pahasına Ruth'u operaya götürmüştü. Ruth gördükleri ve duyduklarının etkisiyle hâlâ içi titrer vaziyette, Martin'in bir şeyler söylemesini boş yere beklemiş, nihayet bu soruyu sormuştu.

Martin:

– Uvertürü sevdim, dedi, çok hoştu.

– Evet, ama operanın kendisi?

– O da çok hoştu; yani orkestradan bahsediyorum. O sahnede zıplayıp duran tipler seslerini kesse ya da sahneden inseler daha iyi olacaktı gerçi.

Ruth dehşete düşmüştü.

– Tetralani ya da Barillo'yu kastetmiyorsun ya? diye sordu.

– Hepsini kasttettim. Sahnedeki her şeyi ve herkesi.

Ruth:

– Ama onlar büyük sanatçılar, diye karşı çıktı.

– Yine de komik ve yapay tavırlarıyla, müziği mahvettiler.

– Ama Barillo'nun sesinden hoşlanmıyor musun? Neredeyse Caruso kadar iyi olduğunu söylüyorlar.

– Elbette hoşlandım. Tetralani'yi daha da çok beğendim; sesi enfes. En azından ben öyle buldum.

Ruth kekeleyerek:

– Ama, ama... dedi, ne demek istediğini anlamıyorum. Seslerini beğeniyorsun, yine de müziği mahvettiklerini söylüyorsun.

– Aynen öyle. Onları bir konserde dinlemek için neler vermem. Ama orkestra çalarken seslerini duymamak için fazlasını veririm. Ne yazık ki çok gerçekçiyim ben. Büyük şarkıcı olmakla, büyük oyuncu olmak farklı şeyler. Barillo'nun meleksi sesiyle bir aşk aryası söyleyişini, Tetralani'nin yine bir melek gibi karşılık verişini dinlemek, her şeyin parlak ve rengârenk bir müzik içinde harmanlanmasını duymak; bütün bunlar çok haz verici. Bunu kabul etmekle kalmıyorum; vurguluyorum da. Ama onlara baktığım zaman bütün bu etki bozuluyor. Tetralani külotlu çoraplarının içinde, doksan kiloluk, bir altmış boyunda bir kadın; Barillo ise boyu bir elliyi geçmeyen, güdük bir demircinin göğüs yapısına sahip bir yağ tulumu. İkisi de ellerini göğüslerine bastırıp, tı-

marhaneye atılmış yaratıklar gibi kollarını savuruyorlar; peki bu durumda benim, zarif ve güzel bir prensesle yakışıklı, romantik, genç bir prens arasında geçen bir aşk sahnesini izlediğim yanılsamasına kapılmam mümkün mü? Ben bunu kabul edemiyorum, o kadar. Bu saçma, aykırı, gerçek dışı. Sorun burada. Gerçekçi değil. Dünyada aşkını böyle yaşayan insanlar bulunduğunu söyleme sakın. Sana aşkımı böyle göstermeye kalksam, bana şamarı patlatırdın.

Ruth karşı çıktı:

– Ama yanlış anlıyorsun. Her sanat biçiminin kısıtlılıkları vardır. (Üniversitede dinlediği, sanat teamülleriyle ilgili bir konferansı hatırlamıştı.) Tuvalde sadece iki boyut vardır; yine de ressamın eliyle tuvaldeki resmin üç boyutluluk yanılsaması kazandığını kabul ediyorsun. Edebiyatta da, yazarın her şeyi yapabilecek güçte olması gerekir. Yazarın kaleminden, bir genç kızın gizli düşüncelerini öğrenmeyi son derece meşru buluyorsun; oysa genç kızın düşüncelerini zihninden geçirirken yalnız olduğunu, ne yazarın ne de başka birinin bu düşüncelerden haberdar olamayacağını biliyorsun. Tiyatroda, heykelde, operada, tüm sanat biçimlerinde durum aynıdır. Bazı uzlaşmazlıkları kabullenmek zorundayız.

Martin:

– Evet anladım, dedi, her sanatta teamüller vardır. (Ruth, onun bu kelimeyi kullanmasına şaşırmıştı. Sanki kütüphanede gelişigüzel kitap seçen donanımsız biri değil de, bir üniversite mezunuydu Martin.) Ama teamüllerin bile gerçekçi olması gerekir. Boyanıp, sahnenin iki yanına ağaç niyetine konmuş dümdüz mukavvaları, orman olarak kabul ederiz. Bu teamül yeterince gerçekçidir. Ama öte yandan, bir deniz manzarasını orman olarak kabul edemeyiz. Yapamayız. Duyularımıza aykırı olur bu. Bu gece izlediğimiz o iki delinin bağırtı, inilti ve kıvranmalarının, aşkı gereğince betimlediğini kabul edemezsin; etmemelisin.

Ruth:

– Ama kendini müzikle ilgili tüm uzmanlardan üstün mü görüyorsun? diye karşı durdu.

– Hayır, asla. Sadece birey olarak hakkıma sahip çıkıyorum. Sana düşündüklerimi söyledim ve Madam Tetralani'nin fil misali tepinmelerinin, müziği mahvettiğini düşünmemin sebeplerini açıkladım. Dünyadaki müzik uzmanları haklı olabilir. Ama ben, benim ve kendi beğenimi insanlığın ortak yargılarına tâbi kılmayacağım. Bir şeyden hoşlanmıyorsam hoşlanmıyorumdur, hepsi bu. Irkımın diğer üyeleri bir şeyden hoşlandı ya da hoşlanır gibi yaptı diye, kendimi aynı şekilde davranmaya zorlamam için hiçbir sebep yok. Hoşlandığım ya da hoşlanmadığım şeyler konusunda başkalarına göre hareket etmiyorum.

– Ama bildiğin gibi, müzik bir eğitim meselesidir. Özellikle opera. Belki sen...

Martin:

– Opera konusunda eğitilmiş değilim, öyle mi? diye sözün gerisini getirdi.

Ruth başını salladı.

Martin onayladı:

– Çok doğru. Gençken yakalanmadığım için kendimi talihli sayıyorum. Yoksa bu gece duygulanıp gözyaşlarına boğulabilirdim; o zaman bu kıymetli çiftin soytarılıkları, seslerinin ve orkestra icrasının güzelliğini perçinlerdi. Haklısın. Bu bir eğitim meselesi. Artık bunun için yaşlandım. Hakiki olandan gayrısını kabul edemiyorum. İkna edici olmayan bir yanılsama, yalandan farksızdır. Bana göre, ne zaman ki ufarak Barillo kendini kaybedip, koca Tetralani'yi kollarına alır ve ona delice hayran olduğunu söylerse, işte o zaman muhteşem bir opera ortaya çıkar.

Ruth'un düşünceleri yine, başka insanlara ve hazır fikirlere göre şekilleniyordu. Martin kimdi ki, o haklı ve kültürlü dün-

ya haksız olacaktı? Sözleri Ruth'u hiç etkilememişti. Kabul edilmiş olana öylesine saplanmış durumdaydı ki, devrimci fikirlere yakınlık duyması söz konusu olamazdı. Martin hangi hakla bu kadar kısa zamanda, işçi sınıfı kulüplerindeki şarkıları dinlemekten, dünya çapındaki müzikler hakkında yargıda bulunma noktasına gelmişti? Martin, onu tedirgin ediyordu ve yan yana olduklarında belli belirsiz bir hiddet duyuyordu Ruth. Genç adamın savunduğu görüşler, en hafif tabirle bir kapris, tuhaf ve sevimsiz bir müziplikti. Ama Martin kapı ağzında onu kollarına alıp, şefkatli bir âşığın öpüşüyle iyi geceler dilediğinde, Ruth içinden taşan aşkla, her şeyi unutuyordu. Sonra, yastığa başını koyduğunda, son zamanlarda sık sık olduğu gibi, bu kadar garip bir adama, hem de yakınlarının onaylamamasına karşın böyle âşık olduğuna şaşıp kalıyordu.

Ertesi gün Martin, ucuz yazılarını bir kenara bırakarak, taze bir ateşle, "Yanılsamanın Felsefesi" başlığını taşıyan bir makale kaleme aldı. Bir posta puluyla yolculuğuna başlayan bu makalenin kaderinde, daha birçok posta puluyla, aylar boyunca yeni yeni yolculuklara çıkmak vardı.

25. BÖLÜM

Maria Silva yoksuldu ve sefaletin her türlüsünü görmüştü. Ruth'a göre ise sefalet, nahoş bir varoluş halini simgeleyen bir kelimeydi sadece. Konuya ilişkin bilgisi bundan ibaretti. Martin'in yoksul olduğunu biliyor, onun durumunu Abraham Lincoln, Bay Butler ve diğer başarılı adamların çocukluğuyla ilişkilendiriyordu. Ayrıca sefaletin, başarısızlığa mahkûm düşük zekâlılar dışında herkesi başarıya taşıyan kırbaçlayıcı bir etkisi olduğu şeklinde, tuzu kuru bir orta sınıf bakış açısına sahipti. O yüzden, Martin'in saatini ve paltosunu rehine verecek kadar yoksul oluşundan rahatsızlık

duymuyordu. Hatta bunda olumlu bir taraf görüyor, bu yoksulluk sayesinde Martin'in eninde sonunda kendine gelerek, yazmaktan vazgeçeceğine inanıyordu.

Martin'in süzülen ve avurtları çökmeye başlamış yüzünde, açlığın izlerini görmüyordu Ruth. Aslında, onun yüzündeki değişiklikten memnundu. Böylece yüzü incelmiş, etlerin fazlalığı ve Ruth'a itici gelirken aynı zamanda onu cezbeden hayvani güç ifadesi ortadan kalkmıştı. Bazen Martin'le birlikteyken, gözlerinde sıra dışı bir ışıltı görüyor ve ona şairane, bilgili bir görünüş verdiği için bundan hoşlanıyordu; Martin'in olmak istediği ve Ruth'un da onayladığı şeylerdi bunlar. Ama Maria Silva bu çökük yanaklar ve yanan gözlerde farklı bir hikâye okuyor, onun günden güne nasıl değiştiğini, elindeki avucundakini nasıl erittiğini fark ediyordu. Üzerinde paltosuyla evden ayrılıp, rutubetli ve soğuk havada paltosuz olarak döndüğünü görmüş, o sırada yanaklarının azıcık dolgunlaştığını ve açlık alevinin gözlerini terk ettiğini fark etmişti. Aynı şekilde, bisikletinin ve saatinin de gittiğini, hemen ardından Martin'in yine gücünü kuvvetini topladığını gözlemlemişti.

Onun nasıl çalıştığını da izlemiş, geceyarıları ne kadar çok gazyağı yaktığını fark etmişti. İş! Farklı tipte bir iş yapıyor olsa da, Martin'in kendisinden daha fazla çalıştığının farkındaydı Maria Silva. Üstelik ne şaşırtıcıydı ki, ne kadar az yiyeceği varsa, o kadar çok çalışıyordu. Arada bir, açlığının tepe noktasına vardığını kestirdiğinde, ona fırından yeni çıkmış bir somun ekmek gönderiyor, niyetini gizlemek için beceriksizce işi şakaya vurarak, Martin'in asla bu kadar iyi ekmek pişiremeyeceğini söylüyordu. Bazen de, ufaklıklardan biriyle ona koca bir sürahi dolusu sıcak çorba gönderiyor, ama bunu yaparken, kendi etinden ve kanından olanların rızkından kesmekle iyi edip etmediğini, zihninde sorgulamadan edemiyordu. Bu fakirlerin nasıl yaşadığının, kendisi-

ne gösterilen büyük hayırseverliğin farkında olan Martin de, minnet duymaktan geri kalmıyordu.

Bir gün Maria, çocuklarına evde ne varsa yedirdikten sonra, kalan on beş sentiyle bir galon ucuz şarap aldı. Su almak için mutfağa giren Martin'i, oturup kendisiyle içmeye davet etti. Martin, Maria'nın sağlığına kaldırdı kadehini, Maria da Martin'inkine. Sonra Maria, Martin'e girişimlerinde bereket; Martin de James Grant'in, yıkanan çamaşırların parasını vermesini diledi. James Grant, zaman zaman ödemelerini aksatan ve Maria'ya üç dolar borcu bulunan bir marangozdu.

Maria ve Martin'in boş mideye indirdikleri taze, ekşi şarap, hızla kafalarına ulaştı. Birbirlerinden bunca farklı yaratıklar olarak, sefaletlerinin içinde yalnızdılar ve dile getirmedikleri bu sefalet, onların arasındaki bağdı. Maria, Martin'in Azores'i gördüğüne pek şaşmıştı; kendisinin on beş yaşına kadar bulunduğu yerdi burası. Hele, Azores'ten göçtükleri Hawaii Adaları'nı da gördüğünü duyunca, iki katı şaşırmıştı. Ama kadınlığa erdiği ve evlendiği ada olan Maui'de de bulunduğunu öğrendiğinde, şaşkınlığı tüm sınırların ötesine geçmişti. Kahului, kocasıyla tanıştığı yerdi ve o, Martin, oraya iki kez gitmişti! Evet, Maria şeker taşıyan buharlı gemileri hatırlıyordu, demek Martin o gemilerdeydi. Hele bakın, dünya ne kadar küçüktü. Ve Wailuku! Oraya da gitmişti! Oradaki büyük toprak sahibini tanıyor muydu? Evet, onunla birkaç kadeh içki de içmişlerdi.

Anılara gömülüp, açlıklarını ekşi, ham şarapla boğdular. Martin, geleceği o kadar karanlık görmüyordu. Başarı tam önündeydi. Handiyse yakalayacaktı onu. Sonra karşısındaki yorgun kadının derin kırışıklarla dolu yüzünü inceledi, onun gönderdiği çorbaları ve fırından yeni çıkmış ekmekleri hatırladı. İçinde sımsıcak şükran ve yardımseverlik duyguları uyandı. Birden haykırdı:

– Maria, neye sahip olmak isterdin?

Maria, anlayamadan baktı ona.

– Şu an, mümkün olsaydı, ne alabilmek isterdin?

– Ayakkap bütün çocuklar... Yedi çift ayakkap.

Kadın durgun bir ifadeyle başını sallarken, Martin:

– Alacaksın dedi, ama büyük bir dileğin yok mu; istediğin büyük bir şey?

Maria sevecenlikle baktı. Martin ona şaka yapıyordu belli ki. Bugünlerde Maria ile şakalaşan çok az insan vardı.

Konuşmak için ağzını açarken, Martin:

– İyi düşün, diye uyardı onu.

– Tammam. İyi düşünüyor. Evi seviyom, bu evi... Benim olsa, kira ödemez ben, ayda yedi dolar.

Martin söz verdi:

– Ev senin olacak. Hem de kısa zaman içinde. Şimdi en büyük dileğini söyle. Benim Tanrı olduğumu farz et. Diyorum ki, istediğin her şeye sahip olacaksın. Söyle dileğini, bekliyorum.

Maria ciddiyetle durup düşündü.

– Korkmuyor sen? diye uyararak sordu.

Martin gülerek:

– Hayır, hayır. Korkmuyorum. Söyle haydi, dedi.

– Çok böyyük ama, diye tekrar uyardı Maria.

– Tamam. Söyleyebilirsin.

– Oldu ozzaman...

Kadın, hayattan istemeye cesaret edebildiği en büyük şeyi dillendirirken, bir çocuk gibi derin nefes aldı:

– Bir süt çiftlik istiyom... İyi bir süt çiftlik. Çok inek, çok toprak, çok çayır. San Le-an'a yakın olsun; kız kardeşim orda yaşar. Sütü satar ben Oakland'da. Çok para kazanır. Joe ve Nick inek bakmaz. Okula gider. Çok geçmez iyi mühendis olur, demiryol yapar. Evet, bir süt çiftlik ister ben.

Maria durakladı ve ışıldayan gözlerle Martin'e baktı.

– Çitflik senin olacak, dedi hemen Martin.

Maria başıyla onayladı ve dudaklarını nazikçe şarap kadehine dokundurdu. Martin'in bu hediyeye asla sahip olamayacağını biliyordu. Genç adam iyi niyetliydi ve davranışı, vaat ettiği hediyeyi vermiş gibi mutlu etti Maria'yı.

Martin sözünü sürdürdü:

– Hayır Maria. Nick ve Joe'nun süt satması gerekmeyecek. Çocuklarının tümü okula gidecek ve yıl boyunca ayakkabıyla gezecekler. Birinci sınıf, her şeyi tamam bir süt çiftliğin olacak. Çiftliğin içinde bir eviniz ve atlar için bir ahır olacak. İnekler için de bir ağıl elbette. Tavuklar, domuzlar, sebzeler, meyve ağaçları ve bunun gibi her şey olacak. Bir ya da iki adam tutmanıza yetecek kadar çok ineğin olacak. Çocuklarla ilgilenmekten başka bir şey düşünmen gerekmeyecek. İstersen, iyi bir adam bulup evlenirsin ve o çiftliği yönetirken keyfine bakarsın.

Ve geleceğe dönük bunca cömertlikten sonra, Martin en iyi takım elbisesini alıp rehinci dükkânına götürdü. Çaresiz kalmasa yapmazdı bunu; çünkü bu yüzden Ruth'dan ayrı düşecekti. Düzgün görünümlü ikinci bir takımı yoktu ve kasaba, fırına ya da ara sıra kız kardeşine gitse de, bu kadar kılıksızken Morse'ların evine adım atmayı aklının ucundan bile geçiremezdi.

Sefilce ve umutsuzca çabalamayı sürdürdü. İkinci savaşını da kaybettiğini ve bir işe girmesi gerektiğini düşünmeye başlamıştı. Böyle yaparak herkesi mutlu ederdi; bakkalı, kız kardeşini, Ruth'u, ve hatta kendisinden bir aylık kira alacağı olan Maria'yı. İki aydır daktilosunun parasını ödeyememişti ve acenta, ödeme yapması ya da makineyi geri vermesi için onu sıkıştırıyordu. Çaresizlik içinde, teslim olmayı istemeksizin, yeni bir başlangıç yapana kadar kaderiyle uzlaşmak için, Demiryolu Posta Servisi'nin memurluk sınavlarına girdi. Birinci olarak kazandığında, şaşırdı. İşi elde etmişti, ama ne zaman iş başı yapacağını bilen yoktu.

İşler bu haldeyken, muntazam şekilde işleyen editörlük makinesi bozuluverdi. Bir dişli yerinden çıkmış ya da bir yağ haznesi kurumuş olmalıydı, çünkü postacı ona bir sabah, küçük, ince bir zarf getirdi. Martin sol üst köşeye bakınca, *Transcontinental* dergisinin isim ve adresini gördü. Kalbi yerinden çıkıp, bayılacak gibi oldu ve dizlerine bir titreme geldi. Sendeleyerek odasına girdi ve açılmamış zarfı elinde tutarak, yatağa oturdu. O an, insanların beklenmedik derecede güzel bir haber alınca, nasıl düşüp öldüklerini kavramıştı.

Gelen iyi bir haberdi elbette. İnce zarfın içinde müsveddesi yoktu; demek bu bir kabul mektubuydu. *Transcontinental*'a hangi hikâyeyi gönderdiğini hatırlıyordu. Adı "Çanlar Çalarken"di ve tam beş bin kelimelikti. Birinci sınıf dergiler kabul ettikleri eserler için hemen ödeme yaptıklarına göre, zarfta bir çek vardı. Kelimesi iki sent; bin kelimesi yirmi dolar; çek yüz dolarlık olmalıydı. Yüz dolar! Zarfı yırtıp açarken, bütün borçları teker teker aklına gelmeye başladı. Bakkala 3.85 dolar; kasaba 4 dolar; fırıncıya 2 dolar; manava 2 dolar; hepsi 14.85 dolar ediyordu. Sonra kira vardı, 2.50 dolar; ayrıca bu ayın kirası, 2.50 dolar; daktilonun iki aylık borcu, 8 dolar; bu ayki ödemesi 4 dolar; toplam 31.85 dolar. Son olarak, rehinciye olan borcu artı faiz; saat, 5.50 dolar; palto, 5.50 dolar; bisiklet, 7.75 dolar; takım elbise, 5.50 dolar (yüzde 60 faiz de vardı, ama kimin umurundaydı?); bütün borçların toplamı, 56.10 dolar idi. Havada asılı durur vaziyette, borcunu ifade eden rakamı ve elinde kalan 43.90 doları gördü. Tüm borçlarını ödedikten, rehindeki tüm eşyalarını kurtardıktan sonra, cebinde hâlâ 43.90 dolar gibi muhteşem bir para kalıyordu. En güzeli, daktilonun ve odanın bir aylık parasını önceden ödemiş oluyordu.

Tek yaprak kağıda daktilo edilmiş mektubu, zarftan çıkardı ve açtı. Çek yoktu. Zarfın içine dikkatle baktı, ışığa tuttu zarfı, ama gözlerine güvenemeyerek zarfı yırtıp parçaladı.

Çek yoktu. Mektubu okudu ve her satırı dikkatle tarayarak, editörün hikâyeyle ilgili övücü sözlerini geçip, mektubun özünü, çekin neden gönderilmediğini açıklayan ifadeyi bulmaya çalıştı. Bu ifadeyi değil, ama cesaretini kırıveren başka bir şey buldu. Mektup elinden kaydı. Gözleri ferini kaybetti ve yastığa kafasını koyup, battaniyeyi çenesine kadar çekti.

"Çanlar Çalarken" için beş dolar... Beş bin kelime için beş dolar! Kelime başına iki sent değil, bir sent için on kelime! Editör bunu da övüyordu hem! Hikâye basılınca çeki alacaktı. Demek kelime başına en az iki sent ödendiği ve yazı kabul edildiğinde hemen ödeme yapıldığı, uydurmadan başka bir şey değildi. Bir yalana inanmıştı. Bunu bilseydi, hiç yazı yazmaya soyunmazdı. Bir işe girer, Ruth için çalışırdı. Yazmayı denediği ilk günü düşündü ve harcadığı zamana hayret etti; bir sent kazanmak için on kelime yazmaya değer miydi. Öyleyse, bazı yazarların daha büyük paralar kazandığı da yalandı. Bu konuda edindiği tüm bilgiler yanlıştı, işte kanıtı ortadaydı.

Transcontinental yirmi beş sente satılıyordu ve şatafatlı, sanatkârane kapağı, birinci sınıf dergiler arasında yer aldığına işaret ediyordu. Ciddi, saygın bir dergiydi ve daha Martin'in doğmadığı zamanlardan beri kesintisiz olarak basılıyordu. Kapağında her ay, dünyanın büyük yazarlarından birinin sözleri yer alırdı; bu sözler, bir edebiyat yıldızı olan *Transcontinental*'ın sayfalarında parıldayan yüce amacı ortaya koyardı. Ve o yüce, göksel *Transcontinental*, beş bin kelime karşılığında beş dolar ödüyordu! Martin, yakın zaman önce yaban ellerde, müthiş bir sefalet içinde ölen büyük yazarı hatırladı; yazarlara layık görülen görkemli ücreti düşününce, şaşılacak şey değildi bu.

Evet, zokayı yutmuş, gazetelerin yazarlar ve onlara ödenen ücretlerle ilgili yalanlarına inanarak yıllarını ziyan etmişti. Zokayı kusup atmanın zamanıydı. Artık tek satır yaz-

mayacaktı. Ruth'un ondan istediği, herkesin ondan istediği şeyi yapacak, bir iş bulacaktı. İşe girme düşüncesi, Joe'yu anımsattı ona; hiçbir iş yapmadan dolaşıp duran Joe'yu. Ona gıpta ederek iç geçirdi Martin. Çok uzun zaman günde on dokuz saat çalışmaya tepkisi böyle olmuştu. Ama Joe sevdalı değildi, sevdanın sorumluluğunu taşımıyordu, aylakça istediği kadar dolaşabilirdi. Martin'in ise çalışmasını gerektiren bir şey vardı ve bu yüzden bir iş tutacaktı. Yarın sabah erkenden, iş aramaya çıkacaktı. Ruth'a da, fikrini değiştirdiğini ve babasının bürosunda çalışmaya istekli olduğunu haber verecekti.

Beş bin kelime için beş dolar, on kelime için bir sent idi, sanatın piyasa değeri. Bu hayal kırıklığı, bu yalan, düşüncelerini bürüdü. Örtük gözkapaklarının altında, ateşten rakamlarla, bakkala olan "3.85" dolarlık borcu belirdi. Ürperdi ve kemiklerinde bir sızı hissetti. Özellikle bel çukuru ağrıyordu. Başı ağrıyordu; tepe noktası, arkası, başının içindeki beyni ağrıyor ve sanki şişkinleşiyor, kaşlarının üstündeki ağrı katlanılmaz hale geliyordu. Ve kaşlarının altında, gözkapaklarının gerisinde, insafsız "3.85" dolar duruyordu. Ondan kaçmak için gözlerini açtı, ama odadaki beyaz ışık sanki gözlerini yakıp kapanmaya zorluyor, o zaman "3.85" dolar yine karşısına dikiliyordu.

Beş bin kelime için beş dolar, on kelime için bir sent... Ne beyninde sabitlenen bu düşünceden ne de gözkapaklarının altındaki "3.85" dolardan kaçabiliyordu. Bu rakam değişmeye başladı ve Martin'in meraklı gözlerinin önünde, "2.00" dolar belirdi bu kez. Ha, diye düşündü, fırıncıydı bu. Ardından beliren rakam "2.50" dolardı. Şaşırdı ve bir ölüm-kalım meselesi söz konusuymuş gibi, bu rakam hakkında düşündü. Birine iki buçuk dolar borcu vardı, bu kesindi, ama kime? Bunu bulmak, buyurgan ve habis bir evrende ona dayatılan bir görevdi; zihninin koridorlarındaki, ıvır zıvır bir

sürü anıyla dolu odaları tarayarak, sorunun yanıtını aradı. Ona yüzyıllar gibi gelen bir sürenin sonunda, aradığı kişinin Maria olduğunu kolayca hatırlayıverdi. Büyük bir ferahlıkla, gözkapaklarının altındaki azap ekranına baktı. Sorunu çözmüştü, artık dinlenebilirdi. Ama hayır, "2.50" dolar gitmiş, onun yerine "8.00" dolar alevler içinde parlıyordu. Bu kimdi? Hatırlamak için tekrar zihninin karanlık dehlizlerinde dolaşması gerekiyordu.

Bu şekilde ne kadar vakit geçirdiğini bilmiyordu, ama çok uzun gelen bir süreden sonra, kapısına vurulmasıyla kendine geldi. Maria, hasta olup olmadığını soruyordu. Kendisine yabancı gelen boğuk bir sesle, sadece biraz kestirdiği yanıtını verdi. Odasındaki gece karanlığını fark edince şaşırdı. Mektup eline geçtiğinde öğleden sonra ikiydi. Hastalandığını anladı.

"8.00" dolar gözkapaklarının altında tutuşmaya başladı yine ve Martin'i bir kez daha esir aldı. Ama akıllanmıştı Martin. Zihnini yorup durmanın gereği yoktu. Budalalık etmişti. Bir bir manivelayla harekete geçirilmiş gibi zihni dönmeye başladı; canavarca bir kader çarkına, anılardan kurulu bir atlıkarıncaya, hikmetlerle dolu bir küreye dönüştü zihni. Giderek daha hızlı dönmeye başladı, ta ki Martin oluşan girdabın içine çekilip, simsiyah bir kargaşanın içine düşünceye dek.

Gayet doğal şekilde, kendini bir çamaşır mengenesine, kolalı gömlek manşetlerini sürerken buldu. Bu esnada, manşetlere basılı rakamları fark etti. Kumaşa marka koymanın farklı bir yöntemi herhalde, diye düşünürken, yakından bakınca, manşetlerden birinde "3.85" dolar yazdığını gördü. Bunun bakkalın alacağı olduğunu hatırladı ve mengenenin tamburu çevresinde, kendi borç senetlerinin dönüp durduğunu anladı. Bir hinlik geldi aklına. Senetleri yere atacak, böylece onları ödemekten kurtulacaktı. Hiç vakit kaybetme-

den, manşetleri kinle buruşturup, hayli kirli olan zemine fırlattı. Manşetler yığılmaya devam ediyordu ve her bir senetten yüzlerce bulunmasına rağmen, Maria'ya borçlu olduğu iki buçuk doları sadece bir kez gördü. Demek Maria, ödeme için üstelemeyecekti. Martin sadece ona olan borcunu ödemeye karar verdi ve senedi bulmak için çamaşır yığınını eşelemeye koyuldu. Çaresizce, bitimsiz bir süre boyunca eşelendi; otel müdürü olan şişman Hollandalı içeri girdiğinde, hâlâ senedi bulamamıştı. Adam, yüzü öfkeden kıpkırmızı olmuş vaziyette ve tüm evreni çınlatan bir sesle, "O manşetlerin bedelini ücretinden düşeceğim!" diye haykırıyordu. Gömlek yığını dağ kadar oldu ve Martin, bin yıl çalışsa bunların bedelini ödeyemeyeceğini anladı. Öyleyse, müdürü öldürüp çamaşırhaneyi yakmaktan başka çare kalmamıştı. Ama koca Hollandalı Martin'e baskın çıkarak, onu ensesinden kavrayıp, yukarı-aşağı savurmaya başladı. Martin'i ütü masalarının, sobanın, mengenelerin üstüne ve çamaşır odasına doğru savurdu. Böyle savrulurken Martin'in dişleri birbirine vuruyor, başına ağrılar giriyor, Hollandalı'nın kuvvetine hayran kalıyordu. Her manşet bir çek idi ve Martin bunların her birine umut içinde bakıyor, ama hepsinin boş olduğunu görüyordu. Orada durup, bir milyon yıl kadar bir süre bu çekleri almayı sürdürdü; belki biri doludur diyerek, hiçbirini kaçırmamaya çalışıyordu. Nihayet dolu bir çek buldu. Titreyen ellerle ışığa tuttu çeki. Beş dolarlıktı. "Ha! Ha!" diye güldü, mengenenin öte tarafındaki editör. "Peki, o zaman, seni öldüreceğim" dedi Martin. Baltayı almak için yıkama odasına gitti ve Joe'yu, müsveddeleri kolalarken buldu. Onu vazgeçirmeye çalıştı, ardından baltasını ona doğru salladı. Ama silah havada donup kaldı ve Martin kendini tekrar ütü odasında, bir kar fırtınasının ortasında buldu. Hayır, bu düşenler kar değil, en küçüğü bin dolarlık, çeşitli meblağlardaki çeklerdi. Bunları yüzlük paketler halinde top-

lamaya, her bir paketi kınnapla bağlayıp sağlama alarak, tasnif etmeye koyuldu.

Yaptığı işin arasında başını kaldırdığında, Joe'nun ütüler, kolalı gömlekler ve müsveddeleri havada çevirerek hokkabazlık ettiğini gördü. Joe bazen, uzanıp aldığı bir deste çeki, tavana kadar yükselip görünmezleşen eşya döngüsünün içine katıyordu. Martin ona doğru hamle etti, ama Joe, baltayı kaptığı gibi uçan çembere dahil ediverdi. Sonra Martin'i tutup çekti ve onu da çembere kattı. Martin, müsveddeleri tutmaya çalışarak tavana doğru yükseldi. Aşağı indiğinde kucağı onlarla dolmuştu. Ama aşağı iner inmez tekrar yükseldi ve tekrar tekrar, sonsuz kereler çemberin içinde dönüp durdu. Uzaklardan, çocuksu, ince bir sesin söylediği şarkıyı duyuyordu: "Vals yaparak dönelim, Willie, dönelim, dönelim, dönelim."

Çeklerden, kolalı gömleklerden, müsveddelerinden oluşan Samanyolu'nun ortasında, baltasını tekrar yakaladı ve aşağı indiğinde Joe'yu öldürmek için hazırlandı. Ama aşağı inmedi. Sabahın ikisinde, ince duvarın öte yanından iniltilerini duyan Maria odasına gelmiş, vücudunu sıcak ütülerle ısıtıyor ve ağrıyan gözlerinin üstüne nemli bezler koyuyordu.

26. BÖLÜM

Martin sabahleyin iş aramaya çıkmadı. Sayıklamalar arasında uyanıp, ağrıyan gözleriyle odayı taradığında, vakit öğleyi geçmişti. Silva'lardan biri olan sekiz yaşındaki Mary, başında bekleyerek onu gözlüyordu ve bilincinin yerine geldiğini görünce keskin bir çığlık attı. Maria hemen mutfaktan odaya seğirtti. Nasırlı elini Martin'in sıcak alnına koydu ve nabzını tuttu.

– Acıktın sen? diye sordu.

Martin başını iki yana salladı. Hiç yemek yiyesi yoktu ve acıkmanın nasıl bir şey olduğunu bile unutmuştu. Zayıf bir sesle:

– Hastayım Maria, dedi, nedir bu? Biliyor musun?

– Grip. Bir iki günde iyileşecek. Şimdi yeme daha iyi. Sonra çok yer sen. Belki yarın yer.

Martin hasta olmaya alışkın değildi ve Maria ile küçük kız yanından ayrılınca, kalkıp giyinmeye yeltendi. Üstün bir gayretle, ağrıdan gözlerini açamaz halde, yataktan çıkmayı becerdi ve masaya yığıldı kaldı. Yarım saat sonra yatağa dönebildiğinde, gözleri kapalı olarak yatıp, vücudundaki ağrıları ve zayıflıkları çözümlemeye çalıştı. Maria, alnındaki soğuk bezleri değiştirmek için birkaç defa odaya geldi. Bunun dışında onu rahat bıraktı ve gevezelik ederek canını sıkmayacak kadar düşünceli davrandı. Martin ona minnettar kalarak, kendi kendine:

– Maria, süt çiftlik senin ol'cak tamam, tamam, diye mırıldandı.

Sonra, çok eskilerde kalmış gibi gelen dünkü olayları hatırladı. *Transcontinental*'dan o mektup geleli, her şey bitip hayatında yeni bir sayfa açılalı, bir ömürlük zaman geçmişti sanki. Son kurşununu tüketip, sırtüstü yıkılmıştı. Kendini böyle aç bırakmamış olsa, *La Grippe*'e yakalanmayacaktı. Bitkin düşmüş, vücut sistemini işgal eden mikrobu dışarı atacak kuvveti kalmamıştı. Her şeyin sonucu buydu işte. Kendi kendine söylendi:

– Hayatım heba olduktan sonra, bir kütüphane dolusu kitap yazsam ne çıkar? Burada bana yer yok. Artık edebiyata paydos. Bundan sonra benim için muhasebe defteri tutmak, maaşımı alıp, küçük evimizde Ruth'la oturmak var.

İki gün sonra Martin, bir yumurta ve iki dilim tost yiyip, bir fincan da çay içmesinin ardından, mektuplarını sordu.

Ama gözleri hâlâ, okumasına izin vermeyecek kadar çok ağrıyordu.

– Sen oku Maria, dedi; büyük, uzun harfli olanları boş ver. Onları masanın altına at. Küçük harfli olanları oku bana.

Maria:

– Okuma yok ben, dedi, Teresa okula gider, o okumak.

Böylece, dokuz yaşındaki Teresa Silva, mektupları açarak okudu. Daktiloyu kiralayanlar borcunu ödemesi için uzun uzun yazmışlardı. Zihni nasıl edip de bir iş bulacağıyla meşgulken, dalgın dalgın dinliyordu. Birden irkilerek kendine geldi.

– Hikâyenizin tüm hakları için kırk dolar teklif ediyoruz, diye heceledi Teresa, ancak istediğimiz değişiklikleri yapmamıza izin vermeniz gerekiyor.

– Hangi dergi o? diye bağırdı Martin, ver bakayım şunu!

Şimdi okuyabiliyordu ve bu eylemin gözlerini nasıl ağrıttığını hissetmiyordu. Kırk doları teklif eden dergi *White Mouse*'tu ve epey zaman önce yazdığı "Girdap" adlı korku hikâyesinden bahsediyorlardı. Mektubu defalarca okudu. Editör açıkça, konuyu iyi işlemediğini, ama satın aldıkları şeyin hikâyedeki fikir olduğunu, çünkü bu fikri özgün bulduklarını söylüyordu. Hikâyenin üçte birini atmaları mümkün olursa, basmayı kabul edecekler ve kendisinden yanıt aldıklarında ona kırk dolar göndereceklerdi.

Martin kalem ve mürekkep istedi. Editöre, isterlerse hikâyenin üçte ikisini bile kesebileceklerini, kırk doları hemen göndermelerini yazdı.

Teresa mektubu kaldırdıktan sonra, Martin sırtüstü uzanarak düşündü. Demek her şey yalan değildi. *White Mouse*, yazıyı kabul edince ödeme yapıyordu. "Girdap"ta üç bin kelime vardı. Üçte biri atılınca, iki bin kelime kalıyordu. Kırk dolar, kelime başına iki sent demekti. Yazıyı kabul edince ödeme ve kelime başına iki sent; gazetelerde yazılanlar doğ-

ruydu. Oysa *White Mouse*'u üçüncü sınıf bir dergi sanmıştı! Dergileri tanımadığı ortadaydı. *Transcontinental*'ı birinci sınıf bellemişti, oysa on kelimeye bir sent ödüyorlardı. Hiç ciddiye almadığı *White Mouse*, *Transcontinental*'ın yirmi katını, hem de yazıyı kabul eder etmez ödüyordu.

Kesin olan bir şey vardı: İyileştiği zaman iş aramaya çıkmayacaktı. Kafasında "Girdap" kadar iyi başka hikâyeler de vardı ve eser başına kırk dolar, başka bir işte kazanabileceği paradan daha fazlaydı. Savaşı kaybettiğini düşündüğü sırada, zafer onun olmuştu. Başarılı olmuştu. Yolu açıktı. *White Mouse*'la başlayarak, müşteri listesine art arda dergiler ekleyecekti. Ucuz işleri bir kenara bırakabilirdi. Kendisine bir dolar bile kazandırmayan o işlerle vakit kaybetmişti. İyi şeyler üretmeye yönelerek, yapabildiğinin en iyisini ortaya koyabilirdi. Keşke Ruth da burada olup sevincimi paylaşabilseydi, diye düşündü ve yatağının üstünde kalan zarflara baktığında, ondan da bir mektup gelmiş olduğunu gördü. Bu kadar uzun zamandır ayrı kalmalarının sebebini sorarak, tatlı tatlı sitem ediyordu Ruth. Martin mektubu taparcasına bir sevgiyle yeniden okudu; Ruth'un elyazısını, her bir harfe sevdalanarak inceledi ve mektubun bitimindeki imzaya bir öpücük kondurdu.

Martin yanıt olarak, pervasızca, en iyi giysileri rehinde olduğu için onu görmeye gelemediğini yazdı. Hasta olduğunu, ama neredeyse iyileştiğini, on gün ya da iki hafta içinde (New York'a bir mektubun gidip gelebileceği süre içinde) giysilerini geri alıp, onu görmeye geleceğini söyledi.

Ama Ruth on gün ya da iki hafta bekleyemezdi. Hem, sevgilisi hasta olmuştu. Ertesi gün öğle vakti Arthur'la birlikte, Morse'ların atlı arabası içinde gelerek, Silva ailesi ile sokaktaki bütün afacanlara müthiş bir neşe ve Maria'ya büyük bir utanç yaşattılar. Maria, küçük sundurmada misafirlerin etrafına toplanan çocuklarını şamarladı ve her zamankinden

de berbat bir İngilizceyle, kılıksızlığı için özür diledi. Gömleğinin kollarını sıyırmıştı; eli kolu sabuna batmış, elbisesinin önü ıslanmış halinden, ne iş görürken yakalandığı belli oluyordu. Bu iki şık ziyaretçi, kiracısını görmek istediklerinde, o kadar telaşlandı ki, onları içeri davet edip salona oturtmayı akıl edemedi. Martin'in odasına gitmek için, yıkanan çamaşırlar nedeniyle ısınmış ve nemlenmiş mutfaktan geçtiler. Maria telaşından, yatak odasının kapısıyla gardırobun kapağını birbirine sıkıştırdı. Beş dakika boyunca, yarı açık kapıdan, sabun ve kir kokulu buharlar, Martin'in hasta yattığı odaya doldu.

Ruth önce sağa, sonra sola dönerek, masayla yatak arasındaki dar geçidi aşıp, Martin'in yanına varmayı başardı. Arthur ise adımlarını ayarlayamayıp, gürültü ve patırtıyla, Martin'in yemek pişirdiği köşedeki tabak-çanağa tosladı. Odada fazla oyalanmadı. Mevcut tek sandalyeye Ruth oturmuştu ve görevini tamamlamış olan Arthur, dışarı çıkarak kapı ağzında bekledi. Silva ailesinin yedi küçüğü, çevresini sararak, onu bir sirk gösterisini izler gibi merak ve hayranlıkla seyrediyordu. At arabasının etrafında, çevre binaların çocukları toplanmış, üzücü ve dehşetli bir olay gerçekleşmesini sabırsızlıkla bekliyorlardı. Bu sokağa at arabaları sadece düğün ve cenazeler için girerdi. Ortada evlilik ya da vefat olmadığına göre, beklemeye değecek sıra dışı bir olay söz konusu olmalıydı.

Martin, Ruth'u gördüğü için mutlulukla dolmuştu. Aşk onun doğasında vardı ve sevecenliğe, ortalama bir erkekten daha fazla muhtaçtı. Bir sevecenlik yakalamak için yanıyordu; onun gözünde bu, zekice bir anlayışlılık demekti. Ama Ruth'un sevecenliğinin büyük ölçüde duygusal ve diplomatça olduğunu, anlayıştan ziyade onun zarafetinden kaynaklandığını bilmiyordu henüz. Martin onun elini tutup memnuniyet içinde konuşurken, Ruth da duyduğu aşkla onun

elini sıktı. Martin'in yüzüne yansıyan çaresizlik ve sıkıntıyı görünce, Ruth'un gözlerinde yaşlar birikti.

Ama Martin kabul edilen iki yazısından bahsedip, *Transcontinental*'dan gelen ilk mektubu aldığında umutsuzluğa düşmesine karşın *White Mouse*'tan gelen mektupla nasıl sevindiğini anlatırken, Ruth onu anlayamadı. Söylenen sözleri ve bunların dilsel anlamını kavramakla birlikte, Martin'in umutsuzluk ve sevincini paylaşmadı. Ruth kendi düşüncelerinden sıyrılamıyordu. Dergilere yazı kabul ettirmek meselesi onu ilgilendirmiyordu. Onun için önem taşıyan şey, evliliğiydi. Bunun farkında değildi; tıpkı Martin'in bir işe girmesini, anneliğe hazırlanma içgüdüsünün etkisiyle istediğinin farkında olmadığı gibi. Bu gerçek ona açıkça söylense yüzü kızarır, hiddetlenir ve tek kaygısının, sevdiği adamı iyi durumda görmek olduğunu ileri sürerdi. Böylece, Martin kalbindekileri ona açarak, çalışmalarının ilk kez kazandığı başarıyı coşkuyla anlatırken, sadece onun çıplak sözlerini duydu ve gözlerini odada gezdirerek, gördükleriyle sarsıldı.

Ruth ilk kez sefaletin çirkin yüzüne bakıyordu. Açlık çeken sevdalıları romantik bulmuştu hep, ama açlık çeken sevdalıların nasıl yaşadığı konusunda bir fikri yoktu. Böyle bir şeyi hayal bile edemezdi. Gözü sürekli odadan Martin'e, sonra tekrar odaya kayıyordu. Odaya girdiğinde mutfaktan gelip içeri sızan kirli çamaşır kokusu, mide bulandırıcıydı. O korkunç kadın sık sık çamaşır yıkıyorsa, Martin bu kokulara batmış olmalıydı. Ne bulaşıcı bir sefillikti bu. Martin'e baktığında, etrafındakiler onu kirletmiş gibi geldi Ruth'a. Onu hiç tıraşsız görmemişti ve yüzündeki üç günlük sakalı, tiksindirici buldu. Bu sakal, tıpkı Silva'ların evi gibi karanlık ve kirliliği çağrıştırıyor, ayrıca sanki, Ruth'un hiç hoşlanmadığı o hayvani kuvveti vurguluyordu. Bu çılgın adam, iki yazısının kabul edildiğini nasıl da gururla anlatıyordu. Biraz

daha zaman geçmiş olsa pes edip bir işe girecekken, şimdi bu korkunç evde birkaç ay daha kalıp, yazmaya ve açlık çekmeye devam etme kararı almıştı.

Aniden:

– Bu koku ne? diye sordu Ruth.

– Maria'nın çamaşırlarından geliyor olmalı. Ben bu kokuya bayağı alıştım.

– Hayır, hayır; o değil. Başka bir şey. Bozuk bir şey gibi, mide bulandırıcı bir koku.

Martin, yanıt vermeden önce havayı kokladı.

– Başka bir koku almıyorum, sigara kokusu dışında.

– Evet, o. Dehşet verici. Niye bu kadar çok sigara içiyorsun Martin?

– Bilmiyorum. Tek bildiğim, yalnız olduğumda daha çok sigara içtiğim. Öyle eski bir alışkanlık ki bu. Daha çocukken alıştım sigaraya.

– Hiç de hoş bir alışkanlık değil, biliyorsun. Yeri göğü koku almış, dedi Ruth.

– Tütün yüzünden. Ancak en ucuzuna bütçem yetiyor. Kırk dolarlık çeki alıncaya kadar sabret. Melekleri bile rahatsız etmeyecek bir marka kullanacağım. Üç günde iki yazı kabul ettirmek hiç de fena değil, ne dersin? Bu kırk dolarla tüm borçlarımı kapatacağım.

– İki yıllık çalışmanın bedeli bu mu? diye sordu Ruth.

– Hayır, bir haftadan az çalışmamın bedeli. Masanın uzak köşesindeki defteri bana ver lütfen; gri kapaklı muhasebe defterini.

Sayfaları hızlıca karıştırmaya başladı.

– Evet, haklıymışım. "Çanlar Çalarken" için dört gün, "Girdap" için de iki gün. Bir haftada kırk beş dolar, ayda yüz seksen dolar eder. Herhangi bir işte alabileceğim maaştan fazla bu. Üstelik daha yolun başındayım. Ayda bin dolar kazanmam işten bile değil. Beş yüz dolar maaşlı bir iş bile sol-

da sıfır kalır. Kırk beş dolar sadece bir başlangıç. Hızımı alana kadar bekle. Sonra gör nasıl duman attırıyorum.

Ruth, onun kullandığı argoyu yanlış anladı ve yine sigaradan bahsettiğini sandı.

– Zaten lüzumundan fazla sigara içiyorsun. Tütünün markası bir şeyi değiştirmez. Hangi markayı kulanırsan kullan, sigara iyi bir şey değil. Sen bir baca, ayaklı bir volkan, bir duman yığını olmuşsun; durumun çok kötü sevgili Martin.

Ruth yalvaran gözlerle Martin'e doğru eğildi. Martin onun narin yüzüne ve temiz, berrak gözlerine bakınca, yine kendini çok değersiz hissetti. Ruth fısıldayarak:

– Keşke artık sigara içmesen, dedi, lütfen, hatırım için.

– Tamam, içmem. Benden ne istersen yaparım aşkım, ne istersen. Biliyorsun bunu.

Ruth'un içini büyük bir tutku sardı. Martin'in doğasındaki geniş, uysal tarafı yakalamıştı ve ondan, yazmaktan vazgeçmesini istese, bu arzusunu kabul ettireceğinden emindi. Kısa bir an dilinin ucuna gelip gitti bu söz, ama dillendiremedi. Yeterince cesur değildi. Martin'e sokulup, kollarında mırıldanmakla yetindi:

– Biliyorsun, bu benim değil, senin iyiliğin için. Sigaranın sana zarar verdiğine eminim. Üstelik, hiçbir şeye köle olmamak lazım; hele böyle bir maddeye asla.

Martin:

– Ben her zaman senin kölen olacağım, diyerek gülümsedi.

– O halde emirlerimi sıralamaya başlıyorum.

Martin'e muzip bir ifadeyle baktı. Ama için için, deminki büyük isteğini dillendirmediğine yanıyordu.

– Emriniz başım üstüne, majesteleri.

– İlk emrim: Her gün tıraş olmayı ihmal etmeyeceksin. Bak yanağımı nasıl örseledin.

Böylece konuşmaları, okşamalar ve sevgi dolu kahkahalarla sonlandı. Ruth isteğini belirtmişti ve tek seferde birden

fazla istekte bulunmayı umamazdı. Martin'i sigaradan vazgeçirdiği için kadınca bir gurur duydu. Başka zaman da, bir işe girmesini isteyecekti. Martin, onun her isteğini yerine getireceğini söylememiş miydi?

Ruth, Martin'in yanından kalkıp odayı taramaya başladı. Notların asılı durduğu çamaşır iplerini inceledi, bisikleti tavanda asılı tutan palanganın nasıl çalıştığını öğrendi ve masanın altında yığılmış, büyük bir zaman kaybını simgelediğini düşündüğü müsveddeleri üzüntüyle izledi. Gazyağı sobasını takdir etti ama, yemek raflarına baktığında hepsinin boş olduğunu gördü. Acımayla:

– Hiç yiyeceğin yok, zavallı sevgilim, dedi, açlık çekiyor olmalısın.

Martin yalan söyledi:

– Yiyeceklerimi Maria'nın dolabında ve kilerinde tutuyorum. Orada durmaları daha iyi. Aç falan değilim. Bak şuna.

Kolunu dirsekten büktü ve yanına gelmiş olan Ruth'a, gömlek kolunun altındaki pazısının nasıl irileşip setleştiğini gösterdi. Ruth bu görüntüden tiksindi. Duygusal olarak hoşlanmadığı bir şeydi bu. Ama kalbinin atışıyla, kanıyla, bedeninin her bir parçasıyla buna bayılıyor ve içi arzuyla doluyordu. Eskisi gibi esrarengiz şekilde, Martin'den uzaklaşmıyor, ona doğru çekiliyordu. Hemen ardından, Martin onu kollarında sıkarken, yaşamın yapay görünümleriyle ilgilenen beyni başkaldırıyordu ama içindeki, yaşamın kendisiyle ilgilenen kadın kalbi, muzafferâne coşkular içindeydi. Canını yakarcasına onu sıkıca saran güçlü kolları hissederken, Martin'e olan aşkının büyüklüğü kendini iyice derinden duyuruyordu. Böyle anlarda, kendi ölçütlerine ihanet etmesini, yüksek ideallerini yok saymasını, hepsinden önemlisi, anne ve babasına dolaylı olarak itaatsizlik etmesini mazur gösterecek bir sebep buluyordu. Onlar bu adamla evlenmesini istemiyorlardı. Ona sevdalanmasına hayret etmişler-

di. Martin'den ayrı kaldığında, soğukkanlılıkla ve mantıkla düşündüğü zaman, kendisinin de hayrete düştüğü oluyordu. Ama birlikte olduklarında onu seviyordu; aslında bazen sıkıntı veren, sorunlu bir sevdaydı bu ama, sevdaydı sonuçta; bu sevda öz benliğinden daha güçlüydü.

Martin:

– *La Grippe* önemli bir şey değil, diyordu. Biraz can yakıyor ve tatsız bir baş ağrısına yol açıyor ama, *dang* hummasının yarattığı ateşle kıyaslanamaz.

Martin'in kollarında kendini cennette gibi hisseden Ruth:

– O da mı başına geldi? diye dalgınca sordu.

Aynı şekilde, dalgın sorularla, onun anlattıklarını izledi. Ta ki, Martin'in sözleriyle irkilene değin.

Ateşlendiği zaman, Hawaii Adaları'ndaki otuz kişilik gizli bir cüzzamlılar kolonisindeydi.

Ruth:

– Ama neden gittin oraya? diye sordu.

Sağlığını böyle tehlikeye atması ona korkunç görünmüştü.

Martin:

– Çünkü bilmiyordum, diye yanıtladı, cüzzamlılarla karşılaşacağımı hiç düşünmemiştim. Uskunayı terk edip kumsala çıktığımda, saklanacak bir yer bulmak için içerilere yöneldim. Üç gün boyunca, ormandaki *guava*lar, *ohia* meyveleri ve muzlarla beslendim. Dördüncü gün bir patika buldum; bir yürüyüş patikası. İçerilere ve yükseklere doğru gidiyordu. Benim gitmek istediğim yön de buydu ve patikadan yakın zaman önce geçildiği belliydi. Bir dağın sırtında, yol bıçak sırtı kadar inceldi. Patikanın genişliği bir metreye kadar düşmüştü ve sırtın her iki yanında yüzlerce metrelik uçurumlar yer alıyordu. Yeterince cephanesi olan bir adam, burayı yüz bin kişiye karşı savunabilirdi... Saklandıkları yere giden tek yol buydu. Patikayı bulmamdan üç saat sonra, volkanik dağların arasına sıkışmış küçük bir vadiye ulaştım.

Her taraf *kulkas* sebzesi yetiştirmek için teraslandırılmıştı, meyve ağaçları vardı ve sekiz-on tane samandan kulübe bulunuyordu. Ama burada yaşayanları görür görmez, nasıl bir belaya çattığımı anladım. Onlara bir kez bakmak yeterliydi.

Ruth soluğunu tutarak:

– Ne yaptın? diye sordu. Desdemona misali, dehşete düşmüş ve büyülenmiş vaziyetteydi.

– Yapacak bir şey yoktu. Önderleri, hastalığı iyice ilerlemiş nazik, yaşlı bir adamdı ama bir kral gibi yönetiyordu orayı. Bu vadiyi o bulmuş ve yerleşkeyi kurmuştu. Tüm bunlar kanuna aykırıydı. Ama silahları ve bolca cephaneleri vardı. Yaban öküzlerini ve domuzları avlamayı öğrenmiş bu Kanaka'lar, keskin nişancıydı. Hayır, Martin Eden'ın kaçması mümkün değildi. Orada üç ay kaldı.

– Ama nasıl kaçtın?

– Bir kız olmasa, daha kalırdım orada; yarı Çinli, dörtte bir beyaz, dörtte bir Hawaiili bir kız. Zavallı çok güzel ve iyi eğitimliydi. Honolulu'daki annesinin bir milyonluk falan bir serveti varmış. Bu kız beni kurtardı sonunda. Buradaki yerleşkeyi annesi finanse ettiğinden, kız beni serbest bıraktığı için cezalandırılmaktan korkmuyordu. Ama saklandıkları yeri kimseye söylemeyeceğime yemin ettirdi, ben de yeminimi tuttum. O yerden ilk kez sana söz ediyorum. Kızda cüzzamın belirtileri yeni ortaya çıkıyordu. Sağ elinin parmakları hafifçe eğrilmişti ve kolunda küçük bir leke vardı. Hepsi bu. Herhalde artık ölmüştür.

– Ama korkmadın mı? Hem bu korkunç hastalığı kapmadan kurtulduğuna memnun değil miydin?

Martin itiraf ederek:

– Doğrusu başta biraz ürküyordum, dedi, ama sonra alıştım. O zavallı kız için de üzülüyordum. Ruhu da dış görünüşü kadar güzeldi ve hastalığa yeni yakalanmıştı. Yine de orada kalıp, ilkel vahşiler gibi yaşamaya ve yavaş yavaş çürü-

meye mahkûmdu. Cüzzam hayal edemeyeceğin kadar dehşet vericidir.

Ruth yumuşak bir sesle mırıldanarak:

– Zavallı kız, dedi, gitmene izin vermesi çok şaşırtıcı.

Martin anlamaksızın:

– Ne demek istedin? diye sordu.

Ruth, aynı yumuşak tonla:

– Çünkü sana sevdalanmış olmalı, dedi; öyle değil mi, dürüst ol.

Martin'in güneş yanığı yüzü, çamaşırhanede çalışmaktan ve dört duvar arasında yaşamaktan dolayı beyazlamış, üstelik açlık ve hastalık daha da solgun görünmesine yol açmıştı. Bu soluk yüz yavaştan kızarıverdi. Konuşmak için ağzını açtı, ama Ruth gülerek durdurdu onu:

– Boş ver, yanıt verme; lüzum yok.

Ama bu gülüşte metalik bir şey vardı ve kızın gözleri soğuk soğuk parlıyordu. Birden, Kuzey Pasifik'te yakalandıkları fırtınamsı rüzgârı hatırladı Martin. O an, gözlerinin önünde rüzgârın esişi canlandı; geceydi, dolunay vardı ve gökyüzü açıktı. Koca deniz, ay ışığında soğuk soğuk parlıyordu. Sonra, cüzzamlıların sığınağındaki kızı gördü ve kendisinin gitmesine aşkından dolayı izin vermiş olduğunu hatırladı. Kısaca:

– Soylu bir insandı, dedi, hayatımı kurtardı.

Tüm olay bu kadardı, ama Ruth'un hıçkırığını bastırmaya çalıştığını duydu ve onun başını pencereye doğru çevirdiğini fark etti. Ruth yüzünü tekrar Martin'e çevirdiğinde, sakinleşmiş ve gözlerindeki fırtına dinmişti.

Ruth kederle:

– Ne sersemim, dedi, ama elimde değil. Seni öyle çok seviyorum ki Martin, inan bana. Zamanla kendimi düzelteceğim ama şimdilerde, senin geçmişindeki hayaletleri kıskanmadan edemiyorum. Geçmişinde öyle çok hayalet var ki.

Martin'in itiraz etmesine izin vermeden:

– Öyle olmalı, dedi, başka türlü olamaz. Zavallı Arthur artık çıkmamı işaret ediyor. Beklemekten yoruldu. Hoşçakal canım.

Kapıdan seslendi:

– Eczacıların hazırladığı bir tür karışım var, sigarayı bırakmaya yardımcı oluyor. Sana biraz göndereceğim.

Kapı kapandı ama sonra yine açıldı.

– Çok seviyorum seni, çok, diye fısıldadı Ruth ve bu kez gerçekten gitti.

Maria, Ruth'un elbisesinin kumaşını ve kesimini (gizemli bir güzellik etkisi yaratan bir kesimdi bu) gözden kaçırmayan hayran bakışlarla, onu at arabasına kadar geçirdi. Hayal kırıklığına uğrayan veletler topluluğu, arabayı gözden kayboluncaya kadar izlediler ve ardından bakışlarını, bir anda sokaktaki en önemli insan haline gelmiş olan Maria'ya çevirdiler. Ama kendi evlatlarından biri, önemli ziyaretçilerin evdeki kiracıya geldiklerini duyurarak, Maria'nın şöhretini yok ediverdi. Bundan sonra Maria eski silikliğine döndü ve Martin, çevresindekilerin ona nasıl saygıyla davranmaya başladıklarını fark etti. Maria'nın nazarında da Martin iki misli kıymetlenmişti. Portekizli bakkal o gün gelen at arabasını görmüş olsa, Martin'e üç dolar seksen beş sentlik veresiye hakkı daha tanırdı.

27. BÖLÜM

Martin'in şansı dönmüştü. Ruth'un geldiği günün ertesinde, New York'taki bir dedikodu dergisinden, üç esprili şiiri karşılığında üç dolarlık bir çek geldi. İki gün sonra, Chicago'da basılan bir gazete, "Define Avcıları"nı kabul ederek, basıldığı zaman on dolar ödeme sözü verdi. Fiyat düşüktü, ama

bu Martin'in yazdığı ilk makale, düşüncelerini kâğıt üzerinde ifade etme yönündeki ilk denemesiydi. Tümünü bastıran olay, daha hafta bitmeden, ikinci yazım denemesi olan çocuk serüvenleri dizisinin, *Youth and Age* adlı bir çocuk dergisi tarafından kabul edilmesi oldu. Bu dizi yirmi bir bin kelimeden oluşuyordu ve basıldığında on altı dolar ödemeyi öneriyorlardı ki, bu bin kelime karşılığında yetmiş beş sent gibi bir şey demekti. Ama öte yandan, bu onun yazmayı denediği ikinci şeydi ve nasıl acemice, kıymetsiz bir yapıt ortaya koyduğunun gayet farkındaydı.

Ama ilk denemeleri bile alelade bir aceminin işleri değildi. Bu acemilikte büyük bir kuvvet göze çarpıyordu; şahmerdanla kelebekleri ezen, gürz kullanarak süslemeler kakmaya çalışan bir aceminin eseriydi bunlar. Bu aşamada, Martin ilk çalışmalarını yok pahasına satmaktan şikâyetçi değildi. Bu çalışmaların niteliğini anlaması fazla sürmemişti. Asıl kıymet verdiği, sonraki çalışmalarıydı. Bir dergi hikâyecisinden fazlası olmak için çaba sarf etmişti. Sanatkârane araçlar kullanmanın yollarını aramıştı. Bunu yaparken, kuvvetinden de taviz vermemişti. Bilinçli çabası, gereğinden fazla kuvvet kullanmadan kuvvetini artırmak yönündeydi. Gerçeklikle olan bağını da koparmamıştı. Anlatısını hayal gücüyle süsleyip güzelleştirmeye çabalasa da, eserleri gerçekçiydi. İnsani arzuları ve inançları yansıtan, tutkulu bir gerçekçiliğin peşindeydi. Yaşamı olduğu gibi, içinde maneviyat ve ruha hitap eden ne kaldıysa öyle göstermek istiyordu.

Okumalarında, iki edebi ekol keşfetmişti. Bunlardan biri, insanın gerçek kökenini görmezden gelerek, ona bir tanrı gibi yaklaşıyordu. Diğeri ise, insanın ilahi düşlerini ve tanrısal yetilerini görmezden geliyor, ona bir kil topağı gözüyle bakıyordu. Martin'e göre her iki ekol de, bakış açıları ve hedeflerinde böylesine tekilliğe düştükleri için hatalıydı. Tanrı ekolüne yaranmaya çalışmazken, kil topağı ekolünün ka-

ba zalimliğine de meydan okuyarak hakikate daha yakın duran bir orta yol vardı. Ruth'a okumuş olduğu "Macera" adlı hikâyede, doğru edebi yaklaşım idealine ulaştığı kanısındaydı. "Tanrı ve Kil" başlıklı denemesinde de, bu konunun geneliyle ilgili görüşlerini ortaya koymuştu.

Ama "Macera" ve en iyi saydığı tüm çalışmaları, hâlâ editörlerin takdirini bekleyip duruyordu. Martin'in gözünde, ilk çalışmalarının, getirdikleri para dışında hiç önemi yoktu ve ikisi kabul edilmiş olan korku hikâyelerini de yüksek edebiyat ya da yazdığı en iyi eserler olarak görmüyordu. Ona göre bunlar, gerçekliğin ışıltısını taşıyor ve asıl güçlerini buradan alıyor olmalarına karşın, büyük ölçüde hayalî ve gerçek üstüydüler. Acayip ve imkânsız olanı böyle gerçeklik kisvesi içinde anlatmayı, bir tür hile olarak görüyordu; başarılı bir hileden fazlası değildi bu. Bu alanda büyük edebiyat yeşeremezdi. Sanatkârane hikâyelerdi gerçi, ama insan gerçekliğinden kopuk bir sanat, değer taşımıyordu Martin'in gözünde. Söz konusu hile, sanatkarâne bir edimle, insan gerçekliğini bir maske altında sunmaktan ibaretti. Martin "Macera", "Neşe", "Çömlek" ve "Hayatın Şarabı" hikâyeleriyle zirveye çıkmadan önce, beş-altı korku hikâyesinde bu hileyi uygulamıştı.

Komik şiirleri karşılığında kazandığı üç doları, *White Mouse*'un göndereceği çekin gelmemesi ihtimaline karşı, çok dikkatli harcadı. Önce çeki kuşkucu Portekizli bakkala bozdurdu ve ona bir dolar ödeyerek, kalan iki doları fırıncıyla manav arasında bölüştürdü. Martin'in gücü et satın almaya yetmiyordu ve *White Mouse*'un çeki geldiğinde borçları açısından sıkışmış durumdaydı. Çeki bozdurmak hususunda ikircikliydi. Bankaya işi düşmek bir yana, hayatında bir bankanın kapısından girmiş değildi ve büyük bankalardan birine gidip, kırk dolarlık çekini bozdurmak için saf ve çocukça bir istek duyuyordu. Öte yandan sağduyusu ona, çeki bak-

kalda bozdurup, sonradan daha çok borçlanabilmesini sağlayacak iyi bir izlenim bırakmasını söylüyordu. Martin gönülsüzce bakkalın taleplerine boyun eğerek, ona olan borcunun tamamını ödedi ve çeki karşılığında cebi şıngırdayan bozuk paralarla doldu. Diğer dükkân sahiplerine olan borcunu da kapattı, takım elbisesini ve bisikletini rehinciden geri aldı, daktilonun bir aylık kirasını ödedi, Maria'ya da hem geciken borcunu hem de sonraki ayın kirasını verdi. Sonunda cebinde, acil ihtiyaçlar için üç dolar kadar para kaldı.

Bu küçük tutar, kendi çapında bir servet gibiydi. Giysilerini geri alır almaz Ruth'u görmeye koşmuş, giderken de cebindeki gümüş paraları şıngırdatmadan edememişti. O kadar uzun zaman parasız kalmıştı ki, yiyecekleri gözünün önünden ayıramayan kıtlıktan çıkmış bir adam gibi, o da paraları elinden bırakamıyordu. Bayağı, para canlısı biri değildi Martin, ama para ona dolarlar ve sentlerden fazlasını ifade ediyordu. Para, başarı demekti; bozuklukların üzerindeki kartallar, kanatlanmış zaferlerin simgesiydi.

Akıl dışı şekilde, dünyanın çok iyi olduğu duygusuna kapıldı. Her şey çok daha güzel görünüyordu gözüne. Haftalar boyu sıkıcı ve kasvetli geçmişti zaman, ama şimdi, neredeyse tüm borçlarını ödemişken, cebinde şıngırdayan üç dolarla ve zihninde bir başarı hissiyle, güneş ona daha bir parlak ve sıcak geliyordu. Aniden bastırarak yolda yürüyenleri hazırlıksız yakalayan yağmuru bile, mutlu bir olay gibi algıladı. Açlık çekerken, aklı dünyadaki binlerce aç insandaydı, ama şimdi karnı doymuşken, aç insanları düşünmeyi bırakmıştı. Onları unutmuş, sevdalı bir adam olarak, dünyadaki saymakla bitmez onca sevdalıyı hatırlamıştı. Aşk şarkılarının sözleri, kendiliğinden aklına gelivermeye başlamıştı. İçindeki yaratıcı dürtülere daldı ve ineceği yeri iki blok geçti, yine de tramvaydan sinirlenmeden indi.

Morse'ların evinde birkaç kişi vardı. Ruth'un kuzeni iki kız San Rafael'den ziyaretine gelmişti ve Bayan Morse, onları eğlendirir gibi davranırken, Ruth'u genç insanlarla çevreleme planını yürütüyordu. Bu kampanya Martin'in zorunlu yokluğunda başlamıştı ve tüm hızıyla devam ediyordu. Eve meslek sahibi adamları çağırmaya gayret ediyordu Bayan Morse. Böylece Martin, kuzenler Dorothy ve Florence'ın yanı sıra, bir Latince ve bir İngilizce profesörüyle; Ruth'un eski bir okul arkadaşı olan, Filipinler'den yeni dönmüş genç bir subayla; *San Francisco Trust* Şirketi'nin başkanı Joseph Perkins'in özel kalem müdürü olan, Melville adında bir gençle; son olarak da otuz beş yaşındaki, Stanford Üniversitesi mezunu olup Cumhuriyetçi Parti kampanyalarında muhafazakâr söylevler veren, banka veznedarlığı yapan, kısacası her bakımdan geleceği parlak bir adam olan Charles Hapgood'la tanıştı. Kadınlardan biri resim yapıyordu, biri profesyonel bir müzisyendi ve bir diğeri de Sosyoloji Doktoru unvanına sahipti; San Francisco'nun kenar mahallelerindeki nüfusla ilgili çalışmasıyla ünlenmişti. Ama kadınlar, Bayan Morse'un planı için önem taşımıyordu. Onlar olsa olsa, lüzumlu görülmüş aksesuarlardı. Eve asıl getirilmesi gerekenler, bir şeylerle uğraşan erkeklerdi.

Tanışma faslı başlamadan önce, Ruth Martin'e:

– Konuşurken heyecanlanma, diye tembihledi.

Martin başlangıçta biraz sıkıntı çekti; beceriksizce hareket ettiğini hissediyor, özellikle omuzlarıyla, eskisi gibi eşyalara ve biblolara zarar vermekten çekiniyordu. Ayrıca, çevresindekiler yüzünden, bir çekingenlik gelmişti üzerine. Böyle seçkin tiplerle, hele bu kadar çoğuyla hiçbir arada bulunmamıştı. Melville, banka veznedarı, onu çok etkilemişti; ilk fırsattta bu adamı sorgulamaya karar verdi. Martin'in hayranlığının altından, öz benliği öne çıkmak için bastırıyor, kendini bu erkek ve kadınlar karşısında sınayarak, onların kitap-

lardan ve hayattan kendisinin bilmediği neler öğrendiklerini anlamaya çalışıyordu.

Ruth sık sık, nasıl davrandığını görmek için gözlerini ona kaydırıyordu ve kuzenleriyle nasıl rahatça anlaştığını görünce hem şaşırdı hem de memnun oldu. Martin belli ki heyecana kapılmamıştı ve oturur durumda olduğundan, omuzları için endişelenmesine gerek kalmamıştı. Ruth kuzenlerini kavrayışlı, biraz da olsa zeki kızlar olarak biliyordu ve gecenin ilerleyen saatlerinde yatağa giderlerken, Martin'i övmelerini pek anlayamadı. Oysa kendi sosyal sınıfında nüktedanlığıyla bilinen Martin, danslarda ve pazar pikniklerinde dilbazlığı ve şakacılığıyla çevresindekileri güldürüp eğlendirmekte zorlanmazdı. Bu gece de başarı Martin'in arkasında duruyor, sırtını sıvazlayıp gayet iyi gittiğini söylüyor, Martin de kendini utanılacak duruma düşürmeden gülmeyi ve güldürmeyi başarıyordu.

Sonradan, Ruth'un korktuğu şey gerçekleşmeye başladı. Martin ve Profesör Caldwell bir köşeye çekilmişti ve Martin artık elini kolunu sallamasa da, Ruth'un şüpheci bakışları onun gözlerinin sık sık parladığını, fazla hızlı ve hararetli şekilde konuştuğunu, ciddileştiğini ve yanaklarının fazlasıyla kızarmaya başladığını fark etti. Edep ve denetimden yoksun haliyle, konuştuğu İngilizce profesörüyle tam bir tezat içindeydi.

Ama nasıl göründüğü Martin'in umurunda değildi! Karşısındakinin eğitimli zihninin ve bilgi birikiminin hemen farkına varmıştı. Dahası Profesör Caldwell, Martin'in ortalama İngilizce profesörleriyle ilgili düşüncelerini bilmiyordu. Martin ondan mesleği hakkında konuşmasını istemiş, adam başta isteksiz davrandıysa da, sonunda buna razı olmuştu. Bir insan neden mesleğinden bahsetmek istemesindi, Martin anlamıyordu bunu.

Haftalar önce Ruth'a:

– Meslek hakkında konuşmaya karşı çıkılması saçma ve adaletsizce, demişti, insanlar en iyi bilgilerini paylaşmayacaklarsa, neden bir araya gelsinler ki? Ve insanlardaki en iyi bilgi, ilgi duydukları şeydir; hayatlarını kazanmalarını sağlayan, uzmanlaştıkları, üzerinde gündüzler ve gecelerce uğraştıkları, hatta hakkında hayaller kurdukları şey. Bay Butler'ın bu sosyal görgü kuralına uyarak, Paul Verlaine veya Alman dramları, yahut D'Annunzio'nun romanları hakkındaki görüşlerini anlattığını farz et. Sıkıntıdan patlardık. Ben Bay Butler'ı dinleyecek olsam, hukuk hakkında konuşmasını tercih ederdim. Ondaki en iyi bilgi bu ve yaşam bu kadar kısayken karşılaştığım her erkek ya da kadından en iyi bilgileri almak isterim.

Ruth itiraz etti:

– Ama herkesi ilgilendiren genel konu başlıkları da vardır.

Martin:

– İşte bunda yanılıyorsun, dedi, toplumdaki herkes, her cemaat –ya da toplumdaki hemen herkes ve hemen her cemaat diyelim– daha iyi durumda olanları taklit eder. İyilerin iyisi durumda olanlar kimlerdir? Aylaklar; varlıklı aylaklar. Bunlar, kural olarak, bir iş yapan insanların bildikleri şeylerden bihaberdir. Bunlardan bahsedildiğini duymak onlara sıkıcı gelir, o yüzden aylaklar bu tür konuların mesleki olduğunu ve konuşulmaması gerektiğini ileri sürerler. Mesleki olmayan ve konuşulabilecek şeyleri de sıralarlar. Son operalar ve romanlar, kâğıt oyunları, bilardo, kokteyller, otomobiller, binicilik müsabakaları, alabalık ve tuna balığı avı, vahşi hayvan avı, yatçılık, vesaire. Dikkat edersen bunlar, aylakların bildiği şeylerdir. Aslında bunlar, aylakların mesleki sohbet konularıdır. İşin komiği, akıllı insanların ve akıllı geçinenlerin çoğu, aylakların bu dayatmasına ses çıkarmıyor. Bense, buna kabalık ya da başka bir şey desen bile, bir insandaki en iyi bilgiyi almak istiyorum.

Ruth onu anlayamamıştı. Kabul görmüş düşüncelere böyle saldırmasını, Martin'in inatçılığına bağlamıştı.

Böylece Martin, Profesör Caldwell'in üstüne giderek, onu kafasındakileri ortaya dökmeye zorladı. Ruth yanlarına gittiğinde, Martin'in şöyle dediğini duydu:

– California Üniversitesi'nde böyle sapkın fikirleri dillendirmiyorsunuzdur herhalde?

Profesör Caldwell omuz silkti.

– Dürüst vergi mükelleflerini ve politikacıları düşünmek zorundayız. Ödeneklerimizi Sacramento tahsis ediyor, biz de Sacramento'ya, üniversite yönetimine, taraflardan birine ya da her iki tarafın baskısına boyun eğiyoruz.

Martin üsteledi:

– Evet, bunu anladım ama ya siz? Kendinizi dışarlıklı hissediyorsunuzdur.

– Üniversite çevresinde benim gibisi az galiba. Bazen gerçekten dışarıda kalmış gibi hissediyorum kendimi. Paris'e, Grub Caddesi'ne, bir keşişin mağarasına aitmişim gibi geliyor; çılgın bir bohemler topluluğuna dahil olup Bordo şarabı içip –San Francisco'da "koyu kırmızı" diyorlar–, Latin mahallesindeki ucuz lokantalarda yemek yemeli, yaradılış üzerine gürültü koparan köktenci fikirler ifade etmeliyim sanki. İnanın çoğu zaman, köktenciliğe uygun bir yapıda olduğumu düşünüyorum. Ama çözemediğim çok fazla mesele var. İnsani zayıflığımla yüz yüze geldiğimde çekingenleşiyorum ve bu da insana dair, hayati konulardaki tüm etmenleri kavramama engel oluyor.

Profesör konuşurken, Martin'in dilinin ucuna "Alize Rüzgârının Şarkısı" geldi:

"Gücüm yerinde güneş tepedeyken,
Gelin görün ki ay yükselirken,
Sıkılarım yelken hamayını."

Neredeyse mırıldanacaktı dizeleri. Bu adamın istikrarlı, serinkanlı ve güçlü tavrıyla, ona Kuzeydoğu Alize Rüzgârı'nı hatırlattığının bilincine vardı. Sakin ve güven verici olmakla birlikte, şüphe uyandıran bir tarafı da vardı adamın. Martin, onun hiçbir zaman kafasından geçenlerin tümünü dile getirmediği hissine kapıldı; tıpkı alizelerin hiçbir zaman tüm güçleriyle esmeyip, kuvvetlerinin bir kısmını sonraya sakladıkları gibi. Martin'in hayal kurma yeteneği her zamanki gibi etkindi. Zihni, olgular ve tasarımlarla dolu, istediğinde erişebileceği bir depo gibiydi; bu depoda her şey düzenli ve teftişe hazırdı. Şu anda her ne gerçekleşiyorsa, Martin'in zihni hemen onunla ilgili antitezleri ve benzerlikleri sunuyordu. Bu kendiliğinden oluyor, Martin'in hayal gücü, canlı gerçekliğe hiç ara vermeksizin eşlik ediyordu. Tıpkı kıskançlık anında Ruth'un yüzünün, ona geçmişte kalan bir fırtınayı hatırlatması ve Profesör Caldwell'e bakınca gözlerinin önüne mor renkli deniz üstünde köpüklü dalgalar yaratan Kuzeydoğu rüzgârının gelmesi gibi; an be an kafasında, ayırıcı ve sınıflayıcı yeni hatıralar canlanıyor, bunlar gözkapaklarının altına yayılıyor ya da bilincinin ekranına yansıyordu. Bu görüntüler geçmişin eylem ve duygularından, geçen günün ve haftanın olaylarından ve kitaplarından kopup geliyordu; sayısız hayalet, kâh uyuyup kâh uyanarak, zihninde bir izdiham yaratıyordu.

Böylece, Profesör Caldwell'in –kavrayışlı, kültürlü bir adamın– akıcı konuşmasını dinlerken, Martin kendi geçmiş hayatını görüyordu. Sert kenarlı bir Stetson şapka, kruvaze bir ceket giyip caka satarak yürüyen, polisin izin verdiği kadar sert olmaya çalışan bir külhanbeyi olduğu zamanları gördü. Bu eski halini inkâra, örtbas etmeye kalkışmadı. Yaşamının bir döneminde sıradan bir külhanbeyi, polise dert olup mahalledeki dürüst işçi ailelerine korku salan bir çete lideriydi. Ama ülküleri değişmişti artık. Etrafındaki ba-

kımlı, iyi giyimli erkek ve kadınlara bakıyor, ciğerlerine kültür ve incelmişliğin havasını çekiyordu. Aynı anda, sert kenarlı şapkası ve kruvaze ceketiyle, cakalı ve kabadayıca tavrıyla ilk gençliğinin hayaleti, oda boyunca yürüyordu. Sonra bu külhanbeyi figürü kendisiyle birleşiyor, oturup buradaki üniversite profesörüyle konuşmaya başlıyordu.

Zaten Martin hiç kalıcı bir yer edinememişti ki. Kendini buluverdiği her yere uyum sağlamıştı; hem işini hem de eğlenceyi başarıyla yürüttüğü, hakkını aramayı bildiği ve saygınlığını koruduğu için herkesin gözdesi olagelmişti. Ama bir yere kök salamamıştı. Arkadaşlarını memnun etmeyi başarsa da, kendisi memnun değildi halinden. İçinde hep bir huzursuzluk duymuş, ötelerden bir şeyin çağrısını duyar gibi olmuş; kitapları, sanatı ve aşkı bulana dek hep bu çağrının kaynağını arayıp durmuştu. İşte şimdi, birlikte maceralar yaşadığı yoldaşları arasından Morse malikânesine girmeye hak kazanmış tek kişi olarak, buradaydı.

Ama böyle düşünceler ve hayaller, Profesör Caldwell'i dikkatle takip etmesine engel olmadı. Söylediklerini kavrayarak ve değerlendirerek takip ederken de, adamın bütünlüklü bilgi birikiminin farkına vardı. Kendisi açısından ise, sohbette boşluklar ve kopukluklar, yabancısı olduğu konu başlıkları ortaya çıkıyordu. Yine de, Spencer okumaları sayesinde, bu bilgi alanının ana hatlarını öğrenmiş olduğunu gördü. Zaman içinde, bu ana hatların içini de dolduracaktı. O zaman dikkat et, diye düşündü; gemini karaya oturtma sakın! Profesörün önünde eğilip secde edesi geldi, ama dinledikçe, adamın yargılarında bir zaaf sezmeye başladı. Tek tük ortaya çıkan, fark edilmesi zor bir zaaftı bu; çok yerleşik olmasa, Martin bunu yakalayamazdı. Yakalar yakalamaz, kendini adamla eşitlenmiş gibi hissetti.

Martin tekrar söze girdiğinde, Ruth ikinci kez yanlarına geldi.

– Size yanıldığınızı, daha doğrusu yargılarınızı zaafa uğratan bir şey olduğunu söyleyeceğim. Biyoloji bilmiyorsunuz. Düşünce şemanızda bu bilgi eksik. Gerçek, yorumlayıcı biyolojiden söz ediyorum. En temel şeylerden başlayarak; laboratuvarlar ve test tüplerinden ya da inorganik maddelerden oluşan yaşamdan tutun, en geniş estetik ve sosyolojik genellemelere kadar.

Ruth dehşete düşmüştü. Profesör Caldwell'dan iki seminer dersi almıştı ve ona yürüyen bir bilgi deposu gözüyle bakardı.

Profesör kuşkuyla:

– Ne demek istediğinizi pek anlayamadım, dedi.

Martin pek emin olmasa da, adamın onu anladığını düşünüyordu.

– O halde açıklamaya çalışayım, dedi, Mısır'ın tarihi hakkında okurken, Mısır sanatını anlamak için önce toprak meselesini incelemenin şart olduğunu öğrendiğimi hatırlıyorum.

Profesör:

– Çok doğru, diye onayladı.

Martin devam etti:

– Bana öyle geliyor ki, sadece toprak meselesini değil, herhangi bir konuyu anlamak için önce yaşamın öz maddesi ve yapısı hakkında bir şeyler bilmek gerekir. Yasaları ve kurumları, dinleri ve adetleri anlamak için, bunları oluşturan yaratıkların doğasının ötesinde, söz konusu yaratıkların yapıtaşlarının doğasını bilmek gerekmez mi? Edebiyat, Mısır'ın mimarisi ve heykel sanatından daha mı az insanidir? Kainatta, evrim yasasına tâbi olmayan tek bir şey var mı? Ah, çeşitli sanatların evrim sürecinin de incelendiğini biliyorum, ama o çok mekanik bir şey. Orada insan dışarıda bırakılmış. Aletlerin, arpın, müziğin, şarkıların ve dansların evrimi pek güzel ortaya konmuş ama, ya insanın kendi evri-

mi; insan daha ilk aletini yapmadan, ilk şarkısını mırıldanmadan önce içinde olan temel ve aslî parçalar? Sizin hesaba katmadığınız ve benim biyoloji dediğim bu işte. En geniş anlamıyla biyolojidir bu... Kendimi iyi ifade edemediğimi biliyorum, ama fikrimi ortaya koymaya çalıştım. Siz konuşurken aklıma düştü bunlar; o yüzden cümlelere dökmekte zorlandım. Az önce, insanın bütün etmenleri değerlendirmekte zorluk çekmesine yol açan zayıflığından söz ettiniz. Siz de – en azından bana öyle geliyor– tüm sanatların yapısını oluşturan, tüm insan eylemlerinin ve kazanımlarının temeli olan biyolojik etmeni dışlıyorsunuz.

Ruth, Martin'in hemen ezilmemesine pek şaşmış, Profesör'ün yanıt verme tarzını, Martin'in gençliğine yönelik bir müsamaha olarak algılamıştı. Profesör Caldwell tam bir dakika boyunca sessizce, saat zinciriyle oynayarak oturdu. Sonunda:

– Biliyor musunuz, dedi, bana daha önce de bu eleştiri yapılmıştı; çok büyük bir adam, bir bilim adamı ve evrimci olan Joseph de Conte tarafından. Ama o öldü ve benim eksiğimi fark edecek kimse kalmadı sanıyordum. Şimdiyse siz aynı şeyi söylüyorsunuz. Cidden, –ve bu bir itiraftır– iddianızda büyük bir gerçeklik payı var. Ben çok klasik tarzda bir eğitim aldım, yorumlayıcı bilim dallarının gelişimini izleyemiyorum ve eğitimimin getirdiği dezavantajlarla, mizacımdaki tembellikten başka mazeretim yok. Hiçbir fizik ya da kimya laboratuvarı görmediğime inanır mısınız? Bu doğru. Le Conte haklıydı, siz de haklısınız Bay Eden. En azından bir derece; ne kadar bilmiyorum.

Ruth bir bahaneyle Martin'i kenara çekti. Uzaklaştıklarında fısıltıyla şöyle dedi:

– Profesör Caldwell'i böyle alıkoymamalıydın. Onunla konuşmak isteyen başkaları da olabilir.

Martin pişmanlıkla:

– Hata ettim, dedi, ama onu tahrik etmeyi başardım ve o kadar ilginç biriydi ki, düşünemedim. Biliyor musun, hiç bu kadar zeki, entelektüel bir adamla konuşmamıştım. Bir şey daha söyleyeceğim. Bir zamanlar, üniversiteye giden, toplumda yüksek bir yer tutmuş herkesin bu kadar zeki ve entelektüel olduğunu sanırdım.

– O bir istisnadır, diye yanıtladı Ruth.

– Bence de. Şimdi kiminle konuşayım istersin? Haydi beni şu veznedara götür.

Martin onunla on beş dakika boyunca konuştu; Ruth sevgilisinden bundan iyisini umamazdı. Bir kez olsun gözleri parlamadı, yanakları kızarmadı ve konuşurken takındığı sakin, dengeli tavır Ruth'u şaşırttı. Ama Martin'in gözünde tüm banka veznedarları müthiş oranda değer kaybetmişti. Gecenin kalan kısmını, banka veznedarı denen kişilerin hep boş, yavan konuşan insanlar olduğu izlenimiyle geçirdi. Subay ise iyi huylu, basit, sağlıklı bir genç adam olup, doğum koşullarının ve talihinin onu getirdiği yerden memnundu. İki yıl üniversitede okuduğunu öğrenince, bütün o bilgileri nerelere koyduğunu merak etti Martin. Yine de bu subayı, boş konuşan banka veznedarından daha çok sevmişti. Sonradan Ruth'a:

– Boş konuşmalara itirazım yok aslında, dedi, ama canımı sıkan, bu lafların öyle tumturaklı, kendini beğenmiş bir üslupla sarf edilmesi ve buna harcanan onca zaman. Adamın İşçi Partisi ile Demokratlar'ın nasıl birleştiğini anlatmak için harcadığı zamanda ben ona Reform tarihinin tümünü özetlerdim. Biliyor musun, kelimelerini profesyonel bir poker oyuncusunun kartlarını seçtiği gibi seçiyor. Bir gün ne demek istediğimi göstereceğim sana.

Ruth:

– Ondan hoşlanmadığına üzüldüm, diye yanıtladı, Bay Butler'ın gözdelerindendir kendisi. Güvenilir ve dürüst bi-

ri olduğunu düşünüyor. Ona Kaya Peter der ve her tür bankacılık kurumunun bu adama emanet edilebileceğini söyler.

– Buna kuşkum yok. Gördüklerim ve onunla yaptığım konuşmadan ben de bu izlenimi edindim. Ama benim aklımda bankalar yoktu. Düşündüklerimi böyle açıklamam canını sıkmıyor ya?

– Yo, yo, çok ilginç şeyler söylüyorsun.

Hevesle devam etti Martin:

– Evet. Uygarlıkla ilgili ilk tecrübelerini edinen bir barbardan öte değilim ben. Bu izlenimler uygar insanlara pek tuhaf ve eğlenceli geliyor olmalı.

– Kuzenlerim hakkında ne düşünüyorsun? diye sordu Ruth.

– Onları diğer kadınlardan daha çok sevdim.

– Ya diğer kadınları sevdin mi?

Martin başını iki yana salladı.

– Yerleşim yerleriyle ilgili çalışan kadın, sosyolojik bir papağandan başka bir şey değil. Yemin ederim, onu Tomkinson gibi yıldızların arasına koysan, tek bir özgün fikri olmadığını görürdün. Portre ressamı ise son derece sıkıcı. Veznedara zevce olsa yakışırdı. Ya o müzisyen kadın! Parmakları ne kadar atik, tekniği ne kadar mükemmel, ifadesi ne kadar harika olsa da, müzik hakkında hiçbir şey bilmiyor.

– Çok güzel çalıyor, diye karşı çıktı Ruth.

– Evet, kuşkusuz müziğin dışsal alanında çok ustalaşmış ama müziğin ruhu ona yabancı. Müziğin kendisine ne ifade ettiğini sordum; bilirsin her zaman bu hususu merak etmişimdir. Bunu bilmiyordu; bildiği, müziğe olan hayranlığı, müziğin sanatların en büyüğü olduğu ve ona yaşamından da fazla önem verdiğiydi.

– Meslekleri hakkında konuşmaya zorlamışsın onları, diye çıkıştı Ruth.

– Bunu itiraf ediyorum. Meslekleri hakkında konuşamı-

yorlarsa, başka konularda söz söylemeye kalksalar halim nice olurdu, bir düşün. Sanırdım ki buralarda, kültürel avantaja sahip insanlar...

Bir an durakladı ve gençlik halinin, sert kenarlı şapkası, kruvaze ceketiyle kapıdan girip odayı adımlayışını izledi.

– Dediğim gibi, buralarda tüm erkek ve kadınların zeki, parlak olduğunu sanırdım. Ama görüyorum ki çoğu son derece alıkmış; kalanların da yüzde doksanı sıkıcı tiplermiş. Bir tek Profesör Caldwell var, o farklı. Her şeyiyle, tüm yapıtaşlarıyla adam gibi bir adam o.

Ruth'un yüzü aydınlandı.

– Bana ondan bahset, dedi, büyük ve parlak olan şeylerden değil; o nitelikleri biliyorum. Sana olumsuz gelen yönlerinden bahset. Öğrenmeyi çok isterim.

– Zor duruma düşebilirim.

Martin bir süre muzipçe düşündükten sonra:

– Belki önce sen söylersin, dedi, belki de onda hiç kusur bulmuyorsundur.

– Ondan iki seminer dersi aldım ve onu iki yıldır tanıyorum. Bu yüzden senin ilk izlenimlerini öğrenmek istedim.

– Kötü izlenimlerimi yani? Peki, işte söylüyorum. Hakkındaki tüm güzel düşüncelerini hak ettiği kanısındayım. En azından, tanıdığım entelektüel insanların en iyi örneği. Ama gizli bir ayıbı var. Hayır, hayır! Bayağı ya da kaba bir şey değil. Her şeyi sonuna kadar çözmüş bir adam o ve gördüklerinden dolayı öylesine korkuya kapılmış ki, kendini hiçbir şey görmediğine inandırmış. Ne demek istediğimi anlatamadım galiba. Şöyle diyeyim: Gizli tapınağa giden yolu bulmuş ama o yoldan gitmemiş. Tapınağı uzaktan görmüş ama bunun bir serap olduğuna inandırmış kendini. Şöyle de diyebiliriz: Bir şeyler yapabilecek bir adam ama yapabileceklerine kıymet atfetmemiş. Yüreğinin derinliklerinde, bunları yapmadığına yanıyor. Kazanacağı şeylere bıyık

altından gülmüştü, ama gizliden gizliye, o kazanımları ve o hazzı özlüyor.

Ruth:

– Ben onu böyle görmüyorum, dedi, o yüzden ne demek istediğini anlamadım.

Martin geçiştirmek için:

–Benimki sadece bir his, dedi, bir sebebi yok. Sadece bir his işte, muhtemelen de yanlıştır. Onu benden daha iyi tanıyorsun şüphesiz.

Ruth'ların evindeki geceden sonra Martin'in içi tuhaf karmaşalar ve çelişkili duygularla doldu. Ulaşmak için çabaladığı insanlar konusunda hayal kırıklığına uğramıştı. Öte yandan, kazandığı başarı onu cesaretlendirmişti. Tırmanışı, umduğundan kolay olmuştu. Onun seviyesi bundan daha yüksekti ve (sahte bir alçakgönüllülüğün ardına gizlenmiyordu) ulaştığı yerdeki insanlardan daha üstündü. Elbette, Profesör Caldwell'i saymazsa. Yaşam ve kitaplar hakkında onlardan fazlasını biliyordu ve onların eğitimlerini nerelere sakladığını merak ediyordu. Kendisinin sıra dışı bir beyin gücüne sahip olduğunun farkında değildi ve derinlere nüfuz eden, aşkın düşüncelere sahip insanları Morse'ların misafir odasında bulamayacağını bilmiyordu. Böyle insanların, toplum sürüsünün çok yukarısındaki mavi göklerde tek başına süzülen yalnız kartallar olduğundan habersizdi.

28. BÖLÜM

Ama başarı Martin'in adresini kaybetmiş, haberciler kapısını çalmaz olmuştu. Yirmi beş gün boyunca, pazarları ve tatillerde de çalışarak, otuz bin kelimelik uzun bir deneme olan "Güneşin Utancı"nı yazdı. Maeterlinck ekolünün gizemciliğine yapılan, iyi tasarlanmış bir saldırıydı bu. Harikalar pe-

şindeki hayalcilere, müspet bilimler cephesinden saldırmıştı ama, kendi yazısı da sınanmış olgulara dayanan güzellik ve harikalarla yüklüydü. Kısa zaman sonra saldırısını iki kısa denemeyle sürdürdü: "Hayalciler" ve "Benliğin Kıstası". Bu kısa ve uzun denemeleri dergiden dergiye göndermek ona yeni bir masraf kapısı açtı.

"Güneşin Utancı"yla uğraştığı yirmi beş gün içinde, altı dolar elli sentlik ucuz eser sattı. Bir fıkra elli sent getirmiş, üst sınıf bir haftalık dergiye sattığı bir başka fıkra bir dolar etmişti. Sonra iki gülünç şiirin birinden iki, diğerinden üç dolar kazandı. Sonuç olarak, esnafa olan borcu sınıra dayandığı için (bakkala olan borçlanma sınırı beş dolara yükseldiği halde) bisikleti ve takım elbisesi yine rehinciye gitti. Daktiloyu kiralayanlar yine para talep ediyor, anlaşmalarına göre kiranın ay başında ödenmesi gerektiğini hatırlatıp duruyorlardı.

Küçük satışlarından cesaret alan Martin, yine ucuz işlere döndü. Belki bunlar ona geçinecek kadar para getirirdi. Masasının altında, gazete kısa hikâyeler ajansının reddettiği yirmi kısa hikâye vardı. Gazete kısa hikâyeleri yazmanın yolunu bulmak için bunları yeniden okudu ve mükemmel formülü anladı. Gazete kısa hikâyelerinin asla üzücü olmaması, mutsuz sonla bitmemesi, dil güzelliği ve karışık düşünceler, gerçek bir hassasiyet ya da duygusallık içermemesi gerekiyordu. Bolca bulunması gereken duygusallık, saf ve soylu olan türdendi; ilk gençliğinde tiyatronun ucuz koltuklarından alkışladığı, "Tanrı-ülkem-ve-Çar-için" ya da "Yoksul-olabilirim-ama-dürüstüm" tarzı bir duygusallık.

Bu tür önlemleri öğrendikten sonra, Martin ton konusunda *Duchesse*'e başvurdu ve formüle uygun bir karışım hazırlamaya koyuldu. Formül üç kısımlıydı: (1) Bir çift ayrı düşmüştür; (2) bir serüven ya da olay onları bir araya getirir; (3) evlilik çanları. Üçüncü kısım değişmez nitelikteydi,

ama birinci ve ikinci kısımlar sonsuz farklı şekle girebilirdi. Âşık çift yanlış anlamalar, kaderin bir cilvesi, kıskanç rakipler, öfkeli ebeveynler, kurnaz vasiler, entrikacı akrabalar yüzünden ya da başka sebeplerle ayrı düşmüş olabilirdi. Sevdalı adamın ya da kadının kahramanca bir eylemi, sevdalıların kalplerindeki bir değişiklik, kurnaz vasinin, entrikacı akrabanın ya da kıskanç rakibin gönüllü ya da zorla gerçekleşen itirafları, tahmin edilemeyen bir sırrın açığa çıkması, sevdalı gencin kızın kalbini kazanması ya da büyük ve soylu bir özveride bulunması gibi sayısız sebeple yine bir araya gelebilirlerdi. Yeniden bir araya gelme aşamasında, kızın evlilik teklifinde bulunması hikâyeye cazibe katıyordu, ve Martin yavaş yavaş, okuyucuyu cezbetmenin diğer yöntemlerini de keşfetti. Ama hikâyenin sonundaki evlilik çanları, değiştiremeyeceği tek şeydi; gökler yıkılsa, yıldızlar yere inse bile evlilik çanları çalmak zorundaydı. Nicel olarak, formülde öngörülen doz en az bin iki yüz, en çok bin beş yüz kelimeydi.

Kısa hikâye sanatında fazla ileri gitmeden önce, Martin kısa hikâyeleri kurarken hep başvurduğu beş-altı beylik biçim üzerinde çalıştı. Bu biçimler matematikçiler tarafından kullanılan; üstten, alttan, sağdan, soldan giriş yapılabilecek, bir sürü satır ve düzinelerce sütundan oluşan tablolara benziyordu. Bunlardan, akıl yürütmeye ya da düşünmeye gerek olmaksızın, her biri karşı çıkılamaz şekilde kesin ve doğru binlerce farklı sonuç çıkarılabilirdi. Böylece Martin, bu biçimler üzerinde yarım saat çalışarak, bir düzine kadar kısa hikâyenin çerçevesini oluşturup, sonradan istediği gibi doldurmak üzere kenara koyuyordu. Tüm gün süren ciddi çalışmadan sonra, yatağa gitmeden önceki bir saat zarfında, bir kısa hikâyenin içini doldurabildiğini gördü. Daha sonra Ruth'a itiraf ettiği gibi, neredeyse uykusunda bile yapabilirdi bunu. Asıl iş çerçeveleri oluşturmaktı ve bu da tamamen mekanik bir şeydi.

Formülünün işe yarayacağından hiç kuşkusu yoktu ve bu kez editörlerin bakış açısını kavramış olduğuna, göndereceği ilk iki yazının ona çekler olarak döneceğine emindi. Öyle de oldu ve on iki günün sonunda her biri için dört dolarlık çekler geldi.

Bu arada dergilerle ilgili yeni ve telaşlandırıcı şeyler keşfediyordu. *Transcontinental*, "Çanlar Çalarken"i basmış ama çek gelmemişti. Martin'in o çeke ihtiyacı vardı ve dergiye mektup yazdı. Baştan savma bir yanıt verip, yeni yazılarını beklediklerini söylediler. Onlardan yanıt beklediği iki gün boyunca aç kaldı ve bisikletini de bu sırada tekrar rehine koydu. İki haftada bir *Transcontinental*'a mektup göndererek beş dolarını talep ettiyse de, pek bir yanıt alamadı. *Transcontinental*'ın yıllardır zar zor ayakta durduğunu; kimi zaman tehditler, kimi zaman da ricalarla sağlanan küçük bir satışla kendini döndüren, iyilik olsun diye verilmiş ilanlardan gayrısını alamayan dördüncü, hatta onuncu sınıf bir dergi olduğunu bilmiyordu. *Transcontinental*'ın editör ve dergi müdürünün tek geçim kaynağı olduğunu, bu insanların geçinebilmek için kira ödemekten kaçtıklarını ve mümkün oldukça faturalarını ödemediklerini de bilmiyordu. Hakkı olan beş doların, dergi müdürünün Alameda'daki evinin boyanması için harcandığını, adamın sendikalı boyacılara yetecek parası olmadığı ve bulduğu sendikasız işçi merdivenden düşüp köprücük kemiğini incittiği için, bu işi öğleden sonraları kendisinin yapmak zorunda kaldığını bilmesi de mümkün değildi.

Martin'in *Chicago* gazetesine sattığı "Define Avcıları"nın bedeli olan 10 dolar, eline geçmemişti. Merkez Okuma Salonu'nda yazının basıldığını görmüş, ama editörden herhangi bir haber çıkmamıştı. Yazdığı mektuplar görmezden geliniyordu. Mektuplarının karşı tarafa ulaştığından emin olmak için, birkaçını kayda aldırdı. Bunun hırsızlıktan, se-

rinkanlı bir gasptan başka bir şey olmadığına karar verdi. O açlık çekerken, para eden tek şeyini, malını, ona ekmek getiren biricik aracı elinden alıyorlardı.

Youth and Age haftalık bir dergiydi ve kapandığı sırada, Martin'in yirmi bir bin kelimelik yazı dizisinin üçte ikisini basmış durumdaydı. Dergi kapanınca, on altı dolarını alma umudu da suya düştü.

Daha beteri, yazdığı en iyi eserlerden biri olarak gördüğü "Çömlek", boşa gitmişti. Çaresizlik içinde dergiden dergiye yönelirken, bu hikâyeyi San Francisco'daki bir sosyete dergisi olan *Billow*'a göndermişti. Bu dergiyi seçmesinin temel sebebi, hikâyeyi Oakland'dan körfezin öte yakasına gönderirse, daha çabuk yanıt alabileceğini düşünmesiydi. İki hafta sonra gazete bayiindeki dergide, hikâyesinin tamamının, resimlendirilmiş şekilde ve başyazı olarak basıldığını görüp, mutluluktan uçtu. Kalbi çarparak eve dönerken, yazdığı en iyi hikâyelerden biri için ona ne kadar ödeyeceklerini merak ediyordu. Hikâyenin bu kadar çabuk kabul edilip basılması, ona ayrı bir memnuniyet vermişti. Editörün onu basım kararından haberdar etmemesi, sürprizi katmerlendirmişti. Bir hafta, iki hafta, derken bir hafta daha bekledikten sonra, çaresizlik utangaçlığına galip geldi ve dergi yöneticisinin bu küçük ödemeyi ihmal ettiğini varsayarak, *Billow*'un editörüne mektup yazdı.

Alacağım beş dolar bile, diye düşündü Martin, bunun kadar iyi beş-altı hikâye daha yazabilmek için kuruıfasulye ve bezelye almama imkân sağlar.

Editörden, en azından Martin'in takdir ettiği güzel bir üslupla yazılmış bir mektup geldi.

"Muhteşem katkınızdan ötürü teşekkür ederiz," diyordu mektupta. "Bürodaki herkes hikâyenizi son derece beğendi ve gördüğünüz gibi, hikâyeniz başyazı olarak seçilip hemen basıldı. Umarız çizimleri de beğenmişsinizdir.

"Mektubunuzu tekrar okuduğumuzda, para talep etmeksizin gönderilmiş yazılar için de ödeme yaptığımız şeklinde yanlış bir kanıya sahip olduğunuzu düşündük. Böyle bir uygulamamız yok; siz de yazınız için para talep etmemiştiniz. Doğal olarak biz de, hikâyeyi gönderirken durumu bildiğinizi farz ettik. Bu talihsiz yanlış anlama için çok üzgün olduğumuzu söylemekten başka bir şey elimizden gelmiyor ve size saygıda kusur etmek istemediğimizden emin olmanızı istiyoruz. Katkınız için tekrar teşekkür ediyor ve yakın zamanda yeni yazılarınızı da almayı umuyoruz. Saygılarımızla, v.s."

Ekteki bir yazıda, *Billow*'un böyle bir uygulaması olmamasına karşın, ona bir yıllık dergi aboneliği armağan etmekten mutluluk duyacakları belirtiliyordu.

Bu deneyimden sonra, Martin gönderdiği tüm yazıların ilk sayfasının tepesine şöyle yazdı: "Uyguladığınız ücret haddi üzerinden değerlendiriniz."

Bir gün, diye geçirdi içinden, ben onların taleplerini kendi ücret haddim üzerinden değerlendireceğim.

Bu dönemde içinde bir mükemmellik tutkusu uyandı ve bu tutkunun etkisiyle, "Kalabalık Sokak", "Hayatın Şarabı", "Neşe", "Deniz Şarkıları" ve diğer eski çalışmalarını yeniden okuyup cilaladı. Eskiden olduğu gibi, günde on dokuz saat çalışmak ona yetmiyordu. Muazzam ölçülerde yazıyor, okuyor, yorgunluğunu ve sigarayı bırakmanın verdiği ıstırabı hissetmiyordu. Ruth'un bu alışkanlığından kurtulması için gönderdiği, süslü bir ambalaj içindeki ilacı, ofisinin en ulaşılmaz köşesine saklamıştı. Özellikle uzayan açlık günlerinde tütünün yokluğunu çok hissetmiş, ne kadar bastırsa da içindeki arzu dinmemişti. Sigarayı bırakmak, ona göre en önemli şeydi. Ruth ise onun sadece doğru olanı yaptığını düşünüyordu. Martin'e kendi harçlığından sigarayı bırakma ilacı almış, birkaç gün sonra da bu konuyu tamamen unutmuştu.

Martin nefret etse ve alaya alsa da, makine misali yazdığı kısa hikâyeler başarılı olmuştu. Bunlar sayesinde tüm eşyalarını rehinden kurtardı, borçlarının çoğunu ödedi ve bisikletine bir çift yeni lastik aldı. Kısa hikâyeler en azından karnını doyurmasına yetiyor ve asıl önem verdiği çalışmalara zaman ayırmasını sağlıyordu. Bu arada onu teşvik eden tek şey, *White Mouse*'tan vaktiyle aldığı kırk dolardı. Bu ödeme ona inanç aşılamış, gerçekten birinci sınıf dergilerin, ün kazanmamış bir yazara en azından bu kadarlık bir ödeme yapacağına güven duymasına yol açmıştı. Ama asıl sorun, birinci sınıf dergilere girmekti. En iyi hikâyeleri, denemeleri ve şiirleriyle dergilerin kapılarını aşındırıyor, yine de her ay, bunların sayfalarında bir sürü ruhsuz, yavan, sanatsız yazı okuyordu. Keşke bir tek editör, o yüksek tahtından inip bana bir satır güzel şey yazsaydı, diye düşünüyordu. Yazılarım sıra dışı, uygunsuz, dergilerine konmaya elverişsiz de olsa, bir yerlerinde bazı kıvılcımlar, beğenilerini kazanacak ufak tefek şeyler olmalı. Sonra da müsveddelerinden birini, örneğin "Macera"yı alıp yeniden ve yeniden okuyarak, boş yere, editörlerin suskunluğunu haklı çıkaracak bir şey arıyordu.

Tatlı California baharı gelince, bu yoğun dönem sona erdi. Birkaç haftadır, gazete hikâye ajansının garip suskunluğu onu endişelendirip duruyordu. Sonra bir gün, postayla seri üretim kısa hikâyelerinin on tanesi geri geldi. Ekteki kısa mektup, ajansta çok fazla yazı biriktiğini, birkaç ay boyunca yeni yazılar alamayacaklarını belirtiyordu. Martin bu on kısa hikâyeye fazla güvenmişti. Şimdiye kadar ajans her bir kısa hikâye için beş dolar ödemiş ve her gönderdiği kısa hikâyeyi kabul etmişti. O yüzden Martin bu on kısa hikâyeye de satıldı gözüyle bakmış, günlerini bankada elli doları varmış gibi geçirmişti. Şimdi beklenmedik şekilde kıt bir döneme girmişti. Eski yazılarını, ödeme yapmayan dergilere satmaya devam etti. Yeni çalışmaları ise, gönderdiği der-

giler tarafından reddediliyordu. Oakland'daki rehinciyi yine ziyaret etmeye başladı. New York'taki haftalık dergilere sattığı birkaç fıkra ve gülünç şiir, hayatını kıt kanaat sürdürmesini sağladı. Bu sırada ayda ya da üç ayda bir yayımlanan birkaç büyük eleştiri dergisine mektup yazarak bilgi almaya çalıştı. Aldığı yanıtlardan, bunların nadiren ücretsiz olarak yazı kabul ettiklerini ve içeriklerini daha çok, çeşitli alanlarda söz sahibi olan tanınmış uzmanlara sipariş ettikleri yazılarla oluşturduklarını öğrendi.

29. BÖLÜM

Martin için yaz zor geçti. Müsveddeleri okuyanlar ve editörler tatile çıktığından, olağan zamanda üç hafta içinde alınan yayın kararları, üç ay yahut ötesine sarkıyordu. Bu gecikmelerin posta giderlerini azaltmasından avuntu payı çıkarıyordu. Piyasada sadece emek hırsızı yayınlar kalmış gibiydi ve Martin tüm eski çalışmalarını, örneğin "İnci Avcılığı", "Meslek Olarak Denizcilik", "Kaplumbağa Avı" ve "Kuzeydoğu Rüzgârları"nı bunlara yolladı. Tüm bunlardan bir kuruş bile kazanmadı. Sadece, altı aylık mektuplaşmanın sonunda "Kaplumbağa Avı" için bir tıraş makinesi koparabildi; bir de *Acropolis*, beş dolar ödemeye ve onu beş yıllığına dergiye abone yapmaya razı oldu; "Kuzeydoğu Rüzgârları" için bu vaatlerden ikincisini yerine getirdi.

Stevenson hakkındaki bir sone için Boston'daki, Matthew Arnold tarzı bir zevke sahip, cebi delik bir editörden iki dolar kopardı. Yeni bitirdiği, beynini çok yormuş iki yüz dizelik taşlamalı şiir "Peri ve İnci", büyük bir demiryolu şirketi için basılan bir San Francisco dergisinin editörü tarafından beğenildi. Editör ödemeyi bedava bir seyahat şeklinde yapmayı önerince, ona bu seyahati istediği hatta yapıp yapama-

yacağını sordu. Bu mümkün değilse, şiiri geri göndermelerini rica etti. Editörün üzüntülerini belirterek geri gönderdiği şiiri yine San Francisco'ya, bu kez, kurucusu olan başarılı gazetecinin parlak bir noktaya taşıdığı iddialı aylık dergi *Hornet*'a gönderdi. Ama *Hornet*'ın ışığı, daha Martin dünyaya gelmezden evvel solmaya başlamıştı. Editör şiir için on beş dolar ödeme sözü vermiş, ama basımdan sonra sanki bu sözünü unutmuştu. Birkaç mektubu karşılıksız kalan Martin, suçlayıcı bir dille yazdığı son mektubuna yanıt aldı. Yanıtı yeni editör kaleme almıştı ve soğuk bir dille, eski editörün hatalarından sorumlu tutulamayacağını ve artık "Peri ve İnci" için kafasını yormadığını bildiriyordu.

Ama bir Chicago dergisi olan *Globe*, Martin'e hepsinden daha zalimce davrandı. Martin "Deniz Şarkıları"nı bastırmaya çalışmaktan hep kaçınmış, ama sonunda, çektiği açlık bunu zorunlu kılmıştı. Bir düzine dergi reddettikten sonra, *Globe* bürosunun elinde kaldı yapıt. "Deniz Şarkıları" otuz şiirden oluşuyordu ve Martin her şiir için bir dolar alacaktı. İlk ay dört tanesi basıldı ve hemen dört dolarlık bir çek geldi. Ama Martin dergiye baktığında, gördüğü kıyım onu şaşkına çevirdi. Bazı başlıklar değiştirilmişti: "Bitti" yerine "Son" yazılmıştı örneğin; "Sığ Kayalığın Şarkısı", "Mercan Kayalığının Şarkısı" olmuştu. Bir yerde, tamamen farklı, uygunsuz bir başlık uydurulmuştu. Kendi koyduğu "Medusa Işıkları" başlığının yerine, editör "Arka Yol" yazmıştı. Şiirlerin gövdesinde gerçekleşen kıyım ise dehşet vericiydi. Martin inledi, terledi, saçlarını yoldu. Cümleler, dizeler ve dörtlükler kısaltılmış, yer değiştirmiş ya da üzerlerinde içinden çıkılmaz şekilde oynanmıştı. Bazen kendisine ait olmayan dörtlükler, onunkiler yerine yazılmıştı. Aklı başında bir editörün böyle bir hunharlığa bulaşabileceğine inanası yoktu ve aklına yatan tek olasılık, şiirlerinin dergideki hademe ya da dizgici tarafından tahrif edildiğiydi. Martin hemen edi-

töre yazarak, şiirleri basmayı durdurup kendisine geri göndermeleri için yalvardı.

Tekrar ve tekrar yazıp yalvardı, yakardı, tehditler savurdu ama mektuplarını görmezden geldiler. Aylar boyunca, otuz şiir de basılana kadar bu kıyım devam etti ve her ay Martin'e, basılan şiirler karşılığında bir çek ulaştı.

Giderek değersiz işlere yoğunlaşıyor olsa da, *White Mouse*'dan aldığı kırk dolarlık çek, bu kötü maceralara karşı dayanma gücü verdi ona. Ziraat ve ticaret dergilerinden biraz para kazanabileceğini keşfetti, dinî dergilerde ise hiç ekmek yoktu. İyice dibe vurmuş, siyah takım elbisesini rehine vermişken, Cumhuriyetçi Parti İl Komisyonu tarafından düzenlenen bir müsabakada on dolar kazandı; ya da kazandığını sandı. Müsabakada üç dal vardı ve Martin, yaşamak için böyle yollara başvurduğu için acı acı gülerek, bu dalların hepsine başvurdu. Şiiri on dolarlık birincilik ödülünü, kampanya şarkısı beş dolarlık ikincilik ödülünü, Cumhuriyetçi Parti'nin ilkeleri hakkındaki denemesi yirmi beş dolarlık birincilik ödülünü kazandı. Parasını tahsil etmeye çalışana kadar, durumdan çok hoşnuttu. Komisyonda bir şeyler ters gitmişti ve komisyon üyeleri arasında zengin bir bankacıyla bir eyalet senatörünün de bulunmasına karşın, para ödenmiyordu. Durum böylece askıdayken, benzer bir müsabakada, Demokrat Parti'nin ilkelerini anladığını kanıtlayarak birincilik ödülünü kazandı. Üstelik yirmi beş dolarını da aldı. Ama ilk müsabakada kazandığı kırk dolar hiç eline geçmedi.

Ruth'u görmek için kuzey Oakland'dan onların evine yürüyerek gidip gelmenin çok zaman aldığına karar vererek, siyah elbisesini rehinde bırakıp, bisikletini elinde tuttu. Bisiklet ona egzersiz yapma imkânı sağlıyor, çalışma zamanı kazandırıyor ve Ruth'u görmesine de yardımcı oluyordu. Diz yapmış bir pantolon ve eski bir kazak, öğleden sonraları Ruth'u görmek için güzel bir bisiklet kostümü oluşturuyor-

du. Zaten, Bayan Morse'un eğlence kampanyasını tüm hızıyla sürdürdüğü evde görüşmelerine imkân kalmamıştı. Orada tanıştığı ve kısa zaman öncesine kadar çekinerek baktığı seçkin kişiler, ona sıkıcı gelmeye başlamıştı. Artık seçkin değillerdi. Yaşadığı zorluklar, hayal kırıklıkları ve iş yoğunluğundan ötürü sinirli ve öfkeliydi; bu insanların konuşmalarına katlanamıyordu. Kendini beğenmişlik ediyor değildi. Bu insanların zihinsel sığlığını, okuduğu kitaplardaki düşünürlerle kıyaslıyordu. Ruth'ların evinde hiç derinlikli bir insana rastlamamıştı. Profesör Caldwell hariç; onu da sadece bir kez görmüştü. Diğer hepsi ahmak, alık, yüzeysel, dogmatik ve cahil tiplerdi. Cehaletleri Martin'i hayretler içinde bırakıyordu. Derdi neydi bunların? Eğitimleri neredeydi? Kendi okuduğu kitapları onlar da okumuştu. Nasıl olup da o kitaplardan hiçbir şey öğrenmemişlerdi?

Büyük zihinlerin, derinlikli ve akılcı düşünürlerin varolduğunu biliyordu. Kanıtı, okuduğu kitaplardı; onu Morse standardının üstüne taşıyan kitaplar. Dünyada, Morse çemberinin dışında kalan, daha yüksek zekâlar bulunduğunu da biliyordu. Okuduğu İngiliz romanlarında, siyaset ve felsefe konuşan erkek ve kadınlar vardı. Amerika Birleşik Devletleri'nde bile, büyük şehirlerde, sanat ve zekânın yoğrulduğu sergi salonları olduğunu okumuştu. Geçmişte budalaca, işçi sınıfından üst seviyedeki, şık giyimli insanların hep zeki ve güzel şeylerden anlar olduğunu sanırdı. Güzel giyimle kültürün atbaşı gittiğini ve üniversite eğitimiyle bilginin aynı şey olduğunu düşünerek yanılmıştı.

O daha yükseğe çıkmak için savaşacaktı. Ruth'u da kendisiyle götürecekti. Onu çok seviyordu ve Ruth'un her yerde parlayacağına emindi. Geçmiş ortamının kendisini engellemiş olduğu açıktı ve Ruth'un da benzer engellemeler yaşadığı kanısındaydı. Ruth'un, sınırları dışına çıkma şansı olmamıştı hiç. Babasının raflarındaki kitaplar, duvarlar-

daki tablolar, piyanoda çalınan müzik; hepsi göstermelikti. Gerçek edebiyat, gerçek resim sanatı açısından bakıldığında Morse'lar ve onlar gibileri ölüydü. Hele bunlardan daha büyük olan bir hayat vardı ki, Morse'lar bu hayat hakkında tamamen, umutsuzca cahillerdi. Hıristiyanca eğilimlerine ve muhafazakâr hoşgörülülük maskelerine karşın, yorumlayıcı bilimin iki nesil gerisinde kalmışlardı. Zihinsel süreçleri Ortaçağ'dan kalmaydı ve varoluşla, evrenle ilgili düşünme biçimleri Martin'e çocuklarınki kadar yetersiz, mağara adamlarınınki kadar, hatta daha da köhne geldi. Buzul çağı maymun adamının karanlıktan korkmasının; ilk İbranilerin Havva'nın Adem'in kaburgasından yaratıldığına inanmasının; Descartes'ın, çelimsiz özbenliğinin izdüşümlerinden yola çıkarak idealistik bir evren sistemi oluşturmasının; ünlü İngiliz rahibinin evrimle acımasızca dalga geçerek o anlık alkış toplayıp, tarih sayfasında kötü bir iz bırakmasının sorumlusu, hep aynı düşünme biçimiydi.

Martin düşünmeye devam ettikçe anladı ki, tanıştığı bu avukatlar, subaylar, işadamları ve banka veznedarları ile işçi sınıfının üyeleri arasındaki fark, yedikleri yemekler, giydikleri elbiseler ve yaşadıkları çevreler arasındaki farktan ibaretti. Kendinde ve kitaplarda bulduğu başka şeyler, bu insanların tümünde eksikti. Morse'lar ona toplumsal konumlarının elverdiği her şeyi göstermiş, ama Martin hiç etkilenmemişti. Şu çulsuz, borç içinde yaşayan haliyle, kendini Morse'ların evinde karşılaştığı insanlardan üstün görüyordu. Giysilerinden birini rehinden kurtarıp, bir yaşam ustası olarak aralarına karıştığında, keçi çobanlarıyla yan yana düşmüş bir prens gibi rahatsız hissetmişti kendini.

Bir akşam yemeğinde Bay Morse'a:

– Sosyalistlerden korkuyor ve nefret ediyorsunuz, dedi, ama neden? Ne onları ne de öğretilerini tanıyorsunuz.

Sohbet, Bay Hapgood'a övgüler düzüp duran Bayan Mor-

se tarafından bu yöne çekilmişti. Martin'in kara şeytanı olan veznedarın ise, bu lafbaz adam söz konusu edildiğinde ateşi hemen yükseliyordu.

Martin:

– Evet, demişti, Charley Hapgood yıldızı parlayan gençlerden; bana öyle bahsettiler ondan. Doğrusu da bu. Ömrü bitmeden Valilik koltuğuna oturacağı kesin. Kim bilir, belki Birleşik Devletler senatörü de olur.

– Böyle düşünmenizin sebebi ne? diye sordu Bay Morse.

– Bir kampanya konuşmasını dinledim. Aptalca ve hiç özgünlüğü olmayan bir konuşmaydı ama öyle iyi kurulmuştu ve öyle ikna ediciydi ki, liderler ister istemez onu güven verici buluyor. Bütün o basmakalıp sözleri ortalama vatandaşın sözlerinden farksız. İnsanların düşüncelerini alıp, kendininmiş gibi tekrar onlara satan biri bu adam.

– Bana kalırsa Bay Hapgood'u kıskanıyorsun, diye söze karıştı Ruth.

–Allah korusun!

Martin'in yüzündeki korku ifadesi Bayan Morse'u saldırganlaştırdı. Soğuk bir sesle:

– Bay Hapgood'un aptal olduğunu söylemek istemiyorsunuz herhalde? diye sordu.

Martin:

– Ortalama bir Cumhuriyetçi'den daha aptal değil, diye yanıtladı, ya da ortalama bir Demokrat'tan. Aralarında çok az kurnaz tip var; kalanlar hep aptal. Akıllı Cumhuriyetçiler sadece milyonerler ve onların bilinçli yardakçıları. Onlar çıkarlarının nerede olduğunu biliyorlar; sebebini de.

Bay Morse araya girdi:

– Ben bir Cumhuriyetçi'yim. Söyler misiniz, beni nasıl sınıflandırırsınız?

– Ah, siz bilinçli olmayan bir yardakçısınız.

– Yardakçı?

– Evet, öyle. Şirketlerle çalışıyorsunuz. İşçi sınıfıyla ya da suçlularla işiniz yok. Para kazanmak için karısını dövenlere ya da yankesicilere muhtaç değilsiniz. Geçiminizi toplumun efendilerinden temin ediyorsunuz ve bir adamı kim besliyorsa efendisi odur. Evet, siz bir yardakçısınız. İşiniz, hizmet ettiğiniz sermayenin çıkarlarını kollamak.

Bay Morse'un yüzü hafifçe kızarmıştı.

– İtiraf edeyim, dedi, alçak sosyalistler gibi konuşuyorsunuz.

Martin o zaman sözünü söylemişti:

– Sosyalistlerden korkuyor ve nefret ediyorsunuz. Ama neden? Ne onları ne de öğretilerini tanıyorsunuz.

Bay Morse:

– Öğretiniz açıkça sosyalizmi akla getiriyor, diye yanıtlarken, Ruth endişeyle bir ona, bir Martin'e bakıyordu. Olanları gülümseyerek izleyen Bayan Morse ise, evinde böyle bir husumet çıkmasını bir fırsat olarak değerlendiriyordu.

Martin güleç bir yüzle:

– Cumhuriyetçilerin aptal olduğunu söylemek; özgürlük, eşitlik ve kardeşlik balonlarının artık patladığını savunmak beni sosyalist yapmaz, dedi, Jefferson'ı ve temel aldığı bilimsellik dışı Fransızları sorgulamak, beni sosyalist yapmaz. İnanın Bay Morse, açıkça düşmanı olduğum sosyalizme, siz benden çok daha yakınsınız.

Bay Morse:

– Şaka yapıyorsunuz galiba, diyebildi sadece.

– Hiç de değil. Söylediklerimde ciddiyim. Hâlâ eşitliğe inanıyor, ama büyük şirketler için çalışıyorsunuz. Büyük şirketler ise sürekli, eşitliği gömmeye çalışmakla meşgul. Sizse eşitliğe inanmadığım için, tam da yaşamınızın dayanağı olan şeyi onayladığım için bana sosyalist diyorsunuz. Cumhuriyetçiler eşitliğin düşmanıdır; ona karşı savaşırken eşitlik lafını ağızlarından düşürmezler oysa. Bu yüzden on-

lara aptal diyorum. Bana gelince, ben bireyciyim. Yarışı hızlı olanın, savaşı güçlü olanın kazanacağına inanıyorum. Biyolojiden bunu öğrendim; en azından öğrendiğimi düşünüyorum. Dediğim gibi, ben bireyciyim ve bireycilik, sosyalizmin geçmişten gelen, ezeli düşmanıdır.

– Ama sosyalistlerin toplantılarına katılıyorsunuz, diye meydan okudu Bay Morse.

– Elbette, düşman kampına giden bir casus gibi. Düşmanınızı başka nasıl tanıyabilirsiniz? Üstelik bu toplantılardan zevk alıyorum. Sosyalistler iyi savaşçılardır ve haklı olsunlar ya da olmasınlar, kitap okuyan insanlardır. Her biri sosyoloji ve diğer bütün *loji*ler hakkında, ortalama bir sanayiciden çok daha fazla şey bilir. Evet, dört-beş toplantılarına gittim ama nasıl Charley Hapgood'un nutuklarını dinlemekle Cumhuriyetçi olmadıysam, bu toplantılara katılmakla da sosyalist olmadım.

Bay Morse eblehçe:

– Elimde değil, dedi, hatta sosyalizme meyilli olduğunuza inanıyorum.

İnanılmaz, diye düşündü Martin, ne dediğimi kavrayamıyor. Söylediklerimin tek kelimesini anlamadı. Hani aldığı onca eğitim?

Böylece Martin gelişimi içinde, ekonomik ahlakla ya da sınıf ahlakıyla yüz yüze geldi ve kısa zaman sonra bu ahlak ona korkunç bir canavar gibi görünmeye başladı. Kişisel olarak entelektüel bir ahlakçıydı ve onu bayağı bir burnu büyüklükten de fazla rahatsız eden şey, çevresindekilerin ekonomi, metafizik, duygusal ve taklitçi unsurları çorba eden tuhaf ahlak anlayışıydı.

Bu tuhaf, kirli karışımın bir örneğine evinde de rastgeldi. Kız kardeşi Marian, Alman kökenli çalışkan bir tamirciyle arkadaşlık ediyordu. Adam mesleğinde ustalaştıktan sonra bir bisiklet tamir dükkânı açmıştı. Ayrıca, ucuz bir bisiklet

markasının bayiliğini alarak zenginleşmişti. Marian kısa süre önce, bu adamla nişanlandığını duyurmak için Martin'in odasına uğramış, bu ziyareti sırasında eğlence olsun diye Martin'in avcuna bakıp, kaderini okumuştu. Bir sonraki ziyaretinde, Hermann von Schmidt'i de yanında getirdi. Martin saygılı davrandı ve kız kardeşinin köylü kafalı âşığını huzursuz eden rahat, zarif bir dille kutladı onları. Martin, kız kardeşinin önceki ziyaretini konu edinen şiirinden birkaç dörtlük okuyunca, bu kötü izlenim katmerlendi. "Falcı" adını verdiği, sosyete tarzı, hafif ve tatlı bir şiirdi bu. Okuyup bitirdiğinde, kız kardeşinin yüzünde bir memnuniyet ifadesi göremeyince şaşırdı. Marian gözlerini endişeyle nişanlısına dikmişti ve onun bakışlarını izleyen Martin, adamın asimetrik yüz hatlarında karanlık ve somurtkan bir hoşnutsuzluk gözlemledi. Bunun ardından ziyaretçiler fazla oturmadan ayrıldı ve Martin olayı unuttu gitti. Ama o an, işçi sınıfından da olsa bir kadının, hakkında yazılmış bir şiirden dolayı gururunun okşanmaması, mutlu olmaması kafasını karıştırmıştı.

Birkaç akşam sonra Marian onu yeniden ziyaret etti. Bu kez yalnızdı. Ziyaretinin amacını açıklamakta gecikmeyerek, üzüntüyle, yaptığından dolayı Martin'i payladı.

Martin sitemle:

– Nedir bu Marian, dedi, akrabalarından ya da erkek kardeşinden utanır gibisin.

– Utanıyorum zaten, diye ağzından kaçırıverdi Marian.

Martin, onun gözlerinden akan utanç yaşlarına bakakaldı. Marian nasıl bir ruh halindeydi bilemedi, ama rol yapmıyordu.

– Ama Marian, senin Hermann kız kardeşim hakkında şiir yazmamı niye kıskanıyor ki?

Marian hıçkırarak:

– Kıskanmıyor, diye yanıtladı, şiiri mü-müstehcen bulmuş.

Martin hayret içinde uzun, hafif bir ıslık çaldı ve ardından toparlanarak, "Falcı"nın bir karbon kopyasını okumaya başladı. Sonunda kağıdı ona uzatarak:

– Ben göremedim, dedi, sen de oku ve sana müstehcen gelen yeri göster; kullandığın terim oydu değil mi?

Marian, kağıdı almayarak ve tiksintili bir bakışla:

– Hernnann öyle diyor, bir bildiği vardır, dedi, onu yırtmalıymışsın. Hakkında, herkesin okuyabileceği böyle şeyler yazılmış bir kadınla evlenemezmiş. Bunu çok alçaltıcı bulduğunu ve izin vermeyeceğini söyledi.

– Bana bak Marian, bu saçmalıktan başka bir şey değil, diye söze başladı Martin; sonra birden fikrini değiştirdi.

Gözünün önünde mutsuz bir kız duruyordu ve Martin kocasını ya da onu ikna etmeye çalışmanın boşunalığını bilerek, durum tamamen saçma ve mantık dışı olsa da, direnmekten vazgeçti.

– Pekâlâ, diyerek kağıdı parçalara ayırdı ve çöp kutusuna fırlattı.

Attığı kopyanın aslının şimdiden New York'taki bir dergi bürosuna ulaşmış olduğunu bilmek, ona teselli olmuştu. Marian ve kocasının bundan asla haberi olmayacaktı ve bu güzel, zararsız şiir basılırsa ne onlar ne de dünya bir şey kaybetmeyecekti.

Marian, çöp kutusuna yönelirken kendini tuttu.

– Alabilir miyim? diye rica etti.

Martin başıyla onayladı ve kız kardeşinin, görevini yerine getirdiğinin kanıtı olan kâğıt parçalarını toplayıp cebine tıkışını, düşünceli bakışlarla izledi. Marian ona Lizzie Connoly'yi hatırlatıyordu; ancak, iki kez rastladığı o işçi kızın gözlerinde daha fazla ateş ve yaşam gücü vardı. Yine de birbirlerine denktiler ve bu iki kızdan birinin Bayan Morse'un misafir odasında nasıl duracağını hayal ederek kendi kendine eğlendi. Bu eğlence çabuk bitti ve büyük bir yalnızlığın

bilincine erdi. Kız kardeşi ve Morse'ların misafir odası, aldığı yolun üzerindeki kilometre taşlarıydı. Onları geride bırakmıştı. Odasındaki birkaç kitaba muhabbetle baktı. Kendisine yoldaş yalnız onlar kalmıştı.

– Efendim, ne dedin? diye sordu birden şaşırarak.

Marian sorusunu yineledi. Martin gönülsüzce güldü.

– Neden bir işe girmiyorum... Senin Hermann sana bir şeyler söylemiş.

Marian başını iki yana salladı ama Martin, – Yalan söyleme, deyince boynunu büktü.

Martin:

– Senin Hermann'a kendi işine bakmasını söyle, dedi, arkadaşlık ettiği kızla ilgili bir şiir yazmışsam bu onu ilgilendirir ama onun dışındaki konularda söz hakkı yok. Anlaşıldı mı?

Ardından sordu:

– Demek yazarlıkta başarı kazanacağıma inanmıyorsun, öyle mi? Başarısız olduğumu mu düşünüyorsun? Ailem için utanç kaynağı durumuna mı düştüm?

Marian kararlı bir sesle konuştu ve Martin onun samimi olduğunu gördü:

– Bir işe girsen daha iyi olacağını düşünüyorum, Hermann diyor ki...

Martin yumuşak bir sesle çıkıştı ona:

– Şeytan götürsün Hermann'ı! Ne zaman evleneceğinizi bilmek istiyorum. Ayrıca, Hermann'ın sana bir düğün hediyesi almama izin vermeye tenezzül eder mi, öğren bakalım.

Marian gittikten sonra, Martin olanlar hakkında derin düşüncelere daldı ve gerek kız kardeşiyle eşinin, gerekse kendi sınıfından ve Ruth'un sınıfından insanların, yaşamlarını nasıl dar bir yolda, dar formüllerle sürdürdüklerine acı acı güldü. Sürü halinde hareket edip, hayatlarını birbirlerinin fikirlerine göre şekillendiriyor, kölesi haline geldik-

leri çocukça formüller yüzünden bir türlü birey olamıyor ve gereğince yaşayamıyorlardı. Hepsini birer birer gözünün önüne getirdi: Bernard Higginbotham'la kol kola Bay Butler, Hermann Von Schmidt'le baş başa Charley Hapgood; her birini çiftler halinde, kitaplardan öğrendiği zekâ ve ahlak standartlarına göre yargılayıp gönderdi. Boş yere soruyordu: O büyük ruhlar, o büyük erkekler ve kadınlar neredeydi? Daracık odasında hayalini dolduran kaygısız, kaba, aptal beyinler arasında bulamadı onları. Circe,[1] domuzlarından böyle tiksinirdi herhalde. Hayalindeki herkesi gönderip yalnız başına kaldığında, beklemediği davetsiz bir misafir geldi bu kez. Martin ona baktı ve sert kenarlı şapkasını, kruvaze ceketini ve omuzlarını iki yana sallayarak yürüyüşünü izledi. Kendisinin, bir zamanki külhanbeyi haliydi gelen. Alaycı bir sesle:

– Sen de ötekiler gibiydin genç adam, dedi, ahlakın ve bilgin onlarınkiyle aynıydı. Kendi adına düşünüp davranmıyordun. Fikirlerini de, giysilerin gibi hazır alıyordun; eylemlerini insanların beğenisi şekillendiriyordu. Diğerleri seni beğendiğinden, çetenin horozu sen olmuştun. Çeteyi yönettin ve onlarla birlikte dövüştün ama bundan hoşlandığın için değil –aslında küçümsüyordun bu işi– ötekiler sırtını sıvazladığı için. Peynir Surat'ı yendin, çünkü serde vazgeçmek yoktu; ayrıca vahşileşmiştin ve çevrendeki herkes gibi sen de sanıyordun ki, erkekliğin ölçütü vahşi etoburlar gibi, kendi türünden olanları incitip sakatlamaktır. Seni kancık, arkadaşlarının sevgililerini bile ayarttın; o kızları istediğinden değil, ama çevrendekilerin ahlaki ölçülerine göre, vahşi bir aygır gibi, bir boğa gibi davranman gerektiğinden. Bak yıllar geçti, şimdi ne düşünüyorsun bütün bunlar hakkında?

Ona yanıt verir gibi, hayalindeki görüntü hızla değişmeye başladı. Sert kenarlı şapka ve kruvaze ceket yok olup, yerine

1 *Circe*. Homeros'un *Odyssey*'inde, kurbanlarını domuza çeviren bir cadı – ç.n.

daha yumuşak elbiseler geldi; yüzdeki ve gözlerdeki sertlik gitti; yumuşayıp incelen yüz, içsel bir oluşumun güzellik ve bilgisiyle aydınlandı. Gördüğü hayal şimdiki haline çok benziyordu ve bakınca, onun önündeki masa lambasını ve okuduğu kitabı fark etti. Kitabın başlığı *Estetik Bilimi*'ydi. Sonra kendisi de bu hayale girdi, masa lambasını kendine göre düzeltti ve *Estetik Bilimi*'ni okumaya başladı.

30. BÖLÜM

Aşklarını birbirlerine ilan ettikleri güne benzeyen güzel bir sonbahar gününde, Martin "Aşk Döngüsü"nü Ruth'a okudu. Öğle vaktiydi ve yine tepelerdeki o çok sevdikleri çimenliğe gitmişlerdi. Ruth arada bir onun okumasını, memnuniyet içeren ifadelerle bölmüştü ve müsveddenin son sayfasını da bitiren Martin, şimdi onun değerlendirmelerini bekliyordu.

Ruth hemen söze girmedi ve sonunda duraklayarak, düşüncelerinin sertliğini kelimelere dökmekte tereddüt ederek konuşurken adeta yalvarıyordu:

– Güzel olmuş, çok güzel, dedi; ama bunları satamazsın, değil mi? Ne demek istediğimi anlıyorsundur. Bir sorun var ortada –belki de piyasayla ilgili bir sorundur bu– ve bu işten para kazanman mümkün olamıyor. Lütfen canım, beni yanlış anlama. Bana böyle şiirler yazdığın için çok mutlu oldum, gururum okşandı; bir kadın olarak başka türlü hissetmem mümkün değil zaten. Ama bu şiirler evlenmemizin yolunu açmaz. Anlamıyor musun Martin? Para düşkünü sanma beni. Aşkımızı, geleceğimizi dert ediniyorum sadece. Birbirimizi sevdiğimizi öğrendiğimizden bu yana bir sene geçti ve düğün tarihimiz hâlâ belli değil. Düğünümüz hakkında böyle konuşuyorum diye kınama beni; kalbimden geçenleri dile getiriyorum o kadar. Yazmaktan vazgeçemiyorsun madem,

niçin bir gazetede işe girmeyi denemiyorsun? Muhabirlik yapsan ya; en azından bir süreliğine?

Martin, düşük, tekdüze bir sesle:

– Bu benim üslubumu bozar, dedi, üslup kazanmak için ne çok uğraştım bilmiyorsun.

Ruth:

– Ama o kısa hikâyeler, dedi, onlara ucuz iş diyorsun. Çok kısa hikâye yazdın. Üslubunu bozmadılar mı?

– Hayır, o farklı bir durum. Kısa hikâyeleri, gün boyu üslubum üzerinde çalışıp yorulduktan sonra yazıveriyordum. Ama muhabirlik sabahtan geceye kadar süren ağır bir iştir; her şeyin önüne geçer. Üstelik koşuşturma gerektiren, geçmiş ya da geleceğin değil o anın önemli olduğu, gazetecilik üslubu dışındaki herhangi bir üslubun geçerli olmadığı bir yaşamdır muhabirlik; edebiyat değildir kesinlikle. Üslubumun biçimlendiği, belirginleştiği şu günlerde muhabirliğe başlamak, edebi anlamda intihar etmem demektir. Tıpkı her kısa hikâyede, o kısa hikâyelerin her kelimesinde, kendimi, kişiliğimi ve güzelliğe olan saygımı ayaklar altına aldığım gibi. O hikâyeler midemi bulandırıyor. Onları yazarak günaha giriyorum. Piyasa tıkandığında gizliden gizliye sevindim; elbiselerim rehinciye gittiği zaman bile. Ama "Aşk Döngüsü"nü yazmanın verdiği haz! O her şeyi unutturdu.

Ruth'un yaratıcı hazza sempatiyle bakmadığını bilmiyordu Martin. Ruth bu terimi biliyordu; Martin ilk ondan duymuştu yaratıcı hazzı. O bu konuda okumuş, Edebiyat Fakültesi'nde dersini görmüştü. Ama özgün, yaratıcı değildi Ruth; kültürel anlamda, başkalarının laflarını tekrarlamaktan başka bir şey yaptığı yoktu.

Ruth:

– Editör "Deniz Şarkıları"nı elden geçirmekte haklı olamaz mı? dedi, unutma ki birtakım nitelikleri olmasa, editörlüğe getirilmezdi.

Editörlere olan kızgınlığı depreşmiş olan Martin sertçe yanıtladı:

– Yaygın görüşü destekliyorsun gene. Mevcut durum adil ve bundan iyisi olamaz sana göre. Bir şeyin varlığı, haklılığını kanıtlamaya yetiyor; ortalama insan, mevcut durumun hiçbir şart altında değişmeyeceğine bilinçsizce inanıyor. Bu saçma düşünceler, onların cehaletinden kaynaklanıyor elbette; bu cehalet Weininger'ın tarif ettiği *henidikal* zihin sürecinin ta kendisi aslında. Düşündüklerini sanan bu düşünce yoksunu yaratıklar, gerçekten düşünebilen birkaç kişi hakkında hükme varıyorlar.

Ruth'un anlayamayacağı şeyler söylediğinin bilincine vararak durakladı.

– Weininger'in kim olduğunu bilmiyorum. Ve öyle genellemeler yaparak konuşuyorsun ki, sözlerini takip edemiyorum. Ben editörlerin niteliklerinden bahsediyordum, dedi Ruth.

Martin onun sözünü kesti:

– Ben de diyorum ki, editörlerin yüzde doksanının temel niteliği başarısızlıktır. Yazarlıkta başarısız olmuşlardır. Sıkıcı masa başı işlerini, çalışma döngüsüne ve yöneticilerine köle olmayı, yazmanın hazzına tercih ettiklerini sanma. Yazmayı denemişler ve başaramamışlardır. Lanetli açmaz da buradadır işte. Edebiyatta başarıya açılan her kapıyı bu bekçi köpekleri, başarısız yazarlar tutmuş durumda. Editörlerin, onların astları ve yardımcılarının, dergi ve yayınevlerinde metin değerlendirmekle uğraşanların çoğu, neredeyse hepsi, yazmak istemiş ve başarısız olmuş insanlar. Yine de, dünyada bu iş için en uygunsuz yaratıklar olmalarına karşın, neyin basıma uygun olup neyin olmadığına onlar karar veriyor. Özgün bir şey ortaya koyamamış, ilahi ateşten yoksun oldukları ortaya çıkmış bu adamlar, özgünlük ve dehayla ilgili karar verme yetkisine sahip olmuş. Onları kitap tanı-

tımı yazanlar izliyor ki, onlar da aynı şekilde başarısızlık örnekleri. Şiir ya da roman yazmayı hayal etmediklerini, bunu denemediklerini söyleme sakın; denemiş ve başaramamışlardır. Ortalama bir kitap tanıtım yazısı, balık yağından daha mide bulandırıcıdır. Ama kitap tanıtımı yazanlar ve eleştirmen olduğu farz edilenler hakkında ne düşündüğümü biliyorsun. Büyük eleştirmenler de var ama, bunlar kuyruklu yıldızlar kadar nadir çıkıyor. Yazarlıkta başarısız olursam, bu editör olabileceğim anlamına gelir. Her halükârda bu işten ekmek yemem mümkün.

Ruth hızlı düşünürdü ve sevgilisine katılmadığında, onun iddialarında kendisini haklı çıkaran bir çelişki buldu.

– Ama Martin, bu durumda, tüm kapılar senin söylediğin kadar kapalı ise, onca büyük yazar nasıl ortaya çıktı?

Martin:

– Imkânsızı başardılar, dedi, öyle parlak, öyle muhteşem eserler verdiler ki, onlara karşı duranlar yanıp küle döndü. Bir mucize gerçekleştirerek, bine karşı bir veren bir bahsi kazanarak ortaya çıktılar. Ortaya çıktılar, çünkü onlar Carlyle'ın bahsettiği dövüşken canavarlardı. Benim yapmam gereken de bu; imkânsızı başarmak zorundayım.

– Ya başaramazsan? Beni de düşünmek zorundasın, Martin.

– Başaramazsam?

Bir an, Ruth'un dile getirdiği düşünce imkân dışıymış gibi baktı ona Martin. Sonra gözleri zekice parlayarak:

– Başaramazsam editör olurum, sen de bir editörün karısı olursun, dedi.

Ruth bu şaka karşısında kaşlarını çattı; kaşları böyle çatıkken öyle sevimli ve çekici görünüyordu ki, Martin koluyla sararak öptü onu.

Ruth, Martin'in kuvvetli kollarının cazibesinden kurtulmaya çalışarak:

– Pekâlâ, artık yeter, dedi, babam ve annemle konuştum.

Daha önce onlara hiç böyle direnmemiştim. Beni dinlemelerini talep ettim. Çok itaatsizdim. Seni istemiyorlar, biliyorsun. Ama sana olan aşkımı defalarca ifade ettim onlara ve sonunda babam, istersen hemen bürosunda işe başlamanı kabul etti. Sana, evlenip küçük bir ev tutmamıza yetecek kadar maaş ödeyeceğini söyledi. Bence çok iyi niyetli davranıyor, sence de öyle değil mi?

Martin, kalbinde umutsuzluğun sızısıyla, mekanik şekilde, bir sigara sarmak için (artık taşımadığı) tütün ve kağıda attı elini; anlaşılmaz bir şeyler mırıldandı, Ruth ise sözlerine devam etti:

– Bak dürüst konuşacağım, incinme sakın –babamla olan ilişkinizin durumunu anlatmak için söylüyorum– radikal düşüncelerinden hoşlanmıyor ve tembel olduğunu düşünüyor. Oysa değilsin, elbette. Çok çalıştığını biliyorum.

O bile ne kadar çok çalıştığımı bilmiyor, diye düşünüyordu Martin.

– Peki, dedi, görüşlerim hakkında ne düşünüyorsun? Çok mu radikalce görüşler sence?

Ruth'un gözlerine baktı ve yanıtını bekledi.

– Bunları çok tedirgin edici buluyorum, diye yanıtladı Ruth.

Soru yanıtlanmıştı ve hayatın renksizliği Martin'in o kadar canını sıkmıştı ki, Ruth'un işe girme önerisini unutmuştu. Cüret edebildiğince ileri gitmiş olan Ruth ise, meseleyi tekrar açmadan önce Martin'in yanıtını bekleyecekti.

Fazla beklemesi gerekmedi. Martin'in de kafasında bir soru vardı. Ruth'un ona olan bağlılığını sorgulamak istiyordu ve hafta bitmeden her iki mesele de açığa kavuştu. Martin, "Güneşin Utancı"nı Ruth'a okuyarak süreci hızlandırdı.

Okumayı bitirdiğinde, Ruth sordu:

– Neden muhabir olmuyorsun? Yazmayı çok seviyorsun ve eminim başarılı olursun. Gazetecilikte yükselip isim yapabilirsin. Bazı özel muhabirler var. Maaşları dolgun ve

dünyayı geziyorlar. Her yere gönderiliyorlar; Stanley gibi Afrika'nın göbeğine, Papa'yla röportaj yapmaya ya da Tibet'in bilinmeyen yerlerini keşfetmeye.

Martin:

– Demek yazımı beğenmedin, dedi, edebiyatta değil gazetecilikte kendimi gösterebileceğime inanıyorsun öyle mi?

– Hayır, hayır; beğendim. İyi yazmışsın. Ama maalesef okuyucuyu biraz aşıyor. En azından beni. Hoşuma gitti ama anlayamadım. Kullandığın bilimsel jargonu bilmiyorum. Uçlarda geziniyorsun, bunun farkındasın canım ve senin için anlaşılır olan şeyler, biz diğer insanlar için pek anlaşılır olmayabiliyor.

– Anladığım kadarıyla seni rahatsız eden, felsefi jargon, diyebildi Martin.

Martin'in üzerinde, yazıya döktüğü olgunlaşmış düşünceleri okumuş olmanın verdiği ateş vardı ve Ruth'un yargısına şaşıp kalmıştı. Bastırdı:

– Yazı ne kadar zayıf olursa olsun, içinde hiçbir şey görmedin mi... içindeki düşüncelerde yani?

Ruth başını iki yana salladı.

– Hayır, daha önce böyle bir şey hiç okumadım. Maeterlinck'i okuyor ve anlıyorum...

– Onun gizemciliğini anlıyorsun yani? diye parladı Martin.

– Evet, ama ona bir hücum içerdiğini sandığım senin bu yazını anlamıyorum. Elbette, önemli olan özgünlükse...

Martin sabırsızca bir el hareketi yaparak onu durdurdu ve ardından bir şey söylemedi. Aniden, Ruth'un o duymaksızın bir süredir konuştuğunu fark etti.

Ruth,

– Sonuçta, yazmak bir oyun senin için, diyordu, yeterince oyun oynadın artık. Artık hayatı, *bizim hayatımızı* ciddiye almanın vakti geldi, Martin. Şu ana kadar sadece kendi hayatını yaşadın.

– İşe gireyim mi istiyorsun?

– Evet. Babam sana...

– Orasını anladım. Ama bilmek istediğim, bana olan inancını kaybedip kaybetmediğin.

Ruth sönük gözlerle, sessizce Martin'in elini sıktı.

– Yazmak konusunda öyle, sevgilim, diye fısıltıyla onayladı.

Martin sertçe sordu:

– Bir sürü şey okudun. Ne düşünüyorsun yazdıklarım hakkında? Başkalarının yazdıklarıyla kıyaslanınca nasıllar?

– Ama onların yazdıkları para ediyor. Seninkilerse... etmiyor.

– Sorumun yanıtı bu değil. Sence edebiyat konusunda yeteneğim yok mu?

– O zaman yanıtım şu...

Ruth söyleyeceği şey için güç topladıktan sonra:

– Bence hamurun yazmaya uygun değil. Beni affet, canım. Bunu söylemeye zorladın beni; biliyorsun edebiyat konusunda senden çok şey biliyorum, dedi.

Martin dalgınca:

– Evet, sen edebiyat mezunusun, dedi, bilirsin elbet.

İkisine de acı veren bir sessizlikten sonra devam etti:

– Ama söyleyeceğim başka bir şey var. Ben kendi yeteneğimi biliyorum. Bunu benden iyi kimse bilemez. Başarılı olacağımı biliyorum. Pes etmeyeceğim. Şiirde, hikâyede, denemelerde söyleyecek çok sözüm var. Buna inanmanı beklemiyorum gerçi. Bana ya da yazdıklarıma inanç beslemeni beklemiyorum. Senden istediğim beni sevmen ve aşkımıza inanman... Bir yıl önce, iki yıl mühlet vermiştim kendime. İkinci yıla girmedim henüz. Şerefim ve ruhum adına inanıyorum ki, bu yıl da bitmeden başarı kazanacağım. Hatırlarsın, uzun zaman önce, yazarlıkta çıraklık evresini tamamlamam gerektiğini söylemiştin. İşte tamamladım. Hızla ve kısa sü-

rede bitirdim çıraklığımı. Beni beklediğini bildiğim için, hiç kaytarmadım. Biliyor musun, huzur içinde uyumayı unuttum artık. Milyonlarca yıl önce doyasıya uyur ve sonunda kendiliğimden uyanırdım. Şimdi hep çalar saatle uyanıyorum. Erken ya da geç yatmama göre ayarlıyorum çalar saati; lambayı söndürmeden önce son bilinçli eylemim bu oluyor... Uyku bastırdığı zaman, okuduğum ağır kitaptan daha hafif bir kitaba geçiyorum. Gözlerim ağırlaşınca, uykuyu kafamı yumruklayarak kovmaya çalışıyorum. Bir yerde uyumaktan korkan bir adamın hikâyesini okumuştum. Kipling yazmıştı bu hikâyeyi. Bu adam bir mahmuzu, içi geçmeye başladığında dişleri vücuduna batacak şekilde yerleştiriyordu. Ben de aynını yaptım. Saate bakıyorum ve geceyarısına, yahut saat bire, ikiye, üçe kadar mahmuzu yerinden kaldırmıyorum. Böylece kararlaştırdığım saate kadar uyanık kalıyorum. Bu mahmuz aylardır benim yatak arkadaşım oldu. O kadar çaresiz kaldım ki, beş buçuk saatlik uyku israf gibi gelmeye başladı bana. Şimdi dört saat uyuyorum. Uykusuzluktan kıvranıyorum. Bazen uykum gelip dalgınlaşıyorum, bazen ölüm uykusuna yatmak cazip geliyor; Longfellow'un dizeleri musallat oluyor bana:

Deniz sakin ve derin;
Her şey sinesinde yatar;
Tek adım at ve ne varsa bitsin,
Bir batış, bir kabarcık, hepsi o kadar.

– Elbette bu düpedüz saçmalık. Sinirli olmamdan, zihinimin fazlasıyla yorgun olmasından kaynaklanıyor. Ama önemli olan şu: Bunu neden yapıyorum? Senin için. Çıraklık dönemimi kısaltmak için. Başarıyı çabuklaştırmak için. Ve artık çıraklığım bitti. Alet edevatımı kullanmayı öğrendim. Yemin ederim her ay, ortalama bir üniversite öğrencisinin bir yılda öğrendiğinden fazlasını öğreniyorum. Biliyo-

rum bunu, inan bana. Ama bunları bilmen bu kadar elzem olmasa anlatmazdım sana. Kendimi methetmiyorum. Aldığım sonuçları ölçerken kitapları esas alıyorum. Kardeşlerin, benimle ve onların uykuda olduğu saatlerde kitaplardan edindiğim bilgiyle kıyaslanınca, cahil barbarlar sayılır. Eskiden ünlü olmak isterdim. Şimdi ünü fazla umursamıyorum. İstediğim sensin; sana yemekten, giysilerden ya da şöhretten daha fazla ihtiyacım var. Başımı göğsüne yaslayıp ebediyete kadar uyumayı düşlüyorum ve bu düşüm, bir yıl daha geçmeden gerçekleşmiş olacak.

Martin'in gücü dalga dalga Ruth'a çarptı ve iradeleri en güçlü şekilde çatıştığı anda, Ruth kuvvetle ona doğru çekildiğini hissetti. Her zaman Martin'den ona doğru akan kuvvet, şimdi Martin'in tutkulu sesinde, parlayan gözlerinde, yaşam kudreti ve zekâsında ortaya koyuyordu kendini. Bir an için, Ruth kararlılığında bir çatlak oluştuğunu hissetti; bu çatlaktan gerçek Martin Eden'ı, muhteşemliği ve yenilmezliğiyle gördü; kendinden emin olamayan bir hayvan terbiyecisi gibi, bu adamın vahşi ruhunu evcilleştirebileceğinden kuşku duydu.

Martin:

– Bir şey daha var, dedi, beni seviyorsun. Ama neden? İçimdeki, beni yazmaya yönlendiren şey, senin sevgine yol açan. Tanıdığın ve sevebileceğin diğer adamlardan farklı olduğum için seviyorsun beni. Büroda oturup muhasebe kaydı tutmak, iş dünyasının dalaşmaları ve hukuki çekişmeler bana göre değil. Beni bunları yapmaya, diğer adamlar gibi olup onlar gibi çalışmaya, aynı havayı solumaya, aynı bakış açılarını benimsemeye zorlarsan, onlarla aramdaki farkı, beni, sevdiğin şeyi yok etmiş olursun. Yazma arzum bana hayat veriyor. Sersemin biri olsam yazma isteği duymazdım, sen de kocan olmamı istemezdin.

Hızlı zihniyle bir koşutluk kuran Ruth:

– Ama unutuyorsun ki, dedi, inatla hayaller peşinde koşarak ailelerine açlık çektiren tuhaf mucitler de olmuştur. Şüphesiz eşleri onları seviyordu; onlarla birlikte ve onlar için sıkıntı çektiler. Aşktan gözleri karardığı için değil, onların çabalarına destek vermek için.

Martin:

– Doğru, dedi, ama tuhaf olmayan ve işe yarar şeyler icat ederken açlık çeken mucitler de var. Bazen başarıya ulaştıklarını da biliyoruz. İmkansız bir şeyin peşinde olmadığım ortada...

– Bunu "imkânsız olanı başarmak" olarak nitelemiştin.

– Mecazi olarak söyledim. Benden önce birçoklarının yaptığı gibi, yazmak ve yazarak hayatımı kazanmak istiyorum.

Kızın sessizliği Martin'i kışkırttı.

– Demek sana göre, ben inatla hayaller peşinde koşuyorum?

Ruth'un yanıtı, Martin'in elini sıkışındaydı; incinmiş çocuğuna şefkat gösteren bir annenin eliydi bu. O sırada Ruth için Martin incinmiş çocuk, imkânsızın peşinde koşan gözü kararmış bir adamdı.

Konuşmalarının sonuna doğru, Ruth onu anne ve babasının muhalif tutumlarına karşı uyardı.

– Beni seviyor musun? dedi Martin.

– Seviyorum! Seviyorum! diye bağırdı Ruth.

– Ben de seni seviyorum, onları değil. Yapacakları hiçbir şey beni incitemez.

Martin'in sesinde bir utku havası vardı:

– Aşkına güvenim var, onların husumetinden korkmuyorum. Dünyada her şey rayından çıksa, aşk yine emin kalır. Yolda bitkin düşüp tökezlemedikçe, aşk asla yolundan sapmaz.

31. BÖLÜM

Martin, Broadway'de kız kardeşi Gertrude'a rastlamıştı; çok hayırlı olmakla birlikte tedirgin edici bir tesadüftü bu. Gertrude bir köşede tramvayı beklerken onu görmüş, yüz hatlarındaki istek ve açlığı, gözlerindeki çaresiz, endişeli bakışı fark etmişti. Gerçekten çaresiz ve endişeliydi Martin. Bisikleti için fazladan bir ödeme koparmaya çalıştığı rehinciyle sonuçsuz bir görüşme yapmıştı. Çamurlu sonbahar günleri başladığından, Martin bir süre önce bisikletini rehine vermiş ve siyah takım elbisesini alıkoymuştu.

Martin'in nesi var nesi yoksa bilen rehinci:

– Siyah takım elbisen var, demişti, onu Lipka adlı Yahudi'ye verdiğini söyleme sakın, çünkü...

Adamın sözlerinde bir tehdit vardı ve Martin hemen haykırdı:

– Hayır, hayır; elbise bende. Ama iş gereği giymem gerekiyor onu.

Yumuşayan tefeci:

– Pekâlâ, diye yanıtladı, ben de iş gereği, sana daha fazla para verebilmek için o elbiseyi istiyorum. Bu işi hayır için yaptığımı sanmıyorsun ya?

Martin itiraz etti:

– Ama bu kırk dolarlık bir bisiklet ve iyi durumda. Sense bana onun için sadece yedi dolar verdin. Hayır, yedi bile değil. Altı dolar ve bir çeyreklik; faizi baştan kestin.

– Daha fazlasını istiyorsan, elbiseyi getirirsin, yanıtını alan Martin, havasız bir ine benzeyen küçük dükkândan çıktığında öylesine çaresizdi ki, ruh hali yüzüne yansımış ve kız kardeşinde acıma uyandırmıştı.

Karşılaştıkları sırada, Telegraph Avenue tramvayı gelip durmuş ve alışverişten dönenleri almaya başlamıştı. Bayan Higginbotham, tramvaya binmesine yardım eden Martin'in,

kendisiyle gelmeyeceğini hissetti. Basamakta durup ona baktı. Onun bezgin suratıyla yine huzursuz oldu.

– Gelmiyo' musun? diye sordu.

Ardından, basamaktan aşağı indi.

– Yürüyeceğim... Egzersiz olsun diye, anlarsın ya.

Kız kardeşi:

– O zaman ben de birkaç bina boyunca seninle yürüyeyim, dedi, belkim bana da iyi gelir, Bu günlerde pek güçsüz hissediyo'm kendimi.

Martin kız kardeşine baktı ve ifade ettiği güçsüzlüğün izlerini onun sağlıksız şişmanlığında, düşük omuzlarında, yorgun yüzünün sarkık hatlarında ve esneklikten yoksun, ağır adımlarında izleyebildi. Özgür ve mutlu bir bedenin karikatürü gibiydi bu beden.

Daha ilk köşe başında duraklayan Gertrude'a:

– Burada dursan iyi olur, dedi, gelen ilk tramvaya binersin.

Gertrude soluk soluğa:

– Yok canım! Hiç bile yorulmadım daha! dedi, o ayakkaplarınla nereye kadar yürüyebilece'n ki zaten. Tabanları öyle incelmiş ki, Kuzey Oakland'a varmadan delinip giderler.

– Evde daha iyi bir çift ayakkabım var, diye yanıtladı Martin.

Gertrude konuyu değiştirdi:

– Yarın yemeğe gel. Bay Higginbotham evde olmayacak. İş için San Leandro'ya gidiyor.

Martin başını iki yana salladıysa da, yemek sözünü duyduğunda gözlerinin aç bir kurt gibi parlamasına engel olamadı.

– Meteliğin yok Mart, o yüzden yürüyo'sun. Egzersizmiş!

Hor gören bir nida çıkarmaya niyetlendi Gertrude, ama iç çekebildi ancak.

– Gel bakayım.

Çantasından çıkarıverdiği beş doları Martin'in eline tutuştururken:

– Son doğum gününü unuttum galiba Mart, diye mırıldandı.

Martin'in eli içgüdüsel olarak altın parayı kavradı. Bunu kabul etmemesi gerektiğini biliyor, kararsızlık içinde kendisiyle mücadele ediyordu. Bu para yemek, yaşam, bedeni ve beyni için ışık; yazmaya devam etmesini sağlayacak kudret demekti. Kim bilir belki, daha fazla para getirecek bir şeyler yazabilirdi o zaman. Hayalinde, yeni yazıp bitirdiği iki denemenin metinleri belirdi. Pulu olmadığından masanın altına attığı, iade edilmiş yazılar yığınının en tepesinde gördü bu iki metni: "Gizemin Yüce Rahipleri" ve "Güzelliğin Beşiği". Oysa daha hiçbir yere göndermemişti bu yazıları. Önceki çalışmalarından aşağı kalır yanları yoktu. Sonra, açlığın muktedir yoldaşı olan başarı inancı depreşti içinde. Hızlı bir hareketle parayı cebine attı. Yutkunarak:

– Sana bunu yüz katıyla ödeyeceğim Gertrude, dedi. Boğazı tıkanmış, gözleri nemlenmişti birden. Beklenmedik bir iyimserlikle bağırdı:

– Lafımı unutma! Bu yıl sona ermeden şu sarı liralardan yüz tanesini eline sayacağım. Bana inanmanı beklemiyorum. Sadece bekle ve gör.

Gertrude inanmamıştı zaten. Martin'in sözleri onu tedirgin etmişti ve başka ne diyeceğini bilemeden:

– Aç olduğunu biliyorum Mart, dedi, her halinden belli oluyor bu. Ne zaman istersen yemeğe gel. Bay Higginbotham evde olmayacağı zaman çocuklardan birini yollarım sana. Ve Mart...

Martin, onun ne diyeceğini zaten bilerek bekledi; Gertrude'un düşünce çizgisini izlemek öyle kolaydı ki.

– Bir işe girmenin zamanı gelmedi mi artık?

– Başarılı olacağıma inanmıyor musun?

Gertrude başını iki yana salladı.

Martin:

– Kimsenin bana inancı yok Gertrude, dedi, kendim dışında.

Sesinde tutkulu bir isyankârlık vardı:

– Şimdiden çok iyi şeyler yazdım, hem de pek çok ve er geç bunlar para edecek.

– İyi olduklarını nereden biliyorsun?

– Çünkü...

Bocalayıp kaldı Martin; koca edebiyat dünyası ve edebiyat tarihi beyninde kıpırdanıp, içindeki inancın sebebini kız kardeşine açıklamaya çalışmanın beyhudeliğini duyuruyordu.

– Çünkü yazılarım, dergilerde basılanların yüzde doksan dokuzundan daha iyi.

– Aklını kullansan iyi olur, dedi kadın, güçsüzce, ama Martin'in sorununa ilişkin kendi teşhisinden emin olarak. Tekrarladı:

– Aklını kullan Mart ve yarın yemeğe gel.

Martin onu tramvaya bindirdikten sonra hemen postaneye koştu ve parasının üç dolarıyla pul aldı. Gün içinde Morse'lara giderken de postaneye uğrayıp, çok sayıda büyük, dolgun zarfı göndermek için tüm pulları kullandı. Sadece iki sentlik üç pul kaldı elinde.

Martin için çok önemli bir gece oldu, çünkü yemekten sonra Russ Brissenden'la tanıştı. Adamın oraya nasıl geldiğini, kimin arkadaşı ya da tanışı olduğunu bilmiyordu. Ruth'a onun hakkında soru sorma gereği de duymamıştı. Brissenden ona sevimsiz ve ahmak biri gibi görünmüş ve onu zihninde ötelemişti. Bir saat sonra Brissenden'ın odadan odaya dolaşıp resimlere baktığını, masadan aldığı ya da raflardan çektiği kitap ve dergileri karıştırdığını görüp, onun aynı zamanda görgüsüzün biri olduğuna karar vermişti. Bu evde yabancı olmasına karşın, kendini insanlardan soyutlayıp, koca bir Morris koltuğa gömülerek, cebinden çıkardığı ince kitabı okumaya koyuldu adam. Okurken, dalgın bir tavırla

elini saçlarında gezdiriyordu. Martin gece boyunca onu tekrar görmedi; sadece bir ara, birkaç genç kadınla gayet başarılı şekilde şakalaştığı gözüne çarptı.

Tesadüf eseri, evden ayrıldıktan sonra, sokağın ortasına kadar gelmiş olan Brissenden'la yan yana geldi.

– Merhaba, siz miydiniz? dedi.

Adam nezaketsizce homurdandı ama Martin'le birlikte yürümekten geri durmadı. Martin onunla sohbet etmeye gerek duymadı ve birkaç bina boyunca sessizce yürüdüler.

– Seni gösterişçi hergele!

Aniden gelen bu sert söz Martin'i şaşırttı. Durumu eğlenceli bulsa da, adamdan hoşlanmadığına dair kanısı pekişti.

Birkaç binayı daha sessizce geçtiler. Derken:

– Niye geliyorsun böyle bir yere? diye soruverdi adam.

– Ya sen? diye karşılık verdi Martin.

– Vallahi bilmiyorum. En azından bu hatayı ilk kez yaptım. Ne de olsa gün yirmi dört saat ve bu zamanı bir şekilde geçirmek zorundayım. Gel bir şeyler içelim.

– Tamam, dedi Martin.

Ardından, adamın teklifini hemen kabul ettiği için şaştı kendine. Evde, yatağa girmeden önce bitirmesi gereken birkaç saatlik ucuz iş ve yatağa girdikten sonra okuyacağı bir Weismann cildi vardı. Kendisi için heyecanlı bir roman kadar romantizm dolu olan, Herbert Spencer'ın Otobiyografi'sini saymıyordu bile. Hoşlanmadığı bu adamla neden zaman kaybetsindi? Ama önemli olan bu adam ya da içki değil, içkinin çağrıştırdıklarıydı: Parlak ışıklar, aynalar ve sıra sıra bardakların parıltısı, sıcak ve ışıldayan yüzler ve insan seslerinin ortama yayılan uğultusu. Buydu onu çeken; iyimser, başarılı, paralarını erkekler gibi içmeye harcayan insanların sesleriydi. Yalnızdı, sorunu buydu. O yüzden teklife, bir uskumrunun oltanın ucundaki yeme saldırdığı gibi atlamıştı. *Shelly Hot Springs*'te Joe'yla geçirdikleri

gecelerden beri, Portekizli bakkalla yudumladığı şarabı saymazsak, halka açık bir yerde içmemişti Martin. Zihinsel yorgunluk, fiziksel yorgunluk gibi onu içkiye yöneltmiyor, içmeye ihtiyaç hissetmiyordu. Ama şu anda içmeyi, daha doğrusu içki dağıtılan ve tüketilen yerlerin ortamını arzuluyordu. Brissenden'la birlikte geniş deri koltuklara yayılıp viski-soda içtikleri Grotto, böyle bir yerdi.

Konuştular. Pek çok şey hakkında konuştular ve sırasıyla bir Brissenden, bir Martin söyledi viski-sodaları. İçkiye çok dayanıklı olan Martin, adamın içme kapasitesine ve konuşmalarına hayran kalmadan edemedi. Çok geçmeden Brissenden'ın her şeyi bildiğini düşünmeye başladı ve onun karşılaştığı ikinci entelektüel olduğuna karar verdi. Ama Profesör Caldwell'de olmayan şeyler gördü Brissenden'da: Yani ateş, keskin bir kavrayış ve algı, kontrolsüz, alev alev bir deha. Yaşayan bir lisan akıyordu ağzından. İnce dudakları, bir makinedeki kalıplar gibi, keskin ve sivri cümleler döküyordu. Sonra bu ince dudaklar seslendirdikleri belirsiz sesleri okşarcasına büzülerek, ipeksi yumuşaklıkta şeyler; ışıltılı ve görkemli, akıl çelici güzellikte, yaşamın gizem ve anlaşılmazlığını yansıtan cümleler biçimlendiriyordu. Üstelik, kozmik mücadelenin patırtı ve hengâmesini, gümüş kadar berrak ve yıldızlı uzaylar kadar aydınlık cümleleri, bilimin son sözünü duyuran, üflemeli bir çalgı gibiydi bu dudaklar. Dahası bu dudaklar, bildik kelimeleri mahirce ve kavranması zor bağlantılarla bir araya getirerek, ele geçmez ve söze dökülmez yüce hakikati, şairce ifadelerle dile getiriyordu. Olağanüstü bir görüş gücüne sahip olan Brissenden, ampirizmin en uzak karakolunun da ötesini görüyordu; burada gördüklerini anlatacak bir lisan yoktu. Ama Brissenden bir mucize gerçekleştirerek, bildik kelimelere yeni anlamlar yüklüyor, Martin'e sıradan ruhların anlayamayacağı mesajlar iletiyordu.

Martin, başlangıçta adamdan hoşlanmadığını unutmuştu.

Kitapların ona verebileceğinden fazlası buradaydı işte. Karşısında büyük bir zekâ, saygı duyulası bir adam duruyordu. "Senin ayağının altındaki toz bile değilim," dedi defalarca, kendi kendine.

– Biyoloji eğitimi almışsın, dedi anıştırmayla.

Brissenden'ın kafasını iki yana sallaması onu şaşırttı. Israr etti:

– Ama ancak biyolojinin doğrulayabileceği hakikatleri ifade ediyorsun. Vardığın sonuçlar, okumuş olman gereken kitaplarla uyumlu.

Brissenden:

– Buna memnun oldum, diye yanıtladı; azıcık bilgi kırıntımın beni kısa yoldan hakikate ulaştırması güvenimi tazeledi. Aslına bakarsan, haklı mı haksız mı olduğumu anlamaya çalışmam hiç. İnsan asla nihai hakikatlere ulaşamaz.

– Sen Spencer'ın çömezlerinden birisin! diye muzafferane bir edayla haykırdı Martin.

– Onu ilk gençliğimden beri okumadım; o zaman da *Eğitim* kitabından gayrısını okumamıştım.

Martin yarım saat sonra:

– Keşke böyle kaygısızca bilgi sahibi olabilseydim ben de, diye patladı. Brissenden'ın zihinsel donanımını yakından incelemişti. Sözlerini şöyle sürdürdü:

– Olguları böylesi bir kesinlikle saptaman muhteşem. Bilimin ancak *a posteriori* olarak çıkarsadığı olguları, sen büyük bir kesinlik içinde ifade ediyorsun. Müthiş şekilde, doğru çözüme kısa yoldan ulaşıyorsun. Üstün bir akıl yürütme süreciyle, ışık hızında buluyorsun hakikati.

– Evet, Peder Joseph ve Dutton Birader'i endişelendiren de buydu, diye yanıtladı Brissenden. Ve ekledi:

– Yo, hayır. Ben din adamı falan değilim. Şansım yaver gitti de eğitim için Katolik okuluna gönderildim. Sen nerede öğrendin bildiklerini?

Martin onu yanıtlarken, Brissenden'ı incelemekle meşguldü. Onun uzun, ince, aristokratik yüzüne, sarkık omuzlarına; yandaki koltuğun üzerindeki, sürekli kitap taşımaktan cepleri sarkıp bollaşmış paltosuna baktı. Brissenden'ın yüzü ve uzun, narin elleri güneşte esmerleşmişti. Fazlasıyla esmerleşmiş hem de, diye düşündü Martin. Bu durum içine kurt düşürdü. Brissenden'ın açık havada vakit geçiren bir adam olmadığı belliydi. O zaman güneş nasıl yakmıştı onu? Martin tekrar onun çıkık elmacık kemikli, çiçek bozuğu yüzünü ve o yüzü süsleyen, şimdiye kadar görmediği ölçüde düzgün, kartal gagası şeklindeki burnunu inceledi. Sağlıklı olmayan bir şeyin göstergesiydi bu güneş yanığı. Gözleri dikkat çekici değildi. Ne küçük ne de büyüktüler ve sıradan bir kahverengi tonundaydılar. Ama içlerinde bir ateş yanıyordu; daha doğrusu ikili ve tuhaf şekilde çelişkili bir ifadesi vardı bu gözlerin. Cesur, boyun eğmez, hatta oldukça sert olmakla beraber, acıma da uyandırıyorlardı. Martin durup dururken adama acımaya başladı; sebebini öğrenecekti gerçi.

– Ben veremliyim, dedi Brissenden.

Arizona'dan geldiğini söylemişti.

– İklimi yüzünden birkaç yıl orada yaşadım, dedi.

Martin:

– Buranın ikliminde hastalığının azmasından korkmuyor musun? diye sordu.

– Korkmak mı?

Brissenden, Matin'in sözlerini özel bir vurguyla tekrarlamamıştı. Ama bu dervişane yüz, onun hiçbir şeyden korkmayacağını dışa vuruyordu. Gözleri kartal misali kısılıp, burnunun delikleri büyüdüğünde, Martin'in soluğu kesildi adeta. Bu görüntüyle kanı donarak, büyüleyici, diye düşündü kendi kendine. Yüksek sesle, bir şiirden alıntı yaptı:

Talihin gürzü vurdukça
Kanar ama eğilmez başım.

Brissenden, çabucak hoş ve tatlı bir ifade takınarak:

– Henley'yi seviyorsun, dedi; elbette, senden de bu beklenirdi. Ah, Henley! Cesur adam. Günümüz dergilerindeki şair bozuntularından, harem ağalarının arasına düşmüş bir gladyatör misali ayırt ediliyor.

Martin suçlu suçlu:

– Dergilerden hoşlanmıyorsun, dedi.

Adam onu korkutmak istercesine vahşi bir öfkeyle:

– Ya sen? diye sordu.

– Ben... Ben dergilere yazıyorum; daha doğrusu yazmaya çalışıyorum, diye kekeledi Martin.

Brissenden biraz yumuşayarak:

– Böylesi daha iyi, dedi, yazmaya çalışıyor ama başaramıyorsun. Başarısızlığına saygı duyuyor ve imreniyorum. Neler yazdığını biliyorum. Yazdıklarında dergilere uymayan bir şey olduğu çok açık. Bu şey cesaret, ve cesaret dergilerin arzu etmediği bir üründür. İstedikleri sulu, duygusal saçmalıklardır ve Allah biliyor ya bunları da buluyorlar, ama sende değil.

– Sabun köpüğü işlerin üzerine çıkabilmiş değilim, dedi Martin.

– Tersine...

Brissenden durakladı ve Martin'in dışarıdan belli olan sefaletini küstahça izleyerek, bakışlarını dikkatle bağlanmış kravat ve keskin kenarlı gömlekten, ceketin parlamış kollarına ve hafifçe aşınmış kol ağızlarına kaydırdı; sonra gözleri Martin'in çökük avurtlarına takılıp kaldı.

– Tersine, sabun köpüğü işler seni öylesine aşıyor ki, ulaşmana imkân yok. Baksana adamım, bir şeyler yiyelim mi diye sorsam onurun kırılırdı.

Martin, yüzüne hücum etmesini engelleyemediği kanın sıcaklığını hissetti. Brissenden, haklı çıkmanın keyfiyle gülerek:

– Tok bir adam böyle bir davete gücenmez, dedi.

Martin sinirlenerek:

– Şeytanın tekisin, diye haykırdı.

– Daha sormamıştım bile oysa.

– Cüret edemedin.

– Aslında durumunun farkında değildim. Seni şimdi davet ediyorum.

Brissenden konuşurken, hemen lokantaya geçmek istermiş gibi, koltuğundan kalkmaya davrandı. Martin yumrukları sıkılı olarak duruyor, şakaklarının zonkladığını hissediyordu. Brissenden, yörenin meşhur yılan yutucusunun konuşmasını taklit ederek:

– Bosco! Canlı canlı yiyor onları! Canlı canlı! diye bağırdı.

Adamın hastalıktan yıpranmış bedenine küçümseyici gözlerle bakan Martin:

– Gerçekten canlı canlı yiyebilirdim seni, dedi.

– Ama buna değecek biri değil miyim?

Martin:

– Bilakis, dedi, buna değecek bir durum yok.

İçten ve güçlü bir kahkaha patlattı.

– İtiraf edeyim, beni aptal durumuna düşürdün Brissenden. Aç olmam ve senin bunu fark etmen sıradan bir olay, küçük düşürücü bir şey değil. Görüyorsun, koyun sürüsünün basmakalıp değer yargılarına gülsem de, sen gelip keskin, doğru bir söz söyleyince aynı değer yargılarına esir düşüyorum.

– Onurun kırılmış gerçekten, dedi Brissenden.

– Bir anlığına, evet. İlk gençliğimden kalma önyargılarım var, bilirsin. O zaman öğrendiklerim, sonradan öğrendiklerimi lekeliyor. Dolabımın bir gözünde kalmış iskeletler gibi bunlar.

– Ama şimdi dolabın kapısını kapattın değil mi?

– Kesinlikle.

– Emin misin?

– Eminim.

– O zaman haydi gidip bir şeyler yiyelim.

– Bendensin, diye yanıtlayan Martin viski-sodanın parasını, iki dolarından kalan son bozukluklarla ödemeye çalıştıysa da Brissenden garsonu, bozuklukları tekrar masaya koymaya zorladı.

Martin yüzünü buruşturarak parayı cebine koydu ve bir an, Brissenden'ın dost elinin ağırlığını omuzunda hissetti.

32. BÖLÜM

Ertesi gün öğle vaktinde Maria, Martin'e yeni bir misafirin gelişiyle telaşlandı. Ama bu kez durumu iyi idare etti ve Brissenden'ı, saygın konuklara yaraşır şekilde salonunda bekletti.

– Ziyaretimle seni rahatsız etmiyorum ya? diye söze başladı Brissenden.

Martin, elini sıkarak ona tek sandalyeyi işaret etti ve kendisi de yatağa oturdu:

– Hayır, kesinlikle hayır. Ama nerede yaşadığımı nasıl öğrendin?

– Morse'ları aradım. Telefona Bayan Morse çıktı. Ve işte buradayım.

Ceket cebinden ince bir kitap çıkararak masanın üzerine fırlattı.

– İşte bir şairin kitabı. Oku ve sende kalsın.

Martin'in itiraz etmesine karşılık:

– Ne yapacağım bu kitapları? dedi, bu sabah ciğerlerimden yine kan geldi. Viskin var mı? Yoktur tabii. Bir dakika bekle.

Kalkıp gitti. Martin onun uzun bedeniyle merdivenlerden inişini izledi ve kapıyı kapatmak için döndüğünde, içi sızlayarak, onun harap olmuş göğsünü ve eskiden geniş duran, ama şimdi çökmüş omuzlarını gördü. İki büyük bardak aldı ve Henry Vaughn Marlow'un son şiirlerinin toplandığı kitabı okumaya başladı.

Geri gelen Brissenden:

– Skoç yokmuş, dedi, sefil herifte Amerikan viskisinden başka bir şey bulunmuyor. Bir litreliğinden aldım.

– Çocuklardan birini göndereyim de limon alsın. *Toddy* yaparız, diye öneride bulundu Martin.

Kitabı eline alarak:

– Marlow bundan kaç para kazanır acaba? diye sordu.

Brissenden:

– Muhtemelen elli dolar, dedi, onu da alabilirse şanslı demektir; kitabı bastıracak yayıncı bulması ayrı bir zorluk.

– O zaman şiir yazarak geçinilemez?

Martin'in hayal kırıklığı, sesine ve yüzüne yansımıştı.

– Tabii ki hayır. Hangi aptal böyle bir şey umar? Şiir bozuntuları yazarsan, başka. Mesela Bruce, Virginia Spring ve Sedgwick. Onlar işi pek güzel idare ediyor. Ama şiir başka bir şey. Vaughn Marlow hayatını nasıl kazanıyor biliyor musun? Pennsylvania'daki kalabalık bir erkek okulunda öğretmen; bulunabilecek en cehennemî iş bu. Daha elli yıl yaşayacağını bilsem, onun yerinde olmak istemezdim. Yine de günümüzün şair bozmalarından, havuçlar arasında duran bir lâl yakut gibi ayırt ediliyor. Oysa nasıl eleştiriyorlar onu! Lanet olsun onlara, bütün o zır cahil cücelere!

Martin onu destekledi:

– Yazamayan insanlar sürekli yazabilenler hakkında kalem oynatır. Stevenson ve eserleri hakkında ne saçma şeyler yazıldığına hayret etmiştim.

Brissenden dişlerinin arasından:

– Cadılar ve iblisler! dedi. Bilirim bu aşağılık yaratıkları. Peder Damien[1] için yazdığı mektup yüzünden onu iğneleyip durur, analiz eder, kendilerince ona değer biçerler...

– Onu kendi sefil özbenliklerini ölçü alarak değerlendirirler, diye ekledi Martin.

– Evet, iyi dedin. Hakiki, Güzel ve İyi'yi anlamayarak kirletir ve sonunda sırtını sıvazlayıp, "İyi köpek, Fido," derler. Pöh! Richard Realf, öldüğü gece "leş kargalarının gevezeliği" diye nitelemişti bunları.

Sözü Martin devraldı:

– Yıldız tozunu gagalayıp duruyorlar; meteorlar misali uçan ustaları... Onlar hakkında bir yergi yazmıştım... Eleştirmenler, daha doğrusu kitap tanıtımcıları hakkında.

Brissenden merakla:

– Bir göreyim, dedi.

Martin "Yıldız Tozu"nun bir kopyasını çıkardı ve Brissenden okurken kendi kendine güldü, ellerini ovuşturdu, bu arada *toddy*sinden içmeyi unuttu.

Okumayı bitirince:

– Bana öyle geliyor ki sen de, gözüne perde inmiş cücelerin ülkesindeki bir parça yıldız tozusun, dedi, elbette gönderdiğin ilk dergi bu yazıyı kapmıştır.

Martin not defterini taradı.

– Yirmi yedi dergi tarafından reddedildi.

Brissenden uzun ve içten bir kahkaha atmaya girişti ama kahkahası bir öksürük kriziyle kesildi. Nefes nefese:

– Şiir de yazıyorsundur mutlaka, dedi, göster bana bir-ikisini.

Martin:

– Şimdi okuma onları. Seninle konuşmak istiyorum. Sana

---

1 Peder Damien, özellikle Hawaii'deki cüzzamlılarla ilgili çabaları nedeniyle Aziz sayılan bir katolik rahibiydi. Stevenson, onu savunan açık bir mektup kaleme almıştır – ç.n.

onları derlerim, eve götürürsün, diye rica etti.

Brissenden "Aşk Döngüsü" ile "Peri ve İnci"yi alıp gitti ve ertesi gün gelerek Martin'i şöyle selamladı:

– Daha fazlasını istiyorum.

Martin, Brissenden sayesinde bir şair olduğuna inanmakla kalmadı, onun da bir şair olduğunu öğrendi. Brissenden'ın şiirlerini okuduğunda ayakları yerden kesildi ve bunları bastırmak istememesine hayret etti.

Martin, çalışmalarını onun için pazarlamayı önerince, Brissenden:

– Ateş düşsün evlerine! dedi, güzeli güzel olduğu için sev ve dergilerden uzak dur. Gemilere ve denize dön; sana tavsiyem budur, Martin Eden. Hasta ve kokuşmuş insanlarla dolu bu şehirlerde işin ne? Her gün dergilere yaranmak için güzellikleri piç etmekle kendi boğazını kesiyorsun. Geçen gün alıntıladığın o söz neydi? Ha, evet, "İnsan, son efemerid[1]". Sen, efemeridlerin sonuncusu olarak niye şöhret kazanmak istiyorsun? Şöhreti yakalarsan, seni zehirler. Böyle ucuzluklara gelemeyecek kadar basit, yalın ve akılcı olduğuna inanıyorum. İnşallah dergilere tek bir satır yollamazsın. Hizmet edeceğin tek efendi, güzellik olsun. Ona hizmet et ve gerisini boş ver gitsin! Başarı! Henley'nin *Apparition*'ını gölgede bırakan şu Stevenson sonen, "Aşk Döngüsü" ya da bu deniz şiirleri başarı kazanamıyorsa, başarı neye yarar Allah aşkına?.. Senin tatminin bir şeyi başarmak değil, o şeyi yapıyor olmak. Bana söyleyemiyorsun. Biliyorum bunu. Sen de biliyorsun. Güzellik canını yakıyor. İçinde dinmeyen bir acı, iyileşmeyen bir yara, alevden bir bıçak bu. Neden dergilerle düşüp kalkasın? Bırak güzellik son durağın olsun. Güzelliği paraya tahvil etmek niye? Zaten yapamıyorsun; bu konuda telaşlanman beyhude. Dergileri asırlarca okusan, Keats'in

1 Efemerid / *Ephemera*: Kısa ömürlü canlılar ya da önemsiz, ufak tefek şeyler – ç.n.

bir dizesinin yerini tutmaz. Şöhreti ve parayı boş ver, yarın bir gemiye yazıl ve denizlerine dön.

Martin gülerek:

– Şöhret değil, aşk için, dedi, senin Kozmos'unda aşka yer yok gibi; oysa Güzellik benim gözümde, Aşk'ın hizmetçisidir.

Brissenden ona hem acıyarak ve hem de özenerek baktı.

– Çok gençsin Martin oğlum, çok gençsin. Yükseklere uçacaksın ama kanatların en ince kumaştan yapılmış, en güzel boyalarla boyanmış; dikkat et güneşte alazlanmasınlar. Ama tabii sen onları alazladın bile. "Aşk Döngüsü"nü yazmakla, mecburen bir hatun kişiyi yüceltmiş oldun, ne yazık.

Martin güldü:

– Hatun kişinin yanı sıra aşk da yüceltiliyor orada.

– Çılgınca bir felsefe. Haşhaşın etkisiyle hayaller kurarken ben de böyle düşünürdüm. Ama dikkat et. Burjuva kentleri seni öldürür. Sana rastladığım, hainlerle dolu mekâna bak. Kokuşmuş kelimesi oraya az gelir. Öyle bir ortamda insan aklına mukayyet olamaz. Alçaltıcı bir ortam. Alçaltıcı olmayan hiç kimse yok orada; erkek ya da kadın, hepsinin midesi bir istiridyenin yüksek entelektüel ve sanatsal dürtülerine sahip...

Brissenden aniden duraklayıp Martin'e baktı. Sonra, aniden durumu kavrayıverdi. Yüzünü korku dolu bir ifade bürüdü.

– Senin müthiş "Aşk Döngüsü" şiirin, onun için demek... Oradaki soluk yüzlü, kavruk dişi için!

Martin'in eli bir anda Brissenden'ın gırtlağına yapıştı ve dişleri takırdayıncaya kadar silkeledi onu. Ama adamın gözlerine bakan Martin, korku göremedi; sadece merak ve alay vardı o şeytani gözlerde. Martin kendine geldi ve Brissenden'ı yatağın üzerine savurup, gırtlağını sıkmayı bıraktı.

Brissenden bir süre acıyla kesik kesik soluduktan sonra, kıkırdamaya başladı.

– Beni öldürene kadar silkelesen, sonsuza dek şükran duyardım sana, dedi.

Martin özür dilemek için:

– Bugünlerde sinirlerim çok gergin, dedi, seni incitmedim inşallah. İzin ver bir *toddy* daha koyayım.

– Seni genç vahşi! Vücudunla gurur duymalısın. Şeytani bir kuvvetin var. Genç bir panter, bir aslan gibisin. Bu kuvvetin bedelini ödemek zorunda kalacaksın.

Martin ona bardağı uzatırken merakla sordu:

– Ne demek istiyorsun? Al şunu iç de, kendini toparla.

– Kadınlar...

Brissenden içkisinden bir yudum aldı ve memnuniyetle gülümseyerek devam etti:

– Kadınlar yüzünden. Ölene kadar seni rahat bırakmayacaklar, şimdiye kadar olduğu gibi. Kalıbımı basarın buna. Gırtlağımı sıkman bir şeyi değiştirmez; lafımı sakınmayacağım. Belli ki toyluğundan bu aşka kapıldın, ama Güzellik adına, bundan sonra bu kadar zevksiz olma. O burjuva kızı sana ne verebilir? Bırak bu insanları. Ateşli, oyunbaz, yaşama güler yüzle bakan ve ölümle alay eden, aşktan geri durmayan bir kadın seç kendine. Böyle kadınlar var; hem de seni sevmeye, korunaklı bir burjuva hayatı içinde yaşayan o pısırık kadar hazırlar.

– Pısırık mı? diye protesto etti Martin.

– Aynen öyle; pısırık. Böyleleri onlara anlatılan küçük ahlak kurallarından başka bir şey bilmez ve yaşamdan korkarlar. Sen yaşamın muhteşem taşkınlığının, büyük özgür ruhların, parlak kanatlı kelebeklerin peşindesin; küçük gri güvelerin değil. Ah, yeterince uzun yaşayacak kadar bahtsızsan, onlardan, tüm dişi varlıklardan da bıkacaksın. Ama buna ömrün vefa etmez. Gemilere ve denize dönmeyecek, kemiklerin çürüyene kadar şehirlerdeki böcek deliklerinde sürtmeye devam edecek ve sonunda öleceksin.

Martin:

– Bana istediğin kadar söylev çek, sana yanıt vermeyeceğim, dedi, sonuçta sen kendi aklınla konuşuyorsun ve ben de aklıma senin kadar güveniyorum.

Aşk, dergiler ve birçok şey hakkında fikirleri uyuşmuyordu ama birbirlerinden hoşlanmışlardı; hele Martin hayli çok hoşlanıyordu Brissenden'dan. Her gün, Martin'in daracık odasında geçirdikleri zaman boyunca da olsa, görüşmeye devam ettiler. Brissenden bir şişe viskiyi yanından eksik etmiyor, şehre yemeğe indiklerinde, yemek boyunca viski-soda içiyordu. Hesabı her zaman Brissenden ödüyordu ve onun sayesinde Martin yemeklerle ilgili incelikleri öğrendi, ilk şampanyasını içti ve Rhenie şaraplarıyla tanıştı.

Ama Brissenden her zaman bir muammaydı. Bir dervişin yüzüne sahip olsa da, tüm benliğiyle bir şehvet düşkünü olduğunu saklamıyordu. Ölmekten korkmuyor, hayatla ilgili her şeye buruk, alaycı bir gözle bakıyordu; bununla birlikte ölüme yaklaşırken hayatın her bir zerresini seviyordu. Çılgınca bir tutkuyla, yaşamak, heyecan duymak, bir keresinde söylediği üzere, "geldiği kozmik toz içinde habire kıvrılıp durmak" istiyordu. Uyuşturucularla haşır neşir olmuş, yeni heyecanlar, yeni hisler peşinde koşarken, birçok tuhaf şey yapmıştı. Martin'e anlattığı gibi, bir keresinde gönüllü olarak üç gün susuz kalmış, böyle bir susuzluğu dindirmenin enfes hazzını yaşamak istemişti. Martin onun kim ya da ne olduğunu hiç öğrenemedi. Geçmişi olmayan, yakın gelecekte mezara girmesi kaçınılmaz, bugününü sancılı ateşler içinde geçiren bir adamdı o.

33. BÖLÜM

Martin savaşında sürekli kaybediyordu. Ne kadar tasarruflu hareket etse, sabun köpüğü işlerden kazandığı para, yine de masraflarını karşılamıyordu. Şükran Yortusu gelip çattığında, siyah takım elbisesi rehindeydi ve Martin, Morse'ların yemek davetini kabul edemedi. Gelmeyiş sebebi Ruth'un darılmasına yol açtı ve Martin bundan dolayı umutsuzluk içine düştü. Sonunda ona, geleceğini, San Francisco'daki *Transcontinental* bürosuna gidip, hak ettiği beş doları tahsil edeceğini ve böylece takım elbisesini geri alacağını söyledi.

Sabahleyin Maria'dan on sent borç aldı. Bu parayı Brissenden'dan almayı tercih ederdi ama o acayip adam ortadan kaybolmuştu. İki haftadır görüşmemişlerdi ve Martin boşu boşuna, onu kıracak bir şey yapıp yapmadığına kafa yorup durmuştu. On sentle feribota binip San Francisco'ya geçen Martin, Market Caddesi'nde yürürken, parasını tahsil edemediği takdirde düşeceği kötü vaziyeti düşündü. Oakland'a dönmesi mümkün olmayacaktı ve San Francisco'da, kendisine on sent daha ödünç verecek kimseyi tanımıyordu.

Transcontinental bürosunun kapısı aralıktı ve Martin kapıyı açarken, içeriden gelen yüksek bir sesle durakladı:

– Mesele bu değil, Bay Ford. (Martin, mektuplaşmalarından ötürü, Ford'un dergi editörü olduğunu biliyordu.) Parayı ödemeye hazır mısınız, mesele bu. Paramı istiyorum. *Transcontinental*'ın beklentileriyle ve gelecek yıl neler başarmayı umduğunuzla ilgilenmiyorum. İstediğim, işimin bedelini ödemeniz. Ve bilin ki para elime geçene kadar, *Transcontinental*'ın Noel sayısı baskıya girmeyecek. İyi günler. Paranız olunca gelin, görüşelim.

Kapı sertçe açıldı ve öfkeli bir yüzle Martin'in yanından geçen adam, küfredip yumruklarını sıkarak koridorda yü-

rüyüp gitti. Martin hemen girmemeye karar verdi ve çeyrek saat boyunca binanın içinde gezinip durdu. Sonra kapıyı itip büroya girdi. Bu yeni bir deneyimdi; ilk kez bir yayın bürosuna giriyordu. Bu büroda kartvizit sunmak gerekmiyordu ki, bir oğlan içerideki odaya, birisinin Bay Ford'u görmek istediğini bildirdi. Az sonra geri gelen oğlan, odanın orta yerinden Martin'e el etti ve onu editörün çalışma odasına götürdü. Martin'in gözüne önce odanın düzensiz, karman çorman hali çarptı. Sonra üstü birbirine girmiş masada oturarak meraklı gözlerle kendisine bakan, uzun favorili genç adamı fark etti. Adamın dingin ifadesine hayran kaldı. Matbaacıyla yaşadıkları ağız dalaşı onun huzurunu bozmamıştı belli ki.

– Ben... Martin Eden'ım, diye söze girdi. ("Ve beş dolarımı istiyorum" diye devam etmek niyetindeydi.)

Ama bu karşılaştığı ilk editördü ve bu koşullar altında onu birdenbire korkutmak istemiyordu. Ummadığı şekilde, Bay Ford yerinden zıpladı ve Martin'in elini iki eliyle birden coşkuyla sallamaya başladı:

– Yapmayın yahu! Sizi gördüğüme ne kadar sevindim anlatamam, Bay Eden. Nasıl biri olduğunuzu merak ediyordum.

Sonra Martin'den bir kol boyu uzaklaştı ve ışıltılı gözlerini Martin'in elbisesinde gezdirdi. Bu Martin'in en iyi ikinci elbisesi, aynı zamanda en kötü elbisesiydi. Maria'nın ütüsüyle güzelce ütülenmiş olsa da, pantalonu artık paçavraya dönmüştü.

– İtiraf edeyim, çok daha yaşlı olduğunuzu düşünmüştüm. Hikâyeniz öylesine engin, güçlü, olgun ve derin düşünceler içeriyordu ki. Onu nasıl okuduğumu anlatayım size. Ama hayır; önce çalışanlarla tanışın.

Bay Ford konuşmayı sürdürerek, onu ortak çalışma odasına götürdü ve yardımcı editör Bay White'la tanıştırdı. İnce, narin görünüşlü, ufak tefek bir adamdı bu; elleri üşü-

yormuşçasına soğuk, favorileri seyrek ve ipeksi görünümdeydi.

– Ve Bay Ends. Kendisi idari müdürümüzdür, bildiğiniz gibi.

Martin kendini tuhaf bakışlı, kabak kafalı bir adamla el sıkışırken buldu. Yüzünün görünen küçük kısmından adamın genç olduğu izlenimi ediniliyordu; oysa bu yüzün çoğunu kar beyazı bir sakal kaplamıştı. Karısı her pazar adamın sakalını dikkatle kırpar, ensesini de tıraş ederdi.

Üç kişi Martin'i kuşatmış, aynı anda hayranlıklarını ifade ederek konuşup duruyorlardı. Öyle ki sonunda, en hızlı kim kouşacak diye bahse girdiklerini düşündü Martin.

– Neden bizi aramadığınızı merak ediyorduk, diyordu Bay White.

Martin, paraya ne kadar ihtiyacı olduğunu göstermek amacıyla, dobra dobra:

– Yol param yoktu ve Körfez'in öte yakasında oturuyorum, diye yanıtladı.

Elbette, diye düşündü, üstümdeki eski püskü giysiler zaten nasıl muhtaç durumda olduğumu anlatıyor. Fırsat yakaladıkça, ne için geldiğini ima etmeyi sürdürdü. Ama hayranlarının kulakları duymuyordu. Ona övgüler düzüyorlar; ilk okuyuşta hikâyesi hakkında ne düşündüklerini, sonra akıllarına neler geldiğini, karıları ve ailelerinin ne düşündüğünü anlatıyorlar, ama ona yapacakları ödemeye ucundan olsun değinmiyorlardı.

Bay Ford:

– Hikâyenizi ilk kez nasıl okuduğumu anlattım mı? diyordu, anlatmadım tabii. New York'tan dönüyordum, tren Ogden'da durunca, garson çocuk *Transcontinental*'ın yeni sayısını alıp getirdi.

Tanrım! diye düşündü Martin; ben ödemediğin beş dolar yüzünden açlık çekerken, sen lüks bir vagonda seyahat

edebiliyorsun. İçini öfke bürüdü. Aylardır çektiği çileleri, açlık ve yokluğu düşününce, *Transcontinental*'ın yaptığı haksızlık ona iyice ağır geldi. Ardından o anki açlığı kendini duyurmaya başlayıp, ne zamandır karnının doymadığını, önceki günden beri ağzına bir şey girmediğini hatırlattı ona. Birden gözü karardı. Bu yaratıklara soyguncu bile denemezdi. Daha sinsi hırsızlardı bunlar. Yalanlar söyleyerek, verdikleri sözleri tutmayarak hikâyesini elinden almışlardı. Şimdi gösterecekti onlara. Parasını alana kadar bürodan ayrılmamaya karar verdi. Alamazsa Oakland'a geri dönme imkânının olmadığını hatırladı. Kendini denetlemeyi başardıysa da, yüzünde beliren vahşi ifade karşısındakileri tedirgin etti.

Seslerini iyice yükselterek konuşmayı sürdürdüler. Bay Ford tekrar, "Çanlar Çalarken"i nasıl okuduğunu, Bay Ends de Alameda'da öğretmen olan yeğeninin hikâyeyi ne kadar beğendiğini anlatmaya başladı.

Martin sonunda:

– Size niçin geldiğimi söyleyeyim, dedi, bu kadar beğendiğiniz hikâyenin parasını almaya. Hikâye basıldığında bana beş dolar ödeyeceğinizi vaat etmiştiniz sanırım.

Oynak yüzü hoşnut bir ifade takınan Bay Ford, elini cebine attı, sonra birden Bay Ends'e dönerek, parasını evde unuttuğunu söyledi. Buna içerlediği belli olan Bay Ends, kollarıyla, pantolon ceplerini korumak ister gibi bir hareket yaptı. Martin paranın orada olduğunu anladı.

Bay Ends:

– Kusura bakmayın, dedi, ama bir saat önce matbaacıya ödeme yaptım ve tüm bozuk paramı ona verdim. Böyle tedbirsiz olmasaydım keşke, ama daha ödeme tarihi gelmemişti ve matbaacının parayı erken ödememizi rica etmesi, beklenmedik bir durum oldu.

İki adam soran gözlerle Bay White'a baktı ama o da güle-

rek omuzlarını silkti. Vicdanı gayet rahattı. *Transcontinental*'a dergi yazarlığını öğrenmeye gelmiş, bunun yerine mali konuları öğrenmek zorunda kalmıştı. *Transcontinental*'dan dört aylık maaşını alamamıştı ve ödemelerde matbaacının, yardımcı editörden önce geldiğini biliyordu.

Bay Ford laubali bir tavırla:

– Bizi bu durumda yakalamanız ne tuhaf, Bay Eden, dedi, düşüncesizlik işte. Ama bakın ne yapacağız. Yarın sabah ilk iş olarak çekinizi postaya vereceğiz. Bay Eden'ın adresini biliyorsunuz, değil mi Bay Ends?

Evet, Bay Ends onun adresini biliyordu ve sabah olunca hemen çeki postaya verecekti. Martin'in bankalar ve çeklerle ilgili net bilgisi yoktu ama, çeki ona bugün vermeyip yarını beklemeleri anlamsız geldi.

– O zaman anlaştık değil mi Bay Eden? Yarın çekinizi gönderiyoruz, dedi Bay Ford.

Martin kayıtsızca:

– Paraya bugün ihtiyacım var, diye yanıtladı.

Bay Ford tatlı tatlı:

– Çok talihsiz koşullardayız... Başka bir gün gelmiş olsaydınız... diye söze girdiyse de, sabrı tükenince oynak gözleri sabitlenmiş olan Bay Ends onun sözünü kesti. Haşin bir tavırla:

– Bay Ford durumu açıkladı, dedi, ben de açıkladım. Çek yarın sabah...

Martin:

– Ben de açıkladım, dedi, ve paramı bugün istiyorum.

İdari müdürün nezaketsizliği yüzünden nabzının hızlanmaya başladığını hissetti ve gözünü ona dikti. Paranın bu adamın ceplerinde olduğuna inanıyordu.

– Ne kadar yazık... diyordu Bay Ford.

Ama o sırada, Bay Ends odayı terk etmek istercesine, sabırsızca geriye döndü. Aynı anda Martin ona doğru atılarak,

adamı gırtlağından öyle bir yakaladı ki, Bay Ends'in kusursuz kesimli kar beyazı sakalı, kırk beş derecelik açıyla tavana doğru dikildi. Bay White ve Bay Ford, idari müdürlerinin kilim gibi silkelenişini korkuyla izlediler.

Martin:

– Sökül paraları, genç yeteneklerin saygıdeğer heves kırıcısı seni! dedi; sökül, yoksa hepsi kuruş kuruş dökülene kadar silkelerim seni.

Sonra dehşet içinde onları izleyen adamlara döndü:

– Yaklaşmayın! Karışırsanız, birilerinin canı yanabilir.

Bay Ends'in nefesi kesilmişti ve gırtlağındaki el gevşeyene kadar, parayı sökülmeye razı olduğunu belli etmesi mümkün olmadı. Ceplerini defalarca karıştırdıktan sonra, dört dolar on beş sent çıkarabildi.

– Ceplerini ters çevir, diye emretti Martin.

On sent daha düştü. Martin emin olmak için, yağmaladığı parayı bir daha saydı.

Bay Ford'a bağırdı:

– Sıra sende! Yetmiş beş sent daha istiyorum.

Bay Ford hemen ceplerini karıştırdı ama altmış sent çıkarabildi.

Martin tehditkâr şekilde sordu:

– Hepsinin bu kadar olduğuna emin misin? Yelek ceplerinde ne var?

Bay Ford dürüstlüğünü kanıtlamak için iki cebi de ters çevirdi. Ceplerin birinden küçük bir kâğıt düştü. Adam kağıdı alıp tekrar cebine koymak üzereyken, Martin bağırdı:

– Nedir o?.. Feribot bileti mi? Ver bakayım onu. On sent eder. Borcundan düşerim. Şimdi biletle birlikte, dört dolar doksan beş sentim oldu. Hâlâ beş sent borcunuz var.

Hiddetle Bay White'a baktı ve o kırılgan yaratığın kendisine bir beşlik uzattığını gördü.

Hepsine topluca:

– Teşekkürler, dedi, size iyi günler dilerim.

Bay Ends:

– Soyguncu! diye hırladı.

Martin:

– Sinsi hırsız! diye yanıtlayarak, kapıyı çarpıp çıktı.

Coşku içindeydi Martin; öylesine coşmuştu ki, *Hornet*'in "Peri ve İnci" için ona on beş dolar borcu olduğunu hatırlayınca, hemen gidip onu da tahsil etmeye karar verdi. Ama *Hornet*, birbirleri dahil herkesi ve her şeyi soyan, sinekkaydı tıraşlı dalyan gibi delikanlılar tarafından yönetiliyordu. Birkaç büro eşyası kırıldıktan sonra, editör (eski bir üniversiteli atlet), idari müdür, bir reklam bölümü çalışanı ve bir hademe hep birlikte Martin'i bürodan dışarı çıkarıp, bir gayretle merdivenlerden aşağı yuvarlamayı başardılar.

Ona merdivenlerin başından:

– Yine buyurun, Bay Eden; sizinle her zaman görüşmek isteriz, diye güldüler.

Martin, sırıtarak ayağa kalkarken mırıldandı:

– Vay be! *Transcontinental*'dakiler pek sümsüktü ama siz profesyonel boksör gibisiniz.

Bu söz yeni kahkahalara vesile oldu.

Hornet'in editörü:

– Bir şair için siz de hiç fena sayılmazsınız, Bay Eden, dedi, o sağ kroşeyi nerede öğrendiğinizi sorabilir miyim?

Martin:

– Sizin o yarım-Nelson'u öğrendiğiniz yerde. Ama gözünüz şişecek, bilesiniz, dedi.

Editör:

– İnşallah boynunuz tutulmaz, dedi, şimdi gidip bir içki içsek, ne dersiniz? Boynunuz için değil tabii, ama bunca gürültü patırtı üstüne.

– Yenildiğime göre ben ısmarlayacağım, dedi Martin.

Soyguncular ve soyulan dostça oturup içtiler ve kavga-

yı güçlü olanın kazandığına, "Peri ve İnci"ye değer biçilen on beş doların, *Hornet*'in yayın kuruluna ait olduğuna karar verdiler.

34. BÖLÜM

Ruth evin ön merdivenlerini çıkarken, Arthur girişte kaldı. Daktilonun hızlı tuş vuruşları duyuluyordu ve yazısının son sayfasıyla uğraşan Martin, Ruth'u içeri aldı. Ruth, onun Şükran Yortusu'nda yemeğe gelip gelmeyeceğini öğrenmek istiyordu, ama daha konuyu açamadan, Martin uğraştığı yazıdan bahsetmeye başladı.

Karbon kopyaları ayırıp sayfaları düzenleyerek:

– Bak sana okuyayım şunu, diye bağırdı, bu son çalışmam ve önceden yazdıklarıma hiç benzemiyor. Öylesine farklı ki neredeyse beni korkutuyor ve fena da olmadığını düşünüyorum. Sen karar ver. Hawaii'de geçen bir hikâye. Adı "Wiki-Wiki".

Martin'in yüzü yaratıcılığın ışığıyla parlıyordu. Ruth ise soğuk odada titriyordu ve merhabalaştıkları sırada, genç adamın ellerinin nasıl soğuk olduğuna şaşmıştı. Martin okurken onu dikkatle dinledi. Yüzündeki memnuniyetsizlik ifadesini görse de, okumayı bitirince Martin sordu:

– Dürüst ol; nasıl buldun?

– Bil... Bilmiyorum, dedi Ruth, bunu... satabileceğini düşünüyor musun?

Martin itirafla:

– Maalesef hayır, dedi, dergiler için fazla güçlü. Ama doğru; yemin ederim ki doğru.

Ruth merhametsizce sordu:

– Neden satamayacağını bildiğin şeyler yazmakta direniyorsun? Yazmanın amacı hayatını kazanmak değil mi?

– Evet, haklısın. Ama sefil hikâye ortaya çıkıverdi işte. Engel olamadım. Yazılmak istedi.

– Ama o karakter, Wiki-Wiki, neden o kadar kaba konuşuyor? Okuyucuları rahatsız edecektir. Yazdıklarını reddeden editörleri de haklı çıkarıyor.

– Çünkü gerçek Wiki-Wiki böyle konuşurdu.

– Ama kulağa hiç hoş gelmiyor.

Martin dobra dobra:

– Yaşam bu, dedi; gerçek. Ve doğru. Yaşamı nasıl görüyorsam öyle yazmalıyım.

Ruth yanıt vermedi ve kısa bir süre tuhaf bir sessizlik içinde oturdular. Martin Ruth'u, çok sevdiği için anlayamıyordu. Ruth'un Martin'i anlamaması ise, onun kendi ufkunun çok ötesinde durmasındandı.

Martin sohbeti rahatlatmak için:

– Biliyor musun, *Transcontinental*'dan paramı tahsil ettim, dedi.

Dört dolar doksan beş sent ve bir feribot bileti ceza kestiği üç sakallı gözünün önüne gelince kıs kıs güldü.

Ruth neşeyle:

– O halde geliyorsun! diye bağırdı, gelecek misin diye sormaya gelmiştim ben de.

Martin anlamadan sordu:

– Gelmek mi? Nereye?

– Yarınki yemeğe elbette. O parayı alınca elbiseni rehinden kurtaracağını söylemiştin.

Martin özür dilercesine:

– Tamamen unutmuşum, dedi, bu sabah Maria'nın iki ineğiyle buzağısını sahipsiz hayvan barınağına götürmüşler ve... Maria'nın parasının olmadığı ortaya çıkınca, inekleri ben geri almak zorunda kaldım. *Transcontinental*'dan aldığım beşlik oraya gitti... "Çanlar Çalarken"in parası hayvan barınağının kasasında artık.

– Yani gelmeyeceksin?

Martin elbiselerine baktı.

– Gelemem.

Ruth'un mavi gözlerine hayal kırıklığı ve kızgınlıktan yaşlar yürüdü, ama bir şey söylemedi.

Martin neşeli bir sesle:

– Gelecek Şükran Yortusu'nda Delmonico'da yemek yiyeceğiz, dedi, ya da Londra'da, Paris'te, istediğin herhangi bir yerde. Biliyorum bunu.

Ruth onun sözünü kesti:

– Geçen gün gazetede okudum. Demiryolu Postası için birkaç tayin yapılmış. Sen sınavda birinci olmamış mıydın?

Martin kendisine çağrı geldiğini ama geri çevirdiğini kabul etmek zorunda kaldı.

– Kendimden eminim... Çok eminim, dedi, bir yıl sonra, *Demiryolu Postası*'ndaki bir düzine adamdan daha fazla para kazanıyor olacağım. Bekle de gör.

Sözleri bittiğinde:

– Ah, dedi Ruth.

Ayağa kalkıp eldivenlerini giydi.

– Gitmek zorundayım Martin. Arthur bekliyor.

Martin onu kollarına alıp öptü ama sevgilisi karşılık vermedi. Bedeni gevşekti, Martin'i kucaklamadı ve öpüşünde her zamanki istek yoktu.

Dış kapıdan döndüğünde, Ruth'un ona kızdığı kanısına vardı. Ama niçin? Maria'nın ineklerini barınağa götürmeleri kötü olmuştu. Bir talihsizlikti bu. Kimsenin suçu değildi. Başka türlü davranması da mümkün değildi. Sonraki düşüncesi, evet, *Demiryolu Postası*'na başvurmadığı için biraz suçlu olduğuydu. "Wiki-Wiki"yi de beğenmemişti Ruth.

Merdivenlerin başındayken, öğle turundaki mektup dağıtıcıyı karşılamak üzere geri indi. Her zamanki gibi heyecanlı bir beklenti içinde, uzun zarf tomarını aldı. Zarflar-

dan biri uzun değildi. Kısa ve inceydi, üzerinde de *New York Outview*'un adresi basılıydı. Zarfı açmadan önce tereddüt geçirdi. Bu bir kabul yazısı olamazdı. Bu dergiye yazı göndermemişti. Belki –bu çılgınca ihtimali düşününce az kalsın kalbi duracaktı– belki ondan bir yazı istiyorlardı. Ama hemen sonra, böyle bir umut olmadığına kanaat getirdi.

Editörün imzasını taşıyan, kısa, resmî bir mektuptu. Aldıkları isimsiz bir mektubu ekte ona gönderdiklerini, *Outview* çalışanları hiçbir şekilde belirsiz kişilerden gelen mektupları ciddiye almadıklarından, içinin rahat olabileceğini belirtiyordu.

Martin, ekte gönderilenin elle yazılmış, kaba saba bir mektup olduğunu gördü. Martin'e çalakalem ifadelerle, cahilce saldırıyor; dergilere yazı veren "bu Martin Eden isimli adamın" yazar falan olmadığını, eski dergilerden çaldığı hikâyeleri daktilo edip, kendisininmiş gibi gönderdiğini öne sürüyordu. Zarf "San Leandro"da damgalanmıştı. Mektubun yazarını hemen çıkarsadı Martin. Higginbotham'ın grameri, Higginbotham'ın kullandığı ifadeler, Higginbotham'ın düşünme biçimi ve iğnelemeleri yazının tümünde belli ediyordu kendini. Martin her satırda yazıyı değil de, bakkal enişte-sinin hoyrat elini görüyordu.

Ama niçin, diye boşuna sorguladı. Bernard Higginbotham'a ne kötülük etmişti ki? Bu olay çok mantıksızca, çok kötücüldü. Hiç açıklaması yoktu. Hafta boyunca doğudaki çeşitli dergilerden Martin'e, bir düzine benzer mektup iletildi. Martin editörlerin çok hoş davrandıklarını düşündü. Onu tanımıyorlardı, ama bazıları ona sempatiyle bile yaklaşmışlardı. İsimsiz mektuplardan hiç hazzetmedikleri belliydi. Ona zarar verme amaçlı habisçe denemenin başarısız olduğunu gördü. Aslında bu denemenin iyi bir etkisi olmuş, en azından ismi birkaç editörün dikkatini çekmişti. Belki bir gün gönderdiği bir yazıyı okuduklarında, onun, isimsiz

bir mektupta adı geçen kişi olduğunu anımsayacaklardı. Bu anımsayış, onun hakkında verecekleri kararı lehte etkileyemez miydi acaba?

Martin bu sıralarda, Maria'nın gözünde büyük bir değer kaybına uğradı. Bir sabah Martin onu mutfakta, acıdan inleyip yanaklarından yaşlar akarak bir sürü çamaşırı ütülemeye çalışırken buldu. Rahatsızlığını *La Grippe* olarak teşhis edip, onu sıcak viskiyle teskin etti (Brissenden'ın şişelerin dibinde bıraktığı artıkları kullanmıştı) ve ona yatağa gitmesini buyurdu. Ama Maria ayak diriyordu. Çamaşırların ütülenmesi ve o gece teslim edilmesi gerekiyordu, aksi takdirde yarın Silva ailesinin yedi küçük ve aç ferdine yiyecek alamazdı.

Hayret içinde (ve korkudan öleceğini sanarak) Martin'in sobanın üzerindeki bir ütüyü kapıp, kolalı bir bluzu ütü masasına serdiğini gördü. Bu Kate Flanagan'ın en güzel pazar giysisiydi ki, Maria giysi konusunda ondan daha titiz ve müşkülpesent bir kadın tanımıyordu. Üstelik Bayan Flanagan bluzun o geceye yetişmesi gerektiğini özellikle belirtmişti. Herkesin bildiği gibi, kadın John Collins'le arkadaşlık ediyordu ve Maria'nın gizlice öğrendiği üzere, o ve Bay Collins yarın Golden Gate Parkı'na gideceklerdi. Maria'nın giysiyi kurtarma çabaları boşunaydı. Martin onun sarsak adımlarını bir sandalyeye yönlendirdi ve Maria oradan faltaşı gibi açılmış gözlerle genç adamı izledi. Maria'nın harcayacağı zamanın dörtte birinde, hem de en az onun kadar iyi şekilde, Martin bluzu zarar vermeden ütüleyiverdi.

– Ütülerin biraz daha sıcak olsa, bundan da hızlı çalışırdım, dedi Martin.

Oysa Martin'in kullandığı ütüler, Maria'nın kullanmaya cesaret edemeyeceği kadar sıcaktı.

Ardından Martin:

– Çamaşırları ıslatma yöntemin hatalı, dedi, sana nasıl ıs-

latacağını göstereyim. Gereken şey basınç. Hızlı ütülemek istiyorsan, basınç altında ıslatma yapmalısın.

Kilerdeki odun yığını içinden bir kutu aldı, ona bir kapak uydurdu ve çocukların eskiciye vermek üzere topladığı hurda demirlerden yararlandı. Yeni ıslatılmış elbiseleri kutuya yerleştirip, kapağın üstüne demirleri de koyunca, düzenek tamamlandı ve işler hale geldi.

Soyunup fanilasıyla kalan Martin, "iyice sıcak" dediği bir ütüyü eline alarak:

– Şimdi beni izle Maria, dedi.

Maria daha sonra olanları şöyle anlattı:

– Ve ütü bitince yünleri yıkama'a başladı. Dedi bana, Maria, ne aptal sen. Yünleri nasıl yıkamalı gösterecek ben sana. On dak'kada bi' makine yaptı. Bir fıçı, bir tekerlek göbeği, iki sırık kullandı, o kadar.

Martin bu mekanizmayı *Shelly Hot Springs*'de Joe'dan öğrenmişti. Sırığın ucuna tutturulan tekerlek göbeği, bir piston oluşturuyordu. Bu pistonu mutfak kirişlerine tutturduğu bir yaya bağlayarak, tekerlek göbeğinin varildeki yünler üzerinde zıplamasını sağladı ve böylece tek eliyle yünleri güzelce dövebildi.

Hikâyenin sonu şöyleydi:

– Maria artık yün yıkamıyor. Çocuklara yaptırıyo'm varilin içinde tekerlek göbeğiyle yıkamayı. Ne akıllı adam Bay Eden.

Bununla birlikte, Martin'in çamaşır konusundaki girişimi, Maria'nın nazarında, onun değerinin muazzam şekilde düşmesine sebep oldu. Maria'nın Martin'le ilgili romantik yakıştırmaları, onun eski bir çamaşırcı olduğu gerçeği karşısında silinip gitti. Tüm kitapları, onu at arabalarıyla ya da sayısız viski şişesiyle ziyaret eden gösterişli konukları bir şey ifade etmiyordu artık. Martin de sıradan bir işçi, onun sınıfının ve kastının bir mensubuydu işte. Daha insani ve yaklaşılabilirdi artık, ama gizemi çözülmüştü.

Martin ailesine yabancılaşmaya devam ediyordu. Bay Higginbotham'ın sebepsiz saldırısından sonra, Bay Hermann von Schmidt de yapacağını yaptı. Şansı yaver gidip birkaç kısa hikâyesi, bazı gülünç şiirleri ve fıkraları satın alınınca, Martin harcamalarında geçici bir rahatlık yaşamıştı. Faturalarının bir kısmını ödemekle kalmamış, siyah elbisesi ve bisikletini de rehinden kurtarabilmişti. Tekerleğinde eğrilme olan bisikleti tamir istiyordu ve müstakbel eniştesiyle dostluk bağı kurmak amacıyla, onu Von Schmidt'in dükkânına gönderdi.

Aynı gün öğleden sonra, küçük bir çocuğun bisikletini getirdiğini görünce sevindi Martin. Bu beklenmedik iyilik, Von Schmidt'in de dostluk gösterme niyetinde olduğuna delaletti. Tekerlek tamiri genellikle zaman alırdı. Ama tekerleği incelediğinde, tamirden geçmemiş olduğunu gördü. Az sonra kız kardeşinin sözlüsüne telefon ettiğinde, adamın onunla "hiçbir şekilde, hiçbir vesileyle" ilişki kurmak istemediğini öğrendi.

Martin şen bir sesle:

– Hermann von Schmidt, dedi, içimden oraya gelip o Hollandalı burnunu yumruklamak geçiyor.

Adam:

– Dükkânıma gelirsen polisi ararım, dedi, ve seni ihbar ederim. Ne mal olduğunu biliyorum, benimle uğraşma. Senin gibilerle hiç işim olmaz. Aylağın tekinden başka bir şey değilsin, beni kandıracağını sanma. Kız kardeşinle evleneceğim diye, otlanamazsın benden. Niye adam gibi bir işe girmiyorsun, ha? Cevaplasana.

Martin'in felsefesi öfkesini dağıtmasını sağladı ve şaşkınlığını ifade eden neşeli bir ıslıkla ahizeyi yerine koydu. Ama bu neşeyi, içinden yükselen tepki izledi ve yalnızlığına lanet etti. Hiç kimse onu anlamıyor, kimse ona yardımcı olmuyordu. Brissenden dışında; Brissenden da kaybolmuş, Allah bilir nerelere gitmişti.

Alacakaranlık çöküyordu ve Martin alışverişini yapmış olarak manavdan çıkıp, eve doğru yöneldi. Köşede duran tramvaydan, aşina olduğu zayıf bir figürün indiğini görünce kalbi sevinçle doldu. Bu Brissenden'dı ve Martin tramvay tekrar hareket edene kadar geçen kısa sürede, onun biri kitaplarla, diğeri viski şişesiyle kabarmış palto ceplerini fark etti.

35. BÖLÜM

Brissenden uzun süreli yokluğunun sebebini açıklamadı, Martin de konuyu deşmedi. Büyük bir bardak *toddy*den yükselen buharın ardında, arkadaşının ölü gibi cansız yüzünü görmek ona yetmişti.

Martin'in yaptığı çalışmaları öğrendikten sonra:

– Ben de boş durmadım, dedi Brissenden.

Paltosunun cebinden çıkardığı yazıyı uzattı. Başlığı gören Martin, merakla Brissenden'a baktı. Arkadaşı gülerek:

– Evet, senin kullandığın söz, dedi, iyi başlık değil mi? *Efemerid* tam aradığım kelimeydi. Ve bu başlığa, inorganik maddelerden yaşam bulan *insan*dan, yaşamı termometrenin düşmemesine bağlı son *efemerid*'den bahsetmen esin verdi. Öyle bir aklıma girdi ki, bunu yazıya dökerek kurtulabildim ancak. Nasıl bulacaksın, söyle bakalım.

Martin okurken yüzü önce kızarıp, sonra sarardı. Mükemmel bir sanat eseriydi bu. Biçim öze galip gelmiş, ama bu galibiyet sonucunda özün her bileşeni öyle mükemmel bir kurulum içinde temsil edilmişti ki, Martin'in hazdan başı döndü, gözleri tutkuyla ıslandı ve bedeni baştan ayağa ürperdi. Altı-yedi yüz dizelik uzun bir şiirdi bu ve olağanüstü şaşırtıcı, dünya dışı bir şeydi. Müthiş, imkânsız gibi görünen bir şeydi, ama buradaydı işte; kâğıttan yapraklar üzerine ya-

zılmış olarak elindeydi. Şiir esas olarak insan ve onun ruhani arayışlarını konu ediniyor, uzayın karanlık boşluklarında gezinerek, uzak güneşlerin ve gökkuşağı tayflarının tanıklığını arıyordu. Kalp atışları giderek zayıflarken sanki gizliden gizliye ağlayan ölümün eşiğindeki bir adamın kafasındaki, çılgın cümbüştü bu şiir. Haşmetli bir ritim içinde kozmik çatışmaların hengâmesine, yıldızlarla dolu yerleşimlere, soğuk güneşlerin vurucu etkisine ve nebulaların karanlık boşluktaki parlayışına doğru savruluyordu. Ve bütün bunların arasında, sürekli olarak ve derinden, gümüş bir mekik gibi, insanın sesi çınlayıp duruyordu. Gezegenlerin çığlıkları ve sistemlerin çarpışmasının ortasında, mızmız bir zırıltı gibiydi bu ses.

Martin nihayet konuşabilecek hale geldiğinde:

– Tüm edebiyat içinde böyle bir şey bulunmuyor, dedi, harika bir şey! Harika! Beynimden vurulmuşa döndüm. Sarhoş oldum adeta. O pek büyük, ama miniminnacık mesele... Zihnimden çıkmıyor. İnsanın sorgulayan, ezelî, habire tekrarlanan ince, şikâyetçi sesi hâlâ kulaklarımda çınlıyor. Fillerin bağırışları, aslanların kükreyişleri arasında, bir sivrisinek vızıltısı gibi. Nasıl da doymak bilmez mikroskobik arzuları var. Aptalca konuşmaya başladım, ama bu şiir beni esir almış durumda. Sen... Ne menem bir şeysin bilmem... Harikasın, o kadar işte. Ama nasıl başarıyorsun? Nasıl başarıyorsun?

Martin bir an durakladıktan sonra, ateşli konuşmasını sürdürdü.

– Bir daha asla yazmayacağım. Ben beceriksizin tekiymişim. Bana gerçek bir ustanın nasıl çalıştığını gösterdin. Dahice! Dahiceden de öte. Çılgın bir hakikat bu. Her bir dizesinde hakikat var. Bunu anlıyor musun, seni dogmacı. Bilim yalan söylemez. Alaycı bir hakikat bu; Kozmos'un kara demirinden sökülmüş, yüce ritimli seslerle sarmalanıp, ihtişam ve güzellikle örülen bir kumaş gibi dokunmuş. Artık

başka bir şey söylemeyeceğim. Kahrolmuş, ezilmiş durumdayım. Bunu senin adına pazarlamama izin ver.

Brissenden sırıttı:

– Hıristiyan âleminde bunu basmaya cesaret edecek tek dergi yoktur; biliyorsun bunu.

– Öyle bir şey bilmiyorum. Bence Hıristiyan âleminde bunun üzerine atlamayacak tek dergi yoktur. Ellerine her gün böyle şeyler geçmiyor. Yılın şiiri olmakla kalmıyor, yüzyılın şiiri bu.

– Bak bu söylediğine katılabilirim.

Martin rica etti:

– Lütfen dalga geçme. Dergi editörleri tamamen boş kafalı insanlar değil. Biliyorum bunu. Gel bahse tutuşalım. "Efemerid", göndereceğimiz birinci ya da ikinci dergi tarafından kabul edilmezse, istediğini vermeye hazırım.

– Tamam dememin önünde bir engel var.

Brissenden bir an durdu.

– Bu şey çok büyük. Yaptığım en büyük şey. Biliyorum bunu. Benim son ve en büyük eserim. Onunla müthiş derecede gurur duyuyorum. Hatta tapıyorum ona. Viskiden de iyi. Hoş yanılsamalar ve temiz ideallerle yaşayan basit bir genç adamken düşlediğim, büyük ve mükemmel şey bu şiir. Son hamlemde onu yaratmayı başardım ve bir sürü domuz tarafından ellenip kirletilmesini istemiyorum. Hayır, seninle bahse tutuşmayacağım. Bu şiir benim. Onu yazdım ve seninle paylaştım.

– Ama dünyanın geri kalanını düşün. Güzelliğin işlevi haz vermektir.

– O benim güzelliğim.

– Bencil olma.

– Bencil değilim.

Brissenden, dudaklarından dökülecek sözü çok beğendiği zamanlarda olduğu gibi, itidalle gülümseyerek:

– Açlık çeken obur bir adam kadar uzağım bencillikten, dedi.

Martin, onu fikrinden caydırmak için boş yere çabaladı. Brissenden'a, dergilere olan nefretinin bağnazca ve fanatikçe olduğunu, Efes'teki Diana Tapınağı'nı yakan gençleri gölgede bıraktığını söyledi. Martin'in hatırını sayarak eleştiri sağanağı altında içkisini yudumlayan Brissenden, dergi editörlerini saymazsak, söylediği her şeyin doğru olduğunu ifade etti. Editörlere olan nefreti sınırsızdı ve iş onları kötülemeye gelince, Martin'den de sert bir tavır benimsiyordu.

– Bunu benim için daktilo etmeni istiyorum, dedi, herhangi bir stenograftan bin kat daha iyi yaparsın bu işi. Ben de sana tavsiyelerde bulunmak istiyorum.

Paltosunun cebinden kalın bir müsvedde çıkardı.

– İşte "Güneşin Utancı". Bir değil iki kere, üç kere okudum. Sana sunabileceğim en büyük övgüdür bu. "Efemerid" hakkında söylediklerinden sonra suskun kalmam gerekiyor. Ama şunu söyleyeceğim: "Güneşin Utancı" basıldığında, büyük bir başarı kazanacak. Öyle bir tartışma başlatacak ki, sadece bunun sağlayacağı reklam, sana binlerce dolar kazandıracak.

Martin gülerek:

– Herhalde şimdi de onu dergilere göndermemi tavsiye edeceksin, dedi.

– Basıldığını görmek istiyorsan, kesinlikle hayır. Birinci sınıf yayınevlerine gönder. Yayıncılardan biri olumlu rapor verecek kadar çılgın ya da sarhoş olabilir. Bir sürü kitap okudun. Onların özü Martin Eden'ın zihnindeki imbikten geçip, "Güneşin Utancı"na dönüştü ve bir gün Martin Eden meşhur olacak; şöhreti de büyük ölçüde bu eserden kaynaklanacak. O yüzden bunu basacak bir yayınevi bulmak zorundasın; ne kadar çabuk olursa o kadar iyi.

Brissenden o gece geç saatlere kadar kaldı ve tramvaya

adımını henüz atmışken, tekrar Martin'e yöneldi ve eline, iyice buruşturulmuş küçük bir kâğıt tomarı sıkıştırdı.

– Al bunu, dedi, bugün yarışlara gittim ve şanslı günümdeymişim.

Martin parayı kullanmakta tereddüt etmedi. Arkadaşının her zaman çok parası olduğunu biliyordu. Yine, büyük bir kesinlikle biliyordu ki, başarılı olacak ve borcunu ödeyecekti. Sabah olunca tüm fatura borçlarını kapattı, Maria'ya üç aylık kira parası verdi ve rehindeki tüm eşyalarını kurtardı. Ardından Marian'a düğün hediyesi ve Ruth ile Gertrude için daha basit, Noel'e uygun hediyeler aldı. Son olarak, elinde kalan parayla, tüm Silva ailesini Oakland'a götürdü. Sözünü yerine getirmekte bir kış gecikmişti ama nihayet Maria dahil tüm Silva'lara, birer çift ayakkabı aldı. Ayrıca Silva'ların kucaklarını külahlarla, bebeklerle ve her tür oyuncakla, kutularla ve paket paket şekerle, fındık-fıstıkla, dolup taşana kadar doldurdu.

Bu sıra dışı tören alayıyla bir şekerci dükkânına girmişler, şimdiye kadar yapılmış en büyük çubuk şekerin peşindeydiler ki, Ruth ve annesi karşılarına çıktı. Bayan Morse şaşkına dönmüştü. Ruth bile incinmişti, çünkü görünüşe önem verirdi ve sevgilisini Maria'yla baş başa, yırtık pırtık giysiler içindeki Portekizli çocuklar ordusunun başında görmek hoşuna gitmemişti. Ama Martin'in gurur ve öz saygıdan yoksun olduğunu düşünmek, onu çok daha fazla incitmişti. Dahası, her şeyden acı olmak üzere, Martin'in işçi sınıfı kökeninin görmezden gelinemeyeceği sonucuna varmıştı. Bu gerçeğin utancı yeterdi zaten; bir de utanmazca dünyanın –Ruth'un dünyasının– gözüne bunu sokmanın gereği yoktu. Martin'le nişanlandığı gizli tutulmuş olsa da, uzun süreli yakınlıkları dedikoduları alevlendirmişti ve tanış oldukları birkaç kişi, dükkânda gizliden gizliye Martin'i süzmüşlerdi. Ruth, Martin gibi kayıtsız olamıyor, çevrenin baskısı-

na direnemiyordu. Acısı içine işlemişti ve utançtan titriyordu. Martin günün ilerleyen saatlerinde, aldığı hediyeyi uygun bir anda vermek üzere ceket cebinde saklayarak geldiğinde, Ruth bu haldeydi. Onun gözyaşları –içli, öfke dolu gözyaşları– Martin için bir muammaydı. Kızın içli hali, büyük bir kabalık yaptığının ispatıydı, ama neyi nasıl yaptığını anlayamıyordu. Tanıdığı insanlardan utanmak aklının köşesinden geçmezdi ve Silva'ları Noel vesilesiyle dışarı çıkarmanın Ruth'u küçük düşürmek anlamına geleceğini asla düşünemezdi. Öte yandan, Ruth'un açıklamasından sonra onun bakış açısını anladı ve bunu tüm kadınların, en üstün kadınların bile kurtulamadığı bir zayıflık olarak değerlendirdi.

36. BÖLÜM

– Haydi gel, sana hakiki pisliği göstereyim, dedi Brissenden, bir ocak akşamında.

San Francisco'da yemek yemişler ve Oakland'a dönmek üzere Feribot İskelesi'ne gelmişlerdi ki, Brissenden'ın aklına bu fikir gelmişti. Döndü ve zayıf siluetiyle rıhtım boyunca paltosunu savurarak yürümeye başladı; Martin ona yetişmeye gayret etti. Brissenden bir içki toptancısından iki damacana porto şarabı aldı ve iki elinde damacanalarla Mission Caddesi tramvayına atladı; ardından da kucağında birkaç şişe viskiyle Martin.

Martin, Ruth şu halimi görseydi, diye düşündü; bir yandan da hakiki pisliğin ne olduğunu merak ediyordu.

Tramvaydan inip sağa saparak Market Caddesi'nin güneyindeki işçi sınıfı mahallelerinin merkezine yöneldikleri sırada, Brissenden:

– Belki kimseyi bulamayız, dedi; o takdirde, bunca zamandır özlemini çektiğin şeyi kaçırmış olacaksın.

– Neden bahsediyorsun? diye sordu Martin.

– İnsanlar, zeki insanlar; seni bulduğum o tüccar ininde düşüp kalktıkların gibi ciğeri beş para etmezler değil. Kitaplar okudun ve okudukça yalnızlaştın. Bu gece sana kitap okuyan başka insanlar göstereceğim, böylece artık yalnız olmayacaksın.

Bir köşe başında:

– Onların bitmek bilmez tartışmalarını umursadığımdan değil, dedi; kitabi felsefeler ilgimi çekmiyor. Ama bu adamların akıl sahibi olduklarını, burjuva domuzlarına benzemediklerini göreceksin. Lakin temkinli ol; pek yaman konuşmacılardır hepsi.

Biraz sonra soluk soluğa, elinden damacanaları almaya çalışan Martin'i iteleyerek:

– İnşallah Norton oradadır, dedi, Norton bir idealisttir; Harvardlıdır. Olağanüstü bir hafızası vardır. İdealizm onu felsefi anarşizme yöneltmiş ve ailesi onu yanlarından kovmuş. Babası bir demiryolu şirketinin başkanı ve milyonlarla oynuyor ama oğlu San Francisco'da açlıktan sürünüp, ayda yirmi beş dolara bir anarşist bültenin editörlüğünü yapıyor.

Martin San Francisco'yu iyi bilmiyordu ve Market Caddesi'nin güneyine hiç uğramamıştı. Bu yüzden nereye gittikleri konusunda hiçbir fikri yoktu.

– Devam et, dedi, bana onları anlat. Hayatlarını nasıl kazanıyorlar? Buraya nasıl gelmişler?

– İnşallah Hamilton oradadır.

Brissenden durakladı ve ellerini dinlendirdi.

– Adı Strawn-Hamilton –kısa çizgiyle yazılıyor, biliyorsun– ve eski Güneyli neslinden. Avarenin teki; gördüğüm en tembel adam. Gerçi kâtiplik ediyor ya da etmeye çalışıyor ama, bir sosyalist kooperatifin mağazasında, haftada altı dolara. Esasen tam bir serseri. Buraya avarelik etmeye gelmiş. Bütün gün bir bankta oturduğunu ve ağzına tek lokma

girmediğini gördüm. Ve akşam onu yemeğe davet ettiğimde –iki blok ötedeki lokantaya– bana dedi ki: "Çok zahmetli olur moruk, sen bana bir paket sigara al daha iyi." Kreis onu materyalist monizme çekinceye dek, senin gibi o da Spencercıydı. Başarabilirsem onu monizm hakkında konuştururum. Norton da bir diğer monisttir ve ruhtan başka hiçbir şeye inanmaz. Kreis ve Hamilton ondan ne isterlerse verir.

Martin:

– Kreis kim? diye sordu.

– Şimdi onun mekânına gidiyoruz. Eskiden profesörmüş, üniversiteden atılmış; her zamanki hikâye. Zihni çelik bir kapan gibidir. Doğru dürüst bir işi yok. En kötü zamanında sokaklarda yatıp kalktığını bilirim. Ahlakı, vicdanı yoktur. Kefenin içinden ceset çalabilir. Burjuvaziyle onun arasındaki tek fark, Kreis'ın yanılsamalara başvurmadan çalması. Nietzsche, Schopenhauer, Kant ya da herhangi bir şey hakkında konuşabilir, ama bu dünyada umursadığı tek şey, Mary bile değil, sadece kendi monizmidir. Haeckel onun küçük teneke tanrısıdır. Onu incitmenin tek yolu, Haeckel'e laf söylemektir... İşte mekân burası. Brissenden girişteki merdivenleri tırmanmadan önce, damacanaları yere koyup dinlendi. Altında bir bar ve bakkal bulunan, iki katlı alelade bir binaydı bu.

– Çete burada kalıyor; ikinci katın tümünü kendilerine ayırdılar. Ama sadece Kreis'ın iki odası var. Haydi.

Yukarı katta ışık yanmasa da, Brissenden burayı tanıyan bir hayalet gibi karanlıkta ilerliyordu. Martin'le konuşmak için durakladı.

– Bir adam var, Stevens; bir teosofisttir. Kızdı mı fena saldırganlaşır. Şimdilerde bir lokantada bulaşıkçılık yapıyor. Puro içmeyi sever. On sentlik yemek yiyip, ardından elli sentlik puro tüttürdüğünü görmüşlüğüm var. Buradaysa ona vermek üzere birkaç puro getirdim... Bir de Par-

ry var. Avustralyalı; istatistikçi ve ayaklı bir ansiklopedi. Ona Paraguay'ın 1903'teki buğday üretimini, İngiltere'nin 1890'da Çin'e ihraç ettiği keten miktarını sorabilirsin. Jimmy Britt'in hangi kiloda "Kavgacı" Nelson'la dövüştüğünü ya da 1968'de kimin Birleşik Devletler *welter* siklet şampiyonu olduğunu da sorabilirsin ve sana bir makine kesinliğiyle doğru yanıtı verir. Andy var sonra, bir taş duvar ustasıdır. Her konuda fikri vardır, iyi de bir satranç oyuncusudur. Harry ise bir fırıncıdır; keskin bir sosyalist ve sıkı bir sendikacıdır. Bu arada, Aşçılar ve Garsonlar grevini hatırlarsın, sendika yöneticisi Hamilton'dı ve grevi o ateşledi. Her şeyi tam burada, Kreis'ın mekânında planladı. Sırf eğlence için planladı grevi, ama sendikada kalıcı olamayacak kadar tembeldi. İstese çok iyi yerlere gelebilirdi. O adam için imkânların sınırı yok; o aşılmaz tembelliği olmayaydı keşke.

Bir kapının eşiğinden sızan ışığı gördükleri âna kadar, Brissenden karanlıkta ilerlemeyi sürdürdü. Kapıyı çalıp kendilerini tanıttılar ve Martin, Kreis'la tanışıp el sıkıştı. Yakışıklı, esmer bir adamdı bu. Işıldayan beyaz dişleri, parlak siyah gözleri vardı. Ağırbaşlı genç bir sarışın kadın olan Mary, mutfak ve yemek odası olarak kullanılan arka odada bulaşık yıkıyordu. Ön oda hem uyumak hem de oturmak için kullanılıyordu. Tepelerine asılmış çamaşırlar yerlere kadar sarktığından, Martin önce, bir köşede konuşan iki adamı görmedi. Adamlar Brissenden'ı ve getirdiği damacanaları sevinçle karşıladılar ve tanıştırıldıklarında, Martin bunların Andy ve Parry olduğunu öğrendi. Onlara katılan Martin, Parry'nin önceki gece izlediği bir boks maçını anlatışını ilgiyle dinledi. Bu arada Brissenden da *toddy* hazırlamaya, şarap ve viski-soda servis etmeye koyulmuştu. O, "Klanı çağırın" diye buyurunca, Andy diğer odalarda kalanları haberdar etmeye gitti.

Brissenden Martin'e:

– Şansımız varmış ki çoğu burada, diye fısıldadı; işte Nor-

ton ve Hamilton, gel onlarla tanış. Duyduğuma göre Stevens ortalarda yokmuş. Başarabilirsem onları monizm hakkında tartıştıracağım. Bekle de bir-iki tek atıp ısınsınlar.

Sohbet başlangıçta daldan dala atlıyordu. Buna rağmen Martin adamların keskin zekâlarının farkına vardı. Fikir sahibi adamlardı; bu fikirler çoğu zaman birbiriyle çatışsa da. Nükteci ve dilbaz olmakla birlikte, yüzeysel değildiler. Ne hakkında konuşurlarsa konuşsunlar, her biri bilgi birikimini ve toplumla, Kozmos'la ilgili derin ve bütünlüklü kavrayışını ortaya koyuyordu. Hazır fikirlere yaslanmıyorlardı; hepsi şu ya da bu şekilde isyankâr insanlardı ve dudakları basmakalıp sözlere yabancıydı. Martin, Morse'ların evinde hiç bu kadar etkileyici tartışmalar duymamıştı. Bu insanlar, ilgilendikleri şeyler hakkında konuşurken, zaman dışında hudut tanımıyorlardı. Konuşmalar Bayan Humphry Ward'un yeni kitabından Shaw'un son oyununa, dramanın geleceğinden Mansfield'ın hâtıratına kadar uzanıyordu. Gazete başyazılarını övüyor ya da kınıyor, Yeni Zelanda'daki işçilerin vaziyetinden Uzak Doğu'daki Alman tasarılarına ve Asyalı göçmenlerin ekonomiye etkisine, oradan Almanya seçimlerine ve Bebel'in son konuşmasına atlıyorlar; yerel politikada karar kılıp, işçi partisi yönetimindeki son plan ve skandallarla Körfez Denizcileri grevinin perde arkasını ele alıyorlardı. Martin, içeriden ne çok bilgi edindiklerine şaşmıştı. Gazetelerde asla basılmayan şeylerden, kukla oyununu yöneten gizli ellerden haberdardılar. Mary'nin sohbete katılarak, Martin'in daha önce tanıştığı kadınlarda rastgelmediği bir zekâ sergilemesi de, ona şaşırtıcı geldi. Swinburne ve Rosetti hakkında konuştular; ardından Mary Fransız edebiyatının arka yollarına saparak, Martin'in boyunu aşan bir anlatım sergiledi. Kadın Maeterlinck'i savununca, Martin de intikamını aldı ve "Güneşin Utancı"nda dikkatle işlediği tezi dillendirdi.

Başka birkaç adam daha gelmiş ve sigara dumanıyla hava ağırlaşmıştı ki, Brissenden kırmızı bayrağı salladı.

– İşte baltana göre taze et, Kreis, dedi; Herbert Spencer'a ateşli bir aşkla bağlı, gül beyazı bir genç. Onu Haeckelci yap da görelim.

Kreis adeta uykudan uyanıp, metalik, manyetik bir nesne gibi Martin'e yönelirken, Norton sempatiyle tatlı bir kız çocuğu gibi gülümseyerek, Martin'e baktı ve onu koruyacağını belli etti.

Kreis doğrudan Martin'in üzerine gitmeye başladı ama Norton adım adım müdahale edince, sonunda tartışma Norton'la Kreis arasındaki bir savaşa dönüştü. Martin dinlerken, gözlerini oğuşturası geldi. Böyle bir şey, hele Market Caddesi'nin güneyindeki bir işçi mahallesinde gerçekleşiyor olamazdı. Kitaplar bu adamların bedeninde canlanmıştı. Ateşle, tutkuyla konuşuyorlardı ve entelektüel uyarıcılar onları, içki ve öfkenin başka adamları etkilediği gibi etkiliyordu. Duydukları, artık Kant ve Spencer gibi yarı tanrıların kaleme aldığı kuru, kitabi felsefe değildi. Felsefe, ılık, kırmızı kan şeklinde bu iki adamda can bulmuş, tüm uzuvlarıyla heyecan içinde harekete geçmişti. Arada bir diğer adamlar da söze giriyor, herkes tartışmayı ellerinde sigaralarla, ilgili ve dikkatli yüzlerle izliyordu.

İdealizm, Martin'e hiçbir zaman çekici gelmemişti ama bu felsefenin Norton'ın ellerinde aldığı şekil çok esin vericiydi. İdealizmin mantıksal olarak mümkün görünüyor olması, Kreis ve Hamilton'ın gözünden kaçmış olmalıydı; ikisi de Norton'ı bir metafizikçi olduğu savunusuyla alaya alıyorlardı. Norton ise asıl metafizikçinin onlar olduğu karşılığını veriyordu. Karşılıklı olarak *fenomen* ve *numen*ler savruldu. Norton'ı, bilinci kendi üzerinden açıklamaya çalışmakla itham ettiler. Norton ise onları kelime oyunları yapmakla; olgulardan değil, kelimelerden kuram çıkarsamakla suç-

ladı. Bu suçlama karşısında dehşete kapıldılar. Onların akıl yürütme usulünün temelinde, olgulardan yola çıkmak ve olguları isimlendirmek vardı.

Norton, Kant'ın giriftliklerine dalınca, Kreis tüm küçük Alman felsefelerinin ölünce Oxford'a gittiklerini hatırlattı. Kısa süre sonra ise Norton onlara, akıl yürütme süreçlerinin uygulamasında başvurdukları, Hamilton'ın "tutumluluk yasası"nı[1]hatırlattı. Martin coşkudan yerinde duramıyordu. Ama Norton, Spencercı değildi ve o da felsefi anlamda Martin'in ruhunu ele geçirmeye çalışıyor, iki rakibi kadar ona da dönük olarak konuşuyordu.

Doğrudan Martin'e bakarak:

– Biliyorsun Berkeley'ye kimse yanıt verememiştir, dedi, en fazla yaklaşan Herbert Spencer'dı, onun da yeterince yaklaştığı söylenemez. Spencer'ın en sadık izleyicileri bile daha ileri gidemeyecek. Geçen gün Saleeby'nin bir yazısını okuyordum ve onun da söyleyebildiği tek şey, Herbert Spencer'ın *neredeyse* Berkeley'ye yanıt vermeyi başardığıydı.

– Hume'un ne söylediğini biliyor musun? diye sordu Hamilton.

Norton başıyla onayladı ama Hamilton sözünü sürdürdü:

– Berkeley'nin savunusunun herhangi bir yanıta olanak tanımadığını ve hiçbir hüküm doğurmadığını söyledi.

Norton:

– Bu Hume'un fikri, dedi, Hume da senin gibi düşünüyordu, bir farkla: O Berkeley'ye yanıt vermenin mümkün olmadığını kabul edecek kadar akıllıydı.

Norton hiç pusulayı şaşırmamakla birlikte duyarlı ve coşkuluyken, Kreis ve Hamilton avlarında zayıf noktalar arayan soğukkanlı vahşilere benziyorlardı. Gece ilerlerken Norton, sürekli metafizikçi olarak suçlanmanın sıkıntısı içinde, aya-

1 *Law of Parsimony* / Tutumluluk Yasası: İki rakip kuramdan daha basit olanın, karmaşık olana tercih edilmesi şeklindeki felsefi kural – ç.n.

ğa fırlamamak için sandalyesine sıkı sıkı yapışarak, kurşuni gözlerinde sert bir bakış ve genç kız hatlarına sahip yüzünde katı, kendinden emin bir ifadeyle, güçlü bir saldırıda bulundu:

– Pekâlâ, sizi Haeckelciler, bir büyücü doktor gibi akıl yürütüyor olabilirim, ama ya siz nasıl akıl yürütüyorsunuz? Hiçbir dayanağınız yok; yanlış yerlerde müspet bilimleriyle caka satan, bilimsellikten uzak dogmacılarsınız. Materyalist monizm ortaya çıkmadan çok önce, yeni bir şey temellendirecek zemin ortadan kalkmıştı. Locke gerekeni söyledi; John Locke. İki yüz yıl, hatta daha önce, "İnsan Kavrayışı Hakkında Deneme"siyle, doğuştan gelen fikirlerin bulunmadığını kanıtlamıştı. Bu gece defalarca, doğuştan gelme fikirlerin var olmadığını tekrar edip durdunuz... Bu ne anlama geliyor? Nihai gerçekliğe asla ulaşamayacağınız anlamına geliyor. Doğduğunuzda beyinleriniz boştur. Görünümler ya da fenomenler, zihninizin beş duyu aracılığıyla edindiği içeriklerdir. Demek ki doğduğunuzda zihninizde olmayan numenlerin, oraya girmesinin hiçbir yolu yoktur.

Kreis:

– Bunu reddediyorum, diye araya girmeye çalıştı.

Norton:

– Sözümü bitirene kadar bekle, diye bağırdı, şu ya da bu şekilde duyularınızın algıladığı kuvvetler ya da maddeler ve onların etkileşiminden ötesini bilemezsiniz. Gördüğünüz gibi, sırf bu tartışma yürüsün diye, maddenin var olduğunu kabul etmeye hazırım ve yapmaya çalıştığım şey sizi kendi savununuzla vurmak. Başka çarem yok, ikiniz de felsefi bir soyutlamayı anlamaktan acizsiniz. Ve şimdi müspet bilimleriniz sayesinde, madde hakkında ne öğrendiniz? Maddeyi sadece fenomenler yoluyla, maddenin görünümleri yoluyla tanıyabiliyorsunuz. Sadece maddenin değişimlerinden, ya da bilincimizde değişiklik yaratan değişimlerden haberdar-

sınız. Müspet bilim sadece fenomenlerle uğraşır, buna rağmen varlıkbilimci olmaya ve numenlerle uğraşmaya çalışıyorsunuz. Oysa, müspet bilim tanımı gereği, sadece görünümlerle ilgilenir. Birinin söylediği gibi, fenomenlere dayanan bilgi, fenomenleri aşamaz... Berkeley'ye yanıt veremiyorsunuz; Kant'ı yok etseniz bile. Yine de bilimin Tanrı'nın yokluğunu ya da başka bir deyişle maddenin varlığını kanıtladığını iddia ederken, zorunlu olarak Berkeley'nin yanıldığını varsayıyorsunuz. Bildiğiniz gibi ben maddenin gerçekliğini, sadece size kendimi anlaşılır kılmak için kabul etmiş bulunmaktayım. İsterseniz müspet bilimciler olabilirsiniz, ama varlıkbilimin müspet bilimler arasında yeri yoktur; ona bulaşmayın. Spencer agnostikliğinde haklıdır, ama Spencer eğer...

Lakin Oakland'a giden son feribotu yakalama zamanı gelmişti ve Brissenden ile Martin sessizce dışarı çıktılar. Onlar çıkarken Norton hâlâ konuşuyor ve Kreis ile Hamilton, o sözünü bitirir bitirmez üzerine çullanmak için iki av köpeği gibi bekliyorlardı.

Martin feribotta:

– Bana periler ülkesinden bir görüntü sundun, dedi, böyle insanlarla tanışmak, yaşama anlam katıyor. Öyle heyecanlandım ki. Daha önce idealizme hiç kıymet vermezdim. Hâlâ da bu felsefeyi kabul etmiyorum. Her zaman bir realist olacağımı biliyorum. Yapım bu, herhalde. Ama Kreis ve Hamilton'a yanıt vermek isterdim; Norton'a da söyleyecek birkaç sözüm var. Spencer'ın bu tartışmada hiç zarar görmediği kanısındayım. İlk kez sirke giden bir çocuk gibi heyecanlandım. Biraz daha okuma yapmam gerektiğini anladım. Saleeby'yi inceleyeceğim. Hâlâ Spencer'a dil uzatılmaması gerektiğini düşünüyorum ve gelecek sefer ben de fikirlerimi söyleyeceğim.

Ama Brissenden acıyla soluyarak uyumaya başlamıştı. Çe-

nesi, atkısına gömülmüş olarak çökük göğsüne yaslanmıştı. Uzun paltosunun içinde bükülmüş olan bedeni, gemi pervanesinin titreşimiyle sallanıyordu.

37. BÖLÜM

Ertesi sabah Martin'in yaptığı ilk şey, Brissenden'ın tavsiye ve komutlarına karşı gelmekti. "Güneşin Utancı"nı zarfa koyup *Acropolis*'e gönderdi. Bu eseri dergilerde bastırabileceğine inanıyor ve dergiler sayesinde kitap yayıncılarına ulaşabileceğini düşünüyordu. "Efemerid"i de aynı şekilde zarfa koyup bir dergiye gönderdi. Brissenden'ın dergilere önyargılı yaklaşmasına karşın, onun tutumunu bir takıntı olarak gören Martin, bu muhteşem şiirin basılması gerektiği kanısındaydı. Yine de bunu Brissenden'ın iznini almadan bastırmak niyetinde değildi. Planı, şiiri önde gelen dergilerden birine kabul ettirerek, Brissenden'ın rızasını almayı kolaylaştırmaktı.

Martin o sabah, birkaç haftadır üzerinde çalıştığı ve o zamandan beri, yazıya dökülmek için kendisini dürtüp duran bir hikâyeye başladı. Bu macera ve romantizm dolu, gerçek karakterleri işleyen, gerçek dünyada ve gerçek koşullarda geçen, nefis bir yirminci yüzyıl deniz macerası olacaktı. Ama hikâyenin altında başka bir şey yatacaktı; yüzeysel okuyucuların asla ayırt edemeyeceği, hikâyenin ilginçliğini ve alınan hazzı asla azaltmayacak bir şeydi bu. Martin hikâyeyi bu yüzden yazmak istiyordu. Kurgular her zaman, asıl büyük, evrensel motifin taşıyıcısıydı Martin için. Böyle bir motif bulduktan sonra, zaman ve uzam içinde, bu evrensel şeyi ifade edebileceği kişi ve mekânlar arıyordu. Hikâyenin adı "Gecikmiş" olacaktı ve uzunluğu altmış bin kelimeyi geçmeyecekti. Sahip olduğu müthiş yaratım gücüyle, onun için ço-

cuk oyuncağıydı bu iş. İlk gün, aletlerini kullanmakta ulaştığı ustalığın bilincine vararak, zevkle yazdı. Artık sivri, keskin uçların elinden kayıp eserine zarar vermesinden korkmuyordu. Yoğun uygulama ve okumalarla geçirdiği uzun ayların ödülünü almıştı. Artık kendini, şekillendirdiği şeyin daha geniş safhalarına adayabilirdi. Çalıştıkça, saatten saate, hayat ve bu hayatta olup bitenler üzerinde nasıl kesin ve kozmik bir kavrayışa eriştiğini, eskisinden çok farklı şekilde hissetti. "Gecikmiş", karakterleri ve olayları itibarıyla hakiki olan bir hikâyeyi anlatacaktı. Ama emindi ki bu hikâye aynı zamanda, tüm zamanlar, tüm denizler ve tüm yaşamlar için geçerli olan, büyük ve hayati şeyler hakkında olacaktı. Bir an masasında geriye doğru yaslanarak, bunu Spencer'a borçluyum, diye düşündü; Herbert Spencer'a ve onun kendisine verdiği, yaşamın temel anahtarı olan evrime.

Muhteşem bir şey yazdığının bilincindeydi. Bir ses "Bu sefer olacak! Bu sefer olacak" diye çınlıyordu kulaklarında. Elbette olacaktı. Sonunda, dergilerin üzerine atlayacağı bir şey üretiyordu. Bütün hikâye yıldırım gibi gözünün önünden geçti. Not defterine bir paragraf yazacak kadar süreyle, işine ara verdi. Bu "Gecikmiş"in son paragrafı olacaktı, ama kitabın tümü, daha sonuna gelmeden haftalarca önce, zaten kafasında hazırdı.

Daha bitmemiş olan hikâyesini, deniz hakkında yazılmış diğer eserlerle kıyasladı ve kendi hikâyesinin ölçü kabul etmez şekilde üstün olduğu sonucuna vardı.

– Bunu tek bir kişi başarabilirdi, diye mırıldandı; o da Conrad. O bile bunu görse, oturup elimi sıkar ve "Aferin oğlum Martin," derdi.

Bütün gün süren hummalı çalışmanın ardından, son anda, Morse'ların evinde yemeğe davetli olduğunu hatırladı. Brissenden sayesinde, siyah takım elbisesini rehinden almıştı ve yine yemekli davetlere katılabilecek durumdaydı. Şehir mer-

kezinde, kütüphaneye dalıp Saleeby'nin kitaplarını arayacak kadar uzun kaldı. *Yaşam Döngüsü*'nü ödünç aldı ve tramvayda, Norton'un bahsettiği, Spencer'la ilgili denemeye göz attı. Martin, okudukça öfkelendi. Yüzü kızardı, çenesi kasıldı ve nefret uyandırıcı bir şeyin canını çıkarmak istercesine, bilinçsiz şekilde avcunu sıkıp gevşetmeye başladı. Tramvaydan indikten sonra kaldırımda, hiddet dolu bir adam gibi uzun adımlarla yürüdü ve Morse'ların zilini öyle bir şiddetle çaldı ki, bu çalış ne halde olduğunun ayırdına varmasını sağladı ve tekrar uysal tabiatına bürünüp, kendi haliyle eğlendi. Ancak çok geçmeden, beterin beteri bir çöküntü içine girdi. Gün boyunca ilhamın kanatlarıyla yükseklerde gezdikten sonra, yerlere düşüvermişti. "Burjuva", "tüccarların ini"... Brissenden'ın kullandığı sıfatlar kafasının içinde yankılanıp duruyordu. Ama ne önemi var, diye sordu kendi kendine. Ruth'la evleniyordu, ailesiyle değil.

Ruth ona sanki daha önce hiç bu kadar güzel, ruhani ve olağanüstü görünmemişti. Kızın yanaklarına renk gelmişti ve gözlerine takılıp gitti Martin; o gözlerde ilk olarak ölümsüzlüğü görmüştü. Son zamanlarda ölümsüzlüğü unutmuştu ve bilimsel okumaları bu kavrama çok uzak düşüyordu. Ama burada, Ruth'un gözlerinde, kelimelerle anlatılamayan sözsüz delili görüyordu. O gözlerde gördüğü şey, tüm tartışmaları unutturacak nitelikteydi; çünkü gördüğü şey aşktı. Kendi gözlerinde de aşk vardı ve hiçbir şey aşkın karşısında duramazdı. Martin'in tutkulu öğretisi böyle diyordu.

Yemek odasına geçmeden önce Ruth'la baş başa kaldıkları yarım saat, Martin'i son derece mutlu ve hayatından hoşnut kıldı. Gelgelelim, yemek masasında kaçınılmaz tepkiler geliştirmeye başladı ve ağır çalışmayla geçen günün tükenmişliği üzerine çöktü. Gözlerinin yorgun olduğunu ve asabileştiğini fark etti. Şimdi hor gördüğü ve sıkıcı bulduğu bu uygarlık timsali insanlarla ilk kez yemek masasına oturduğunda,

bir yüksek kültür ve incelikler ortamında olduğunu sanmıştı. O acıklı hali gözünün önüne geldi. Çok uzun zaman önce, bu masada sıkılgan halde endişe içinde kıvranıp tüm gözeneklerinden ter akıtmış, yemek gereçlerinin çokluğundan kafası karışmış, servis yapan uşak ona umacı gibi görünmüş, bu toplumsal irtifada kendisini nasıl idare edeceğini düşünürken, en sonunda kendisi gibi olmaya, bilgili gibi görünmekten ve boş yere caka satmaktan vazgeçmeye karar vermişti.

İçini rahatlatmak amacıyla, bindiği geminin batacağından korkarak can yeleklerine doğru koşan bir yolcunun gözleriyle Ruth'a baktı. İşte geriye bu kadarı kalmıştı: Aşk ve Ruth. Diğerleri, kitapların sınavından geçememişti. Ama Ruth ve aşk geçmişti sınavı; Martin onlar için biyolojik bir savunu geliştirmişti. Aşk, yaşamın en yüce ifade ediliş şekliydi. Tabiat Martin'i şekillendirmekle meşgulken, Ruth da sevdalanacak birini bulmak için tüm normal erkeklerle meşgul olmuştu. Ruth on bin asır boyunca –yüz bin ve bir milyon asır boyunca– bunun için uğraşmış ve sonunda Martin'i bulmuştu. Aşkı Martin'in içindeki en güçlü şey kılmış, tahayyül yeteneğiyle bu aşkın etkisini binlerce kat artırmış ve Martin'i, titreyip erisin diye "efemerid"in içine göndermişti. Martin masanın altında, yanında oturan Ruth'un elini aradı ve elleri, sıcak bir dokunuşla birleşti. Ruth kısa bir an Martin'e baktığında, gözleri parlak ve yumuşaktı. İçi titreyen Martin de ona aynı şekilde baktı; Ruth'un gözlerindeki parlaklık ve yumuşaklığın ne ölçüde, onun kendi gözlerinde gördüğü şeylerden kaynaklandığını bilemedi.

Masanın karşı çaprazında, Bay Morse'un sağında, bir yerel üst hâkim olan Yargıç Blount oturuyordu. Martin onunla defalarca karşılaşmış ve sevmeyi başaramamıştı. O ve Ruth'un babası sendika siyaseti, yerel durum ve sosyalizm hakkında tartışıyorlar, Bay Morse Martin'i bu son başlık konusunda iğnelemeye gayret ediyordu. En sonunda Yargıç

Blount masanın öte yanından müşfik ve babacan bir acımayla baktı. Martin kendi kendine gülümsedi.

Yargıç Blount teskin edici bir sesle:

– Bunları aşacaksın genç adam, dedi, gençlik ateşinin en iyi ilacı zamandır.

Bay Morse'a döndü:

– Böyle durumlarda tartışmayı doğru bulmam. Yoksa hastada direnç gelişmesine sebep olursunuz.

Bay Morse:

– Çok doğru, dedi, ama bu durumdaki bir hastayı ara sıra uyarmakta da fayda vardır.

Martin neşeli bir tavırla güldü ama bunun için hayli çaba harcaması gerekmişti. Uzun bir gün olmuş, fazlasıyla yorulmuştu ve son derece fevriydi.

– Şüphesiz ikiniz de harika doktorlarsınız, dedi, ama hastanın da fikrini bir nebze önemsiyorsanız, teşhis koymakta başarısız olduğunuzu söylememe izin verin. Aslında, bende olduğunu sandığınız hastalıktan siz ikiniz muzdaripsiniz. Benimse bağışıklığım var. Damarlarınızda yarı olgun vaziyette dolaşan sosyalist felsefe, bana dokunmadı bile.

Yargıç:

– Pek akıllıca, diye mırıldandı; pozisyonları tersine çevirerek tartışmayı lehinize döndürmek istiyorsunuz.

– Tıpkı sizin yaptığınız gibi.

Martin'in gözlerinden şimşekler çıkıyordu ama kendine hâkim olmayı başararak devam etti:

– Anlıyorsunuz ya sayın Yargıç, kampanya konuşmalarınızı duydum. Henidikal bir süreç içinde –bu arada, kimsenin anlamadığı bu henidikal kelimesini çok seviyorum– henidikal bir süreç içinde, rekabetçi sisteme ve güçlünün ayakta kalması gerektiğine inandığınıza kânisiniz ama, güçlünün sahip olduğu kudreti kısıtlamak için elinizden geleni ardınıza koymuyorsunuz.

– Genç adam...

Martin onu uyardı:

– Unutmayın, kampanya konuşmalarınızı duydum. Hepsi kayıtlarda var. Eyaletler arası ticaret düzenlemesi, ormanların korunması ve daha binbir çeşit kısıtlamayla ilgili görüşlerinizin hepsi sosyalizme uyuyor.

– Gücün aşırı biçimde kullanılmasının kısıtlamalara tâbi tutulması gerektiğine inanmadığınızı mı söylüyorsunuz?

– Mesele bu değil. Size, teşhis koymakta başarısız olduğunuzu söylüyorum. Sosyalizm mikrobunun bana bulaşmadığını söylüyorum. Bu mikrobun zayıflatıcı etkilerinden muzdarip olan asıl sizsiniz, diyorum. Bana gelince, oldum bittim sosyalizme de, sözlük anlamları dışında kullanılan birtakım kelimelerin arkasına gizlenmiş sahte bir sosyalizm olan melez demokrasinize de muhalifim... Ben bir gericiyim. Öylesine gericiyim ki, konumumun sizin gibi, bir toplumsal örgütlenme yalanının peçesi ardında yaşayan, o peçenin ardını görme yetisinden yoksun kişilerce anlaşılması mümkün değil. Siz güçlünün ayakta kalması ve hâkim olması gerektiğine inandığınızı sanıyorsunuz. Bense buna gerçekten inanmıyorum. Farkımız bu. Biraz daha gençken –birkaç ay daha gençken– inandım buna. Fikirleriniz beni de etkilemişti. Ama tüccarlar ve iş adamları korkak yöneticilerdir; bütün gün nasıl para kazanacaklarını düşünerek debelenip dururlar. Bu yüzden ben de yüzümü aristokrasiye döndüm. Bu odadaki tek bireyci benim. Devletten hiçbir beklentim yok. Tek beklentim, at sırtındaki kuvvetli adamın, devleti bu kokuşmuş beyhudeliğinden kurtarması... Nietzsche haklıydı. Size Nietzsche'nin kim olduğunu anlatmaya çalışmayacağım, ama o haklıydı. Dünya güçlülere aittir; aynı zamanda soylu olan, ticaret dünyasının domuz yalağında eşinmeyen güçlülere. Dünya gerçek asillerindir; büyük sarışın canavarların, uzlaşmayanların, "evet diyen"lerindir. Sizin, kendini

bireyci sanan sosyalistlerin başını onlar yiyecek. Yumuşak ve düşük seviyeli insanlara özgü köle ahlakınız sizi kurtaramaz. Ah, bütün bunları hiç anlamadığınızı biliyorum, vaktinizi almayayım. Ama bir şeyi unutmayın. Oakland'da ancak bir elin parmakları kadar bireyci var, ama Martin Eden onlardan biri.

Martin, tartışmayı burada bitirdiğinin işaretini vererek, Ruth'a döndü. Sesinin tonunu düşürerek:

– Bugün yorgunluktan bitmiş durumdayım, dedi; tek istediğim sevmek. Konuşmak değil.

Bay Morse:

– Ben ikna olmadım. Sosyalistler hep kandırmacalara başvurur. Onları ayırt etmenin yolu budur, dedi. Ama Martin duymazdan geldi.

– Yine de seni iyi bir Cumhuriyetçiye çevireceğiz, dedi Yargıç Blount.

Martin şaka yollu:

– O zamana kadar at sırtındaki despot gelir, diye yanıt verdi ve Ruth'a döndü.

Ama Bay Morse tatmin olmamıştı. Fikirlerine saygı duymadığı ve tabiatını anlayamadığı müstakbel damadının tembelliği ve makul, meşru bir işe girmemekte ayak diremesi hoşuna gitmiyordu. Bu yüzden lafı Herbert Spencer'a getirdi. Yargıç Blount hemen ona katıldı ve filozofun adını duyar duymaz onlara kulak kabartan Martin, Spencer aleyhinde ağır ve kendini beğenmişçe bir karalamaya girişen Yargıç'ı dinledi. Bay Morse arada bir, "işte oğlum, görüyorsun ya" dercesine Martin'e bakıyordu. Dişlerinin arasından, "Geveze kargalar" diye mırıldanan Martin, Ruth ve Arthur'la konuşmaya devam etti.

Lakin uzun süren günün ve "hakiki pislik"te geçirdiği gecenin etkisi altındaydı; üstelik, tramvayda okuduğu satırlardan duyduğu öfke de henüz tazeydi.

Ruth aniden:

– Sorun nedir? diye sordu. Martin'in kendine hâkim olmak için büyük çaba sarf ettiğini görüp telaşlanmıştı.

O sırada Yargıç Blount:

– Bilinmezden başka tanrı yoktur ve Herbert Spencer onun peygamberidir, diyordu.

Martin ona döndü. Sakin bir sesle:

– Ucuz bir yargı, dedi, bu sözü ilk olarak City Hall Parkı'nda, sizden daha bilgili olması gereken bir işçinin ağzından duymuştum. Daha sonra aynı sözü sık sık duydum ve her defasında bu yargının boşluğu midemi bulandırdı. Kendinizden utanmalısınız. O soylu adamın ismi sizin dudaklarınızda, lağım çukuruna düşmüş bir çiğ damlası gibi duruyor. İğrençsiniz.

Odaya sanki yıldırım düşmüştü. Yargıç Blount ona felç olmuş gibi bir ifadeyle bakıyor, kimse konuşmuyordu. Bay Morse içten içe memnun olmuştu. Kızının şok geçirdiğini görebiliyordu. Yapmak istediği buydu işte: Hoşlanmadığı bu adamın doğuştan gelme zorbalığını ortaya çıkarmak.

Ruth yalvarırcasına, masanın altında Martin'in elini aradı, ama Martin'in kanı tepesine çıkmıştı. Yüksek mevkilerde oturanların entelektüel ukalalık ve sahtekârlığına dayanamıyordu. Bir Yüksek Mahkeme yargıcı! Daha birkaç yıl önce batağın içindeyken, bunun gibi görkemli varlıklara bakıp, onları tanrı sanırdı.

Yargıç Blount kendini toparladı ve Martin'le, herhalde hanımların varlığı sebebiyle, kibar olmaya çalışarak konuşmaya başladı. Bu bile Martin'in öfkesine öfke kattı. Dünyada dürüstlük kalmamış mıydı?

Martin:

– Benimle Spencer'ı tartışamazsınız! diye bağırdı, Spencer'ı hemşehrileri ne kadar tanıyorsa, siz de ancak o kadar tanıyorsunuz. Bunun kendi hatanız olmadığını kabul ediyorum.

Çağımızın acınası cehaleti böyle işte. Bu akşam buraya gelirken, o cehaletin bir örneğine rastladım. Saleeby'nin Spencer hakkında yazdığı bir denemeyi okuyordum. Siz de okumalısınız. Ulaşmanız kolay. Herhangi bir kitapçıdan almanız ya da kütüphaneden edinmeniz mümkün. Saleeby'nin konuyla ilgili toparladıklarıyla kıyaslanınca, o asil adamı hiç de yeterince istismar edemediğinizi görüp utanırdınız. Bu öyle bir utanç belgesi ki, sizin ayıbınızı önemsiz kılıyor... Spencer'ın soluduğu havayı kirletmeye layık olmayan bir profesör, onu "yarı eğitimlilerin tanrısı" olarak nitelemiş. Spencer'dan on sayfa okuduğunuzu tahmin etmiyorum, ama muhtemelen sizden daha akıllı olan eleştirmenler var ki, Spencer'ı sizden fazla okumamış olsalar da, taraftarlarıyla onun bütün eserleri içindeki tek bir fikir için kavga ederler. Herbert Spencer'dan söz ediyoruz: Dehasının mührünü tüm bilimsel araştırmalar ve modern düşünceye vurmuş olan adam; öyle ki bugün Fransız köylülerinin çocuklarına, onun ortaya koyduğu ilkeler çerçevesinde okumayazma ve aritmetik öğretiliyor. Ve onun fikirlerinin teknik uygulamasından ekmek yiyen adamlar, hakkında iğneleyici laflar edip duruyorlar. Oysa beyinlerinde kıymetli olan ne varsa, büyük ölçüde Spencer'a borçlular. Çok belli ki, Spencer dünyaya gelmemiş olsa, papağan misali ezberledikleri bilgiler arasında doğru olan hiçbir şey kalmayacaktı... Yine de Oxford'daki Başkan Fairbanks gibi bir adam –sizden daha yüksek mevkideki biri, Yargıç Blount– Spencer'ın bir düşünürden ziyade şair ve hayalci olarak, gelecek nesiller tarafından unutulup gideceğini söylemiş. Kafasız zevzekler sürüsü! Bu tip adamlardan biri de "*Başlangıç İlkeleri*'nin belli bir edebi kudretten bütünüyle yoksun olmadığını" buyurmuş. Başkaları da Spencer'ın özgün bir düşünür değil, sadece çok üretken bir yazar olduğunu söylemiş. Kafasız zevzekler! Kafasız zevzekler!

Martin birden susup, kopkoyu bir sessizliğe gömüldü. Ruth'un ailesindeki herkes Yargıç Blount'u kudret ve başarı sahibi bir adam olarak görüyordu ve Martin'in çıkışları karşısında dehşete düşmüşlerdi. Yemeğin geriye kalan kısmı bir cenaze havasında geçti. Yargıç ve Bay Morse sohbeti birbirlerine hasrettiler, diğer konuşmalar ise son derece yavandı. Asıl patırtı, yemek sonrası Ruth ve Martin baş başa kaldıklarında koptu.

– Çekilmez birisin, diye ağlıyordu Ruth.

Ama Martin, öfkesi daha dinmemiş olarak:

– İblisler! İblisler! diye söyleniyordu.

Ruth onun yargıca hakaret ettiğini belirtince, tepki gösterdi Martin:

– Hakkındaki gerçeği ona söyleyerek mi?

Ruth diretti:

– Gerçek olup olmadığı umurumda değil. Nezaket sınırlarını aştın. Kimseye hakaret etmeye hakkın yok.

– Peki Yargıç Blount hakikate sövme hakkını nereden buluyor? Kuşkusuz hakikate sövmek, o yargıç gibi cüce bir kişiliğe hakaret etmekten daha ağır bir cürüm. O daha da beterini yaptı. Ölmüş olan büyük, soylu bir adamın ismini karaladı. Ah, iblisler! İblisler!

Martin'in içinde öfkenin karmaşası yeniden alevlenmişti ve Ruth korkuya kapıldı. Onu hiç bu kadar kızgın görmemişti ve bu durum ona çok gizemli, anlaşılmaz geldi. Buna rağmen korkusunun arasında, onu hâlâ Martin'e doğru çeken akıma kapıldı; yine ona sokulmak, bu öfke patlaması anında, ellerini onun boynuna koymak istedi. Olanlardan dolayı incinmiş ve kızmış da olsa, Martin "İblisler! İblisler!" diye söylenirken, onun kollarına bıraktı kendini. Ruth hâlâ kollarındayken, Martin şöyle dedi:

– Bir daha masanızı işgal etmeyeceğim canım. Benden hoşlanmıyorlar ve varlığımla onları huzursuz etmem doğru

değil. Hem onlar da beni aynı şekilde huzursuz ediyor. Hatta hasta ediyorlar beni. Nasıl olup da masum zamanlarımda, yüksek mevkilerin sahibi, güzel evlerde oturan, eğitimi ve banka hesapları olan kişilere kıymet atfetmişim!

38. BÖLÜM

– Gel lokale gidelim.

Yarım saat önce geçirdiği iç kanama sebebiyle bitkin durumda olan Brissenden, böyle diyordu. Bu son üç günde geçirdiği üçüncü kanamaydı. Elinden düşürmediği viski bardağını, titreyen parmaklarla ağzına götürüyordu.

Martin:

– Sosyalizmle ne işim olur benim? diye sordu.

Brissenden:

– Dışarıdan gelenlerin beş dakikalık konuşma yapmasına izin var, dedi, içindekileri dök ortaya. Onlara sosyalizmi neden istemediğini anlat. Onlar ve işçi mahallesi ahlakları hakkında ne düşündüğünü söyle. Burunlarına Nietzsche'yi daya da seni bir temiz pataklasınlar. Kavga çıkar. Bu onlara iyi gelir. Tartışmak istiyorlar; sen de istiyorsun bunu. Anlasana, ölmeden önce senin bir sosyalist olduğunu görmek istiyorum. Bu sana var olmak için bir sebep verir. İleride yaşayacağın hayal kırıklıklarının tek ilacı, sosyalizm olacaktır.

Martin:

– Onca adam arasında neden sen sosyalist oldun, bir türlü anlayamıyorum, dedi, işçi yığınları senin estetik ruhuna hitap etmez ki.

Brissenden'ın tekrar doldurduğu viski bardağını, suçlayıcı bir tavırla işaret etti:

– Hem sosyalizmin seni kurtaracağı da yok.

Brissenden:

– Ben çok hastayım, dedi, senin durumun farklı. Sağlıklısın ve yaşayacağın çok şey var; bir şekilde hayata tutunmalısın. Bana gelince; neden sosyalist olduğumu merak ediyorsun. Söyleyeyim. Çünkü sosyalizm kaçınılmazdır; çünkü bu kokuşmuş ve akıl dışı sistem böyle devam edemez; çünkü at sırtında gezen despotların devri geçti. Köleler buna katlanmayacaktır. Sayıları çok fazla ve onu daha at sırtına çıkamadan alaşağı ederler. Onlardan kurtuluş yok; köle ahlakını sineye çekmek zorunda kalacaksın. Hoş bir durum değil, kabul ediyorum. Ama bunun günü geliyor ve sineye çekeceksin. Nietzscheci fikirlerinle çok geri kafalı kalıyorsun. Geçmiş geçmiştir ve tarihin tekerrür ettiğini söyleyenler yalancıdır. Elbette yığınları sevmiyorum ama elimden ne gelir? At sırtındaki despot gelmeyecek ve her şey, iktidardaki bu korkak domuzlardan evladır. Ama haydi gel. Çok fazla içtim ve daha fazla otururum sarhoş olacağım. Biliyorsun doktor diyor ki... Doktorun canı cehenneme! Onu kandırmayı bilirim ben.

Pazar gecesiydi ve çoğu işçi sınıfına mensup olan Oakland sosyalistlerinin doldurduğu küçük salonu buldular. Akıllı bir Yahudi olan konuşmacı Martin'in takdirini kazandığı gibi, içinde husumet de uyandırdı. Adamın çöküк ve dar omuzları, tahta gibi göğsü, onun işçi mahallelerinden gelme olduğuna delalet ediyordu ve Martin'in aklına, güçsüz, zavallı kölelerle onları yöneten ve sonsuza dek yönetecek olan bir avuç asil arasındaki çağlar süren mücadele takılıyordu. Martin için bu kara kuru, ufak yaratık bir simgeydi. O, biyolojinin yasasına göre yaşamın en ücra köşelerinde çürüyüp gidecek olan, sefil durumdaki güçsüzler ve yetersizler kitlesinin temsilcisiydi. Onun gibiler, uygunsuz olanlardı. Kurnazca felsefelerine, karıncalar misali ortak hareket etme temayüllerine karşın, tabiat onları bu müstesna mevki için uygun görmemişti. Tabiat, yaşamın verimli rahminin çeşitlili-

ğinden, sadece en iyi olanı seçmişti. İnsanlar da Tabiat'ı taklit ederek yarış atları ve salatalıklar yetiştiriyorlardı. Şüphesiz, Kozmos'un yaratıcısı daha iyi bir yöntem geliştirebilirdi, ama bu Kozmos'ta yaşayanların geçerli yöntemi uygulamaktan başka çareleri yoktu. Elbette, çürüyüp giderken kıvranabilirlerdi; tıpkı sosyalistlerin kıvranıp durduğu gibi. Platformdaki konuşmacı ve terli kalabalığın bir araya gelerek, yaşamın yüklediği cezaları hafifletmek, Kozmos'u alt etmenin bir yolunu bulmak için kıvrandıkları gibi.

Martin böyle düşünüyordu ve Brissenden onlara günlerini göstermesi için teşvik edince, bunları dillendirdi. Kurallara uyarak, âdet olduğu şekilde platforma çıkıp başkana hitap ederek konuştu. Düşük bir sesle, duraklayarak, Yahudi konuşurken zihninde beliren fikirleri toparlayarak başladı söylevine. Böyle toplantılarda her bir konuşmacıya tanınan süre beş dakikaydı. Ama Martin'in beş dakikası dolduğunda, hızını daha yeni almış, salondakilerin öğretisine olan hücumunu ancak yarı yarıya tamamlamıştı. Onların ilgisini çekmeyi başarmıştı ve dinleyiciler alkışlarla, başkandan Martin'in süresini uzatmasını istediler. Zekâlarına göre bir düşmanla karşı karşıya olduklarını fark etmişlerdi ve ilgiyle, tek kelimeyi atlamadan dinlediler. Martin hararetle, inançlı şekilde konuşuyor; köleler, onların ahlakı ve taktiklerine hücum ederken lafını hiç sakınmıyor ve dinleyicilerinin, onun bahsettiği köleler olduğunu ima etmekten de geri durmuyordu. Spencer ve Malthus'dan alıntılar yaparak, biyolojinin gelişim yasasını ifade etti.

Sözünü bağlarken:

– Demek ki, dedi, köle tipli insanların oluşturduğu bir devlet uzun ömürlü olamaz. Eski gelişim yasası hâlâ geçerlidir. Açıkladığım gibi, var olma mücadelesinde, güçlüler ve nesilleri hayatta kalırken, zayıflar ve onların nesli ezilip yok olur. Sonuç olarak geriye güçlüler ve nesilleri kalır. Mücade-

le sürdükçe, gelen her yeni neslin kuvveti artar. Gelişme budur. Ama siz köleler –köle olmak kötü bir şey, kabul ediyorum– ama siz köleler gelişim yasasının yürürlükten kalkacağı, güçsüz ve yetersizlerin ezilip gitmeyeceği, her bir yetersiz insanın gün boyunca istediği zaman, istediği kadar yemek bulacağı, güçlü ya da zayıf herkesin evlenip çoğalabileceği bir toplum hayal ediyorsunuz. Peki sonuç ne olacak? Artık yeni nesillerin kuvvet ve yaşam değeri artmayacak. Sizin köle felsefenizin Nemesis'i[1] bu işte. Köleler toplumunuz –kölelerden oluşan, onlar tarafından ve onlar için kurulan toplumunuz– onu oluşturan hayatla birlikte, kaçınılmaz olarak güçsüzleşip parçalanacak... Unutmayın, size duygusal ahlaktan değil, biyolojiden bahsediyorum. Hiçbir köle toplumu ayakta kalamaz...

– Ya Amerika Birleşik Devletleri? diye bağırdı dinleyicilerden biri.

Martin:

– Ne olmuş ona? diye yanıtladı; on üç koloni kendi yöneticilerini koltuktan indirip, Cumhuriyet denen şeyi kurdular. Artık kılıçla yöneten efendilerin devri kapanmıştı. Ama birtakım efendiler olmadan yapamazdınız; böylece yeni efendiler ortaya çıktı. Bunlar büyük, erkeksi, soylu adamlar değil, kurnaz ve sinsi tüccarlar, tefecilerdi. Sizi tekrar köleleştirdiler. Hakikatli, soylu adamlar gibi kol kuvvetiyle değil; gizlice, sinsi tertiplerle, tatlı sözler ve yalanlarla yaptılar bunu. Köle yargıçlarınızı satın aldılar, köle yasa koyucularınızı ayarttılar, köle oğlan ve kızlarınızı eskisinden de beter hallere düşürdüler. Bugün Birleşik Devletler'in tüccar oligarşisinde iki milyon çocuğunuz ağır işçi olarak çalışıyor. On milyon köleniz doğru dürüst bir barınaktan yoksun ve aç... Ama başa dönelim. Hiçbir köle toplumunun ayakta kalamayacağını gösterdim size. Çünkü doğası gereği, böyle bir

1 *Nemesis*: Ceza ya da intikam tanrıçası – ç.n.

toplum gelişim yasasını hükümsüz kılmak zorundadır. Bozulma içselleşmeksizin bir köle toplumu örgütlenemez. Gelişim yasasını hükümsüz kılmaktan söz etmek kolay; iyi de kuvvetinizi korumanızı sağlayacak yeni gelişim yasası nerede? Oluşturun bu yasayı. Zaten oluşturdunuz mu yoksa? O zaman ifade edin.

Martin bağırış-çağırışların arasında, yerine döndü. Bir sürü adam ayağa kalkmış, konuşma yapmak için izin istiyordu. Birer birer, cesaretlendirici alkışlar eşliğinde, hararet ve tutkuyla, heyecanlı jestlerle konuşup, yapılan hücuma karşılık verdiler. Fırtınalı bir geceydi, bu fırtınayı yaratan ise çarpışan fikirlerdi. Konuşmacıların bazıları konudan uzaklaştıysa da, çoğu doğrudan Martin'e yanıt verdiler. Onu, daha önce duymadığı fikirlerle sarstılar ve yeni bir kavrayış kazanmasını sağladılar. Yeni biyoloji yasalarına dair değil de, eski yasaların yeni uygulanımlarına dair bir kavrayıştı bu. Her zaman kibar olamayacak kadar samimiydiler ve başkan birkaç defa, düzeni tesis etmek için kürsüyü yumruklamak zorunda kaldı.

Tesadüfen, dinleyiciler arasında toy bir muhabir vardı. Sıkıcı haberlerle dolu bir günde, acilen sansasyon uyandıracak bir şeylere ihtiyaç duyulduğundan, buraya gönderilmişti. Pek parlak bir genç olduğu söylenemezdi. Gayet kolaycı ve kayıtsızdı. Tartışmaları anlayamayacak kadar kalın kafalıydı. Aslında, kendini bu geveze işçi sınıfı manyaklarından çok üstün görmenin rahatlığı içindeydi. Ayrıca, ülkenin ve gazetelerin politikalarını belirleyen makam sahiplerine büyük saygısı vardı. Üstelik idealinde, hiçbir şey yapmadan başarıya –hatta büyük bir başarıya– ulaşabilen yetkin bir gazeteci olmak vardı.

Ne hakkında konuşulduğunun farkında değildi. Olması da gerekmiyordu. *Devrim* gibi kelimeler ona gerekli ipucunu vermişti. Bir fosil kemiğinden tüm iskelet yapısını yeni-

den kurabilen bir paleontolog misali, tek kelimeden, *devrim*den yola çıkarak tüm konuşmaları yeniden kurgulayabilirdi. Bu işi aynı gece ve çok da iyi şekilde yaptı. En heyecan verici konuşma Martin'e ait olduğu için, her şeyi onun ağzından yazdı ve Martin'in gerici ve bireyci konuşmasını, yangın yeri gibi kıpkızıl bir sosyalizm söylemine dönüştürdü. Toy gazeteci bir sanatçıydı ve resmini kalın bir fırçayla boyadı. Bu resimde, küfreden, bağrışıp homurdanan öfkeli dinleyiciler vardı ve vahşi bakışlı, saçları uzamış, sinir hastası görünümlü yozlaşmış adamlar, sesleri tutkuyla titreyerek, sıkılı yumruklarını havaya kaldırarak konuşuyorlardı.

39. BÖLÜM

Martin küçük odasında, kahvesini içmiş, günlük gazetesini okuyordu. Kendini birinci sayfada manşete çıkmış görmek, tuhaf bir deneyimdi. Oakland sosyalistlerinin kötü şöhretli lideri olduğunu öğrenmekse, çok şaşırtıcıydı. Toy gazetecinin kendisi için kurguladığı şiddet dolu konuşmayı okudu ve önce bütün bu uydurmalara kızdıysa da, sonunda gazeteyi kahkahalarla kenara fırlattı.

– Adam ya sarhoş ya da fazlasıyla kötü niyetli, dedi öğleden sonra, uzandığı yatağın üzerinden. Brissenden onu ziyarete gelmiş ve odadaki tek sandalyeye yayılmıştı.

– Ne önemi var? Bu gazeteleri okuyan burjuva domuzlarının seni takdir etmesini istiyor değilsin ya.

Martin bir an düşündükten sonra şöyle dedi:

– Hayır, takdirlerini umursamıyorum, hem de hiç. Öte yandan, bu yazı Ruth'un ailesiyle olan ilişkimi biraz zora sokacak. Babası hep benim sosyalist olduğumu savunup dururdu ve bu rezil haber onun görüşünü haklı çıkaracak. Görüşünü umursadığımdan değil... Neyse, boş ver. Bugün ne-

ler yaptığımı sana göstermek istiyorum. "Gecikmiş" üzerinde çalıştığımı biliyorsun zaten, ama artık neredeyse yarısına geldim.

Martin yazdıklarını yüksek sesle okurken Maria kapıyı açtı ve şık giyimli genç bir adamı odaya buyur etti. Adamın oynak gözleri odada dolaştı, gazyağı ocağına ve köşedeki mutfağa baktıktan sonra Martin'e döndü.

Brissenden:

– Oturun, dedi.

Martin yatağında genç adama yer açtı ve ne istediğini açıklamasını bekledi.

Adam:

– Dün geceki konuşmanızı dinledim Bay Eden ve sizinle röportaj yapmaya geldim, dedi.

Brissenden kahkahalarla gülmeye başladı. Gazeteci, Brissenden'ın kadavra misali solgun yüzüne bakarak:

– Bir sosyalist kardeşiniz mi? diye sordu.

Martin yumuşak bir sesle:

– Haberi bu yazmış, dedi, ama daha çocuk bu.

Brissenden:

– Niye onu biraz okşamıyorsun? dedi; akciğerlerimin beş dakikalığına iyileşmesi için bin dolar verirdim.

Toy gazeteci, çevresinde dönen, onunla ilgili ve onu hedef alan bu konuşmadan dolayı biraz tedirgin oldu. Ama sosyalistlerin toplantısını başarıyla tasvir ettiği için övgü almış ve topluma yönelik bu örgütlü tehdidin lideri olan Martin Eden'la bir görüşme yapması istenmişti.

– Fotoğrafınızı çekmemize itiraz etmezsiniz değil mi, Bay Eden? dedi; fotoğrafçımız dışarıda bekliyor ve güneş alçalmadan çekim yapmanın iyi olacağını söyledi. Ardından, röportajımıza başlayabiliriz.

Brissenden düşünceli düşünceli:

– Bir fotoğrafçı, dedi; okşa onu Martin! Okşa onu!

– Yaşlanıyorum galiba. Yapmam gerek, biliyorum, ama içimden gelmiyor. Pek de önemli değil, dedi Martin.

– Allah aşkına, diye ısrar etti Brissenden.

Martin:

– Cazip bir öneri, dedi, ama enerji harcadığıma değmeyecek sanki. Bu arkadaşı okşamak da bir enerji gerektiriyor sonuçta. Hem ne gereği var?

Gazeteci şakacı bir tavırla:

– Aynen öyle, doğru söylüyorsunuz, dedi. Lakin endişeyle kapıya doğru bakmaya başlamıştı bile. Martin, dikkatini Brissenden'a vererek:

– Ama yazdıklarının tek kelimesi bile doğru değildi, dedi.

Gazeteci atıldı:

– Sadece genel bir tasvirdi, anlıyorsunuz ya. Hem iyi bir reklam oldu. Önemli olan bu. Size iyilik yaptım.

Brissenden:

– İyi bir reklammış Martin oğlum, diye, genç adamın sözlerini tekrarladı.

– Hem de bana iyilik yapmış, düşünsene, diye ekledi Martin.

– Şimdi bakalım... Nerede doğdunuz Bay Eden? diye soran gazeteci, dikkati kendisine çekmeye çalışıyordu.

Brissenden:

– Not almıyor, dedi, her şeyi aklında tutacak.

Genç adam tedirginliğini belli etmemeye çalışarak yanıtladı:

– Dinlemek bana yeter, iyi bir muhabir not almaya gerek duymaz.

Brissenden:

– Dün gece de gerek duymamışsın, dedi. Ama Brissenden sakin kalacak adam değildi ve aniden tavır değiştirdi:

– Martin, sen onu okşamazsan, ben kendim yapacağım. Yere yıkılıp öleceğimi bilsem dahi.

– Poposuna vursak nasıl olur? diye sordu Martin.

Brissenden bir yargıç edasıyla düşündükten sonra başıyla onay verdi. Martin bir anda, toy gazeteciyi, başı dizlerinin arasına gelecek vaziyette yüz üstü devirdi ve yatağın kenarına oturup onu zapt etti. Uyararak:

– Sakın ısırma, dedi, yoksa yüzüne yumruk atmak zorunda kalırım. Çok yazık olur, öyle hoş bir yüzün var ki.

Martin'in eli yükselip indi ve hızlı bir ritimle kalkıp inmeye devam etti. Gazeteci direndi, küfretti ve olduğu yerde kıvrandı ama ısırmaya kalkmadı. Ciddiyetle olup biteni izleyen Brissenden bir ara heyecanlanıp viski şişesini kavrayarak:

– Lütfen, bırak bir kerecik vurayım şuna, diye yalvardı.

Sonunda duraklayan Martin:

– Maalesef yoruldum, dedi, vurmaktan elim uyuştu.

Toy gazeteciyi kaldırıp yatağın üzerine oturttu.

Bir oğlan çocuğu gibi ağlayan gazetecinin gözyaşları, kızarmış yanaklarından aşağı akıyordu.

– Sizi tutuklattıracağım, diye hırladı; bunun hesabını vereceksiniz. Görürsünüz.

Martin:

– Hoş olan, dedi, ne kadar alçaldığının farkında olmaması. Onun yaptığı gibi, bir insan hakkında yalanlar söylemek dürüstlüğe, doğruluğa, erkekliğe ne kadar aykırı ve o bunu anlamıyor bile.

Brissenden:

– Konuşmak için bize geldi, dedi.

– Evet, iftira edip zarar verdiği bendenize geldi. Şimdi şüphesiz bakkalım veresiyeyi kesecek. En kötüsü, bu zavallı oğlan birinci sınıf bir gazeteci ve birinci sınıf bir hergele olana kadar aynı yolda devam edecek.

Brissenden:

– Ama daha zaman var, dedi; kim bilir, belki sen onu kurtarmak için bir şeyler yapabilirsin. Niye ona bir kerecik vurmama izin vermedin? Benim de katkım olsun isterdim.

Kabahatli genç:

– Sizi tutuklatacağım, s-s-sizi hayvanlar, diye hıçkırırarak ağlıyordu.

Martin:

– Hayır, ağzı fazla güzel ve güçsüz, dedi.

Başını hazin hazin sallayarak ekledi:

– Maalesef elimi boşuna uyuşturdum. Bu genç adam iflah olmaz. Sonunda çok büyük ve başarılı bir gazeteci olacak. Vicdanı yok. Bu bile başarılı olmasına yeter.

Bu sözün ardından toy gazeteci, Brissenden'ın elinde tuttuğu şişeyle ona vuracağından korka korka, kapıdan çıkıp gitti.

Ertesi sabah gazeteyi okuyan Martin, kendisiyle ilgili bilmediği pek çok şey öğrendi. Yayımlanan röportajda, "Biz toplumun ezeli düşmanlarıyız" demişti. "Hayır, anarşist değil sosyalistiz." Gazeteci bu iki öğreti arasında fazla fark olmadığını hatırlattığında, Martin onaylarcasına omuzlarını silkmekle yetinmişti. Yazıda, kendisinin asimetrik bir yüzü olduğu belirtiliyor ve vücudundaki türlü çarpıklıklar tarif ediliyordu. Özellikle, bir suçlunun ellerine sahip olduğu ve kan oturmuş gözlerinin hiddetle baktığı belirtiliyordu.

Martin ayrıca, geceleri City Hall Parkı'nda işçilere konuşmalar yaptığını, insanların aklını çelen anarşistler ve kışkırtıcılar arasında çok geniş bir dinleyici kitlesine ulaştığını ve gayet devrimci nutuklar attığını öğrendi. Toy gazeteci, küçük yoksul odasını da tasvir ederek, gazyağı ocağını ve tek sandalyeyi, Martin ile arkadaşlık eden, yirmi yıl zindanda kapalı kaldıktan sonra daha yeni salıverilmiş gibi duran, ölü suratlı serseriyi anlatmıştı.

Gazeteci çok iyi çalışmıştı. Hemen Martin'in aile geçmişine burnunu sokmuş ve Bernard Higginbotham'ı dükkânının önünde fotoğraflamıştı. Zeki, ağırbaşlı bir işadamı olarak nitelediği bu beyefendi, kayınbiraderinin sosyalistçe gö-

rüşlerine ve kişiliğine hiç tahammül edemiyordu. Bay Higginbotham'ın ağzından aktarıldığına göre Martin, kendisine önerilen işleri kabul etmeyen işe yaramaz tembelin biriydi ve bir gün hapse düşeceği kesindi. Marian'ın kocası Hermann von Schmidt'le de röportaj yapılmıştı. O da Martin'i ailenin yüzkarası olarak nitelemiş ve onu reddettiğini söylemişti. "Benden otlanmaya çalıştı ama buna hemen ve kesin olarak engel oldum," demişti Von Schmidt. "Buralarda sürtmese iyi olur. İşsiz güçsüz adamdan hayır gelmez, bunu derim ben."

Martin bu kez gerçekten kızmıştı. Brissenden olaya şaka gibi yaklaşmıştı ama, bunu Ruth'a açıklamanın çok güç olacağını bilen Martin avunamıyordu. Ruth'un babasının da olanlardan çok memnun olduğunu ve bu durumdan nişanlarını bozmak için yararlanacağını biliyordu. Ne ölçüde yararlanacağını öğrenmesi kısa sürdü. Öğleden sonra Ruth'dan bir mektup geldi. Zarfı bir felaket önsezisiyle açan Martin, mektubu, teslim aldığı kapı ağzında okuyuverdi. Okurken eli mekanik olarak, sigara içtiği günlerdeki gibi cebinde tütün ve kahverengi sigara kağıdını aradı. Ama cebinin boş olduğunun ya da sigara içecek malzeme aradığının bilincinde değildi.

Mektup hiddetle yazılmamıştı. Satırlarda öfkeden eser yoktu. Ama baştan aşağı, ilk cümleden sonuncuya kadar, bir dargınlık ve hayal kırıklığını yansıtıyordu. Ruth, beklentilerinin boşa çıktığını yazmıştı. Martin'in gençliğindeki başıboş hallerini aştığını, aşkıyla onun ciddi ve edepli bir hayat sürmesini sağlayabileceğini sanmıştı. Oysa şimdi, anne-babası kesin bir tavırla nişanlarının bozulmasını buyuruyorlardı. Bu konuda haklı olduklarını kabul etmekten başka çaresi yoktu. Mutlu bir ilişki yürütmeleri mümkün değildi. Daha başından, talihsiz bir beraberlikti bu. Ama Martin'e en acı gelen, mektupta yer alan bir teessüftü. "Bir işe girip bir şey-

ler olmaya çalışsaydın keşke," diyordu Ruth. "Ama yapamadın. Geçmiş hayatın fazlasıyla başıboş ve düzensizdi. Seni suçlamamak gerektiğini anlıyorum. Sadece tabiatına ve yetişme tarzına göre hareket ettin. Yani seni suçlamıyorum, Martin. Lüftfen bunu unutma. Bir hata ettik, hepsi bu. Annem ve babamın söylediği gibi, birbirimize uygun değildik ve bunu çok geç kalmadan anladığımız için memnun olmalıyız." Mektubun sonuna doğru, "Beni görmeye çalışma," diyordu, "ikimiz için de mutluluk verici bir karşılaşma olmaz; annem de bundan hiç hoşlanmaz. Anneme büyük bir acı ve endişe çektirdiğim için, böyle düşünüyorum. Onun gönlünü almak için çok uğraşmam gerekecek."

Martin mektubu dikkatle, baştan sona tekrar okudu. Sonra oturup cevap yazdı. Sosyalistlerin toplantısında dile getirdiği şeyleri özetledi ve bütün söylediklerinin, gazetede onun ağzından yazılanların tam tersi olduğunu belirtti. Mektubun sonuna doğru, Tanrı'nın sevgili âşığı olarak, Ruth'a yalvarıyordu: "Lütfen yanıt ver bana," diyordu, "ve yanıtında bana bir tek şey söyle. Beni seviyor musun? Hepsi bu. Sadece bu soruya yanıt ver."

Ama ne ertesi gün ne de sonraki günler hiçbir yanıt gelmedi. "Gecikmiş", dokunulmadan masanın üzerinde duruyor, masanın altındaki iade edilmiş yazılar yığını her gün biraz daha büyüyordu.

Martin'in pürüzsüz uykusu ilk kez bozuldu ve uzun, huzursuz geceler yaşamaya başladı. Morse'ların evini üç kez aradı ama her defasında, telefona çıkan uşak tarafından def edildi. Brissenden hastaydı ve yerinden kalkamayacak kadar güçsüz halde, otelinde yatıyordu. Martin onu sık sık ziyaret etse de, dostunu kendi dertleriyle meşgul etmek istemiyordu.

Martin'in dertleri türlü türlüydü. Toy gazetecinin yazısı, Martin'in beklediğinden de etkili olmuştu. Portekizli bak-

kal artık ona veresiye mal vermiyordu; Amerikalı olan ve bununla gurur duyan manav ise, Martin'i ülkesine ihanet etmekle suçlamış ve onu dükkânında görmek istemediğini söylemişti. Vatanperverliğini, Martin'in hesabını iptal edip, borcunu ödemesine bile izin vermeyecek kadar abarttı. Mahalledeki dedikodular da aynı duyguları yansıtıyor ve Martin'e karşı infial giderek artıyordu. Kimse sosyalist bir hainle görüşmek istemiyordu. Zavallı Maria kararsız kalmış ve korkmuştu ama vefakâr davrandı. Mahallenin çocukları, bir keresinde Martin'i ziyaret eden güzel at arabasının uyandırdığı huşudan sıyrılmış, güvenli bir mesafeden ona "serseri" diye bağırıyorlardı. Bununla birlikte Maria'nın çocukları Martin'i sadakatle savunup, şerefini korumak için şiddetli kavgalara girdiler. Maria'nın sorunlarına bir de, moraran gözler ve kanayan burunlarla eve gelen çocuklar eklendi.

Martin bir gün Oakland'a indiğinde, sokakta Gertrude'a rastladı ve beklenen şeyin gerçekleştiğini öğrendi. Bernard Higginbotham, Martin aileyi küçük düşürdüğü için küplere binmiş, onun eve girmesini yasaklamıştı.

Gertrude yalvararak:

– Niye buralardan gitmiyorsun Martin? demişti, uzaklara gidip bir iş bul ve biraz zaman geçir. Bu fırtına dindiğinde geri gelirsin.

Martin başını iki yana salladı, ama açıklama yapmadı. Nasıl açıklasındı ki? Çevresindeki insanlarla arasında böyle korkunç bir entelektüel uçurum bulunması onu dehşete düşürüyordu. Bu uçurumu aşıp onlara kendi konumunu, yani sosyalizm karşısındaki Nietzscheci konumunu açıklayamıyordu. Yaklaşım ve davranışlarını anlaşılır kılacak sözler ne İngilizcede ne de başka bir dilde mevcuttu. Bu insanların doğru davranıştan anladığı, onun bir işe girmesi gerektiğiydi. Bildikleri tek laf buydu. Fikrî lugatlerinde sadece bu cümleler vardı. Bir iş bul! Çalış! Kız kardeşi konuşurken, za-

vallı aptal köleler, diye düşündü. Dünyanın güçlülere ait olmasına şaşmamak lazımdı. Köleler kendi köleliklerine saplantılı şekilde bağlanmıştı. Sahip oldukları iş, önünde yerlere kapanıp tapındıkları altından puttu.

Gertrude ona para vermeyi önerdiğinde, Martin yine kafasını iki yana salladı. Oysa gün bitmeden rehinciye uğraması gerektiğini biliyordu.

Gertrude onu tembihleyerek:

– Şimdilerde Bernard'dan uzak dur, dedi, birkaç ay sonra siniri yatışınca, istersen onun için nakliyat aracını sürebilirsin. Ne zaman bana ihtiyacın olursa haber ver, hemen gelirim. Unutma.

Gertrude yüksek sesle ağlayarak uzaklaştı ve Martin onun ağır bedeniyle sarsakça yürümesine bakıp, derin bir kedere kapıldı. Kız kardeşini izlerken, kafasındaki koca Nietzscheci yapı yıkılacakmış gibi sallandı. Bu çelişkiye acı acı güldü. Onun gibi iyi bir Nietzschecinin entelektüel tasarımları bile, yaşadığı ilk hassasiyet ya da heyecanla sarsılabiliyordu. Evet, bu sarsıntının sebebi köle ahlakının kendisiydi; kız kardeşinin haliyle ilgili üzüntüsü de köle ahlakının etkisiyleydi. Gerçek soylular, acıma ve merhamet duygusunu aşmış insanlardı. Kölelerin yer altı zindanlarında türeyen acıma ve merhamet, sefil ve güçsüz yığınların ter ve ıstırabından başka bir şey değildi.

40. BÖLÜM

"Gecikmiş" hâlâ masanın üzerinde durup duruyordu. Göndermiş olduğu tüm yazılar şimdi masanın altındaki yerlerini almıştı. Geri gelmeyen tek yazı, Brissenden'ın "Efemerid"iydi. Bisikleti ve siyah takım elbisesi yine rehinciye gitmiş, daktiloyu kiralayanlar yine onu sıkıştırmaya baş-

lamışlardı. Ama böyle şeyler artık canını sıkmıyordu. Yeni bir yönelim arayışındaydı ve bulana kadar her şeyi askıya almıştı.

Birkaç hafta sonra, beklediği şey gerçekleşti. Sokakta Ruth'la karşılaştı. Yanında kardeşi Norman vardı, onu görmezden gelmeyi denediler ve Norman konuşmalarına engel olmaya çalıştı.

Martin'i tehdit ederek:

– Kız kardeşimi rahatsız edersen polis çağırırım, dedi, seninle konuşmak istemiyor ve ısrarlarınla bizi küçük düşürüyorsun.

Martin:

– Eğer kararlıysan, gerçekten polis çağırmak zorunda kalacaksın. O zaman da yarın ismini gazetelerde görürsün, dedi, şimdi yolumdan çekil ve istersen git polisi bul. Ruth'la konuşacağım.

Ruth'a:

– Bunu senin ağzından duymak istiyorum, dedi.

Yüzü solan Ruth, titriyordu. Ama kendine hâkim olmaya çalıştı ve soran gözlerle Martin'e baktı.

Martin:

– Mektubumda sorduğum soru, diye hatırlattı.

Norman sabırsızlandığını gösteren bir hareket yaptı ama Martin bir bakışıyla durdurdu onu.

Ruth başını iki yana salladı.

– Bu kararı özgür iradenle mi aldın?

– Evet, öyle.

Ruth, düşük, gergin bir sesle ve sözünü tartarak konuşuyordu:

– Özgür irademle aldım. Beni o kadar küçük düşürdün ki, arkadaşlarımın yüzüne bakamaz oldum. Biliyorum ki hepsi benim hakkımda konuşuyor. Sana diyeceğim bu kadar. Beni çok üzdün ve seni bir daha görmek istemiyorum.

– Arkadaşlar! Dedikodular! Yalan haberler! Bütün bunlar aşktan daha güçlü değil ya! Demek beni hiçbir zaman sevmemişsin.

Ruth'un soluk yüzü kızardı. Güçsüzce:

– Bütün yaşadıklarımızdan sonra bunu nasıl söylersin? dedi; Martin, ne dediğini bilmiyorsun. Adi bir kadın değilim ben.

Norman:

– Görüyorsun, seninle görüşmek istemiyor, diyerek araya girdi ve Ruth'la birlikte yürümeye başladılar.

Martin kenara çekilerek, geçmelerine izin verdi. Bilinçsizce, ceketinin cebinde, artık orada olmayan tütün ve kahverengi sigara kağıdını aradı.

Kuzey Oakland'a kadar uzun bir yol yürüdü ama merdivenlerden çıkıp odasına girene dek, yürüdüğü yolun farkına varmadı. Kendini yatağın kenarında oturup, çevresine uyurgezer gibi bakınırken buldu. Masanın üzerinde duran "Gecikmiş"i fark etti ve sandalyeyi çekip kaleme uzandı. Tabiatında, bütünlüğe dönük bir mantıki zorlama vardı. Bu yazı, yarım kalmış bir şeydi. Başka bir şey tamamlanana kadar ertelenmişti. Şimdi o başka şey bittiğine göre, kendini bu yazıyı bitirmeye yönlendirebilirdi. Daha sonra ne yapacağını bilemiyordu. Tek bildiği, hayatında buhranlı bir aşamanın başladığıydı. Yeni bir döneme girmiş, bu dönemi en iyi şekilde aşmak için var gücüyle çalışıyordu. Geleceği merak etmiyordu. Yakında, geleceğin onun için neler hazırladığını öğrenecekti. Her ne olacaksa olsundu artık. Hiçbir şeyin önemi yoktu.

Beş gün boyunca hiçbir yere gitmeden, hiç kimseyi görmeden, azıcık yiyerek "Gecikmiş" üzerinde çalıştı. Altıncı günün sabahında postacı ona *Parthenon*'un editöründen ince bir zarf getirdi. Mektuba şöyle bir bakınca, "Efemerid"in kabul edildiğini anladı. Editör, "Şiiri Sayın Cartwright Bruce'a gönderdik" diyordu, "ve o kadar olumlu sözler söyledi ki,

basmayı kabul etmesek olmazdı. Ne kadar beğendiğimizin delili olarak, şiiri Ağustos sayımızda yayımlayacağımızı bildirmek isteriz; zira Temmuz sayısı çoktan hazırlandı. Sayın Brissenden'a tebrik ve teşekkürlerimizi iletirseniz memnun oluruz. Lütfen bize kendisinin fotoğrafını ve biyografisini postalayınız. Ödeyeceğimiz ücreti yetersiz bulursanız, hemen telgrafla, uygun bulduğunuz ücreti bildirebilirsiniz."

Teklif edilen ücret üç yüz elli dolar olduğundan, Martin telgraf çekmeye gerek duymadı. Şu durumda dahi, Brissenden'ın rızasını almak gerekiyordu. Sonuçta Martin haklı çıkmıştı. İşte, bir dergi editörü esaslı bir şiiri bir bakışta tanımıştı. Ücret de nefisti; asrın şiiri için olsa da. Cartwright Bruce'a gelince, Martin onun, Brissenden'ın fikirlerine saygı duyduğu tek eleştirmen olduğunu biliyordu.

Tramvayla şehir merkezine indi. Evleri ve sokak aralarını izlerken, arkadaşının başarısı ve kendisinin açık zaferi için daha çok sevinemediğine hayıflandı. Ülkedeki en iyi eleştirmen Brissenden'ın şiiri hakkında olumlu konuşmuş, iyi şeylerin de dergi sayfalarında yer alabileceği fikri doğru çıkmıştı. Ama Martin'in içindeki şevk sönmüştü ve Brissenden'ı görmeyi, ona iyi haberler iletmekten daha çok istediğini fark etti. *Parthenon*'dan gelen kabul mektubu sayesinde, "Gecikmiş" üzerinde çalıştığı beş gün boyunca Brissenden'dan ses çıkmadığı, kendisinin de onu düşünmediği hatırına gelmişti. Martin ilk kez dünyadan nasıl koptuğunun ayırdına vardı ve arkadaşını unuttuğu için utanç duydu. Ama bu utanç bile içini fazla yakmadı. "Gecikmiş"i yazarken, sanatsal duygular hariç her tür duyguya karşı duyarsızlaşmıştı. Başka olaylar karşısında, transa geçmiş gibiydi. Bu trans hali devam ediyordu. Tramvayın vızıldayan sesi kulaklarındayken, tüm yaşamı çok uzak ve gerçek dışı görünüyordu. O haldeydi ki, yanından geçtiği kilisenin çanı kafasının üstünde tuzla buz olsa, pek ilgilenmez, şaşırmazdı.

Otele gelince hızla Brissenden'ın odasına çıktı ve aynı hızla geri döndü. Oda boştu. Tüm valizler alınmıştı.

Ona merakla bakan otel kâtibine:

– Bay Brissenden adres bıraktı mı? diye sordu.

– Duymadınız mı?

Martin başını iki yana salladı.

– Tüm gazeteler yazdı oysa. Yatağında ölü bulundu. İntihar. Kafasına bir kurşun sıkmış.

– Toprağa verildi mi?

Martin bunu sorarken, kendi sesi çok uzaktan geldi kulaklarına; sanki başka biri konuşuyordu.

– Hayır. Mevta adli soruşturmadan sonra gemiye konup Doğu'ya yollandı. Her şeyi ailesinin tuttuğu avukatlar ayarladı.

Martin:

– Çok hızlı davranmışlar, diye fikrini beyan etti.

– Bilmem. Öleli beş gün oluyor.

– Beş gün mü?

– Evet, beş gün.

– Ya, dedi Martin ve dönüp çıktı.

Sokağın köşesinde *Western Union*'a girdi ve *Parthenon*'a telgraf çekerek, şiirin basımını gerçekleştirmelerini tavsiye etti. Cebinde, eve dönüş parası olarak sakladığı beş dolardan başka para yoktu. Bu yüzden mesajı ödemeli olarak gönderdi.

Odasına dönünce, yine yazmaya başladı. Günler ve geceler geldi geçti, o masasında oturup yazmaya devam etti. Rehinci dışında hiçbir yere gitmedi, hiç egzersiz yapmadı ve acıktığı zaman sistemli olarak yemek yiyip bir şeyler pişirdi. Pişirecek şeyi olmadığında, yine sistemli olarak aç kaldı. Hikâye bölüm bölüm oluşmuş olsa da, etkisini artıracak bir giriş bölümünü gerekli gördü ve yirmi bin kelimelik bir giriş yazdı. Hikâyenin iyi olmasını gerektiren bir durum yok-

tu ama Martin'in sanatsal prensipleri, onu işini iyi yapmaya zorluyordu. Rüyada gibi, çevresindeki dünyadan kopuk halde, kendini geçmiş hayatının edebi getirileri arasındaki bir hayalet gibi hissederek, çalışmaya devam etti. Hayaletlerin, ölümden sonra bu durumun farkına varamayan ruhlar olduğunu duymuştu. Bir an, acaba öldüm de farkında değil miyim, diye sordu kendi kendine.

Gün geldi, "Gecikmiş" bitti. Daktiloyu kiralayan şirketten bir adam, makinayı almak üzere gelmişti ve Martin tek sandalyede hikâyenin son sayfalarını yazarken, yatağa oturup bekledi. Martin sonunda büyük harflerle "BİTTİ" diye yazdı. Gerçekten her şey bitmişti. Daktilonun odadan götürülüşünü bir rahatlık duygusuyla izledi, sonra yatağa uzandı. Açlıktan bitkin düşmüştü. Otuz altı saattir ağzına tek lokma girmemişti, ama bunu düşünmüyordu bile. Kapalı gözlerle sırtüstü yatıyor ve hiçbir şey düşünmüyordu. Bir rüya hali ya da sersemlik iyice çöktü üzerine, bilinci bulanıklaştı. Neredeyse kendini bilmez halde, Brissenden'ın ona okumaktan hoşlandığı, yazanı belirsiz bir şiiri mırıldanmaya başladı. Kapı ağzında endişe içinde bekleyen Maria, bu tekdüze okuyuştan ürktü. Kelimelerden pek bir şey anlamıyordu, ama Martin'in bunları söylemesine kendince bir anlam yükledi. "Bitirdim"di şiirin nakaratı.

Bitirdim...
Sazımı koydum kenara.
Şimdi şarkılar sustu
Mor çiçekli yoncaları
Gölgeler sardı
Bitirdim...
Sazımı koydum kenara.
Nice şarkı söylemiştim
Dalda öten bir kuş gibi

Şimdi ben de susuverdim
Yorulmuş bülbül misali
Artık başka şarkım da yok
Geldim dayandım sınıra
Bitirdim...
Sazımı koydum kenara.

Artık dayanamayan Maria, sobaya doğru koşturdu ve bir tabağa azıcık çorba koyup, içine tencerenin dibinden kazıdığı kuşbaşı et ve sebzeyi kattı. Martin doğrulup oturdu ve yemeye koyuldu. İki kaşık arasında, Maria'yı uykusunda konuşmadığına ve ateşinin çıkmadığına ikna etmeye çalışıyordu.

Maria gittikten sonra Martin kederle, omuzları çökük vaziyette yatağın kenarında oturdu ve etrafına fersiz, görmeyen gözlerle baktı. Nihayet, sabah postasıyla gelen ve yırtık ambalajında açılmadan duran dergi, karanlık beyninde bir ışık çakmasına sebep oldu. Bu *Parthenon*'un Ağustos sayısı, diye düşündü; içinde "Efemerid" olmalıydı. Keşke Brissenden burada olup görebilseydi!

Derginin sayfalarını çevirirken, ansızın durdu. "Efemerid", debdebeli bir başlık ve Beardsley[1] tarzı kenar süsleriyle basılmıştı. Başlığın bir yanında Brissenden'ın, diğer yanında İngiliz Büyükelçisi Sir John Value'nun fotoğrafı yer alıyordu. Editörün giriş notunda Sir John Value'nun, Amerika'da şair bulunmadığına dair sözü hatırlatılıyor ve "Efemerid"e değiniliyordu. "İşte buyurun, Sir John Value!" Cartwright Bruce'un Amerika'nın en büyük eleştirmeni olduğu belirtiliyor, onun ağzından "Efemerid"in Amerika'da yazılmış en muhteşem şiir olduğu aktarılıyordu. Editörün önsözü, şöyle bitiyordu: "Henüz 'Efemerid'e biçilmesi gereken değer konusunda kesin bir hükme varabilmiş değiliz; belki hiçbir zaman da varamayacağız. Ama bu şiiri her okuyuşumuzda,

1 *Aubrey Vincent Beardsley* (1872-1898): *Art Nouveau* tarzı siyah-beyaz kitap resimleriyle tanınmış İngiliz sanatçı – ç.n.

içindeki kelimelere ve bu kelimelerin düzenlenişine şaşıp kaldık; Bay Brissenden'ın onları nereden bulduğunu ve birbirine böyle nasıl bağladığını merak edip durduk." Ardından şiir geliyordu.

Martin dergiyi dizlerinin arasından yere bırakırken:

– İyi ki ölmüşsün, sevgili dostum Briss, diye mırıldandı.

Sunumun ucuzluğu ve kabalığı tiksindiriciydi, ama Martin pek de tiksinti duyamadığını fark etti. Keşke öfkelenebilseydi, fakat buna bile gücü yoktu. Uyuşuk haldeydi. Sanki kanı pıhtılaşmış, öfkenin gerektirdiği şekilde hızlı akamaz olmuştu. Hem kızmaktan ne çıkacaktı? Şiirin basılma şekli, Brissenden'ın burjuva toplumuyle ilgili tüm olumsuz yargılarıyla uyum içindeydi.

– Zavallı Briss, beni asla affetmezdi, dedi kendi kendine.

Bir gayretle kalkıp, eskiden daktilo kâğıtlarını koyduğu kutuyu aldı. İçindekileri tarayıp, arkadaşının yazmış olduğu on bir şiiri ayırdı. Bunları eninden ve boyundan yırtıp çöp kutusuna attı. Bu işi kayıtsızca yapmıştı ve bitirdiğinde, boş gözlerle önüne bakarak yatağın kenarına oturdu.

Orada ne kadar oturduğunu bilmiyordu. Derken hayalinde uzun, yatay, beyaz bir çizgi belirdi. Çok tuhaftı. Ama görüntü büyüdükçe, bunun Pasifik'in köpükleri arasındaki dumanlı bir mercan resifi olduğunu anladı. Sonra, gözleri dalgalar içinde bir kanoyu seçti. Kanonun kıç tarafında, beline kırmızı bez sarmış bronz tenli bir ilah, küreğini suya daldırıp çıkarıyordu. Martin onu tanıdı. Moti'ydi, Şef Tati'nin en küçük oğlu. Burası Tahiti'ydi ve o dumanlı resifin ötesinde, güzel Papara toprakları ve şefin nehir ağzındaki ottan kulübesi vardı. Gün bitiyor, Moti balık tutmaktan dönüyordu. Resifin üstünden geçmek için büyük bir dalganın gelmesini bekliyordu. Sonra Martin kendini, bir zamanlar sıklıkla yaptığı gibi, elinde kürekle kanonun ön tarafında otururken gördü. Büyük firuze dalga bir duvar gibi arka-

larında yükselince, Moti'nin talimatıyla deli gibi kürek çekecekti. Bir an sonra artık olanları dışarıdan izlemeyi bıraktı ve kanonun içindeki yerini aldı. Moti bağırırken ikisi de küreklerine asılıp, firuze dalganın dik sırtında hızla ilerlediler. Kanonun altındaki su bir buhar makinesi gibi tıslıyor, havada su zerrecikleri uçuşuyor, bir telaş, bir gümbürtüdür gidiyordu. Kano süzülerek lagünün durgun sularına indi. Moti gülerek gözlerindeki tuzlu suyu sildi ve birlikte, Tati'nin ottan kulübesinin batan güneşin ışıklarıyla altın gibi parladığı sahilde kürek çektiler.

Resim yavaşça silindi ve Martin'in gözleri önüne, sefil odasının düzensiz görüntüsü serildi. Ağaçların arasında şarkılar söylendiğini, genç kızların ay ışığında dans ettiğini biliyor, ama onları göremiyordu. Görebildiği, dağınık yazı masası, önceden daktilonun durduğu boş alan ve kirli pencere camıydı. İnleyerek gözlerini kapattı ve uykuya daldı.

41. BÖLÜM

Martin gece boyunca derin derin uyudu ve sabahleyin postacı kapısına gelene kadar yataktan kalkmadı. Yorgun ve pasif halde, öylesine mektuplara göz attı. Bir hırsız derginin yolladığı zarfta, yirmi dolarlık çek vardı. Martin bir buçuk yıldır bu parayı tahsil etmeye çalışıyordu. Tutara kayıtsızca baktı. Bir yayıncıdan çek aldığı zaman duyduğu heyecan silinmişti. Daha önce gelenlerin aksine, bu çek güzel gelişmelerin habercisi değildi. Sadece yirmi dolarlık bir çekti ve Martin'in yiyecek bir şeyler almasına yarayacaktı.

New York'taki haftalık bir dergi de, güldürücü bir şiiri için çek göndermişti. Tutarı on dolardı. Sakince düşündüğünde, aklına bir fikir geldi. Ne yapacağını bilmiyordu ve acele etmek için sebebi yoktu. Bu arada yaşamaya devam etme-

liydi. Bir sürü de borcu vardı. Masanın altında yığılmış müsveddelere pul yapıştırıp, onları tekrar dergilere yollamak iyi bir yatırım olmaz mıydı? Belki birisi kabul edilirdi. O zaman yaşamı kolaylaşırdı. Öyle yapmaya karar verdi ve çekleri Oakland'daki bankada bozdurduktan sonra, on dolarlık pul aldı. Daracık odasına dönüp kahvaltı hazırlama fikri, itici geldi ona. İlk kez borçlarını kafaya takmıyordu. Odasında hazırlayacağı doyurucu bir kahvaltının on beş-yirmi sente mâl olacağını biliyordu. Ama bunun yerine, Forum Cafe'ye gidip kendine iki dolarlık bir kahvaltı ısmarladı. Garsona bir çeyreklik bahşiş verdi ve elli sente bir paket Mısır sigarası aldı. Ruth sigarayı bırakmasını istediğinden beri, ilk kez sigara içiyordu. Artık neden içmesindi ki? Hem canı da sigara çekiyordu. Ayrıca, para ne işe yarardı? Beş sentle bir paket Durham ve kahverengi sigara kağıdı alabilir, kırk sigara sarabilirdi. Ama ne fark ederdi ki? Para, hemen satın alabileceği şeylerin ötesinde bir anlam taşımıyordu. Yol haritası ve dümeni olmayan, hangi limana gideceği belirsiz bir gemi gibiydi. Böyle sürüklenip giderken, hayat ona daha az acı veriyordu.

Günler geçip gidiyor, Martin her gün düzenli olarak sekiz saat uyuyordu. Bununla birlikte şimdi, çeklerin gelmesini beklerken, on sente yemek veren Japon lokantalarında yiyordu ve hem bitkin vücudu hem de çökük avurtları toparlanıyordu. Artık kendini uykusuzluk ve haddinden fazla çalışmayla yıpratmıyordu. Hiçbir şey yazmıyor ve kitapların kapağını açmıyordu. Çokça yürüyor, tepelere tırmanıyor, sakin parklarda uzun saatler geçiriyordu. Hiç arkadaşı ya da tanışı yoktu, olsun da istemiyordu. Heves kalmamıştı içinde. Nereden geleceğini bilmediği bir dürtünün, tıkanan hayatını yeniden hareketlendirmesini bekliyordu. Şu an yaşamı harap, tasarısız, boş ve âtıldı.

Bir gün, "hakiki pislik"i ziyaret etmek için San Francisco'ya gitti. Ama son anda, yukarı kat girişine adım atmışken ür-

küp geri döndü ve işçi mahallesinin insan kalabalığına karıştı. Felsefe tartışmaları duyma düşüncesi onu korkutmuştu ve bir hırsız gibi, "hakiki pislik"ten birinin onu görüp tanıyacağından korkarak kaçtı.

Bazen, "Efemerid"in nasıl hırpalandığını görmek için gazete ve dergilere göz atıyordu. Şiir büyük başarı kazanmıştı. Hem de ne başarı! Herkes "Efemerid"i okumuş, bunun gerçek şiir olup olmadığını tartışıyordu. Yerel gazetelerde her gün konuyla ilgili derinlikli eleştiriler, nükteli köşe yazıları ve ciddi okuyucu mektupları yayımlanıyordu. Helen Della Delmar (ki kendisi borazanlar ve davullar eşliğinde Amerika'nın en büyük kadın şairi ilan edilmişti) Brissenden'a Pegasus'un sırtında yer açmayı reddediyor, kamuya açık mektuplar yazarak, onun bir şair olmadığını ispat etmeye çalışıyordu.

Parthenon bir sonraki sayısında, "Efemerid"e olan ilgiden dolayı kendine pay çıkarmış, Sir John Value'ya sataşmış ve Brissenden'ın ölümünü reklam amaçlı olarak insafsızca kullanmıştı. Yarım milyonluk tirajı olduğu söylenen bir gazete, Helen Della Delmar'ın Brissenden'la dalga geçmek için yazdığı özgün ve esprili bir şiiri yayımlamıştı. Delmar'ın, "Efemerid"in parodisi niteliğinde bir şiiri daha vardı.

Martin birçok defalar, Brissenden'ın ölmüş olmasına sevindi. O, yığınlardan nefret ederdi ve şimdi en güzel, en kutsal eseri yığınların eline geçmişti. Güzellik'in didiklenmesi gün be gün devam etti. Ülkedeki bütün alıklar, kartlaşmış küçük benliklerini kamuoyuna ifşa ederek Brissenden'ın büyüklüğüne saldırmak üzere sıraya girmişti. Bir gazetede şöyle deniyordu: "Yakın zaman önce bunun gibi, hatta daha iyi bir şiir yazmış bir beyefendiden mektup aldık." Başka bir gazete ölümcül bir ciddiyetle Helen Della Delmar'ın parodisini kınıyor ve diyordu ki: "Ama şüphesiz Bayan Delmar bu parodiyi muzip bir anında, büyük bir şairin bir diğer bü-

yük şaire, belki de şairlerin en büyüğüne göstermesi gereken saygıyı göz ardı ederek yazmış. Gelgelelim, Bayan Delmar "Efemerid"i yaratan adamı kıskanıyor mudur bilinmez ama, onun da binlerce insan gibi bu esere hayran kaldığı ve bir gün buna benzer dizeler yazmayı deneyeceği kesin."

Papazlar "Efemerid" aleyhine vaaz vermeye başladılar ve şiirin içeriğini inatla savunan bir papaz, sapkınlık suçlamasıyla görevden uzaklaştırıldı. "Efemerid" dünyanın neşesine katkıda bulunmuştu. Hakkında gülünç şiirler ve karikatürler yayımlandı ve sosyete dergilerinde o kadar çok fıkraya konu oldu ki, Charley Frensham, Archie Jennings'e "Efemerid"den beş dize okuyanın bir sakatı dövebileceğini, on dize okuyanın o sakatı nehirde boğabileceğini bile söyleyebildi.

Martin gülmüyordu; öfkeyle dişlerini de gıcırdatmıyordu. Sadece derin bir üzüntü duyuyordu. Doruğunda aşkın bulunduğu kendi dünyasının çöküşü yanında, dergilerin ve toplumun sergilediği çöküntü pek önemsiz kalıyordu. Brissenden dergiler konusunda son derece haklı çıkmıştı ve Martin, bu gerçeği görene kadar yıllarını boş yere çabalayarak geçirmişti. Ama artık bitti, diye avuttu kendini. Yıldızlara gideceğim diye yola çıkıp, kendini kokuşmuş bir bataklıkta bulmuştu. Sık sık gözünün önünde Tahiti'ye –temiz, tatlı Tahiti'ye– ait görüntüler beliriyordu. Alçak Paumotu'ları, yüksek Marquesa'ları görüyordu. Kendini gemide bira bardakları ve küçük bıçaklar satarken, şafakta Papeete'deki resif üzerinden, inci atolleri arasında Nukahiva'ya ve Taiohae Koyu'na doğru zorlu bir yolculuğa çıkarken görüyordu. Burada Tamari'nin gelişi şerefine bir domuz keseceğini, onun çiçekli taçlarla süslenmiş kız kardeşlerinin, elinden tutarak, şarkılar ve gülüşlerle ona çiçekler sunacağını biliyordu. Güney denizi onu çağırıyordu ve er geç bu çağrıya karşılık vereceğini biliyordu.

Bu arada kendini hayatın akışına bırakarak dinlendi ve bilgi âlemine yaptığı yorucu seyahatin ardından kendini toparladı. *Parthenon*'dan gelen üç yüz dolarlık çeki, Brissenden'la ilgili işleri ailesi adına yürüten avukata verdi. Çek karşılığında bir makbuz aldı; avukata ayrıca, Brissenden'ın kendisine verdiği yüz dolardan bahseden bir de not teslim etti.

Martin'in Japon lokantalarından ayağını kesmesi çok sürmedi. Mücadeleyi bıraktığı anda, kaderi dönmüştü. Ama bu dönüş çok geç olmuştu. En ufak heyecan duymadan *Millenium*'dan gelen kalın bir zarfı açtı, üç yüz dolarlık çeki inceledi ve bunun "Macera"nın basım hakkı karşılığında gönderildiğini anladı. Tüm borçları, rehinciye olan ana borcu ve faizi dahil olmak üzere, yüz doları bulmuyordu. Borçlarını ödedikten, Brissenden'ın avukatına verdiği nottaki parayı da temizledikten sonra, cebinde hâlâ yüz dolar kalıyordu. Terziye yeni bir takım elbise ısmarladı ve yemeklerini şehirdeki en iyi kafede yemeye başladı. Halen Maria'nın küçük odasında kalıyordu ama, yeni elbiselerini gören mahalle çocukları artık odunlukların çatılarından ve bahçe çitlerinin ardından ona "serseri" diye bağırmayı kesmişlerdi.

Hawaii'yle ilgili kısa hikâyesi "Wiki-Wiki", *Warren's Monthly* tarafından iki yüz elli dolara alınmıştı. *Northern Review* "Güzelliğin Beşiği" adlı denemesini ve *Mackintosh's Magazine* de Marian'a yazdığı şiir olan "Falcı"yı almıştı. Editörler ve okuyucular yaz tatillerinden dönmüştü ve müsveddeler hızla değerlendiriliyordu. Ama Martin, yayıncıların iki yıl boyunca ısrarla reddettikleri yazıları birden kabul etmeye başlamalarını, bir türlü çözemiyordu. Basılı eseri yoktu. Oakland dışında tanınmıyordu ve Oakland'da onu tanıyanlar için de kötü şöhretli kızılın, sosyalistin tekiydi. Yazdıklarının aniden basılmaya başlamasının hiçbir açıklaması yoktu. Tam anlamıyla kaderin bir oyunuydu bu.

Brissenden'ın daha önce kulak arkası ettiği tavsiyesini tut-

tu ve birkaç dergi tarafından reddedilen "Güneşin Utancı"nı yayınevlerine göndermeye başladı. Birkaç redden sonra, *Singletree, Darnley & Co.* kitabı basmayı kabul ederek, sonbahara tarih verdiler. Martin telif ücretinin bir kısmını avans olarak istediğinde, böyle bir âdetleri olmadığını, bu tür kitapların genellikle maliyetini ancak çıkardığını, satışının bin adeti bulacağını ummadıklarını söylediler. Martin bu satış rakamının ona ne kadar kazandıracağını hesapladı. Etiket fiyatı bir dolar olsa, yüzde on beşlik telif üzerinden, eline yüz elli dolar geçecekti. Bir daha böyle bir işe girişirse kurgusal çalışmalara yönelme kararı aldı. *Millenium*'un aldığı, "Güneşin Utancı"nın dörtte biri uzunluktaki "Macera", ona iki kat para getirmişti. Demek çok önceden okuduğu gazete yazısı doğru söylüyordu. Birinci sınıf dergiler yazı basıldıktan sonra ödeme yapıyordu ve ücret hadleri yüksekti. *Millenium* kelime başına iki değil, dört sent ödemişti. Ayrıca, bu yazıyı kabul ettiklerine göre, iyi çalışmalara da açıktılar. Bunu düşünmek yüzünü güldürdü.

Singletree, Darnley & Co.'ya mektup yazarak, "Güneşin Utancı"nın tüm haklarını yüz dolara satmayı önerdi, ama onlar bu riske girmediler. Şu sıralar Martin'in paraya ihtiyacı yoktu, zira son hikâyelerinden birkaçını satmış ve paralarını almıştı. Hatta bir banka hesabı açmış, tüm borçlarını kapattığı gibi, hesabında birkaç yüz doları kalmıştı. Birkaç derginin geri çevirdiği "Gecikmiş", *Meredith-Lowell Company*'nin elinde bekliyordu. Martin, Gertrude'un ona verdiği beş doları ve kendisinin bu parayı yüz katıyla geri ödeme sözünü hatırlayarak, yayınevinden beş yüz dolarlık avans talep etti. Talep ettiği tutardaki bir çek, sözleşmeyle birlikte gelince şaşırdı. Çeki beş dolarlık altın paralara tedavül ettirdi ve Gertrude'a telefon edip, onu görmek istediğini söyledi.

Gertrude öyle bir aceleyle geldi ki, oraya vardığında soluk soluğa kalmıştı. Martin'in başı dertte olabilir düşüncesiyle,

elindeki birkaç doları el çantasına tıkıştırmıştı. Kardeşinin başına bir felaket geldiğinden öylesine emindi ki, ona doğru ilerleyip hıçkırıklar içinde kollarını açarken, bir yandan da çantasını uzatıyordu.

Martin:

– Ben kendim de gelebilirdim, dedi, ama Bay Higginbotham'la karşılaşmak istemedim; oraya gelsem mutlaka hır çıkardı.

Gertrude:

– Bir süre sonra yatışır, diye ona güven verirken, Martin'in nasıl bir belaya bulaştığını merak ediyordu:

– Ama önce bir işe girip düzenini kur. Bernard senin dürüstçe çalıştığını görmek istiyor. Gazetede yazanlardan deliye döndü. Daha önce hiç bu kadar öfkeli görmemiştim onu.

Martin gülümseyerek:

– İşe girmeyeceğim, dedi, böyle dediğimi söyle. İşe girmem gerekmiyor, işte bu da kanıtı.

Işıl ışıl şıngırdayan altın paraları, Gertrude'un kucağına boşalttı.

– Yol param olmadığı zaman bana verdiğin beşliği hatırlıyor musun? Onu sana doksan dokuz kardeşiyle birlikte geri veriyorum; farklı yaşlardalar ama hepsi aynı boyda.

Gertrude geldiğinde korku içindeydi, şimdiyse tam anlamıyla paniğe kapılmıştı. Korktuğu şey gerçekleşmişti. Hiç kuşkusu yoktu. Ne olduğunu anlamıştı. Martin'e dehşet içinde baktı ve kucağındaki altın paralar onu yakıyormuşçasına, hantal bacakları çözüldü.

Martin gülerek:

– Hepsi senin, dedi.

Gertrude gözyaşlarına boğularak:

– Zavallı küçüğüm, zavallı küçüğüm! diye inlemeye başladı.

Martin önce şaşırdı. Sonra Gertrude'un niye böyle davran-

dığını anlayıp, ona *Meredith-Lowell*'ın çekle birlikte gönderdiği mektubu gösterdi. Gertrude mektubu gözyaşlarını silerek okudu. Bitirdiğinde:

– Yani bu parayı dürüstçe mi kazandın? diye sordu.

– Piyangoda çıksa bu kadar dürüstçe olmazdı. Emeğimin karşılığı o para.

Gertrude yavaş yavaş inanmaya başladı ve mektubu dikkatle baştan okudu. Bu parayı elde etmesini sağlayan sözleşmenin niteliğini ona anlatmak, Martin'in epey zamanını aldı. Ama hâlâ onu bu paraya ihtiyacı olmadığına, hepsini kendisine verdiğine ikna edememişti.

Gertrude en sonunda:

– Parayı senin için bankaya yatıracağım, dedi.

– Öyle bir şey yapmayacaksın. Parayı istediğin gibi kullan diye veriyorum. Sen istemiyorsan, Maria'ya vereyim. O bu parayla ne yapacağını bilir. Sana, bir hizmetçi tutmanı ve kendini dinlendirmeni öneririm.

Gertrude ayrılırken:

– Bernard'a her şeyi anlatacağım, dedi.

Martin önce ürktü, sonra gülerek:

– Tabii anlat, dedi, belki beni tekrar yemeğe davet eder.

Gertrude onu kucaklayıp öperken:

– Evet, eder... Eminim eder! diye coşkuyla bağırdı.

42. BÖLÜM

Bir gün Martin yalnız olduğunu fark etti. Sağlıklıydı, güçlüydü ve yapacak hiçbir işi yoktu. Okumayı ve yazmayı kesmesi, Brissenden'ın ölümü ve Ruth'dan ayrı düşmek, hayatında büyük bir gedik açmıştı. Bu hayat, kafelerde pinekleyip Mısır sigaraları içerek geçecek gibi değildi. Güney denizi onu çağırsa da, daha Amerika'daki oyunun bitmediğini his-

sediyordu. Yakında iki kitabı basılacaktı ve yayıncı bulabileceği başka kitapları da vardı. Bunlardan kazanacağı parayı bekleyip, güney denizine heybesi dolu olarak gidebilirdi. Marquesas'ta[1], bin Şili dolarına satın alabileceği bir vadi ve koy biliyordu. Vadi at nalı şeklindeki, çevresi kapalı koydan başlayıp, başı dumanlı dağlara kadar uzanıyordu ve yaklaşık on bin dönümdü. Tropik meyveler, yabani tavuklar, yabani domuzlar ve yabani sığırlarla doluydu vadi; dağlarda yabani köpekler, yabani keçi sürülerini kovalardı. Her şey yabaniydi orada. Tek insan yaşamazdı. Martin burayı bin Şili dolarına alabilirdi.

Hatırladığı kadarıyla, koy büyüleyiciydi. En büyük gemilerin yanaşabileceği kadar derin suyu vardı ve o kadar güvenliydi ki, Güney Pasifik Kılavuzu'nda burası, yüz deniz millik alan içinde gemi bakımı yapmak için en elverişli yer olarak tavsiye edilmişti. Bir uskuna alacaktı –şeytan gibi kayıp giden, yat benzeri, gövdesi bakır kaplı gemilerden– ve hindistan cevizi çekirdeği satacak, adalarda inci avlayacaktı. Vadiyi ve koyu karargâh belleyecekti. Tati'ninki gibi geleneksel bir kulübe yapacak, vadide ve uskunada bir sürü kara derili uşağı olacaktı. Taiohae simsarlarını, ticaret gemisi kaptanlarını ve Güney Pasifik'in ayaktakımından kim varsa, burada ağırlayacaktı. Okuduğu kitapları, göz boyayan dünyayı unutacaktı.

Bütün bunları yapmak için, heybesi parayla dolana kadar California'da beklemesi gerekiyordu. Para şimdiden akmaya başlamıştı. Kitaplarından birisi tutulursa, basılmamış tüm müsveddelerini satması mümkün olabilirdi. Hikâye ve şiirlerini de kitaplaştırıp, vadi, koy ve uskunayı garantiye alabilirdi. Bir daha yazmayacaktı. Buna kararlıydı. Ama şimdilerde, kitaplarının basılmasını beklerken, böyle umursamazlık içinde sersem gibi yaşamayı bırakıp, bir şeyler yapmalıydı.

1 Fransız Polinezya'sındaki volkanik adalar – ç.n.

Bir pazar sabahı, Shell Mound Parkı'nda Duvarcılar Pikniği yapıldığını fark etti ve oraya gitti. Bu tür işçi sınıfı piknik-lerinin nasıl olduğunu bilecek kadar çok pikniğe katılmışlığı vardı ve parka girdiğinde, tüm eski hisleri yeniden nükset-ti. Ne de olsa, bu işçilerle aynı türdendi. Onlar arasında doğ-muş, onlarla yaşamıştı ve bir süreliğine uzaklaşmış olsa da, aralarına dönmek güzeldi.

Birisinin:

– Bu Mart değilse n'olayım! dediğini duydu ve bir el dost-ça omzuna dokundu:

– Neredeydin bunca zaman? Denizde miydin? Hadi gel bi'şeyler iç.

Kendini eski grubunun içinde buldu; aynı insanlar, sadece birkaç kişi eksik, birkaç da yeni yüz. Bunlar duvarcı değildi ama, eskiden olduğu gibi, dans etmek, dövüşmek ve eğlen-mek için tüm pazar pikniklerine katılıyorlardı. Martin on-larla içti ve yine insan olduğunu hissetmeye başladı. Onları terk etmekle budalalık ettim, diye düşündü. Onlarla kalıp, kitapları ve yüksek mevkideki insanları kendi haline bıra-ksa çok daha mutlu olacağı kesindi. Lakin bira geçmiş gün-lerdeki kadar güzel değildi. Eski tadı alamıyordu. Brissenden'ın onu biradan soğuttuğu sonucuna vardı; acaba kitaplar yü-zünden de gençlik arkadaşlarından mı soğumuştu? O kadar da olamaz, diye düşünüp dans çadırına yürüdü. Orada te-sisatçı Jimmy'ye rastladı. Yanındaki uzun boylu sarışın kız, hemen Martin'e sırnaşıp Jimmy'yi yüzüstü bıraktı.

Martin'le kız vals yaparak uzaklaşırken, Jimmy herkesi güldürerek:

– Vay be, tıpkı eski günlerdeki gibi, dedi, ama umrumda değil. Onu yine gördüğüme ö'le sevindim ki. Nası' dans edi-yor baksanıza. Yumuşacık. Kızı kim suçlayabilir?

Ama Martin sarışını Jimmy'ye geri verdi ve üçü, birkaç ar-kadaşlarıyla birlikte, dönerek dans eden çiftleri izleyip şaka-

laştılar. Herkes Martin'in dönüşüne sevinmişti. Martin'in basılmış kitabı yoktu henüz; kimse ona hiçbir değer yüklemiyordu. Martin'i sırf kendisi olduğu için seviyorlardı. Sürgünden dönen bir prens gibiydi Martin ve yalnız kalbi, bu candan ortamda şifa buldu. O gün deliler gibi eğlendi ve kendini çok iyi hissetti. Üstelik cebi doluydu ve denizden ücretini almış olarak döndüğü günlerdeki gibi, parasını saçıp savurdu.

Bir ara, dans pistinde Lizzie Connolly'yi genç bir işçinin kollarında gördü. Daha sonra çadırda dolaşırken, ona masada otururken rastgeldi. İlk şaşkınlığın ve selamlaşmaların ardından, kızı müziğin gürültüsünden uzak, rahatça konuşabilecekleri bir yere götürdü. Daha konuşmaya başladığı anda, kız onundu. Martin bunu biliyordu. Lizzie'nin gururlu gözlerindeki yumuşaklıktan, gururla taşıdığı bedeninin tatlı hareketlerinden, Martin'in her sözünü ilgiyle dinlemesinden belliydi her şey. Lizzie, önceden tanıdığı genç kız değildi artık. Bir kadın olmuştu ve Martin onun vahşi, direngen bedeninin daha da güzelleştiğini; vahşiliğinden hiçbir şey yitirmezken, direngenliğini ve ateşini daha iyi denetler hale geldiğini fark etti.

– Ne güzellik, mükemmel bir güzellik, diye sessizce, hayranlıkla mırıldandı Martin. Biliyordu ki "Gel" deyiverse, kız dünyanın sonuna kadar onu izlerdi.

Tam bu düşünce aklına düşmüştü ki, başının yan tarafına aldığı sert bir darbeyle düşeyazdı. Yumruğun sahibi öyle bir öfke ve telaş içindeydi ki, asıl hedef olan çeneyi ıskalamıştı. Martin sersemlemiş halde geri döndü ve hızla gelen ikinci yumruğu gördü. Rahat bir hareketle eğilip, yumruğu savuşturunca adam hızını alamayıp kendi etrafında döndü. Martin adama, vücudunun ağırlığıyla desteklediği bir sol kroşe patlattı. Yere düşen adam, tekrar ayağa kalkarak vahşice saldırdı. Martin onun hırs bürümüş suratına baktı ve öfkesinin sebebini merak etti. Ama bunu düşünürken, yine vücu-

dunun tüm ağırlığıyla bir yumruk daha vurmaktan geri durmadı. Adam sırtüstü yıkıldı ve kalkamadı. Jimmy ve çetenin diğer üyeleri onlara doğru koşuyordu.

Martin baştan ayağa titriyordu. Eski günler tüm şiddetiyle, danslarla, kavgalarla, eğlenceyle geri gelmişti. Gözünü saldırgandan ayırmazken, Lizzie'yi yokladı. Erkekler dövüşmeye başladığında kızlar genellikle çığlık çığlığa bağırırdı, ama Lizzie bağırmamıştı. Nefesini tutmuş, hafifçe öne eğilerek, büyük bir ilgiyle, bir eli göğsünün üzerinde, yanakları kızarmış olarak ve gözlerinde büyülenmişcesine bir ifadeyle bakıyordu.

Adam ayağa kalkmayı başarmıştı ve onu tutan kollardan kurtulmak için çabalıyor, herkese duyuracak şekilde bağırıyordu:

– Kız benim dönmemi bekliyo'du! Benim dönmemi bekliyo'du ve sonra baktım bu herif ortaya çıkmış. Bırakın beni diyo'm. Ona gününü gösterece'm.

Jimmy genç adamı geri çekerek:

– Derdin ne senin? dedi, o adam Mart Eden. Sıkı boksördür, söylemedi deme. On'la uğraşırsan çiğ çiğ yer seni.

– Kızı benden böyle alamaz, diye direndi adam.

Jimmy:

– Uçan Hollandalı'yı hakladı o, dedi, hem de beş rauntta. Karşısında bi' dak'ka dayanamazsın. Anladın mı?

Bu bilginin yatıştırıcı etkisi olmuş gibiydi. Öfkeli genç adam, Martin'i gözleriyle tarttı.

– Hiç de göstermiyor, dedi küçümseyen bir sesle, ama hırsı geçmişti.

Jimmy ona telkinde bulunarak:

– Uçan Hollandalı da öyle düşünmüştü, dedi, gel gidelim buradan. Sana başka kız mı yok. Haydi.

Genç adam, onu dans çadırına doğru götürmelerine izin verdi, çete de onları izledi.

Martin:

– Kim bu? diye sordu; nereden tanıyordun bu adamı?

Kavganın, eskiden daha derinden duyduğu ve uzun süren lezzeti, şimdi geçmişti bile. Martin kendini fazla dinlediğini fark etti; onca zaman tek başına, yapayalnız, garip kalmanın etkisiydi bu.

Lizzie başını salladı.

– Ah, hiç önemli değil. Sadece bana eşlik ediyordu.

Biraz durakladıktan sonra:

– Mecbur kaldım, anlarsın ya, dedi, çok yalnızdım. Ama hiç unutmadım.

Başı öne eğik olarak, alçak sesle:

– Senin için hemen bırakırdım onu, diye ekledi.

Martin kızın yere dönük yüzüne bakarken, tüm yapması gerekenin elini tutup onu kendine çekmek olduğunu biliyordu. Düşündüklerini temiz, düzgün bir İngilizceyle ifade edip edemeyeceğini düşünürken, yanıt vermeyi unuttu.

Lizzie gülerek:

– Ona dersini verdin, dedi.

Martin, mütevazılıkla:

– Çok kuvvetli bir genç, dedi, onu uzaklaştırmasalardı, bayağı zorlayacaktı beni.

Lizzie aniden:

– O gece yanında gördüğüm hanım kimdi? diye sordu.

Martin'in yanıtı:

– Ah, sadece bir hanım arkadaş, oldu.

Lizzie düşünceli düşünceli mırıldandı:

– Çok zaman oldu. Sanki bin yıl geçmiş gibi.

Ama Martin konuyu daha fazla deşmedi. Sohbeti başka tarafa çekti. Bir lokantada yemek yediler, Martin şarap ve pahalı yiyecekler ısmarladı. Ardından, Lizzie yorulana kadar dans ettiler. Martin iyi bir dansçıydı ve başını onun omzuna dayayan, ilahi bir haz içinde bunun sonsuza dek sürmesini dile-

yen Lizzie'yle birlikte dönüp durdular. Öğleden sonra ağaçlar arasında dolaştılar ve Martin çok sevdiği şekilde, sırtüstü uzanıp başını Lizzie'nin kucağında dinlendirdi. Martin uzanmış uyuklarken, onun saçlarını okşayıp kapalı gözlerine bakan Lizzie, onu nasıl kayıtsız ve şartsız şekilde sevdiğini düşünüyordu. Birden gözlerini açan Martin, Lizzie'nin yüzündeki sevecen ifadeyi gördü. Kızın gözkapakları titreyip kapandı, tekrar açıldıklarında yumuşak bir cüretkârlık vardı o gözlerde.

Lizzie, neredeyse fısıltı halinde çıkan bir sesle:

– Ömrüm boyunca hep dürüst oldum, dedi.

Martin yüreğinin derinliklerinde, nasıl bir mucizenin gerçekleştiğini anlıyordu. Ve yüreği müthiş bir tutkuyla doldu. Lizzie'yi mutlu etmek elindeydi. Mutluluğu kendinden esirgemişti ama, onu niye mutlu etmesindi? Lizzie'yle evlenir, Marquesas'taki ottan kulübede birlikte yaşarlardı. Bunu yapmayı çok istiyordu, ama tabiatı, yapmamasını kuvvetle dayatıyordu. Kendisiyle çelişerek, hâlâ Aşk'a inanıyordu. Eski çapkınlık ve havailik günleri sona ermişti. O günleri geri getiremez, kendisi de o günlere dönemezdi. Değişmişti; ne kadar çok değiştiğinin şu ana kadar farkında değildi.

Yumuşak bir sesle:

– Ben evlenmeyeceğim Lizzie, dedi.

Saçını okşayan el bir an durakladı, sonra aynı yumuşak okşayışa devam etti. Martin kızın yüzünün sertleştiğini fark etti, ama bu sertliğin sebebi kararlılıktı. Yanaklarının yumuşak rengi değişmemiş, ışıltısından ve tatlılığından bir şey kaybetmemişti.

– Onu kastetmedim... dedi Lizzie, sonra tereddüte düştü.

– Yani bu önemli değil, diye bitirdi.

Ardından tekrarladı:

– Bu önemli değil. Arkadaşın olmaktan gurur duyuyorum. Senin için yapmayacağım şey yok. Tabiatım böyle herhalde.

Martin oturdu. Lizzie'nin elini tuttu. Bunu yavaşça, sı-

cak bir tavırla ama tutkusuzca yapmıştı. Yine de sıcaklığı Lizzie'yi ürpertti.

Lizzie:

– Bundan bahsetmeyelim, dedi.

Martin:

– Sen muhteşem ve soylu bir kadınsın, dedi, asıl ben seni tanıdığım için gurur duymalıyım. Duyuyorum da. Şu karanlık dünyada bir ışık demeti gibisin benim için ve nasıl sen bana karşı dürüst olduysan, ben de sana karşı dürüst olmalıyım.

Lizzie meydan okurcasına yanıtladı:

– Dürüst olup olmaman umurumda değil. Bana istediğin gibi davranabilirsin. Beni pisliğin içine atıp üstüme basabilirsin. Dünyada bunu yapabilecek tek adam sensin. Çocukluğumdan beri kendimi hiç sakınmadım.

Martin nazikçe:

– Tam da bu yüzden, dediğin gibi davranamam, dedi, öyle büyük ve cömertsin ki, beni de aynı şekilde cömert olmaya zorluyorsun. Ben evlenmeyeceğim ve evlenmeden de... sevda yaşamak istemiyorum; o günler geçmişte kaldı. Bugün buraya gelip de seninle karşılaştığım için üzgünüm. Artık yapacak bir şey yok. Olayların böyle gelişeceğini beklemezdim... Ama bak, Lizzie. Senden ne kadar hoşlandığımı bilemezsin. Hoşlanmaktan da öte. Sana hayranlık ve saygı duyuyorum. Olağanüstüsün, olağanüstü derecede de iyisin. Ama lafın ne anlamı var? Bir şey yapmak istiyorum. Zor bir hayat yaşadın; izin ver hayatını kolaylaştırayım. (Lizzie'nin gözleri bir an mutlulukla ışıldadıysa da, sonra bu ışık söndü.) Yakında muhtemelen elime biraz para geçecek... Çok para.

O an Martin vadi ve koyla, ottan kulübe ve hızlı beyaz uskunayla ilgili düşüncelerini bir kenara bırakmıştı. Sonuçta, ne önemi vardı ki? İstediği zaman, eskiden yaptığı gibi, bir gemiye yazılıp herhangi bir yere gidebilirdi.

– Bu parayı sana vermek istiyorum. İstediğin bir şey vardır... Okula gitmek, iş eğitimi almak gibi. Öğrenim görüp stenograf olabilirsin mesela. Bunu ayarlayabilirim. Ya da annen, baban hayattaysa onlara bir bakkal dükkânı falan açabilirim. Ne istersen; söyle yeter, senin için yapayım.

Yanıt vermeyen Lizzie, gözünden tek damla yaş akıtmadan, kımıltısızca, ama boğazında bir yumruyla önüne bakıp oturuyordu. Öyle bir hal oldu ki, Martin'e kendi boğazında da bir yumru varmış gibi geldi. Konuştuğuna pişman olmuştu. Sunduğu para, kızın ona sunduklarının yanında ne kadar bayağı kalıyordu. Sunduğu şeyden en ufak sızı duymadan ayrılabilirdi. Oysa Lizzie ona kendini sunmuştu; hem de bir kara lekeyi, utancı ve günahı göze alarak, cennet umutlarından vazgeçerek.

Lizzie, boğulan sesini bir öksürükle perdeleyerek:

– Bırakalım bunları, dedi, haydi eve dönelim. Çok yoruldum.

Gün bitmiş, eğlenenlerin çoğu ayrılmıştı. Ama Martin ve Lizzie ağaçların arasından çıktıklarında, çetenin onları beklediğini gördüler. Martin bunun ne demek olduğunu hemen anladı. Bela çıkmak üzereydi. Çete onu koruyacaktı. Onlar parkın girişinden çıkarken, kenarda ikinci bir çete toplanıyordu; Lizzie'nin yanındaki genç adam, kız arkadaşını kaybetmenin intikamını almak için arkadaşlarını getirmişti. Belayı sezen polis memurları ve özel polis gücünden birkaç kişi, olacakların önüne geçmek için onları izleyip, iki çeteyi San Francisco'ya giden trene ayrı ayrı bindirdiler. Martin, Jimmy'ye Onaltıncı Cadde istasyonunda inip, Oakland tramvayını yakalayacağını söylemişti. Lizzie çok sessiz ve eli kulağında bekleyen tehlikeye karşı ilgisizdi. Tren Onaltıncı Cadde istasyonuna vardı ve bekleyen tramvayı gördüler. Kondüktör sabırsızca gongu çalıyordu.

Jimmy:

– İşte orada, dedi, hemen koş, biz onları geride tutarız. Koş çabuk! Kalkmadan yakala!

Saldırgan çetedekiler bu manevra karşısında bir an şaşaladıktan sonra, trenden inip saldırıya geçtiler. Ağırbaşlı ve ciddi Oakland sakinleri, tramvaya yetişip yan yana bir koltuğa yerleşen genç çifti fark etmediler bile. Basamaklara sıçrayıp vatmana:

– Gazla çabuk ihtiyar, hemen toz olun burdan! diye bağıran Jimmy ile bu iki genç arasında bağlantı kuramadılar.

Ardından yolcular, olduğu yerde dönen Jimmy'nin, koşarak tramvaya binmeye çalışan bir adamın yüzüne yumruğu indirdiğini gördüler. Ama tramvayın çevresinde yumruklaşan bir sürü adam vardı. Bu yüzden Jimmy ve çetesi alt basamaklarda tutunup, saldırganları karşıladı. Tramvay, gongunu gürültüyle çalarak hareket etti ve son mütecavizi savuşturan Jimmy ve çetesi de, işlerini tamamlamak için sokağa atladı. Tramvay hızla ilerleyerek, kavga yerinden uzaklaştı. Olanlardan serseme dönmüş yolcular, bütün bu gürültü-patırtıya, köşede oturan bu sessiz genç adam ve güzel işçi kızın sebep olduğunu asla hayal edemezlerdi.

Kavga, içinde eski günlerin heyecanı depreşen Martin'in hoşuna gitmişti. Ama bu heyecan çabuk geçti ve üzerine büyük bir keder çöktü. Çok ihtiyarladığını hissediyordu; kaygısız, kayıtsız genç arkadaşlarından asırlarca büyüktü. Geri dönemeyecek kadar çok yol almıştı. Arkadaşlarının, bir zamanlar onun da benimsediği yaşam tarzı artık tatsızdı. Hayal kırıklığı içindeydi. Her şeye yabancılaşmıştı. Tıpkı bira gibi, eski arkadaşları da ona pek ham geliyordu. Çok uzaklara düşmüştü. Onlarla arasında binlerce kitaplık mesafe vardı. Kendini sürgün etmişti. Zihninin geniş âleminde, geriye dönüşü olmayan noktalara seyahat etmişti. Öte yandan, o da insandı ve birileriyle yarenlik etme ihtiyacını karşılayamıyordu. Kendine yeni bir vatan bulamamıştı. Arkadaşları-

nın onu anlayamadığı gibi, kendi ailesinin onu anlayamadığı gibi, burjuvazinin onu anlayamadığı gibi, büyük saygı gösterdiği yanı başındaki kız da, onu ve kendisine gösterdiği saygıyı anlayamıyordu. Bunu düşününce üzüntüsü iyice katmerlendi.

Altıncı Cadde ile Market Caddesi'nin köşesindeki, Lizzie'nin yaşadığı derme çatma evin önünde durduklarında, Martin:

– Onun gönlünü al, diye tavsiyede bulundu. O gün yerini gasp ettiği genç adamı kastediyordu.

– Yapamam... Artık olmaz, dedi Lizzie.

Martin dost canlısı bir sesle:

– Haydi canım, dedi, bir ıslık çalsan koşarak gelir.

Lizzie:

– Söylemek istediğim o değildi, diye yanıtladı.

Martin, onun ne söylemek istediğini biliyordu.

Vedalaşacakları sırada, Lizzie ona sokuldu. Kendini zorlayarak ya da baştan çıkarıcı tarzda değil, arzuyla ve mütevazılıkla. Bu hali Martin'e dokundu. İçinde büyük bir hoşgörü uyandı. Kollarıyla onu sardı ve öptü. Dudaklarında, bir erkeğin alabileceği en içten bûseyi hissetti.

Lizzie hıçkırarak:

– Tanrım! dedi, senin için ölürüm. Ölürüm.

Martin'in kollarından kurtularak merdivenleri koşar adım çıktı. Martin'in gözleri nemlendi. Kendi kendine:

– Martin Eden, dedi, hayvan bile değilsin sen; kahrolası, zavallı bir Nietzschecisin. Elinden gelse onunla evlenir, onu mesut ederdin. Ama yapamazsın, yapamazsın. Ne büyük bir utanç içindesin.

Henley'yi hatırlayarak mırıldandı:

– "Zavallı bir serseri niye böyle kokuşmuş olduğunu izah ediyor"... "Bence yaşam aptalca bir gaf ve utanç." Evet... Bir gaf ve utanç.

43. BÖLÜM

Güneşin Utancı, Ekim ayında basıldı. Martin ekspres postayla gelen paketin iplerini keserek, yayınevinden protokol gereği gönderilen altı nüsha kitabı çıkarırken, içini üzüntü kapladı. Bu olay birkaç ay önce gerçekleşmiş olsa nasıl müthiş bir sevinç duyacağını hayal edip, şimdiki umursamaz halinin bu hayalle nasıl bir tezat oluşturduğunu düşündü. Kitabı, ilk kitabı basılmış ama nabzı birazcık olsun hızlanmamıştı; yalnızca üzüntü hissediyordu. Bu olayın onun için fazla bir önemi kalmamıştı. Kitabının basılması en fazla, biraz daha para demekti ve para kazanmayı da pek umursadığı yoktu.

Bir cildi mutfağa götürüp Maria'ya verdi.

Kadının anlaması için durumu açıkladı:

– Ben yazdım. Şu odada yazdım. Bu kitapta senin sebze çorbanın da payı var. Sende kalsın. Hediyemdir. Beni hatırlaman için, anlarsın ya.

Martin böbürlenmiyor, gösteriş yapmıyordu. Tek amacı Maria'yı sevindirmek, onunla gurur duymasını sağlamak, gösterdiği güvenin boşa çıkmadığını göstermekti. Maria kitabı ön odaya, İncil'in üstüne koydu. Kiracısının yazdığı bu kitap kutsal bir şey, arkadaşça bir fetişti. Martin'in çamaşırcı geçmişinden doğan prestij kaybı biraz telafi edilmiş oldu. Maria, tek satırını anlamasa da bunun muhteşem bir kitap olduğunu biliyordu. Basit, günlük yaşayan, ağır işlerin yükünü sırtlanmış bir kadın olsa da, son derece hakikatliydi.

Her hafta basın takip bürosunun gönderdiği, *Güneşin Utancı* hakkındaki tanıtım yazılarını da, kitap çıktığı zamanki heyecansız ruh haliyle okudu. Kitabın büyük başarı kazandığı ortadaydı. Bu cebine daha az para girmesi demekti. Lizzie'ye yardımcı olabilir, tüm vaatlerini yerine getirebilir, kalan parayla da ot duvarlı kalesini inşa edebilirdi.

Singletree, Darnley & Co. temkinli davranarak sadece bin beş yüz nüsha basmıştı. Ama çıkan tanıtımlardan sonra, ikinci baskıyı üç bin adetle yapmaya giriştiler. Daha bu baskı çıkmadan, üçüncü baskının beş bin adet olmasına karar verdiler. Londra'daki bir firmayla kitabın İngiltere'de basılması için anlaşıldı ve hemen ardından, Fransızca, Almanca ve İskandinav dillerine tercümeler başladı. Maeterlinck ekolüne hücum eden bir kitap için daha uygun bir zaman seçilemezdi. Bu arada sert tartışmalar başladı. Saleeby ve Haeckel tartışmanın aynı cephesinde yer aldılar ve *Güneşin Utancı*'nı destekleyip, savundular. Crookes ve Wallace karşı cephede dururken, Sir Oliver Lodge kendi kozmik kuramlarıyla uyuşacak bir orta yol bulmaya çalıştı. Maeterlinck'in taraftarları gizemcilik standartları etrafında toplandı. Chesterton konu hakkında, tarafsız olduğunu iddia ettiği bir dizi deneme kaleme alarak, tüm dünyayı güldürdü. George Bernard Shaw'un yıldırım gibi düşen bir eleştirisi ise, lehte ve aleyhteki tüm tartışmaları bastırdı. Tahmin edilebileceği gibi, o kadar parlak olmayan fikirler de dövüş meydanını doldurdu ve ortalık toza, tere, gürültüye boğuldu.

Singletree, Darnley & Co. yazdığı mektupta, "Bu fevkalade bir olay," diyordu, "Roman gibi satan bir eleştirel felsefi metin. Daha iyi bir konu seçemezdiniz; tüm şartlar beklemediğimiz kadar olumlu. Bu fırsatı iyi değerlendirmeye çalışıyoruz. Kitabınız şimdiden Amerika ve Kanada'da kırk binden fazla sattı. Yirmi binlik yeni bir baskı matbaadan çıkmak üzere. Talebi karşılamakta zorlanıyoruz. Elbette bu talebin yaratılmasında bizim de payımız var. Reklam için beş bin dolar harcadık. Bu kitabın satış rekoru kıracağı kesin.

"Zarfın içine, bir sonraki kitabınız için hazırladığımız sözleşmenin kopyasını koymayı uygun gördük. Telif oranınızı yüzde yirmiye yükselttiğimizi göreceksiniz ki, bizim gibi ihtiyatlı bir yayınevi ancak bu kadar yüksek bir oran tek-

lif edebilir. Teklifimiz size uygun görünürse, lütfen boş yere kitabınızın adını yazın. Kitabın niteliğiyle ilgili bir şart koşmuyoruz. Herhangi bir konuda, herhangi bir tür kitap olabilir. Elinizde hazır bir kitap varsa, daha da iyi. Şu an hamle zamanı. Demiri tavında dövmek gerek.

"Sözleşmeyi kabul ettiğiniz takdirde, size beş bin dolarlık avans ödemekten memnuniyet duyacağız. Gördüğünüz gibi size güveniyor ve işe dört elle sarılıyoruz. Ayrıca, sizinle uzun dönemli, örneğin on yıllık bir sözleşme imzalayarak, yazdığınız her şeyi kitap olarak basma hakkına sahip olma konusunu da görüşmek isteriz. Yakında bununla ilgili tekrar yazacağız."

Martin mektubu elinden bırakıp, zihninde bir matematik işlemi yaptı ve on beş sent ile altmış bini çarpınca dokuz bin dolar ettiğini hesapladı. Yeni sözleşmeyi imzalayarak, boş yere *Haz Dumanı* yazdı ve bunu, gazetelere hikâyelerinin formülünü keşfetmeden önce yazdığı yirmi kısa hikâyeyle birlikte yayıncıya gönderdi. Postanın elverdiği en kısa gidiş-geliş süresi içinde, *Singletree, Darnley & Co.*'nin beş bin dolarlık çeki eline geçti.

Çeki aldığı sabah Maria'ya:

– Bugün öğleden sonra saat iki civarında, benimle şehre inmeni istiyorum, dedi, ya da en iyisi, ikide Ondördüncü Cadde'yle Broadway'in köşesinde buluşalım. Seni orada bekleyeceğim.

Maria kararlaştırdıkları saatte oradaydı ama, neden buluştuklarını çözmeye çalışırken, aklına sadece *ayakkabılar* geliyordu. Martin ayakkabıcının yanından geçip bir emlak bürosuna dalınca, hayal kırıklığı yaşadı. O büroda olanlar ise, hafızasında ebediyen bir düş gibi yer edecekti. Hoş beyefendiler, Martin'le ve birbirleriyle konuşurken ona yardımseverce gülümsemişler, bir daktilonun tuşları işlemiş, hazırlanan bir belgeye imzalar atılmıştı. Maria'nın ev sahibi de ora-

daydı ve o da belgeye imzasını koymuştu. Her şey bitip sokağa çıktıklarında, ev sahibi şöyle demişti:

– İşte böyle Maria, bu ay bana yedi buçuk dolar ödemen gerekmiyor.

Maria'nın nutku tutulmuştu.

– Gelecek ay ve ondan sonraki aylar da, diyordu ev sahibi.

Maria, sanki ev sahibi ona bir iyilik yapmış gibi, anlamsızca teşekkür etmişti. Kuzey Oakland'daki evine dönüp çevresindekilerle konuşana ve Portekizli bakkal durumu tetkik edene kadar, içinde yaşadığı ve şimdiye kadar kira ödediği evin, artık ona ait olduğunu anlayamadı.

O akşam tramvaydan inen Martin'i selamlamak için dışarı çıkan Portekizli bakkal:

– Niye artık benden bir şey almıyorsun? diye sordu. Martin artık kendi yemeğini pişirmediğini açıkladı. Bakkal ona bir şişe şarap hediye etti. Martin bunun, dükkândaki en iyi şarap olduğunu fark etti.

Martin o akşam:

– Maria, dedi, senin yanından ayrılacağım. Sen de yakında buradan ayrılacaksın. O zaman bu evi kiraya verebilirsin. San Leandro ya da Haywards'da sütçülük işinde çalışan bir kardeşin var. Elindeki çamaşırları yıkamadan geri göndermeni istiyorum; yıkamadan, anladın mı? Yarın San Leandro'ya yahut Haywards'a, her neresiyse artık oraya gidip kardeşini gör. Söyle yanıma gelsin. Oakland'daki Metropole Oteli'nde olacağım. İyi bir süt çiftliği bulmasını söyleyeceğim.

Böylece Maria bir evin ve süt çiftliğinin sahibi oldu, işleri görecek iki adam tuttu ve tüm çocukları ayaklarına papuç giyip okula devam etmeye başladıkları halde, banka hesabındaki para sürekli artmaya başladı. Çok az insan hayallerindeki prensle karşılaşır, ama ömrü çalışmakla geçtiği ve kafası bunları almadığı için o tür hayalleri olmayan

Maria'nın karşısına prensi, eski bir çamaşırcı kılığında çıkmıştı.

Bu sırada dünya, "Kim bu Martin Eden?" diye sormaya başlamıştı. Martin yayıncılara herhangi bir biyografik bilgi vermeyi reddetmişti, ama gazeteler reddedilecek gibi değildi. Oakland onun memleketiydi ve gazeteciler bilgi alabilecekleri bir sürü insan buldular. Doğru-yanlış, yaptığı-yapmadığı ne varsa fotoğraflar eşliğinde kamuya açıklandı. Bir keresinde Martin'in vesikalığını çeken mahalle fotoğrafçısı, hemen bunun yayın hakkını sahiplenmiş ve fotoğrafı piyasaya dağıtmıştı. Başlangıçta, dergilerden ve burjuva toplumundan tiksindiği için, kendini tanıtmaktan kaçındı Martin. Ama sonunda, böylesi daha kolay olduğu için, boyun eğdi. Onu görmek için uzak yerlerden gelen müstesna yazarlara hayır diyemeyeceğini anladı. Zaten her gün bir sürü boş saati vardı ve artık okuyup yazmakla uğraşmadığından, bu saatleri bir şekilde doldurması gerekiyordu. Bu sebeple ani bir kararla röportajlara onay verdi, edebiyat ve felsefe hakkındaki görüşlerini açıkladı, burjuvazinin davetlerini bile kabul etti. Tuhaf, kaygısız bir ruh haline bürünmüştü. Umurunda değildi artık. Herkesi affetmişti. Onu bir kızıl olarak yansıtan toy gazeteciyi bile; o gazeteci şimdi, özel olarak çekilmiş fotoğraflarla süslenen bir tam sayfayı, kendisine ayırmıştı.

Arada bir Lizzie'yi görüyordu ve kızın, Martin'in böylesine yüceltilmesinden hoşlanmadığı belliydi. Bu durum, aralarındaki mesafeyi çoğalttı. Belki bu mesafeyi kapatmak umuduyla, Lizzie onun tavsiyelerine uyarak gece okuluna, iş kurslarına gitmeye başladı ve insafsızca bir ücret karşılığı, kendisine harika bir elbise diktirdi. Her gün gelişiyordu ve Martin onun bu uysallığının, çabasının kendisi için olduğunu bilerek, acaba doğru mu davranıyorum, diye tasalanıyordu. Lizzie, Martin'in önem verdiği konularda mesafe alırsa,

onun gözündeki kıymetinin artacağını düşünüyordu. Ne var ki Martin hiç umut vermiyor, ona bir kardeş gibi davranıp, nadiren ziyaretine geliyordu.

Gecikmiş, *Meredith-Lowell Company* tarafından, Martin ününün zirvesindeyken piyasaya sürüldü ve bir kurgu eser olarak, satış rakamları bakımından *Güneşin Utancı*'ndan da başarılı oldu. Haftadan haftaya Martin, çok satanlar listesinin tepesindeki iki kitabıyla emsalsiz bir başarı sergiledi. *Gecikmiş*, edebiyat okurlarını cezbetmekle kalmadı, *Güneşin Utancı*'nı iştahla okuyanlar da, kozmik bir kavrayışla ustaca işlediği bu deniz hikâyesini çok çekici buldular. İlk kitabıyla gizemci eserlere hücum etmiş ve bunu çok iyi yapmış; ikinci kitabıyla da, izah ettiği edebiyatın kendisini başarıyla hayata geçirerek, eleştirmenlik ve yaratıcılığı kendisinde toplayan nadir bir dehaya sahip olduğunu kanıtlamıştı.

Para ona akıyordu, şöhret ona akıyordu. Edebiyat dünyasında bir kuyrukluyıldız gibi parlamışken, uyandırdığı heyecanı umursamaktan çok, eğlenceli buluyordu. Onu şaşırtan bir şey olmuştu; ne olduğunu bilseler, tüm dünya şaşırırdı. Ama dünyanın şaştığı, onun küçük bir olayı böylesine büyütmesi olurdu. Yargıç Blount, Martin'i yemeğe davet etmişti. Küçük şey, daha doğrusu, sonradan büyüyecek olan küçük şeyin başlangıcı buydu. Yargıç Blount'u aşağılamış, ona çok fena muamele etmişti ama sokakta rastladığı Yargıç Blount, onu yemeğe davet ediyordu. Martin, Morse'ların evinde karşılaştıkları onca akşamı düşündü; Yargıç Blount onu hiç yemeğe davet etmemişti. Neden o zaman etmemişti, diye sordu kendi kendine. O değişmemişti. Hâlâ aynı Martin Eden'dı. Ne değişmişti? Yazdıklarının kitap olarak basılmış olması mıydı değişen? Ama bunları o zamandan yazmıştı. Yeni bir şey ortaya koymuş değildi ki. Yargıç Blount'ın görüşlerini ifade ettiği, Spencer'la ve kendi fikirleriyle alay ettiği günlerde yazmıştı bunları. Demek Yargıç Blount sahip

olduğu gerçek değer adına değil, yakıştırma bir değer adına onu yemeğe davet etmişti.

Martin sırıtarak daveti kabul ederken, umursamazlığına hayret etmişti. Kadınlarla birlikte beş-altı kişinin oturduğu masada, Yargıç Blount ve Yargıç Hanwell, şöhretli konukları Martin'in, mensup oldukları seçkinler kulübü Styx'e katılmasını istemişlerdi. Bu kulübe üye olmak için servet yetmiyor, başarı sahibi olmak şartı da aranıyordu. Teklifi geri çeviren Martin'in kafası iyice karışmıştı.

Martin elindeki müsvedde yığınını eritmekle meşguldü. Editörlerden gelen taleplerle başa çıkamıyordu. Tarz sahibi ve bu tarzın altını doldurmayı bilen bir yazar olduğu anlaşılmıştı. *Northern Review*, *Güzelliğin Beşiği*'ni bastıktan sonra ondan altı adet benzer makale istemişti. Martin bunları müsveddeler arasından seçip gönderecekti ki, *Burton's Magazine* fırsatçı bir yaklaşımla, her bir makale için beş yüz dolar önerdi. Martin cevaben, bu talebi karşılayacağını, ancak makale başına bin dolar istediğini yazdı. Bu müsveddeleri basmak için yırtınan dergilerin, vaktiyle aynı müsveddeleri reddetmiş olduklarını hatırladı. Reddederken tutumları nasıl da soğukkanlı, otomatik, basmakalıptı. Onu çok terletmişlerdi, şimdi terleme sırası onlardaydı. *Burton's Magazine* beş makale için istediği fiyatı ödedi, kalan dört makaleyi *Mackintosh's Monthly* kaptı, *Northern Review*'ın ise bütçesi bu bedelleri karşılayamadı. Böylece dünya *Gizemin Rahipleri*, *Yüksek Hayaller*, *Benliğin Ölçütü*, *Yanılsama Felsefesi*, *Tanrı ve Kil*, *Sanat ve Biyoloji*, *Eleştirmenler ve Test Tüpleri*, *Yıldız Tozu* ve *Tefeciliğin Asaleti* ile tanıştı. Bunların koparddığı fırtına ve gürültü epey zaman sürdü.

Editörler ona yazıp kendi koşullarını belirlemesini istiyorlar, Martin de öyle yapıyordu. Ama hep hazır eserleri için. Yeni bir şey yazmamaya kesin olarak kararlıydı. Tekrar kalemi eline alma düşüncesine katlanamıyordu. Brissenden'ın

bu yığın tarafından parça parça edildiğine tanık olmuştu ve kendisi alkışlanıyor olsa da, yaşadığı şaşkınlığın üstesinden gelemiyor ve bu yığına saygı besleyemiyordu. Bu kadar rağbet görmekle Brissenden'ı küçük düşürüyormuş, ona ihanet ediyormuş gibi geliyordu. Bundan acı duysa da, kesesini doldurmaya devam etmekte kararlıydı.

Editörlerden şöyle mektuplar alıyordu: "Bir yıl kadar önce, bir talihsizlik sonucu, bazı aşk şiirlerinizi geri çevirmiştik. O zaman bu şiirlerden çok etkilenmemize rağmen, bazı sebeplerle bunları kabul etmemiz mümkün olmamıştı. Şiirler hâlâ elinizdeyse ve bize gönderebilirseniz, istediğiniz ücret karşılığında tümünü basmaktan memnuniyet duyacağız. Ayrıca bu şiirleri kitap haline getirmek için, son derece avantajlı bir teklif hazırladık."

Martin, yazdığı kafiyesiz şiir formundaki tragedyayı toparlayıp, aşk şiirleri yerine bunu gönderdi. Postaya vermeden önce tragedyayı okuduğunda, ne kadar amatörce ve edebi değerden uzak olduğunu görüp pek hayıflandı. Ama göndermekten de geri durmadı ve editör sonradan, bunu bastığına bin pişman oldu. Okuyucular öfkelenmiş ve itirazlar yükselmeye başlamıştı. Martin Eden'ın yüksek standartlarının yanından geçemeyecek kadar kötü olan bu eseri, onun yazmadığı iddia edildi. Dergi ya beceriksizce yazarın tarzını taklit etmişti, ya da Martin Eden, Dumas'nın yaşlılığında yaptığı gibi, başarının zirvesinde eserlerini başkalarına yazdırmaya başlamıştı. Ama Martin bu trajediyi acemilik döneminde yazdığını, derginin olağan şartlarda bunu basmayacağını açıkladığı zaman herkes dergiyle alay etmeye başladı ve editör yerinden oldu. Trajedi hiçbir zaman kitap olarak basılmadıysa da, ödenen avans Martin'in cebinde kaldı.

Coleman's Weekly, Martin'e yaklaşık üç yüz dolarlık maliyeti olan uzun bir telgraf çekti ve tanesi bin dolardan yirmi makale istedi. Bütün masrafları dergi tarafından karşılan-

mak üzere Amerika Birleşik Devletleri'ni dolaşacak, ilgisini çeken herhangi bir konuda yazacaktı. Telgrafta esas olarak, Martin'in sahip olacağı hareket özgürlüğüne dair farazi açıklamalar yer alıyordu. Üzerine konulan tek kısıtlama, kendini Amerika Birleşik Devletleri'ne hasretmesi olacaktı. Martin üzülerek bu öneriyi kabul edemeyeceğini, "ödemeli" bir telgrafla bildirdi.

Warren's Monthly'de basılan "Wiki-Wiki", anında başarıyı yakaladı. Geniş kenar marjlı, güzel tasarımlı bir ciltte yer alan hikâye, tatil zamanı yayımlanmış ve satışı birden patlamıştı. Eleştirmenler bu hikâyenin, iki büyük yazarın klasikleri olan "Şişedeki Cin" ve "Büyülü Deri"yle aynı düzeyde olduğu konusunda hemfikirdiler.

Buna mukabil, okuyucular *Haz Dumanı*'nı oldukça şüpheli ve soğuk karşıladılar. Bu cüretkâr ve alışılmadık kısa hikâyeler, burjuva ahlak anlayışı ve önyargılarına öylesine aykırıydı ki. Ama hemen Fransızcaya çevirilen kitap Paris'te çılgınca bir ilgiyle karşılanınca, Amerikan ve İngiliz okuyucuları da tutum değiştirdi ve o kadar çok nüsha satıldı ki, Martin temkinli yayınevi *Singletree, Darnley & Co.*'yi üçüncü kitabı için yüzde yirmi beş, dördüncü kitabı içinse yüzde otuz telif ödemeye ikna edebildi. Bu iki cilt onun yazdığı ve dergilerde basılmış ya da basılacak olan tüm kısa hikâyeleri içeriyordu. "Çanlar Çalarken" ve korku hikâyeleri bir ciltteydi; diğer ciltte "Macera", "Çömlek", "Yaşam Şarabı", "Girdap", "Kalabalık Sokak" ve dört hikâye daha bulunuyordu. *Lowell-Meredith Company* tüm makalelerinin yayın hakkına sahipti. *Maxmillian Company* ise "Deniz Şarkıları" ve "Aşk Döngüsü"nü almış, "Aşk Döngüsü"nü *Ladies' Home Companion*'da tefrika etmek için fahiş bir fiyat ödemişti.

Martin son müsveddeden de kurtulduğunda bir oh çekti. Ottan duvarlı kale ve bakırlanmış gövdeli uskunaya sahip olması çok yakındı artık. Neticede Brissenden'ın, değerli ya-

zıların dergilerde yer bulmayacağı şeklindeki savunusu sınanmıştı. Kendi başarısı, Brissenden'ı yanlışlıyordu.

Yine de, son tahlilde Brissenden'ın haklı olduğunu hissediyordu. Başarısını yazdıklarından ziyade, *Güneşin Utancı*'na borçluydu. Diğer yazılarının niteliği belirsizdi. Bunlar birçok dergi tarafından reddedilmişti. *Güneşin Utancı* çıkınca başlayan tartışma, Martin'e başarıyı getirmişti. *Güneşin Utancı* olmasa bu başarı da gelmeyecekti; *Güneşin Utancı*'nın mucizevi satış rakamları olmasa, bu başarı yine gelmeyecekti. *Singletree, Darnley & Co.* bu mucizeye tanıktı. İlk baskıyı bin beş yüz adet yapmışlardı ve bunun da satacağından kuşkuluydular. Hiç kimse kitabın kazandığı başarıya, bu deneyimli yayıncılardan daha fazla hayret etmemişti. Onlar açısından bu gerçek bir mucizeydi. Bu şaşkınlığı üzerlerinden atamamışlar, Martin'e yazdıkları her mektupta, bu gizemli olaydan ne kadar etkilendiklerini saygılı bir dille yansıtmışlardı. Bunu açıklamaya çalışmamışlardı. Açıklamanın yolu yoktu. Olmuştu işte. Tüm geçmiş deneyimler boşa çıkmış, bir mucize gerçekleşmişti.

Hal böyleyken, Martin akıl yürüttükçe, bu kadar revaçta olmasının haklılığını sorgulamaya başladı. Kitaplarını alan ve heybesini parayla dolduran, burjuvaziydi. Burjuvazi hakkında bildikleri ışığında, bu insanların eserlerine nasıl değer verdiklerini, yazdıklarını nasıl kavradıklarını anlayamıyordu. Yazılarında saklı güzellik ve kudret, onu alkışlayıp kitaplarını alan yüz binlerce insana hiçbir şey ifade etmiyordu. Saatlik bir heves, tanrıların rızasıyla Parnassus'u[1] zapt eden maceracıydı sadece. Brissenden'ın "Efemerid"ine saldırıp onu paramparça eden yüz binler, aynı hoyrat kavrayışsızlıkla kendisini okuyor ve alkışlıyorlardı. Ona dişlerini geçirmek yerine yaltaklanıp duran bir kurt sürüsünden farksızdılar. Bu bir şans meselesiydi. Bir şeyi kesin olarak bili-

1 *Parnassus*: Antik Yunanistan'da ilahi nitelik atfedilen dağ – ç.n.

yordu: "Efemerid", kendisinin yazdığı her şeyin üzerindeydi. Yapmaya muktedir olduğu her şeyin de çok üzerindeydi. Asırların şiiriydi o. Bu yüzden ayaktakımının kendisine gösterdiği saygı üzücüydü, çünkü aynı ayaktakımı "Efemerid"i çamura bulayıvermişti. Derin derin, bir tatmin duygusuyla iç çekti. Son müsveddeyi de sattığına, yakında her şeyin biteceğine memnundu.

44. BÖLÜM

Bay Morse, Metropole Oteli'nde Martin'e rastladı. Martin adamın tesadüfen, başka işleri dolayısıyla mı orada olduğunu, yoksa doğrudan kendisini yemeğe davet etmek için mi geldiğini kestiremediyse de, ikinci faraziye ona daha olası geldi. Öyle ya da böyle, Bay Morse tarafından yemeğe davet edilmişti. Ruth'un babası tarafından; evlerine girmesini yasaklayıp, nişanlarını bozan kişi tarafından.

Martin kızmamıştı. Diklenmemişti bile. Bay Morse'a tahammül etmiş, tükürdüğünü böyle yalamanın nasıl bir duygu olduğunu merak etmişti. Daveti geri çevirmedi. Kesin bir yanıt vermeden durumu idare etmeyi seçti ve ailenin, özellikle de Bayan Morse ve Ruth'un hatırını sordu. Ruth'un adını tereddütsüzce, doğal bir tavırla andı ve o esnada eskisi gibi içinin ürpermediğine, nabzının hızlanıp içine ateş basmadığına şaştı.

Birçok yemek daveti aldı ve bunlardan bazılarını kabul etti. İnsanlar, yemeğe davet etmek için onunla tanışmaya geliyorlardı. Bir kez daha, aslında çok küçük olan büyük bir olay gerçekleşti. Bernard Higginbotham onu yemeğe davet etti. İyiden iyiye kafası karıştı. Umutsuzca açlık çekerken kimsenin onu yemeğe çağırmadığını hatırladı. Yemek davetlerine o zaman, açlıktan güçsüz ve baygın düştüğü, za-

yıflayıp eridiği o günlerde ihtiyacı vardı. Çözülmez çelişki buydu işte. İhtiyacı varken kimse ona yiyecek vermemişti; şimdi yüz bin öğüne yetecek parası varken, canı yemek bile çekmezken, bir sürü insan onu yemeğe çağrıyordu. Ama neden? Hiç adil değildi bu; ne yapmıştı ki? Değişmemişti. Ürettiği ne varsa, o döneme aitti. Bay ve Bayan Morse onu aylak, işten kaçan biri olmakla suçlamışlar ve onların telkiniyle Ruth, bir büroya kâtip olarak girmesini istemişti. Oysa ürettiklerinden haberleri vardı. Ruth onlara bir sürü müsveddesini vermişti. Bunları okumuşlardı. Tüm gazetelerde isminin geçmesi aynı eserler yüzündendi; gazetelerde ismi geçiyor diye onu davet etmeye karar vermişlerdi.

Bir şey kesindi: Morse'lar onun kişiliği ya da eserleriyle ilgilenmiyordu. Demek ki onu kişiliği ya da eserleri yüzünden değil, kazandığı ün sebebiyle, insanlar tarafından kabul gördüğü için ve –neden olmasın?– yüz bin dolar falan kazandığı için istiyorlardı. Burjuva toplumunun insanlara değer biçme şekli böyleydi, şaşacak ne vardı bunda? Ama Martin gururluydu. Bu yaklaşımı hor görüyordu. Kişiliği için, kendini ifade ettiği eserleri için kıymet görmek istiyordu. Lizzie'nin yaklaşımı böyleydi. Lizzie için eserleri hiç önemli değildi. O Martin'i, Martin olduğu için seviyordu. Tesisatçı Jimmy ve eski çetesinin yaklaşımı da böyleydi. Onlarla geçirdiği günler boyunca ve pazar günü Shell Mound Parkı'nda kanıtlamışlardı bunu. Eserleri umurlarında değildi. Hoşlandıkları ve uğruna kavga ettikleri sadece, dost bildikleri ve çok iyi bir adam olan Martin Eden'dı.

Sonra, Ruth vardı. O da Martin'i kendisi olduğu için seviyordu elbette ama, burjuva değer yargılarına olan sevgisi daha fazlaydı. Yazmasına karşı çıkmıştı ve göründüğü kadarıyla bunun sebebi, yazılarının para getirmemesiydi. "Aşk Döngüsü"nü bu yüzden tenkit etmişti. Ruth da onun işe girmesini istiyordu. Bunu daha incelikli şekilde, bir "konum"

elde etmek olarak ifade ediyordu ama, sonuçta ne söylediği belliydi; aynı şeyi farklı bir yoldan söylüyordu. Martin yazdığı ne varsa Ruth'a okumuştu: Şiirlerini, hikâyelerini, makalelerini; "Wiki-Wiki"yi, "Güneşin Utancı"nı ve diğer her şeyi. Ruth ise her zaman ve durmadan onun bir işe girmesini, çalışmasını istemişti, hey Tanrım! Martin'in ona layık olmak için çalıştığını, uykusuz kaldığını, kendini tükettiğini görmez gibi.

Böylece küçük bir şey büyüdü de büyüdü. Sağlıklı ve normaldi, düzenli yemek yiyordu, iyi uyuyordu, ama yine de büyüyen küçük şey bir saplantı haline geliyordu. *Bunları zaten yazmıştım.* Bu cümle beynine musallat olmuştu. Bir pazar günü Bernard Higginbotham'la ağır bir yemek yedikten sonra, şöyle bağırmamak için kendini zor tuttu:

"Bunları zaten yazmıştım! Şimdi bana yemek sunan sen, o zaman açlık çekmeme göz yumdun, beni evine sokmadın ve bana lanet okudun; bir iş bulmuyorum diye. Şimdi ise ben konuşurken ağzını açmaya çekiniyorsun, her sözümü saygıyla dinliyorsun. Partinizin kokuşmuşlarla, rüşvetçilerle dolu olduğunu söylüyorum ve hiddetleneceğin yerde, hık mık edip bana hak verdiğini söylüyorsun. Peki neden? Ün kazandığım için, çok param olduğu için. Martin Eden olduğum için, iyi bir insan ve akıllı biri olduğum için değil. Ayın otlu peynirden yapılma olduğunu söylesem, bunu da onaylardın; en azından karşı çıkmazdın çünkü yığınla param var. Oysa bunları uzun zaman önce zaten yazmıştım. Bana ayağının altındaki pislik gibi davrandığın zamanlarda yazmıştım hepsini."

Ama Martin bağırmadı. Bu düşünceler beynini kemirip, onu azap içinde bırakırken, gülümsemeyi ve dayanmayı başardı. O sessiz durdukça, Bernard Higginbotham dizginleri eline aldı ve konuşmaya başladı. O da başarılı bir adamdı ve bununla gurur duyuyordu. Kendini geliştirmişti. Kimseden

yardım görmemişti. Kimseye borcu yoktu. Vatandaş olarak görevlerini yerine getiriyor ve geniş bir aileye bakıyordu. Higginbotham Bakkaliyesi, onun çalışkanlığının ve yeteneğinin anıtıydı. Bakkaliyesini, bazı adamların karılarını sevdiği gibi seviyordu. Martin'e yüreğini açarak, bu dükkânı nasıl zekice ve büyük planlarla oluşturduğunu açıkladı. Başka planları da vardı dükkân için; tutkulu planlar. Bu çevre hızla gelişiyordu. Dükkân çok küçük kalmıştı. Daha fazla yeri olsa, emekten ve paradan tasarruf etmesini sağlayacak düzenlemeler yapabilirdi. Yapmaya da kararlıydı. Bitişikteki binayı satın alıp iki katlı bir bina dikmek için uğraşıyordu. Üst katı kiralayabilir, her iki binanın giriş katını Higginbotham Bakkaliyesi haline getirebilirdi. İki bina boyunca uzanacak yeni tabeladan bahsederken gözleri parlıyordu.

Martin dinlemeyi bırakmıştı. "Bunları zaten yapmıştım" cümlesi, nakarat halinde beyninde yankılanıyor, Higginbotham'ın vıdı vıdısını boğuyordu. Onu deli eden bu nakarattan kurtulmak istedi.

– Maliyeti ne olur demiştin? diye sordu aniden.

Eniştesi çevrenin iş imkânlarını ballandıra ballandıra anlatırken durakladı. Maliyetten söz etmemişti. Ama biliyordu. Defalarca hesaplamıştı.

– Şimdiki kereste fiyatlarıyla, dedi, dört bin yeter.

– Tabela dahil olmak üzere mi?

– Onu hesap etmedim. Binayı diktikten sonra tabelayı halletmek sorun olmaz.

– Ya arsa?

– Üç bin daha.

Higginbotham dudaklarını yalayarak ve parmaklarını sinirlice açıp kapatarak, Martin'in çek yazışını izledi. Martin çeki ona uzattığında, tutara göz attı: Yedi bin dolar.

– Yü-yüzde altıdan fazla faiz ödeyemem, dedi boğuk bir sesle.

Martin gülmek istedi, ama kendini tutarak sordu:

– Bu ne kadar eder?

– Bakayım. Yüzde altı... Altı kere yedi... Dört yüz yirmi dolar.

– Bu ayda otuz beş dolar eder, değil mi?

Higginbotham başıyla onayladı.

– O zaman, bir itirazın yoksa, şöyle bir ayarlama yapacağız.

Martin, Gertrude'a bakarak:

– Her ay otuz beş doları yemek pişirme, çamaşır ve temizlik için harcarsan, ana para senin olur, dedi, Gertrude'un artık bu angaryaları yapmayacağına söz verirsen, yedi bin dolar senindir. Anlaştık mı?

Bay Higginbotham güçlükle yutkundu. Karısının artık ev işi yapmayacak olması, onun gibi bir cimri için korkunç bir durumdu. Bu muhteşem hediye, acı bir ilaçla birlikte gelmişti. Karısı hiç ev işi yapmayacaktı demek. Ne diyeceğini bilemiyordu.

Martin:

– Peki o zaman, dedi, ayda otuz beş doları ben ödeyeyim ve...

Çeki almak üzere masaya uzandı. Ama Bernard Higginbotham ondan önce davranarak çeki kaptı ve haykırdı:

– Kabul ediyorum! Kabul ediyorum!

Martin tramvaya bindiğinde kendini hasta ve yorgun hissediyordu. Gösterişli tabelaya bakarak inledi:

– Domuzlar... Domuzlar, domuzlar.

Mackintosh Magazine, "Falcı"yı Berthier'nin süslemeleri ve Wenn'in iki resmi eşliğinde bastığı zaman, Hermann von Schmidt bu dizeleri müstehcen bulduğunu unutuverdi. "Falcı"ya karısının ilham verdiğini duyurarak, bu haberin bir gazeteciye ulaşmasını sağladı ve gazeteden bir yazarın, bir fotoğrafçı ve bir ressam eşliğinde gerçekleştirdiği röportaj, Pazar ekinde tam sayfa olarak yayımlandı. Rö-

portajda Marian'ın fotoğrafları ve idealize edilmiş çizimleri, Martin Eden'ın ailesiyle ilgili çok özel ayrıntılar ve *Mackintosh Magazine*'in özel izniyle, iri puntolarla basılmış olarak, "Falcı"nın tam metni yer alıyordu. Bu yayın semtte büyük heyecan uyandırdı ve iyi ev hanımları büyük yazarın kız kardeşini tanıyor olmakla övünürken, diğerleri de onunla tanışma hevesine kapıldılar. Hermann von Schmidt küçük tamirci dükkânında kıkır kıkır gülerek, yeni bir torna tezgâhı sipariş etmeye karar verdi.

Marian'a:

– Reklamdan da iyi oldu bu, dedi, üstelik hiç masrafı yok.

– Onu yemeğe çağırsak iyi olur, dedi Marian.

Ve Martin yemeğe gelerek, şişman et simsarı ve ondan da şişman olan karısıyla hoşbeş etti. Bunlar, Hermann von Schmidt gibi gelecek vaat eden genç bir adamın faydalanabileceği, önemli insanlardı. Onları eve çekebilmek için, ünlü kayınbiraderini yem olarak kullanmıştı. Aynı yemi yutarak masada yerini alan bir başka adam, Asa Bisiklet Şirketi'nin Pasifik Yakası bayilerinin sorumlusuydu. Hermann von Schmidt bu adamı memnun etmek ve onun teveccühünü kazanmak istiyordu. Böylece bisiklet şirketinin Oakland bayiliğini alabilirdi. Bu yüzden Hermann von Schmidt, kayınbiraderine sahip çıkmakta fayda görmüştü, ama aslında bütün bu olanlara hiç anlam veremiyordu. Gecenin ileri saatlerinde, karısı uyurken, Martin'in kitaplarını ve şiirlerini okumaya çalışmış, dünyadaki onca insanın bunlara para vermekle aptallık ettiği kanaatine varmıştı.

Martin de aslında durumu çok iyi anlıyor, arkasına yaslanarak oturduğu yerden, Von Schmidt'in yüzüne yiyecekmiş gibi bakarak, bu sırıtık Hollandalının suratını yumrukladığını hayal ediyordu. Ama onun bir yönünü beğenmişti. Yükselme hırsı içindeki fakir bir adam olsa da, Marian'ın yükünü hafifletmek için bir hizmetçi tutmuştu. Martin, Asa bayi-

lerinin sorumlusuyla konuştu ve yemekten sonra onu eniştesiyle birlikte kenara çekip, Hermann Oakland'daki en donanımlı bisiklet dükkânını açabilsin diye ona maddi destek vereceğini açıkladı. Daha da ileri giderek, baş başa kaldıklarında Hermann'a, bir otomobil bayisi ve garaj açma fırsatını da kollamasını öğütledi; onun her iki işyerini de başarıyla yönetebileceğini düşünüyordu.

Martin ayrılırken Marian, gözlerinde yaşlarla boynuna sarılarak, onu ne kadar sevdiğini, her zaman sevmiş olduğunu söyledi. Bunu dile getirirken, geçirdiği tereddütü daha fazla gözyaşı ve abuk sabuk sözlerle örtmeye çalıştı. Martin onun, vaktiyle kendisine güvenmediği ve bir işe girmesi için ısrar ettiğinden dolayı af dilemeye çalıştığını düşündü.

Sonradan Hermann von Schmidt karısına:

– Parasını elde tutamayacak, bu kesin, dedi; borcum için faiz ödemekten bahsettiğimde çok kızdı. Borcum falan yokmuş ve bir daha bu konuyu açarsam Hollanda malı kafamı koparırmış. Aynen böyle dedi: Hollanda malı kafamı. İş dünyasının adamı değil, ama iyi biri. Bana bir fırsat kapısı açtı, iyi biri.

Martin'e yemek davetleri yağmaya devam ediyordu ve her davetle, kafası biraz daha karışıyordu. Arden Kulübü'nün ziyafetinde şeref konuğu olarak, adını sanını duymuş ve hayatı hakkında yazılanları okumuş olan önemli adamlarla oturdu. *Transcontinental*'da "Çanlar Çalarken"i, *Hornet*'da "Peri ve İnci"yi okuduklarında, Martin'in başarılı olacağını hemen anladıklarını söylediler ona. Tanrım, o zaman aç ve paçavralar içindeydim, diye düşündü Martin. O zaman niye yemeğe çağırmadınız beni? Asıl o zaman çağırmalıydınız. Bunları o günlerde yazmıştım. Şimdi bana, önceden yazmış olduğum şeyler için yemek veriyorsunuz; ihtiyacım varken niye vermediniz? "Çanlar Çalarken" ya da "Peri ve İnci"deki tek kelime değişmedi. Hayır; bana yazmış olduğum şeyler için ye-

mek vermiyorsunuz. Bana yemek veriyorsunuz, çünkü herkes öyle yapıyor; çünkü bana yemek vermek şerefli bir iş. Bana yemek veriyorsunuz çünkü sürü halinde yaşayan hayvanlarsınız; kalabalığın bir parçasısınız; kör kalabalığın zihnindeki sabit fikir, bana yemek vermek olmuş. Peki Martin Eden ve yazdıklarının tüm bu olup bitenler içindeki yeri ne? Hüzünle bunları düşünüyor ve şerefine kadehler kaldırılırken söylenen zekice, nükteli sözlere yanıt yetiştiriyordu.

Günler böyle geçiyordu. Nereye gitse; Basın Kulübü'nde, kibar çay partilerinde, edebiyat toplantılarında hep "Çanlar Çalarken" ile "Peri ve İnci"nin ilk basımı hatırlanıyordu. Ve her seferinde Martin'in içinde onu deli eden sessiz çığlık yeniden yükseliyordu: O zaman niye yemek vermediniz bana? Bunları zaten yazmıştım. "Çanlar Çalarken"in, "Peri ve İnci"nin tek bir harfi bile değişmedi. O zaman da şimdiki kadar sanatkârane, şimdiki kadar kıymetliydiler. Ama bana yemek verme sebebiniz onlar ya da yazdığım herhangi bir şey değil. Bana yemek veriyorsunuz, çünkü bu bir moda oldu; bu koca kalabalık Martin Eden'a yemek verme fikriyle kafayı bozmuş durumda.

Böyle anlarda sık sık, topluluğun arasına kruvaze ceketli, sert kenarlı Stetson şapka takmış genç bir külhanbeyinin karıştığını görüyordu. Bir öğle sonrası, Oakland'daki Gallina Derneği'nin toplantısında da aynı şey oldu. Sandalyesinden kalkıp platforma doğru ilerlediği sırada, büyük salonun yan tarafındaki kapıdan kruvaze ceketli, sert kenarlı şapka takmış külhanbeyinin girdiğini gördü. Martin ona sabit gözlerle öyle bir bakıyordu ki, güzel giyimli beş yüz kadının kafası merakla onun baktığı yöne döndü. Ama salonun ortasındaki boş koridordan başka bir şey göremediler. Martin ise genç adamın koridor boyunca sallanarak gelişini izledi ve kafasından eksik olmayan o sert kenarlı şapkayı çıkarıp çıkarmayacağını merak etti. Genç külhanbeyi koridoru geçe-

rek platforma çıktı. Martin, kendi gençliğinin bu görüntüsüne bakıp, başına gelecek onca şeyi düşündü ve ağlamaklı oldu. Martin'e doğru caka satarak yaklaşan görüntü, bilincinin perdesinde kayboldu. Beş yüz kadın eldivenli elleriyle alkış tutarak, konukları olan muhteşem adamın mahcubiyetini alt etmesine yardımcı olmaya çalıştılar. Martin zihnindeki görüntüyü silerek gülümsedi ve konuşmaya başladı.

Sokakta rastladığı yaşlı ve tonton okul baş müdürü, Martin'i hatırlayarak durdurdu ve kavga ettiği için okuldan uzaklaştırma aldığı zamanlarda onunla odasında yaptıkları konuşmaları hatırlattı.

– Epey zaman önce bir dergide, "Çanlar Çalarken"i okumuştum" dedi, Poe kadar iyiydi. Enfes, diye düşünmüştüm okuduğumda, enfes!

Evet, ondan sonraki aylarda iki kez sokakta yanımdan geçtin ve beni tanımadın, demek istedi Martin. Her iki sefer de ben açtım ve rehinci dükkânına gidiyordum. Oysa okuduğun o yazıları yazmıştım. O zaman beni tanımamıştın. Şimdi niye tanıdın?

Adam konuşmaya devam ediyordu:

– Geçen gün karıma dedim ki, bir gün onu yemeğe çağırsak iyi olmaz mı? O da bu fikrimi çok beğendi. Evet, o da fikrimi pek beğendi.

Martin sertçe:

– Yemek mi? diye sordu. Sesi bir hırıltı şeklinde çıkmıştı.

Adam:

– Ya, evet, yemek işte. Eski okul baş müdürünle bir şeyler yersin değil mi, seni gidi kerata seni, deyip, ona şaka yollu bir fiske vurdu.

Martin sokağı kendini bilmez halde geçti. Köşede durup, etrafa dalgın gözlerle baktı. Nihayet mırıldanarak:

– Hay Allah kahretsin! dedi, ihtiyarı bayağı korkuttum.

45. BÖLÜM

Bir gün Martin'e Kreis geldi; "hakiki pislik"teki Kreis. Martin ondan derman umarken, gayet tekinsiz bir teklifle karşılaştı. Yazarlık yönünü ilgilendirmeyen, yatırımcı olmasını gerektiren bir öneriydi bu. Kreis tasarısını anlatırken orta yerde duraklayıp, *Güneşin Utancı*'nı bayağı alıkça bulduğunu söyledi.

– Ama buraya felsefe paralamaya gelmedim, dedi, anlattığım işe bin dolar koyup koymayacağını öğrenmek istiyorum.

Martin:

– Hayır, o kadar da alık değilim, diye yanıtladı; ama bak ne diyeceğim. Siz bana hayatımın en muhteşem gecesini yaşattınız. Bana paranın satın alamayacağı bir şey sundunuz. Şimdi param var ama bana bir şey ifade etmiyor. Sunduğunuz paha biçilmez gecenin hatırına, gözümde kıymeti olmayan bin doları sana veriyorum. Senin paraya ihtiyacın var, benimse ihtiyaç duyduğumdan fazla param. Para istiyorsun. Bunun için geldin. Beni ayartmaya çalışmana gerek yok. Al senin olsun.

Kreis şaşkınlık göstermedi. Çeki katlayıp cebine attı.

– Sana öyle pek çok gece yaşatmayı taahhüt edebilirim, dedi.

Martin başını iki yana salladı.

– Çok geç. O gece benim için eşsizdi. Cennetdeydim sanki. Senin için sıradandı, biliyorum. Ama benim için değildi. Bir daha böyle bir şey yaşayamam. Felsefeyle işim bitti. Artık tek kelime felsefe duymak istemiyorum.

Kreis kapı ağzında duraklayarak:

– Hayatımda ilk kez felsefemden para kazandım, dedi, sonra piyasa çöktü.

Bayan Morse bir gün Martin'e sokakta rastladı ve gülümseyip başıyla selam verdi. Martin de gülümseyerek karşılık ver-

di ve şapkasını kaldırdı. Bu sahne onu hiç etkilememişti. Bir ay önce aynı şey olsa iğrenir ya da şaşırır, kadının o anki bilinç durumu hakkında kafa yorardı. Ama şimdi bu olayı hiç düşünmemiş, hemen unutmuştu. Yanından geçtiği Merkez Bankası'nı ya da Valilik binasını hemen unutuverdiği gibi. Oysa zihni olağanüstü derecede meşguldü. Kafasında düşünceler dönüyor, dönüyordu. Döngünün merkezinde, "bunları zaten yazmıştım" cümlesi vardı. Bu cümle beynini kurtçuklar gibi yiyip bitiriyordu. Sabahları bu düşünceyle uyanıyordu. Geceleri rüyasında aynı düşünceyle cebelleşiyordu. Çevrede duyularını uyaran ne olsa, bir şekilde "bunları zaten yazmıştım" cümlesine bağlanıyordu. Mantığının insafsız işleyişi onu, kendisinin artık hiç kimse ve hiçbir şey olmadığı sonucuna ulaştırdı. Külhanbeyi Mart Eden ve Denizci Mart Eden gerçekti, ama ya Ünlü Yazar Martin Eden? Böyle birisi yoktu. Ünlü yazar Martin Eden, kalabalığın zihninde oluşturulmuş ve kalabalık tarafından, külhanbeyi ve denizci Mart Eden'ın fiziki varlığına iliştirilmiş bir uydurmacaydı. Ama onu kandıramazlardı. Kalabalığın tapındığı ve yemekler sunduğu güneş tanrısı değildi o. Ne olduğunu biliyordu.

Kendisiyle ilgili dergi yazılarını okudu ve çizilen portrelerle gerçek kimliğini eşleştirmekte zorlandı. O bir hayat yaşamış, heyecanlar tatmış, aşkı tanımıştı; yaşamın zorluklarını kabullenmiş, sineye çekmişti; gemilerde tayfa olmuş, tuhaf ülkelere gitmiş, kavgalarda çetesine elebaşılık etmişti. O, önce halk kütüphanesindeki binlerce kitap karşısında şaşalayan, sonra burada yolunu bulmayı öğrenip, o kitaplara vâkıf olan adamdı. Gece yarıları gazyağı lambasıyla çalışan, uyumamak için yastığına bir mahmuz yerleştiren, kitaplar yazan adamdı. Ama, koca kalabalığın yemekle doldurmak hevesine kapıldığı, devasa bir mide değildi.

Dergilerde onu eğlendiren şeyler de oluyordu. Tüm dergiler ismine sahip çıkmıştı. *Warren's Monthly* okurlarına, her

zaman yeni yazarları aradıklarını ve Martin Eden'ı okuyuculara tanıtanın da kendileri olduğunu duyurmuştu. *White Mouse*, *Northern Review* ve *Mackintosh's Magazine* de aynı iddiada bulunmuşlar, ama *Globe*, değiştirip berbat ettikleri "Deniz Şarkıları"nı arşivden çıkararak onları susturmuştu. Faturalarını ödemekten kaçarak yeniden arz-ı endam eden *Youth and Age*, çiftçi çocuklarından başkasının okumadığı bir yazıya göndermeyle, onun ilk yayıncısı olma iddiasına ortak çıktı. Martin Eden'ı nasıl keşfettiklerini şatafatlı ve inandırıcı bir şekilde açıklayan *Transcontinental* ile, "Peri ve İnci"yi hatırlatan *Hornet* arasında hararetli bir tartışma başlamıştı. *Singletree, Darnley & Co.*'nun mütevazı iddiası gürültüye gitti. Zaten bu yayınevinin, iddiasını allayıp pullayacağı bir dergisi yoktu.

Gazeteler Martin'in telif gelirini hesap etmeye çalışıyordu. Dergilerin ona yaptığı müthiş teklifler bir şekilde duyulmuş, Oakland'daki papazlar ona dostça davranmaya ve posta kutusu profesyonel dilenci mektuplarıyla dolmaya başlamıştı. Hepsinden beteri, kadınlardı. Fotoğrafları her yerde basılmaya başlamış, bazı yazarlar Martin'in güçlü esmer yüzünü, yara izlerini, geniş omuzlarını, duru ve dingin gözlerini, hafifçe çöküк avurtlarını anlatarak, onu bir dervişe benzetmişlerdi. Bunu okuyunca gençliğini hatırlayıp gülümsedi. Çoğu zaman, karşılaştığı bazı kadınların bakışlarıyla kendisini ölçüp biçtiğini, kur yaptığını fark ediyordu. Bir kahkaha attı. Brissenden'ın onu nasıl uyardığını hatırlayıp bir daha güldü. Kadınların onu yıkamayacağı kesindi. O safhayı geride bırakmıştı.

Bir keresinde, Lizzie'yle gece okuluna doğru yürürlerken, iyi giyimli, güzel bir burjuva kadınının kendisine yönelen bakışını yakaladı. Fazlasıyla uzun ve anlamlı bir bakıştı. Lizzie bu bakışın anlamını biliyordu ve bedeni öfkeyle gerildi. Martin bunu fark etti ve sebebini anladı. Ona bu bakış-

lara alıştığını ve artık umursamadığını söyledi. Lizzie ışıldayan gözlerle:

– Umursamalısın, dedi, sen hastasın. Mesele bu.

– Hiç bu kadar sağlıklı olmadım. Her zamankinden iki buçuk kilo daha ağır geliyorum.

– Bedenin değil, kafan hasta. Düşünme makinende bir sorun var. Benim gibi sıradan bir insan bile anlayabilir bunu.

Martin düşünceli bir yüzle, onun yanında yürümeye devam etti.

Lizzie:

– Bunun üstesinden gelmen için neler vermezdim, diyordu, senin gibi bir adam, kadınlar kendisine böyle bakınca umursamalı. Bu halin doğal değil. Kız kılıklı oğlanlardan değilsin ki sen. O zaman yardım et bana; umursayacağın doğru kadını bulman beni mutlu eder.

Lizzie'den ayrılınca Metropole'e döndü Martin.

Odasına girince bir Morris koltuğa çöktü ve gözlerini önüne dikip oturdu. Uyuklamadı. Düşünmedi de. Zihni boştu; sadece arada bir, göz kapaklarının ardında davetsiz hatıralar, renkler ve ışıklar içinde biçimleniyordu. Bunları görse de, ne olduklarının pek bilincine varamadı; rüyada gibiydi. Oysa uyumuyordu. Bir ara doğrulup saatine baktı. Saat daha sekizdi. Yapacak hiçbir şeyi yoktu ve yatmak için çok erkendi. Zihni yeniden boşaldı ve göz kapaklarının altında görüntüler belirip kaybolmaya başladı. Bunlar, birbirinden farklı resimler değildi. Ağaç yaprakları ve sıcak güneş altında parlayan çalı dallarından ibaretti gördükleri.

Kapının vurulmasıyla irkildi. Uykuya dalmamıştı ve bir telgraf ya da mektup geldiğini yahut hizmetlilerden birinin elbiselerini çamaşırhaneden getirdiğini tahmin etti. Joe aklına geldi, onun nerelerde olduğunu merak ederken:

– Girin, dedi.

Aklında hâlâ Joe olduğundan geriye dönüp bakmadı. Ka-

pının yavaşça kapandığını duydu. Birinin kapıyı çaldığını unutmuş olarak boş boş önüne bakarken, bir kadının ağladığını duydu. Bunun istemsiz, bedenin kasılmalarıyla gelen, zapt edilmeye ve bastırılmaya çalışılan bir ağlama olduğunu fark etti ve o tarafa döndü. Döner dönmez de ayağa fırladı.

Hayret ve sersemlik içinde:

– Ruth! dedi.

Ruth'un yüzü beyaz ve gergindi. Eşiğin hemen önünde duruyor, bir elini destek için kapıya dayamış, diğer elini göğsüne dayamıştı. Acındıran bir tavırla, iki elini de Martin'e uzattı ve ona doğru ilerledi. Martin onu Morris koltuğa oturturken, tuttuğu ellerin ne kadar soğuk olduğunu fark etti. Kendisi de bir başka koltuk çekip, geniş kol kısmına oturdu. Öyle affallamıştı ki konuşamıyordu. Ruth'la olan ilişkisini zihninde kapatmış ve mühürlemişti. *Shelly Hot Springs* Çamaşırhanesi birden Metropole Oteli'ni işgal ederek önüne bir haftalık kirli çamaşır yığmış olsa, böyle hissederdi muhtemelen. Birkaç kez konuşmak için ağzını açacak oldu, ama her seferinde vazgeçti.

Ruth alımlı bir gülümsemeyle, güçsüzce:

– Burada olduğumu kimse bilmiyor, dedi.

– Ne dedin?

Martin kendi sesini tanıyamamıştı.

Ruth cümlesini tekrar etti.

– Ya, dedi Martin. Başka ne diyeceğini bilemedi.

– İçeri girdiğini gördüm ve birkaç dakika bekledim.

Martin:

– Ya, dedi tekrar.

Hayatında hiç böyle dili tutulmamıştı. Kafası tam anlamıyla bomboştu. Kendini aptal ve beceriksiz hissediyordu ama ne diyeceğini gerçekten bilemiyordu. Bu münasebetsiz olay *Shelly Hot Springs* Çamaşırhanesi'nde olsa, işi daha kolaydı. Gömleğinin kollarını sıyırıp işine bakardı.

– Sonra içeri girdin, dedi sonunda.

Ruth belli belirsiz bir cilveyle başını salladı ve boynundaki atkıyı gevşetti.

– Caddenin karşısından, o kızla birlikte yürüdüğünüzü gördüm.

Martin:

– Ya evet, dedi, onu gece okuluna bırakıyordum.

Bir sessizlikten sonra Ruth:

– Ee, beni gördüğüne sevinmedin mi? diye sordu.

Martin telaşla:

– Evet, evet, dedi; ama buraya gelmen ihtiyatsızlık olmadı mı?

– İçeri süzülüverdim. Kimse burada olduğumu bilmiyor. Seni görmek istedim. Çok aptalca hareket ettiğimi söylemeye geldim. Geldim, çünkü daha fazla senden ayrı kalamadım. Çünkü kalbim beni gelmeye zorladı. Çünkü... Çünkü gelmek istedim.

Ruth koltuktan kalkıp, Martin'e yöneldi. Önce elini omzuna koydu, ardından, hızlı hızlı soluyarak kendini onun kollarına bıraktı. Martin, kendini bu şekilde sunan bir kadını reddetmenin feci şekilde incitici olacağını bilerek, sırf o incinmesin diye, her zamanki rahat ve kaygısız tavrıyla Ruth'u sıkıca sardı. Ama sarışında sıcaklık, temasında okşama yoktu. Ruth kollarına gelmiş, Martin de kollarıyla onu sarmıştı, hepsi bu. Ruth, Martin'in göğsüne sokulup kaldı, ardından konumunu değiştirip, ellerini yukarı kaydırdı ve onun boynuna dokundu. Ama bu dokunuş Martin'de hiçbir heyecan uyandırmadı; kendini tuhaf ve rahatsız hissetti.

– Neden böyle titriyorsun? diye sordu; üşüdün mü? Ocağı yakayım mı?

Kurtulmak için hareketlendiyse de, Ruth şiddetle ürperek, ona daha fazla sokuldu. Dişleri birbirine vurarak:

– Sadece biraz gerginim, dedi, birazdan daha iyi olurum. İşte, düzeldim bile.

Yavaştan, Ruth'un ürpertisi geçti. Martin onu kollarında tutmaya devam etti, ama artık kafa bulanıklığı geçmişti. Ruth'un niye geldiğini biliyordu.

– Annem, Charley Hapgood'la evlenmemi istedi, dedi Ruth.

– Basmakalıp laflar edip duran şu Charley Hapgood'la mı? diye homurdandı Martin. Ve ekledi:

– Galiba annen şimdi de benimle evlenmeni istiyor.

Bu bir soru değildi. Martin durumun böyle olduğunu biliyordu; gözlerinin önünde, aldığı telif rakamları dans etmeye başlamıştı.

– İtirazı olmaz, o kadarını biliyorum, dedi Ruth.

– Beni münasip görüyor yani?

Ruth başıyla onayladı.

Martin:

– Oysa nişanımızı bozduğu zamankinden daha münasip değilim, dedi, hiç değişmedim. Aynı Martin Eden'ım. Aslında birazcık daha kötü durumdayım; sigaraya başladım. Nefesimin koktuğunu fark etmişsindir.

Ruth cevaben, parmaklarını hafifçe, şakacı bir tavırla Martin'in dudaklarına bastırdı. Onun eski günlerdeki gibi, parmaklarına bir öpücük konduracağını bekliyordu. Ama Martin'in dudakları hareketsizdi. Ruth parmaklarını çekene kadar bekledi, sonra sözüne devam etti.

– Ben değişmedim. İşe girmiş değilim. İş aramıyorum. Hem, aramayacağım da. Hâlâ Herbert Spencer'ın yüce, asil bir insan ve Yargıç Blount'un su katılmamış bir ahmak olduğuna inanıyorum. Bunu iyi biliyorum, çünkü geçen gece onunla yemekteydim.

Ruth:

– Ama babamın davetini kabul etmedin, diye çıkıştı.

– Demek haberin var. Kim gönderdi onu? Annen mi?

Ruth cevap vermedi.

– Demek o gönderdi. Tahmin etmiştim. Galiba şimdi de seni gönderdi.

Ruth direndi:

– Burada olduğumu kimse bilmiyor. Annem buna izin verir miydi sence?

– Ama benimle evlenmene izin vereceği belli.

Ruth keskin bir çığlık attı.

– Ah, Martin, zalim olma. Beni bir kerecik öpmedin bile. Bana karşı taş gibi tepkisizsin. Oysa ben neleri göze almışım.

Ruth ürpererek etrafa baktı; yan gözle de, Martin'in etkilenip etkilenmediğini görmeye çalışıyordu:

– Buraya kadar geldim, düşünsene.

"Senin için ölürüm! Ölürüm!" Lizzie'nin sözleri Martin'in kulaklarında yankılanıyordu. Sertçe sordu:

– Bunu daha önce neden göze almadın? İşsiz olduğum zaman? Aç olduğum zaman? Şimdiki gibi bir adam, bir sanatçı, aynı Martin Eden olduğum zaman? Nicedir kendi kendime bunu soruyorum; sadece seninle ilgili olarak değil, herkes için. Ben değişmedim; gerçi birden herkesin gözünde kıymetim arttığı için, bu konuda ben bile sürekli kuşkuya düşüyorum. Kemiklerimin üstünde aynı et, ellerimde ve ayaklarımda aynı on parmak var. Tamamen aynıyım. Yeni bir kudret ya da erdeme sahip değilim. Beynim aynı beyin. Yeni bir edebi yahut felsefi genelleme dahi ortaya koymuş değilim. Kimsenin beni istemediği zamankiyle aynı kişilik değerindeyim. Kafamı karıştıran, beni şimdi istemeleri. Beni kendim için istemedikleri ortada, çünkü özde hâlâ eskiden istemedikleri insanım. Beni başka bir şey, benim dışımdaki bir şey, aslında olmadığım bir şey için istiyorlar. O şey ne, söyleyeyim mi? Kazandığım takdir. Bu takdir ben değilim ki. Takdir, başkalarının zihninde yer alıyor. Bir de ka-

zandığım ve kazanmakta olduğum para için istiyorlar beni. Ama para ben değilim. Para bankalarda ve şunun bunun cebinde de var. Sen de şimdi, kazandığım takdir ve para için istemiyor musun beni?

Ruth ağlamaya başladı:

– Kalbimi kırıyorsun. Seni sevdiğimi, seni sevdiğim için burada olduğumu biliyorsun.

Martin yumuşak bir sesle:

– Maalesef ne demek istediğimi anlamadın, dedi, demek istediğim şu: Beni seviyorsan, nasıl oluyor da eskiden aşkın beni terk edecek kadar zayıfken, şimdi bu kadar kuvvetli?

Ruth tutkuyla haykırdı:

– Unut ve affet. Seni her zaman sevdim, bunu hatırla. Ve şimdi burada, kollarının arasındayım.

– Maalesef ben hesabını iyi yapan, açıkgöz bir tüccarım ve aşkını tartmaya, ne menem bir şey olduğunu anlamaya çalışıyorum.

Ruth, Martin'in kollarından sıyrıldı. Koltukta oturup ona uzun uzun, ne diyeceğini bilemeden baktı. Konuşmaya niyetlendi, sonra bocalayıp vazgeçti.

Martin devam etti:

– Evet, durum bana böyle görünüyor. Eskiden de şimdiki gibiydim ama, kendi sınıfımın dışında hiç kimse beni önemsemiyordu. Tüm kitaplarımı zaten yazmış olmama rağmen, müsveddeleri okuyan hiç kimse onları önemsemedi. Aslına bakarsan, yazdığım şeyler yüzünden beni daha da az önemsediler. Bunları yazarak, en hafif ifadeyle, küçültücü bir iş yapmış gibiydim. Herkes "Bir iş bul," diyordu.

Ruth itiraz edecek oldu. Martin:

– Evet, evet, dedi; sen farklı davranarak, bana bir konum edinmemi söyledin. *İş* kelimesi sana pek kaba geliyor, yazdıklarımın çoğu gibi, seni rahatsız ediyor. Bu pek gaddarca. Ama emin ol, herkesin ahlaksız bir yaratığa doğru yo-

lu gösterir gibi bana çalışmamı tavsiye etmesi de az gaddarca değildi. Neyse, konuya döneyim. Yazdıklarımın basılması ve beğenilmesi, aşkının dokusunda bir değişikliğe yol açtı. Bunları zaten yazmış olan Martin Eden'la evlenmek istemedin. Aşkın onunla evlenmeni sağlayacak kadar güçlü değildi. Ama şimdi aşkın yeterince güçlü ve ister istemez, bu gücün yazdıklarımın basılıp beğenilmesinden kaynaklandığı sonucuna varıyorum. Senin için aldığım telif ücretinin önem taşıdığını söylemeyeceğim ama, anne-babanın fikir değiştirmesinde bunun da etkili olduğuna eminim. Bu durum pek hoşuma gitmiyor tabii. Ama en kötüsü, aşkı, kutsal aşkı sorgulamama sebep oluyor. Aşk, basılan yazılar ve halkın beğenisinden beslenecek kadar bayağı bir şey midir? Öyleymiş demek. Oturup, kafama ağrılar girene dek bunu düşündüm durdum.

– Vah zavallı, güzel kafa.

Ruth böyle diyerek, elini uzatıp, parmaklarını onun saçında gezdirdi.

– Artık kafanı yorma. Gel şimdi yeniden başlayalım. Seni her zaman sevdim. Annemin arzusuna boyun eğerek zayıflık gösterdiğimi biliyorum. Öyle yapmamalıydım. Ama konuşmalarında, insanlığın hatalarından ve zayıflıklarından büyük bir sevecenlikle bahsettiğini duyuyorum. O sevecenliği bana da göster. Hatalı davrandım. Beni affet.

Martin sabırsızca:

– Ah, affediyorum, dedi, aslında ortada affedecek bir şey yokken, affetmek kolaydır. Yaptığın hiçbir şey için af dilemene gerek yok. İnsan kendi bakış açısına göre hareket eder, bundan başkası elinden gelmez. Ben de bir işe girmediğim için senden af dilemeliyim.

Ruth karşı çıktı:

– Senin iyiliğini istiyordum. Seven insan, sevdiğinin iyiliğini ister.

– Doğru, ama iyiliğimi isterken beni mahvedecektin.

Martin onun itiraz etmesine izin vermedi.

– Evet, evet. Yazarlığımı ve mesleki gelişimimi mahvedecektin. Tabiatım gereği gerçekçiyim ben, burjuva ruhu ise gerçekçilikten nefret eder. Burjuvazi ödlektir. Yaşamdan korkar. Senin bütün çaban, benim yaşamdan korkmamı sağlamaya yönelikti. Beni şekillendirmek istedin. Beni tüm yaşam değerlerinin sahte, yanlış ve bayağı olduğu bir göz odaya hapsedecektin.

Ruth'un karşı çıkmak istediğini hissetti.

– Bayağılık... Sağlam bir bayağılık olduğunu kabul etmek lazım. Burjuva kültürü ve inceliklerinin temelinde bu bayağılık vardır. Dediğim gibi, beni şekillendirmek, kendi sınıfına, sınıf ideallerine, sınıf değerlerine ve sınıf önyargılarına uydurmak istedin.

Başını üzüntüyle iki yana salladı.

– Şimdi bile, ne dediğimi anlamıyorsun. Kelimelerime yüklediğim anlam sana ulaşmıyor. Sözlerim sana bir fantezi gibi geliyor. Oysa benim için hayati bir gerçek bu. Sen en fazla, çukurun dibindeki pislikten yukarılara tırmanmış bu kaba saba oğlanın, sınıfın hakkında yargılarda bulunmasına, onu bayağı olarak nitelemesine şaşar, eğlenirsin.

Ruth başını yorgunca Martin'in omzuna yasladı ve bedeni yine gerginlik içinde ürpermeye başladı. Martin bir süre onun konuşmasını bekleyip, sözüne devam etti.

– Şimdi aşkımızı tazeleyelim istiyorsun. Evlenelim istiyorsun. Beni istiyorsun. Oysa, dinle... Kitaplarım beğenilmemiş olsa, yine karşında duran adam olacaktım. Ve sen benden uzak duracaktın. Bütün mesele şu lanet olası kitaplar...

Ruth:

– Küfretme, diye araya girdi.

Bu azar Martin'i irkiltti. Acı acı gülmeye başladı.

– İşte böyle, dedi, bu kadar mühim bir anda, yaşamın ve

mutluluğun söz konusuyken, yine yaşamdan korkuyorsun... Yaşamdan ve sağlıklı bir küfürden.

Martin'in sözleri Ruth'a, davranışının ne kadar çocukça olduğunu göstermişti. Yine de Martin'in durumu gereğinden fazla büyüttüğünü düşünerek gücendi. Uzun bir süre sessizce oturdular. Ruth çaresizce düşünüp duruyor, Martin ise eski aşkı hakkında akıl yürütüyordu. Martin şimdi, aslında Ruth'u sevmemiş olduğunu anlıyordu. Onun sevdiği, idealize edilmiş bir Ruth, kendi yarattığı insanüstü bir varlık, aşk şiirlerindeki o parlak, ışıltılı ruhtu. Bir burjuva olan, burjuvalara özgü zaafları, zihninde burjuva psikolojisinin mengenesi bulunan hakiki Ruth'u sevmiş değildi.

Ruth birden konuşmaya başladı:

– Biliyorum, söylediklerinin çoğu doğru. Yaşamdan korkuyordum. Seni gereğince sevemedim. Ama gereğince sevmeyi öğrendim. Seni eskiden olduğun ve şimdiki halinle, ileride her ne hale geleceksen öyle seviyorum. Benim sınıfım dediğin şeyden farklılaştığın yönlerinle, anlayamadığım ama anlayabileceğimi bildiğim inançlarınla seviyorum seni. Kendimi, onları anlamaya adayacağım. İçtiğin sigarayı ve küfürlerini bile, senin parçan oldukları için, senin hatırın için seveceğim. Son on dakikada çok şey öğrendim. Buraya gelme cesaretini göstermem, şimdiden ne çok şey öğrendiğimin belirtisidir. Ah, Martin!..

Ruth hıçkırarak ona sokuldu.

Martin'in kolları ilk kez onu şefkat ve sevecenlikle sardı. Ruth sevinçle hareketlendi ve yüzü aydınlandı.

– Çok geç, dedi Martin.

Lizzie'nin sözlerini hatırladı.

– Ben hasta bir adamım... Yo, vücudum değil. Ruhum, beynim hasta. Tüm değerlerimi kaybetmiş gibiyim. Hiçbir şey umurumda değil. Birkaç ay önce bu şekilde davranmış olsan, her şey farklı olurdu. Şimdi ise çok geç.

Ruth haykırdı:

– Hayır, çok geç değil. Sana göstereceğim. Aşkımın nasıl büyüdüğünü, benim, sınıfımın ve en sevdiklerimin ötesine geçtiğini kanıtlayacağım. Burjuvazinin sevdiği ne varsa, hor göreceğim. Artık yaşamdan korkmuyorum. Annemi ve babamı bırakacağım; ismim arkadaşlarımın dilinde destan olacak. İstersen şimdi ve burada, özgür aşkımla sana gelir, seninle olmaktan gurur ve mutluluk duyarım. Aşka ihanet etmiş isem, şimdi de aşk için, eski ihanetime yol açan her şeye ihanet edeceğim.

Ruth ışıldayan gözlerle ayağa kalkarak fısıldadı:

– Bekliyorum Martin. Beni kabul etmeni bekliyorum. Bak bana.

Martin ona bakarak, ne kadar enfesti, diye düşündü. Ruth nihayet tüm hatalarının kefaretini ödemeye yeltenmiş, burjuva hayat tarzının demirden kanununa karşı durarak, gerçek bir kadın olmaya karar vermişti. Ne kadar enfes, muhteşem, gözü kara bir tutumdu bu. Peki kendi derdi neydi? Ruth'un eylemi onu heyecanlandırmamış, etkilememişti. Bu eylem sadece entelektüel olarak enfes ve muhteşemdi. İçine ateş düşmeşi beklenirken, Ruth'u soğukça takdir edebilmişti ancak. Duyguları depreşmemişti. Onu hiç mi hiç arzulamamıştı. Tekrar Lizzie'nin sözlerini hatırladı. Umutsuzca:

– Ben hastayım, çok hastayım, dedi, ne kadar hasta olduğumu şu ana kadar anlamamıştım. İçimden bir şey uçup gitmiş. Yaşamdan hiç korkmadım, ama gün gelip yaşamdan bana gına geleceğini hayal bile edemezdim. Yaşamla tıka basa doldum, öyle ki artık hiçbir şeyi arzu etmez haldeyim. İçimde yer olsa, şimdi seni isterdim. Ama ne kadar hastayım, görüyorsun.

Martin arkaya yaslanıp gözlerini kapadı ve ağlayan bir çocuğun, ıslak kirpiklerinden süzülen gün ışığını izleyerek kederini unutması gibi, kapalı gözlerinin ardında sıcak güneşle

ışıldayan ağaç dallarının hayalini izledi. Hastalığını, Ruth'un varlığını, her şeyi unuttu. İzlediği yeşil yığın dinlendirici değildi. Işık fazlasıyla çiğ ve göz alıcıydı. Martin bakmaktan yoruluyor, yine de sebebini bilmeden, bakmayı sürdürüyordu.

Kapı kolunun dönme sesiyle kendine geldi. Ruth kapıdaydı.

Yaşlı gözlerle:

– Nasıl dışarı çıkacağım? Korkuyorum, diyordu.

Martin ayağa fırladı:

– Ah, bağışla. Biliyorsun, kendimde değilim. Burada olduğunu unuttum.

Elini başına koydu.

– Görüyorsun ya, hiç iyi değilim. Seni eve bırakayım. Hizmetlilerin kapısından çıkarız. Bizi kimse görmez. Peçeni de örtersin, hiç sorun kalmaz.

Ruth onun koluna girdi, loş koridorlardan geçip, dar bir merdivenden aşağı indiler. Kaldırıma çıktıklarında:

– Artık güvendeyim, diyen Ruth, hemen Martin'in kolundan çıkmak istedi.

– Hayır, hayır, seni eve kadar bırakacağım, dedi Martin.

Ruth:

– Hayır, lütfen yapma. Hiç gerek yok, diye karşı çıktı.

Tekrar elini Martin'in kolundan çekti. Martin o an meraka kapıldı. Ruth, artık tehlikede olmadığı halde bir şeyden korkuyordu. Martin'den uzaklaşmanın telaşındaydı. Duruma anlam veremeyen Martin, bunu onun gerginliğine yordu. Kolundan çıkmasına izin verip, onun yanı sıra yürümeye başladı. Daha bir apartman boyu gitmemişlerdi ki, uzun paltolu bir adamın, bir kapı aralığına saklandığını gördü. Geçerken oraya baktı ve paltonun kalkık yakasına rağmen, Ruth'un kardeşi Norman'ı tanıdı.

Yürüyüş boyunca çok az konuştular. Ruth uyuşmuş gibi, Martin ise ilgisizdi. Bir ara Martin, yine Güney Denizi'ne gi-

deceğinden bahsetti; Ruth da geldiği için kendisini bağışlamasını istedi. Hepsi buydu. Kapıda basmakalıp bir vedalaşma gerçekleşti. El sıkışıldı, iyi geceler dilendi ve Martin şapkasını kaldırdı. Kapı kapandı, Martin bir sigara yaktı ve yürüyerek oteline döndü. Norman'ın saklandığı kapı ağzına geldiği zaman, durdu ve gülümsedi. Kendi kendine:

– Yalan söyledi, dedi, büyük bir cesaret gösterdiğine inanmamı istedi, onu buraya getiren kardeşinin dışarıda beklediğini biliyordu.

Kahkahalarla gülmeye başladı.

– Ah bu burjuvalar! Meteliksizken, kız kardeşiyle görülmeye uygun değildim. Bir banka hesabım olunca, onu bana kendisi getiriyor.

Tekrar yola düzüldüğünde, aynı yönde yürüyen bir serseri, arkasından seslendi:

– Hey beyim, bir çeyreklik ver de, bu gece başımı sokacak yerim olsun.

Bu sesi duyan Martin hemen olduğu yerde döndü. Az sonra Joe'yla kolkola yürüyorlardı. Joe:

– *Hot Springs*'ten ayrıldığımız günü hatırlıyo'musun? diyordu; bi'gün yine karşılaşacağımızı söylemiştim. Adım gibi biliyo'dum bunu. İşte yine birlikteyiz.

Martin imrenerek:

– İyi görünüyorsun, dedi, hem de kilo almışsın.

– Aldım tabii.

Joe'nun yüzü ışıl ışıldı.

– Avareliğin böyle olduğunu bilmezdim. Hem on dört kilo daha ağırım, hem de zımba gibiyim. Çalışmaktan bir deri bir kemik kaldıydım. Meğer avarelik tam bana göreymiş.

Martin itiraz etti:

– Ama bir yandan da yatacak yerin yok. Hem de böyle soğuk bir gecede.

– Ha? Yatacak yerim mi yok?

Joe elini cebine atıp bir sürü ufak bozukluk çıkardı. Utkuyla:

– Çalışmaktan daha iyi, dedi; gözüme güzel göründüydün, o yüzden takıldım sana.

Martin, Joe'yla başa çıkamayacağını anlayarak güldü.

– Cebinde, birkaç adamı körkütük sarhoş edecek kadar para var, diye takıldı ona.

Joe bozuklukları tekrar cebine attı.

– Benim sarhoş olmaya niyetim yok, dedi, artık kafa çekmiyorum, yoksa kimse bana engel olamaz. Senden ayrıldığımdan beri bi' kez sarhoş oldum, o da boş mideyle içtiğimdendi. Hayvan gibi çalışırken, hayvan gibi içerdim. İnsan gibi yaşayınca insan gibi içiyorum. Bazen bir tek, canım isteyince bir tane daha; hepsi bu.

Martin onunla ertesi gün buluşmak üzere sözleşti ve otele gitti. Lobide durup, buharlı gemi seferlerine göz attı. *Mariposa* beş gün sonra Tahiti'ye doğru demir alıyordu.

Görevliye:

– Yarın telefon edip benim için tek kişilik bir kamara ayırt, dedi, güverte katından değil, aşağıda; rüzgâr alan tarafta... İskele tarafında. Not al da unutma, iskele tarafı.

Odasına girince yattı ve bir çocuk kadar kolayca uykuya daldı. Bu gece başından geçenler onu hiç etkilememişti. Zihni tüm etkilere kapalıydı. Joe'yla karşılaştığında hissettiği sıcaklık hemen geçmişti. Kısa süre sonra eski çamaşırcının varlığı ve sohbet etmenin güçlüğü onu rahatsız etmeye başlamıştı. Beş gün sonra sevgili Güney Denizi'ne doğru yola çıkacak olması, kendisi için hiçbir şey ifade etmiyordu. Gözlerini kapatıp sekiz saat boyunca normal, rahat ve kesintisiz bir uyku uyudu. Huzursuz değildi. Yatakta dönmedi, rüya görmedi. Uyku onun için bir kaçış olmuştu. Uyandığı her an üzüntü duyuyordu. Yaşam onu sıkıyor, endişelendiriyordu. Zaman ise bir sıkıntı kaynağıydı.

46. BÖLÜM

Martin ertesi sabah eski çalışma arkadaşını selamlarken:

– Baksana Joe, dedi, Yirmisekizinci Cadde'de bir Fransız var. Burada çok para kazandı ve Fransa'ya dönüyor. Gayet güzel, iyi kurulmuş, küçük bir çamaşırhanesi var. Yerleşik düzene geçmek istersen, bu senin için iyi bir başlangıç olur. Al bunu, giyecek bir şeyler satın alıp saat onda şu adamın bürosuna gel. Bana çamaşırhaneyi o buldu ve seni götürüp orayı gösterecek. Beğenirsen ve parasına değeceğini düşünürsen –yirmi bine satılıyor– bana haber ver, mekân senin olsun. Haydi acele et. Ben meşgulüm. Sonra görüşürüz.

Öfkelenen Joe:

– Bana bak Martin, dedi, Bu sabah buraya seni görmeye geldim. Anladın mı? Çamaşırhane alayım diye gelmedim. Eski arkadaşımla konuşmaya geldim, sense önüme bir çamaşırhane atıyorsun. Bence ne yap biliyor musun? Çamaşırhaneni al ve cehennemin dibine git.

Joe odadan çıkmak üzereyken Martin omzundan yakalayıp döndürdü onu.

– Bana bak Joe, dedi, böyle davranırsan seni döverim ha. Hem de eski arkadaşlığımızın hatırına iyi döverim. Anladın mı? Dediğimi yapacak mısın?

Joe sarılarak onu devirmeye çalışıyor, Martin ise sağa-sola kıvrılarak bu sarılıştan kurtulmaya çalışıyordu. Birbirlerine sarılı olarak odada gezinip durdular, sonunda bir hasır iskemleyi parçalayarak yere yıkıldılar. Joe altta kalmış, kolları açık vaziyette yerde yatıyor, Martin onun göğsüne diziyle bastırıyordu. Joe, serbest kaldığında nefes nefeseydi.

Martin:

– Şimdi dur da konuşalım, dedi, arsızlık etme. Önce bu çamaşırhane işini bitirmeni istiyorum. Sonra gelirsin, eski

arkadaşlar gibi konuşuruz. Sana meşgul olduğumu söyledim. Şunlara baksana.

Bir hizmetli, bir yığın mektup ve dergiden oluşan sabah postasını az önce getirmişti.

– Hem bunları okuyup hem de seninle nasıl konuşayım? Git şu çamaşırhane işini hallet, sonra yine bir araya geliriz.

Joe gönülsüzce:

– Pekâlâ, dedi, beni başından savdığını düşünmüştüm ama yanıldım demek. Ama yere düşmesek beni yenemezdin Martin. Yumruğu geçiriverirdim sana.

Martin gülümseyerek:

– Bir ara eldivenleri giyip ringe çıkarız, dedi.

– Elbette. Çamaşırhaneyi açar açmaz. –Joe kolunu uzattı.– Şunu görüyor musun? Karşımda fazla duramazsın.

Kapı eski çamaşırcının ardından kapanınca, Martin rahat bir nefes aldı. İnsanlarla yapamaz olmuştu. Her geçen gün, başkalarını idare etmek ona daha zor gelmeye başlamıştı. İnsanların varlığı onu tedirgin ediyor, sohbet etmeye çalışmaktan yoruluyordu. Huzursuz oluyor, ne zaman birileriyle karşılaşsa, bir an önce kurtulmak için bahaneler yaratmaya çalışıyordu.

Martin hemen postadan gelenleri okumaya girişmeyip, yarım saat boyunca koltukta yayıldı. Bu arada belirsiz, yarım yamalak fikirler aklından geçiyor, daha doğrusu, kesintili düşünce akışı bu yarım yamalak fikirlerden oluşuyordu.

Koltuğunda doğrulup, postayla gelenlere göz atmaya başladı. Çok sayıda imza isteği vardı; bunları hemen tanıyordu artık. Profesyonel dilenci mektupları vardı. Tuhaf tiplerden de mektuplar gelmişti. Bunlar arasında sonsuz hareket modelini geliştiren bir adam, yeryüzünün başka bir boş kürenin içinde yer aldığını kanıtlayan biri, Aşağı California Yarımadası'nı komünist bir yerleşime dönüştürmek üzere satın almak için mali destek arayan bir başkası vardı. Onu

tanımak isteyen kadınlardan da mektuplar gelmişti. Bunlardan biri gülümsemesine yol açtı, çünkü kadın inancının göstergesi ve saygınlığının kanıtı olarak, kiliseye yaptığı bağışların makbuzunu zarfa koymuştu.

Editörler ve yayıncılar da mektup yığınını kabartmaktaydı. Hele yayıncılar, kitapları için neredeyse dizlerinin üzerine çökeceklerdi. Oysa nice zaman, müsveddelerine pul parası bulmak için nesi var nesi yoksa rehine vermek zorunda kalmıştı... Yazı dizileri için gönderilen beklenmedik çekler ve çeviriler için ödenen avanslar vardı. İngiltere ajansı, üç kitabının Almancaya çeviri haklarının satıldığını ve Bern Konvansiyonu'na[1] dahil olmadığı için hiçbir beklentilerinin olmadığı İsveç'te, kitaplarının şimdiden piyasaya çıktığını duyuruyordu. Bir Rusça çeviri için de izin istenmişti; bu ülke de İsveç gibi, Bern Konvansiyonu'nun dışındaydı.

Basın bürosundan gelen sürüyle gazete kupürüne bakarak, kendisiyle ve bir çılgınlık boyutuna ulaşan şöhretiyle ilgili yazıları okudu. Martin'in tüm yaratısı, bir tek muhteşem hamleyle okuyucuların önüne atılıvermişti. Olanların açıklaması bu olmalıydı. Okuyucuların ayağını yerden kesmişti; tıpkı bir zamanlar Kipling'in yaptığı gibi. Kipling ölümün kıyısındayken, kalabalıklar ortak bir tavırla birden onu okumaya başlamıştı. Martin aynı dünya kalabalığının, Kipling'i okuyup alkışlamakla beraber birazcık bile anlamadığını ve birkaç ay sonra birden, üzerine çullanıp onu paramparça ettiğini hatırladı. Bunu düşünerek acı acı gülümsedi. Birkaç ay sonra kendisine de aynı şekilde davranılmayacağı ne malumdu? Ama o, kalabalıkları kandıracaktı. Güney Denizi'ne giderek, ottan evini inşa edecek, inci ve hindistan cevizi çekirdeği satacak, kanolarla resifleri aşacak, köpekbalığı ve to-

1 Kısaca *Bern Konvansiyonu* olarak bilinen "Edebi ve Sanatsal Eserlerin Korunması İçin Bern Konvansiyonu", telif hakları hakkında uluslararası bir antlaşmaydı ve İsviçre'nin Bern şehrinde 1886'da imzalanmıştı – ç.n.

rik yakalayacak, Taiohae vadisini kuşatan yamaçlarda yaban keçilerini avlayacaktı.

Bunu düşünürken, halinin umutsuz olduğu kanısına vardı. Kendini Gölgeler Vadisi'nde gördü. Canı soluyor, çekiliyor, giderek ölüme yaklaşıyordu. Ne kadar çok uyuduğunun, uyumayı ne kadar arzuladığının farkına vardı. Eskiden, uykudan nefret ederdi. Uyku ondan hayatının kıymetli anlarını çalmıştı. Yirmi dört saatin uykuyla geçen dört saati, onun hayatından çalınmış dört saat demekti. Uykuya nasıl da hınç beslerdi! Şimdi ise hıncı hayataydı. Hayat iyi değildi; ağzında nahoş, acı bir tat bırakıyordu. İçinde bulunduğu tehlike buydu. Yüzünü yaşama dönmeyen bir yaşam, sona ermeye mahkûmdu. İçinde korunma içgüdüsü uyandı; uzaklara gitmesi gerektiğinin bilincindeydi. Odaya göz attı. Toplanmaya üşeniyordu. Bu işi son ana kadar ertelemek iyi olacaktı. O zamana kadar, ihtiyacı olan şeyleri toparlayabilirdi.

Şapkasını takıp dışarı çıktı ve bir silah dükkânında durarak, sabahın kalan saatlerini otomatik tüfekler, cephane ve balıkçılık malzemeleri satın almakla geçirdi. Ticaretin yol ve yordamları değişmişti; satabileceği mallar sipariş etmek için Tahiti'ye varana kadar beklemesi gerekiyordu. Nasılsa bu malları Avustralya'dan getirtebilirdi. Bu düşünce ona memnuniyet verdi. Çalışmayı bırakmıştı ve herhangi bir şey yapmak artık ona tatsız geliyordu. Otele döndüğünde, rahat Morris koltuğunun onu beklediğini bilerek mutlu oldu. Ama odasına girdiğinde koltukta Joe'nun oturduğunu görüp canı sıkıldı.

Joe çamaşırhaneyi çok beğenmişti. Her şey ayarlanmıştı ve ertesi gün mülk onun olacaktı. O konuşurken Martin yatağa uzanıp gözlerini kapattı. Düşünceleri uzaklardaydı; o kadar ki, neredeyse düşündüğünün farkında değildi. Arada bir zorlukla Joe'ya karşılık veriyordu. Ne de olsa karşısındaki,

her zaman hoşlanmış olduğu Joe idi. Ama Joe fazlasıyla yaşam doluydu. Onun sesi, Martin'in yıpranmış zihnini rahatsız ediyor, yorgun ve hassas beyni sızlıyordu adeta. Joe ileride bir gün ringde kozlarını paylaşacaklarını hatırlattığında, neredeyse çığlık atacaktı.

– Unutma Joe, Çamaşırhaneyi *Shelly Hot Springs*'te saptadığın kurallara göre işleteceksin, dedi. Fazla mesai yok. Geceleri çalışmak yok. Mengenelerde ya da başka yerde çocukları çalıştırmak yok. Ve adil bir ücret ödeyeceksin.

Joe başıyla onayladı ve bir defter çıkardı.

– Bak şuraya. Bu sabah kahvaltıda o kuralları yazıyo'dum. Ne düşünüyo'sun söyle bakalım.

Joe kuralları yüksek sesle okudu ve Martin onayladı. Bir yandan da Joe'nun ne zaman çıkıp gideceğini merak ediyordu.

Öğle üzeri geç saatte uyandı. Yavaş yavaş kendine geldi. Odaya baktı. Belli ki onun içi geçince, Joe da sessizce kalkıp gitmişti. Nazikçe davranmış, diye düşündü Martin. Sonra gözlerini kapadı ve tekrar uykuya daldı.

Sonraki günlerde Joe çamaşırhaneyi örgütlemek ve işletmeye hazır hale getirmek için çok çalışıp, Martin'i epey rahatsız etti. Seferden bir gün önce gazeteler, Martin'in *Mariposa*'yla seyahate çıkacağını duyurdu. Bir ara korunma içgüdüsü depreşince doktora gidip, etraflı bir muayeneden geçti Martin. Vücudunda hiçbir sorun bulunamadı. Akciğerleri ve kalbi çok iyi durumdaydı. Doktora göre tüm organları normaldi ve gereğince çalışıyordu.

– Hiçbir sorununuz yok, Bay Eden, dedi; kesinlikle hiçbir şeyiniz yok. Çok sağlıklısınız. Gerçekten durumunuza gıpta ettim. Muhteşem. Şu göğse bakın. Bu kadar iyi durumda olmanızın sırrı orada ve midenizde saklı. Fiziksel olarak binde bir, hatta on binde bir sizin gibisine rastlanır. Başınıza bir kaza gelmezse, yüz yaşınızı görürsünüz.

Martin, Lizzie'nin doğru teşhis koyduğunu anladı. Fiziksel olarak iyiydi. Sorun, "düşünme makinesi"ndeydi ve onu tedavi etmenin tek yolu da Güney Denizi'ne gitmekti. Gel gör ki şimdi, yola çıkmak üzereyken, hiç gidesi yoktu. Güney Denizi ona, burjuva uygarlığından daha çekici gelmiyordu. Yolculuk fikri ona çekici gelmiyor, hazırlanması gerekirken kendini yorgun hissediyordu. Keşke çoktan gemiye binmiş, denize açılmış olsaydı.

Son gün iyice sıkıntılı geçti. Seyahatini gazetelerden öğrenen Bernard Higginbotham, Gertrude ve tüm aile, ayrıca Hermann von Schmidt'le Marian, onu yolculamaya gelmişlerdi. Öte yandan bitirilecek işler, ödenecek faturalar, katlanılması gereken gazeteciler vardı. Gece okulunun kapısında Lizzie Connolly'ye hızlıca veda edip, hemen uzaklaştı. Otelde, bütün gün çamaşırhaneyle ilgilendiği için daha erken gelememiş olan Joe'yla karşılaştı. Artık dayanacak gücü kalmamıştı ama koltuğun kol yerlerini sıkıca kavrayıp, yarım saat boyunca konuştu ve dinledi.

– Biliyorsun Joe, dedi, o çamaşırhaneye mahkûm değilsin. Seni tutan hiçbir şey yok. Ne zaman istersen orayı satıp, parasını yiyebilirsin. Sıkılırsan, gönlünden yine yollara düşmek geçerse, çekip gidebilirsin. Seni ne mutlu edersе, onu yap.

Joe başını iki yana salladı:

– Artık yollara düşmek yok, çok teşekkür ederim. Avarelik iyi de, bir sorun var: Kızlar. Elimde değil, hatunlara düşkünüm ben. Onlarsız yapamam ama avarelik ettiğimde hiçbiri yüzüme bakmıyor. Evlerin yanından geçiyordum, içeride danslar, partiler oluyordu; pencerelerden kadınların beyaz elbiselerini ve gülen yüzlerini görüyordum. Hey gidi! İçim nasıl yanıyordu bilsen. Dans etmeyi, piknikleri, ay ışığında gezmeyi falan o kadar çok severim ki. Ben çamaşırhaneyi ve iyi bir konum edinmeyi istiyorum; cebimde

iri demir paralar şıngırdamalı. Daha dün bi' kız gördüm ve biliyo'musun, niye şununla evlenmiyim ki, diye düşündüm. Bütün gün ıslık çala çala bunu düşündüm. Çok güzel bi' kız; gözleri ve sesi öyle tatlı ki. Onunla mutlaka evleneceğim, görürsün. Söylesene, bunca paran varken sen niye evlenmedin? Ülkenin en güzel kızını alabilirdin oysa.

Martin gülümseyerek başını iki yana salladı ama içten içe, bir adam niye evlenmek ister ki, diye meraklanıyordu. Bu çok hayret verici, anlaşılmaz geliyordu ona.

Sefer saatinde *Mariposa*'nın güvertesinden, iskeledeki kalabalığın kenarında gizlenen Lizzie Connolly'yi gördü. Onu da götürsem, diye aklına düştü. Kız ne kadar mutlu olurdu. Bir an fikir çok cazip geldiyse de, hemen ardından korkuya kapıldı. Bunun düşüncesi bile paniğe kapılmasına yetmişti. Yorgun ruhu çığlık çığlığa karşı çıkıyordu. İnleyerek tırabzandan uzaklaştı ve kendi kendine mırıldandı:

– Hastasın sen; çok hastasın.

Kamarasına sıvışıp, gemi rıhtımdan iyice uzaklaşana dek dışarı çıkmadı. Yemek zamanı, salonda kendisine, kaptanın yanındaki şeref koltuğunun ayrıldığını gördü. Geminin çok değerli konuğu olarak ağırlandığını anlaması uzun sürmedi. Ama bu çok değerli konuk, bir gemide bulunduğu için hiç bu kadar rahatsız olmamıştı. Öğleden sonrayı güvertedeki bir sandalyede geçirdi, gözlerini kapatarak bir uyuyup bir uyandı, akşam olunca da erkenden yatağa girdi.

İkinci günden sonra, deniz tutmasını atlatan tüm yolcular ortalığa dökülmüştü ve yolcuları gören Martin, onlardan hiç hazzetmedi. Ama onlara haksızlık ettiğinin farkındaydı. İyi ve nazik insanlardı aslında; kendini bunu kabul etmeye zorladı. Kabul ederken de bir çıkarsamada bulundu: Tüm burjuvalar gibi iyi ve nazik olmanın yanında, türlerine özgü psikolojik tutukluk ve entelektüel boşlukla malüldüler. Konuşmaları Martin'i sıkıyordu; zihinleri yüzeyseldi ve boş şeyler-

le doluydu. Gürültücü gençlerin neşesi ve taşkın enerjisi ise onu hayrete düşürdü. Hiç sakin durmuyor, sürekli güvertede halka atma oyunu oynuyor, aşağı-yukarı yürüyor ya da sıçrayan yunusları, uçanbalık sürülerini izlemek için bağrışarak güvertenin kenarına koşuyorlardı.

Martin çok uyuyordu. Kahvaltıdan sonra, bir türlü bitiremediği bir dergiyle, güvertedeki sandalyesine geçiyordu. Okumak onu yoruyordu. İnsanların yazacak bunca şey bulmasına akıl erdiremeyerek, sandalyesinde kestiriyordu. Yemeği haber veren gongla uyanmaktan hoşlanmıyordu. Uyanık olmanın hiç tadı yoktu.

Bir gün, uyuşukluğundan sıyrılmaya çalışarak, gemicilerle birlikte baş kasarasına gitti. Ama kendi zamanından bu yana, gemici nesli değişmişti sanki. Bu donuk yüzlü, öküz beyinli, kaba saba yaratıklarla hiç yakınlaşamadı. Toplumun üst tabakasında kimse Martin Eden'ı olduğu gibi istemiyor, geçmişte onu istemiş olan kendi sınıfına da geri dönemiyordu. Bu kez kendisi onları istemiyordu. Tıpkı aptal birinci mevki yolcuları ve tantanacı gençler gibi, onları da çekemiyordu.

Hasta bir adamın gözleri güçlü, beyaz bir ışık karşısında nasıl acırsa, yaşam da Martin'in canını öyle acıtıyordu. Her bilinçli eyleminde, yaşam onu çiğ bir ışıkla sarıp kuşatıyordu. Can yakıyordu. Katlanılmaz şekilde can yakıyordu. Martin ömründe ilk kez birinci mevkide seyahat ediyordu. Gemilerde hep baş kasarasında, kasara altında ya da kömür ambarının karanlık çukurunda bulunmuştu. O günlerde, boğucu sıcağın içinden çıkıp demir merdiveni tırmanır, yolcuları izlerdi. Beyaz giysiler giyip hiçbir şey yapmadan keyif süren, tentelerin altında güneşten ve rüzgârdan korunaklı vaziyette duran yolcuların etrafında, onların her istek ve kaprisini yerine getiren kamarotlar dönüp dururdu. Martin bu yolcuların bulunduğu alanın cennetten farksız oldu-

ğunu düşünürdü. Şimdi ise, gemideki çok önemli konuk, bu alanın tam ortasında ve kaptanın sağ yanında oturuyor, baş kasarasına ve ateş odasına özlemle bakıp, kaybettiği cenneti arıyordu. Yeni bir cennet bulamamış, artık eskisini de kaybetmişti.

Kendisini canlandıracak, ilgisini çekecek bir şey bulmaya çalıştı. Astsubayların yemekhanesine gitti ama oradan da bir an önce çıkmak istedi. Bir serdümenle konuşmuş, bu akıllı adam ona bol bol sosyalist propaganda yapıp, eline bir sürü broşür ve kitapçık sıkıştırmıştı. Adamın köle ahlakıyla ilgili açıklamalarını dinlerken, kendi Nietzsche felsefesi hakkında düşündü. Ama neye yarardı ki? O çılgın adamın, Nietzsche'nin, hakikatten duyduğu kuşkuyu ifade eden çılgınca cümlelerinden biri geldi hakkına. Kim bilir, belki de Nietzsche haklıydı. Belki hiçbir şey, hakiki değildi; hakikat de hakiki değildi. Belki, hakikat diye bir şey yoktu. Ama zihni çabucak yoruldu ve kurtuluşu, sandalyesine çöküp kestirmekte buldu.

Gemide böyle sefil bir haldeyken, yeni bir sıkıntı çöktü üzerine. Gemi Tahiti'ye ulaşınca ne olacaktı? Kıyıya çıkması gerekecekti. Satacağı malları sipariş etmesi, bir uskunayla Marquesas'a ulaşmaya çalışması, düşünmek istemediği bin türlü iş yapması gerekecekti. Ne zaman durup düşünmeye gayret etse, nasıl umutsuz bir tehlike içinde olduğunun farkına varıyordu. Gerçekten Gölgeler Vadisi'ndeydi ve tehlikeli olan, bundan korkmamasıydı. Korkuyor olsa, yaşama sarılırdı. Korkmadığı için, giderek gölgelere gömülüyordu. Eskiden zevk aldığı şeyler ona tat vermez olmuştu. *Mariposa* artık Alize rüzgârları içinde yol alıyordu ve yüzüne vuran sarhoş edici esintiden rahatsızdı. Eski günler ve gecelerden kopup gelen bu delişmen dostun sarılışından kaçmak için, sandalyesini başka tarafa taşıdı.

Mariposa, Ekvator civarındaki rüzgârsız bölgelere ulaştı-

ğında, Martin her zamankinden de sefil haldeydi. Artık uyuyamıyordu. Gözlerinden uyku aktığı halde, uyanık kalmak ve yaşamın ışıltısına katlanmak zorundaydı. Huzursuzca dolaşıp duruyordu. Hava yapışkan ve nemli, sağanak yağmurlar ferahlatıcı olmaktan uzaktı. Yaşam içini sızlatıyordu. Sızı dayanılmaz hale gelinceye dek güvertede dolaştı, sonra sandalyesine oturdu; yeniden yürümek zorunda kalıncaya dek. Sonunda kendini, okuduğu dergiyi bitirmeye zorladı ve gemi kütüphanesinden birkaç şiir kitabı seçti. Ama bunlar da onu fazla oyalamadı ve tekrar yürümeye başladı.

Yemekten sonra geç saatlere kadar güvertede kaldı ama bu da ona yardımcı olmadı ve aşağı indiğinde yine uyuyamadı. Yaşam fazla üstüne geliyordu. Bu kadarına katlanması zordu. Elektrik ışığını yakıp okumaya çalıştı. Kitaplardan biri Swinburne'ndı. Sayfalara göz atarak yatakta uzandı; ta ki ilgiyle okuduğunu fark edene kadar. Bir kıt'anın gerisini getirmeye çalışırken, tekrar tekrar aynı yere döndü. Kitabı sayfaları açık olarak göğsüne bastırdı ve düşünceye daldı. İşte buydu. Aradığını bulmuştu. Daha önce aklına gelmemiş olması tuhaftı. Her şeyin anlamı buradaydı. Hep bu yöne doğru sürüklenmişti ve şimdi Swinburne ona, mutluluğu işaret ediyordu. Huzur istiyordu ve işte huzur onu bekliyordu. Açık duran lomboza baktı. Evet, yeterince genişti. Haftalardır ilk kez mutlu oldu. Sonunda hastalığının çaresini bulmuştu. Kitabı aldı ve kıt'ayı yavaşça, yüksek sesle okudu:

Aşkı ve hayatı pek çok sevmekten,
Umuttan ve korkudan âzâdeyiz artık
Şükür olsun meçhul Tanrılara ki
Hiçbir hayat sonsuz değil;
Ölüler hiç dirilmiyor;
En yorgun nehir bile sonunda
Güvenle denize dökülüyor.

Tekrar açık lomboza baktı. Swinburne anahtarı vermişti. "Ölüler hiç dirilmiyor!" Bu dize Martin'in içinde büyük bir minnettarlık hissi uyandırdı. Evrenin bir ihsanıydı bu. Yaşam acı veren bir yorgunluk haline gelince, ölüm rahatlık veren ebedi uykuyu sunmak için oradaydı. Ama ne bekliyordu ki? Gitme vaktiydi.

Kalkıp kafasını lombozdan uzattı, köpüklü dalgalara baktı. *Mariposa* iyice yüklüydü ve elleriyle tutunup sarksa, ayakları suya değecekti. Sessizce kayıp gidebilirdi. Kimse duymazdı. Bir dalga çarpıp yüzünü ıslattı. Dudaklarındaki tuzu yaladı; lezzeti hoşuna gitti. Son olarak bir şeyler yazsam mı acaba, diye düşündü ama gülerek vazgeçti. Bir an önce gitmek istiyordu.

Onu ele vermesin diye odasının ışığını söndürdükten sonra, lombozdan önce ayaklarını çıkardı. Omuzları sıkışınca, kendini tekrar yukarı çekip, önce bir kolunu, sonra diğerini geçirmeyi denedi. Gemi yan yatınca lombozdan kayıverdi ve elleriyle tutunarak asılı kaldı. Ayakları denize değince, bıraktı kendini. Köpüklü sulara düştü. *Mariposa*, yüzeyinde ışıklı dehlizler yer alan karanlık bir duvar gibi önünden geçti. Bayağı hızlı gidiyordu. Bunu düşünürken, geminin gerisinde, köpüklü yüzeyde yavaşça yüzmeye başladı.

Bir torik beyaz vücuduna saldırınca, kahkahayla güldü. Balık, etinden bir parça koparmıştı ve duyduğu acı, neden orada olduğunu hatırlamasını sağladı. Ne yapmaya çalıştığını unutmuştu. *Mariposa*'nın ışıkları uzakta kaybolmak üzereyken o, sanki niyeti bin mil uzaktaki karaya ulaşmakmış gibi, güvenle yüzüyordu.

Kendiliğinden harekete geçen yaşam içgüdüsüydü bu. Yüzmeyi bıraktı ama suyun ağzından yukarı çıktığını hisseder hissetmez, elleri onu yukarı çekmek için hareketlendi. Alayla, yaşama arzusu, diye düşündü. Ama onun başka bir arzusu vardı; öyle güçlü bir arzuydu ki bu, son bir gayretle

kendini yok edecek, artık ortada hiçbir arzu kalmayacaktı.

Vücudunu dik konuma getirdi. Yukarıdaki sessiz yıldızlara bakarak, ciğerlerindeki havayı boşalttı. Elleri ve ayaklarının hızlı, şiddetli hareketleriyle omuzlarını ve göğsünün yarısını sudan çıkardı. Böylece dalış için hız kazanmak istiyordu. Sonra kendini beyaz bir heykel gibi hareketsiz bırakıp, denize gömüldü. Anestezi alan bir adam gibi, isteyerek, derin derin, suyu ciğerlerine çekti. Boğulacak gibi olunca, kolları ve bacakları istemsizce suda çırpınıp, onu yüzeye çıkardılar. Tekrar yıldızlı gökyüzünü gördü.

Yaşama arzusunu hor görerek, yanan ciğerlerine hava doldurmamaya çalıştı ama başaramadı. Başka bir şey denemeye karar verdi. Ciğerlerine çekebildiği kadar hava çekti; onları tamamen doldurdu. Bu havayla daha derine inebilecekti. Kafa üstü suya dalarak, olanca güç ve arzusuyla yüzdü. Derine, daha derine indi. Gözleri açıktı ve hızla geçen toriklerin hayalet misali fosforlu gövdelerini seçebiliyordu. Yüzerken ona saldırmamalarını diledi; yoksa azmi kırılabilirdi. Ama saldırmadılar ve Martin hayatın bu son lütfu için şükran duydu.

Kolları ve bacakları yorulup artık hareket edemez hale gelene dek, aşağı, daha aşağı yüzdü. İyice derine indiğinin farkındaydı. Kulak zarının üzerindeki basınç acı vericiydi ve kafasında bir uğultu vardı. Tahammülü azalmaya başlamıştı ama kolları ve bacaklarını, onu derine çekmeleri için zorladı. Ta ki azmi kırılıp, ciğerlerindeki hava patlarcasına boşalana değin. Yukarı çıkan hava kabarcıkları, yanaklarının ve gözlerinin üzerinden küçücük balonlar gibi geçti. Sonra acı ve boğulma başladı. Bu acı, ölüm değildi; bilincini kaybederken zihninde savrulan düşüncelerdi. Ölüm acı vermezdi. Bu yaşamdı; içindeki berbat tıkanma hissi, yaşamın ıstırabıydı. Yaşam ona son bir darbe vuruyordu. Elleri ve ayakları inatla kasılmaya, güçsüzce çırpınıp titremeye başladılar. Ama Mar-

tin elleriyle ayaklarını ve onların böyle çırpınıp titremelerine yol açan yaşam arzusunu kandırmıştı. Çok derinlerdeydi. Onu asla yüzeye çıkaramazlardı. Bir hayaller denizinde kayıtsızca yüzer gibiydi. Renkler ve ışıklar onu sarıyor, içine nüfuz ediyordu. O da neydi? Bir deniz fenerine benziyordu. Ama aslında beyninin içindeydi; yanıp sönen parlak, beyaz bir ışık. Giderek daha hızlı yanıp sönmeye başladı. Uzayıp giden bir gümbürtü duydu ve geniş, çok yüksek bir merdivenden yuvarlandığını sandı. Aşağıda bir yerlerde, karanlığa düştü. O kadarını biliyordu. Karanlığa düşmüştü. Bunu bildiği anda, artık bir şey bilemedi.



Jack London yarı-otobiyografik romanı *Martin Eden*'de, yazar olabilmek için hayatını ortaya koyan genç bir gemi işçisinin hikâyesini anlatıyor.

San Francisco'da gemici olarak çalışan Martin Eden'in yazarlık macerası, Ruth Morse'a olan aşkıyla başlar. Ruth zengin bir çevreden gelmektedir ve ailesi onun fakir bir işçiyle evlenmesine razı olmaz. Martin için sevdiği kadınla birlikte bir hayat kurmanın tek yolu, yazar olmak ve kendisini edebiyat çevrelerine kabul ettirmektir. Yazar olmaya karar verdiği andan itibaren tükenmeyen bir azimle yazar ve yazdıklarını yayıncılara gönderir. Yanıt olarak yalnızca reddedildiğini bildiren mektuplar alsa da, inancını yitirmeden çalışmaya devam eder. Sonunda yayıncıların ve girmeye can attığı burjuva çevrelerin itibarını kazanmayı başarır. Ancak bu, düşündüğü gibi mutlu olmasına yetmeyecektir.

"Martin, bir maceraperest ve aksiyon adamıydı, bunu becerebilen pek fazla yazar da yoktur."

George Orwell

THG
0985894
BEF

iletişim

ISBN-13: 978-975-05-0782-3

9 789750 507823